

VILNIAUS UNIVERSITETAS

KRISTINA JAKUTYTĖ-ANCIENĖ

ELEKTRONINIS DALYVAVIMAS ĮGYVENDINANT TREČIOJO
SEKTORIAUS VEIKLAS: LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ
ORGANIZACIJŲ ATVEJIS

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija (08 S)

Vilnius, 2017

Disertacija rengta 2010–2016 metais Vilniaus universitete

Disertacijos rengimą iš dalies rėmė Lietuvos mokslo taryba (2013 m. sausio mėn.)

Mokslinė vadovė – doc. dr. Renata Matkevičienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08 S)

TURINYS

Paveikslų, lentelių, diagramų sąrašas / 7

IVADAS / 9

1. ŠIUOLAIKINIŲ NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLA IR PILIEČIŲ DALYVAVIMAS SVARSTANT SPRENDIMUS / 30

1.1. Trečiasis sektorius kaip Naujojo viešojo valdymo sistemos dalis / 30

1.2. Trečiojo sektoriaus veiklų reikšmė *socialinio konstruktyvizmo* teorijos kontekste / 34

1.3. Tarpininkavimas kaip dialogo kūrimo procesas / 37

1.3.1. Tarpininkavimu kuriamas dialogas kaip komunikacinis veiksmas / 39

1.3.2. Veiksmams grįsto bendravimo reikšmė per nevyriausybinių organizacijų vykdomą komunikaciją / 41

1.3.3. Nevyriausybinių organizacijų vykdomas atstovavimas ir bendradarbiavimas / 43

1.3.4. Viešųjų reikalų sprendimas kaip *tarpininkavimą* ir *atstovavimą* apimanti nevyriausybinių organizacijų veikla / 45

1.4. Piliečių dalyvavimas sprendimų svarstymo procese: šiuolaikinės viešosios erdvės kritinis aspektas / 47

1.5. Piliečių ir nevyriausybinių organizacijų argumentų sklaida demokratinėje viešojoje erdvėje / 49

1.6. Viešosios erdvės sritys, lemiančios piliečių dalyvavimą / 51

2. ELEKTRONINIS DALYVAVIMAS KAIP KOMUNIKACINIS BŪDAS / 56

2.1. Nevyriausybinių organizacijų ir piliečių įsitraukimo samprata / 56

2.2. Nevyriausybinių organizacijų ir piliečių dalyvavimas sprendimų svarstymo procese / 58

- 2.3. Nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimui skirto elektroninio dalyvavimo pagrindimas: elektroninė demokratija ir elektroninis įsitraukimas / 60
- 2.4. Nevyriausybinių organizacijų veiklos ir jų sąsajos su elektroninio dalyvavimo perspektyvomis / 61
- 2.5. Elektroninio dalyvavimo teorinės ir praktinės apibrėžtys / 66
- 2.6. Esminiai elektroninio dalyvavimo aspektai / 71
- 3. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLŲ ĮGYVENDINIMAS ELEKTRONINIO DALYVAVIMO IR VIEŠOSIOS ERDVĖS SĄSAJŲ IR SĄRYŠIO KONTEKSTE / 77
 - 3.1. Tyrimo kontekstas ir struktūra: nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimo pasitelkiant elektroninį dalyvavimą analizės kryptys / 77
 - 3.2. Elektroninis dalyvavimas įgyvendinant Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veiklas: tyrimo metodika / 80
 - 3.3. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė / 87
 - 3.3.1. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomas tarpininkavimas kaip tikslas ir veikla / 88
 - 3.3.2. Konsultavimas kaip dialogo kūrimas su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais / 89
 - 3.3.3. Konsultavimui skirtų veiklų įgyvendinimas *tradiciniais* būdais / 90
 - 3.3.4. Nevyriausybinių organizacijų siekio stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose realizavimas / 95
 - 3.3.5. Nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamas piliečių dalyvavimas *tradiciniais* būdais: informacijos sklaidos aspektas / 97
 - 3.3.6. Nevyriausybinių organizacijų priemonės, taikomos įgyvendinant piliečių konsultavimo veiklas / 100

- 3.3.7. Nevyriausybinių organizacijų vykdomo tarpininkavimo realizavimas tradiciniais būdais: apibendrinimas / 102
- 3.3.8. Konsultavimui priskirtų veiklų įgyvendinimas *elektroninėmis komunikacijos priemonėmis* / 106
- 3.3.9. Nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamas piliečių dalyvavimas pasitelkiant e. dalyvavimą / 114
- 3.3.10. Nevyriausybinių organizacijų realizuojamas piliečių kvietimas dalyvauti elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 117
- 3.3.11. Nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamas piliečių konsultavimas / 120
- 3.3.12. Nevyriausybinių organizacijų vykdomo tarpininkavimo realizavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 121
- 3.3.13. Nevyriausybinių organizacijų tarpininkavimo veiklos įgyvendinimas tradiciniais būdais ir elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 125
- 3.4. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomas atstovavimas kaip tikslas ir veikla / 128
 - 3.4.1. Atstovavimo veiklai priskiriamų klausimų sprendimas / 129
 - 3.4.2. Nevyriausybinių organizacijų veiklų, skirtų kurti ir stiprinti bendradarbiavimą, realizavimas / 130
 - 3.4.3. Nevyriausybinių organizacijų atstovavimo veikla pasitelkiant elektroninį dalyvavimą / 132
- 3.5. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų įsitraukimas į viešųjų reikalų sprendimą / 137
 - 3.5.1. Nevyriausybinių organizacijų ir kitų organizacijų bendradarbiavimas sprendžiant viešuosius reikalus / 140
 - 3.5.2. Nevyriausybinių organizacijų vykdomos piliečių įgalinimo veiklos ir jų realizavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 141

3.6. Lietuvos nevyriausybinų organizacijų veiklų įgyvendinimas
taikant elektroninį dalyvavimą: rezultatų apibendrinimas ir diskusija /
148

IŠVADOS / 168

Bibliografinių nuorodų sąrašas / 173

PRIEDAI / 201

Paveikslų sąrašas

- 1 pav. Elgesio institucionalizacijos ir vaidmenų sąryšis (pagal Berger ir Luckmann, 1991) / 35*
- 2 pav. NVO, kaip tarpininko, vaidmens raiška (remiantis Risse, 2007) / 36*
- 3 pav. Pagrindiniai NVO e. dalyvavimo taikymo elementai: priemonių pasirinkimas, bendravimo būdas ir institucinė dalyvavimo pozicija (pagal Andersen ir kt., 2007) / 68*
- 4 pav. Nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimo veiksnius detalizuojantis modelis / 75*
- 5 pav. Anketos siuntimo respondentams etapai, vizualizuojantys anketos pildymo intensyvumą / 86*
- 6 pav. NVO siekių kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais realizavimas / 91*
- 7 pav. NVO siekių kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais realizavimas II / 107*
- 8 pav. NVO vykdomam konsultavimui skirtų veiklų įgyvendinimas tradicinėmis priemonėmis / 155*
- 9 pav. NVO vykdomam konsultavimui skirtų veiklų įgyvendinimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 161*
- 10 pav. Bendradarbiavimo kūrimui ir stiprinimui skirtos veiklos, nurodančios svarstomo klausimo sprendimą / 228*

Lentelių sąrašas

- 1 lentelė. NVO komunikacinės veiklos: informavimas, konsultavimas, piliečių įgalinimas (remiantis Lee ir kt., 2011; Macintosh, 2004) / 69*
- 2 lentelė. E. dalyvavimo ir dalyvavimo sąryšis (remiantis Lee ir kt., 2011; Macintosh, 2004; Grunwald, 2002) / 71*
- 3 lentelė. Komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai realizuojant NVO veiklas / 73*
- 4 lentelė. Elektroninių komunikacijos priemonių vertinimas stiprinant kontaktą ir kuriant dialogą / 226*

Diagramų sąrašas

- 1 diagrama. NVO vykdomų veiklų, skirtų konsultavimui, bendras įvertinimas / 89*
- 2 diagrama. NVO viešoms diskusijoms, pokalbiams, debatams pasitelkiami tradiciniai būdai / 92*
- 3 diagrama. NVO veiksmų, skatinančių piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų vykdomuose projektuose, bendras vertinimas / 96*
- 4 diagrama NVO visuomenei aktualios informacijos sklaida tradiciniais būdais / 98*
- 5 diagrama. NVO suinteresuotųjų konsultavimas tradiciniais būdais / 101*
- 6 diagrama. NVO siekių kurti dialogą ir stiprinti piliečių dalyvavimą įgyvendinimas tradiciniais būdais / 103*

7 diagrama. NVO taikomos elektroninės komunikacijos priemonės siekiant stiprinti kontaktą ir kurti dialogą su kitais suinteresuotaisiais, sprendimų priėmėjais ar piliečiais / 108

8 diagrama. NVO viešoms diskusijoms, pokalbiams, debatams pasitelkiamos elektroninės komunikacijos priemonės / 110

9 diagrama. NVO visuomenei aktualios informacijos sklaida elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 115

10 diagrama. NVO kvietimas dalyvauti įvairių suinteresuotųjų projektuose, iniciatyvose elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 118

11 diagrama. NVO suinteresuotųjų konsultavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 120

12 diagrama. Tarpininkavimą grindžiančių siekių realizavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis / 122

13 diagrama. NVO sprendžiami klausimai vykdant atstovavimo veiklą / 129

14 diagrama. NVO veiklos kuriant ir stiprinant bendradarbiavimą / 130

15 diagrama. NVO atstovavimo veiklai realizuoti taikomos elektroninės komunikacijos priemonės / 133

16 diagrama. NVO įsitraukimas į sprendžiamus viešuosius reikalus / 138

17 diagrama. Piliečių skatinimas įsitraukti į NVO ir kitų organizacijų vykdomas veiklas, projektus, iniciatyvas / 142

18 diagrama. NVO vykdomos veiklos piliečių įgalinimui / 143

19 diagrama. NVO taikomos elektroninės komunikacijos priemonės, užtikrinančios piliečių dėmesį NVO įgyvendinamoms veikloms / 144

20 diagrama. Pagrindiniai Lietuvos NVO tikslai / 148

21 diagrama. NVO kvietimas dalyvauti įvairių suinteresuotųjų projektuose, iniciatyvose tradiciniais būdais / 160

IVADAS

Temos aktualumas

Šiuo metu dauguma valdžios (ministerijos, savivaldybės) ir nevyriausybinių institucijų kuria aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu pagrįstas iniciatyvas, projektus. Šiomis iniciatyvomis ir projektais, dažniausiai diegiamais taikant e. komunikacijos priemones šiuolaikinėje viešojoje erdvėje, institucijos siekia gauti piliečių nuomonių, atsiliepimų apie jiems atitinkamus aktualius klausimus, taip pat skleisti piliečiams svarbią informaciją. Disertacijoje siekiama nustatyti, kaip piliečiai gali dalyvauti tokiose iniciatyvose, projektuose ar kitose aktyviu piliečių įsitraukimu pagrįstose veiklose, kartu atskleidžiant tų iniciatyvų, projektų ar veiklų reikšmingumą juos vykdančioms institucijoms. Piliečių dalyvavimo stiprinimą tokiose iniciatyvose, kaip naują veiklos formą, vykdo ir nevyriausybinės organizacijos (toliau – NVO). Realizuojant šią veiklą atsiskleidžia NVO ypatumai: visuomenei aktualių klausimų sprendimas, piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo sprendžiant šiuos klausimus stiprinimas, visuomenėje realiai pasireiškiančio socialinio kontakto tarp skirtingų sektorių institucijų, siekiančių patenkinti socialinius piliečių poreikius, užtikrinimas.

Visuomenei aktualių klausimų sprendimą sąlygoja abipusis bendravimas ir bendradarbiavimas tarp kelių institucijų – vyriausybinių, nevyriausybinių ir piliečių. Socialinis dialogas ir bendradarbiavimas tarp NVO ir kitų institucijų dar vadinamas socialiniu kontaktu, apimančiu valstybės institucijų teikiamą informaciją visuomenei ir konsultavimąsi su NVO, kai prireikus kuriamos bendros darbo grupės, organizuojami pasitarimai (Valstybės ir savivaldybių institucijų bei NVO bendradarbiavimo, vykdančios vartotojų švietimą, gairės, 2015). NVO atlieka ypač svarbų tarpininko vaidmenį kuriant diskursą tarp įvairių organizacijų ir piliečių. Šiuo atveju NVO traktuojamos kaip technologinių, ekonominių ir organizacinių pokyčių rezultatas, darantis įtaką informacijos sklaidai ir naujienų pateikimui. Vykdydamos informacijos sklaidą, NVO tampa naujienų šaltiniu žiniasklaidai; organizacijomis, realiai

atliekančiomis žiniasklaidos funkciją; ir informacijos tiekėjomis (Schneiker, 2017).

Dabartinės įgyvendinamos NVO veiklos ir jų plėtra, naujos aktyvumo formos atskleidžia visuomenėje egzistuojančias specifines problemas, kurių neišsprendžia valdžios institucijos, visuomenės išrinktieji. NVO vadinamos trečiuoju visuomenės sektoriumi, kurio veikla dažnai suprantama kaip viešojo sektoriaus ir rinkos paliktų spragų užpildymas. Toks NVO apibrėžimas pagrindžia NVO tyrimo svarbą siekiant nustatyti, kokiomis veiklomis, būdais ir priemonėmis – kaip – NVO užpildo tas spragas, sprendžia visuomenei aktualias problemas, su kuriomis nesusidoroja atsakingos už tų problemų sprendimą institucijos.

NVO svarbą pripažįsta ir privataus sektoriaus atstovai, remdami šių organizacijų veiklą, ieškodami su jomis bendradarbiavimo formų, ir valdžia, šioms organizacijoms perduodama dalį teikiamų viešųjų paslaugų, įtraukdama jų atstovus į daugelio viešosios politikos klausimų svarstymą. Naujomis NVO aktyvumo formomis, apimančiomis individualių ir grupinių interesų formulavimą, atstovavimą ir viešinimą, eilinių valstybės piliečių iniciatyvas ir visuomenės, kaip valstybės opozicijos, telkimą, yra stiprinamas socialinis kontaktas tarp viešojo, privataus ir trečiojo sektorių bei piliečių (Žalimienė ir Rimšaitė, 2007).

Pasibaigus šaltajam karui, NVO yra traktuojamos kaip savaime svarbios organizacijos besivystančioje demokratinio valdymo sistemoje. Šiuo periodu išryškėjo NVO indėlis į humanitarinę pagalbą ir taikos kūrimą, taikos sklaidą ir jos palaikymą įvairiose šalyse (Meyer ir Sangar, 2016).

Temos aktualumas grindžiamas pateikiant NVO poziciją šiais klausimais: NVO svarba ir specifiškumas, išskirtinumas sprendžiant šiuolaikinei visuomenei aktualius klausimus; šiuolaikinių NVO požiūrio į piliečių dalyvavimą visuomenei reikšmingoje veikloje ir NVO vaidmenį kaita; e. dalyvavimo realaus taikymo specifiškumas NVO veiklose.

NVO svarba ir specifiškumas, išskirtinumas sprendžiant šiuolaikinei visuomenei aktualius klausimus. NVO išskirtinumas ir svarba apibrėžiami

viešosios politikos procese (pavyzdžiui, Keim, 2003), *naujų veiklų* vykdymo kontekste (Meyer ir Sangar, 2016; Teegen, Doh ir Vachani, 2004), *normų* įvedimu ir sklaida visuomenėje (pavyzdžiui, Schneiker, 2017).

Demokratiinių valstybių *viešosios politikos procese* NVO apibūdinamos kaip organizuotos grupės, bendradarbiaujančios su valdžios ar privačiomis organizacijomis. NVO tenka svarbus vaidmuo procesuose, susijusiuose su politikų atliekama veikla – NVO gali siūlyti jiems politinę paramą, kurti naujas arba naikinti esamas politikos kryptis: pavyzdžiui, Amerikoje šioms organizacijoms leidžiama remti rinkimuose dalyvaujantį politiką arba palaikyti jau išrinktąjį ir kartu teikti paramą daliai rinkėjų atstovaujant jų interesams.

NVO vykdomos *naujos veiklos* kyla iš poreikio spręsti piliečiams ir visuomenei aktualias problemas. Pastaraisiais dešimtmečiais NVO skaičius didėjo, nes šios organizacijos, vykdydamos savo veiklą, rėmėsi vis įvairesniais resursais (e. komunikacijos priemonėmis, piliečiais, kitų sektorių organizacijomis) ir siekė naujų tikslų (pavyzdžiui, ne tik teikti pagalbą piliečiams, bet ir juos aktyvinti). Šių organizacijų tikslai grindžiami moralinėmis vertybėmis ir visuotinai pripažintais principais, įgalinančiais užtikrinti taiką, visuomenės saugumą ir žmogaus teises (Meyer ir Sangar, 2016). Šiuolaikinių NVO vykdoma veikla paremta *mąstymu*, *bendravimu* ir *veikimu* (angl. *thinking*, *talking*, *doing*). *Mąstymu* savo veiklą grindžiančios NVO veikia kaip tyrimų ar moksliniai institutai, renkantys duomenis, generuojantys idėjas, kuriantys tinklus, skelbiantys publikacijas ir organizuojantys konferencijas. Šių NVO veiklos akcentu tampa idėjų santalka ir dalyvavimas bendrose diskusijose su kitomis organizacijomis ar piliečiais (Evans, 2011). *Bendravimu* savo veiklą grindžiančios NVO dažnai įsitraukia į tyrimus ir analizes, siekdamos atkreipti visuomenės dėmesį į valdžios neskaidrų ir netinkamą darbą. Šioms NVO svarbiausia yra tirti konfliktus, prisidėti prie visuomenės moralinį pasipiktinimą atskleidžiančių kampanijų organizavimo, suteikti paramą aukoms, patyrusioms agresiją, patyčias ar priespaudą. *Veikiančios* NVO skiria dėmesį piliečių įtraukimui į visuomenei naudingą veiklą, tarpusavio pasitikėjimo skatinimui ir skundų nagrinėjimui. Tai gali būti trumpalaikės NVO iniciatyvos,

akcentuojančios atsakomąją reakciją į visuomenėje iškilusią problemą, arba ilgalaikės iniciatyvos, užtikrinančios piliečių saugumą, remiančios švietimo ar kitų socialinių reformų įgyvendinimą (Meyer ir Sangar, 2016). Veikimu paremtos NVO veiklos prioritetu tampa piliečių interesai, kuriems ir atstovauja NVO. Organizacijos, kurių veikla pagrįsta atstovavimu, sprendžia tų piliečių klausimus, kurie negeba sau atstovauti arba nesulaukia atitinkamų institucijų pagalbos. NVO veikia piliečių vardu įvairiais būdais: vykdydamos lobistinę veiklą (informacijos sklaidą), veikdamos kaip atstovai ir konsultavimo ekspertai sprendimų svarstymo ir priėmimo procesuose, atlikdamos tyrimus, rengdamos konferencijas, stebėdamos ir atskleisdamos kitų institucijų veiksmus ar neveiknumą, skleidamos informaciją gyventojams, kurdamos programas, plėtodamos ir skatindamos visuomenėje priimtinas elgesio normas. Šiais veiksmais NVO suteikia savo atstovaujamiesiems balsą ir siūlo „priėjimą“ prie institucijų – taip gaunama socialinės naudos ir sumažinamas neigiamas kitų sektorių veiksmų poveikis (Teegen, Doh ir Vachani, 2004).

NVO, kurių veikla pagrįsta *mąstymu, bendravimu ir veikimu*, priskiriamos prie *socialiniais siekiais* besivadovaujančių NVO. Visi šie NVO veiklą nusakantys aspektai apima piliečių poreikių realizavimo ir jų pačių įtraukimo į sprendimų svarstymą ir priėmimą veiklas. Daugelio NVO veikla remiasi visais įvardytais aspektais, kuriuos sieja bendradarbiavimas, informacijos ir nuomonių sklaidą, idėjų realizavimas akcentuojant pagalbą piliečiams.

NVO įgauna didesnę piliečių pasitikėjimą dėl šių organizacijų deklaruojamų socialinės gerovės idealų. NVO išskirtinumas – jų gebėjimas susitelkti ir dirbti bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis vienoje šalyje arba, plečiant tarptautinę veiklą, – su kitų šalių NVO. Tokių galimybių neturi valstybinės institucijos, kurių veikimo principai yra bendri tarptautiniu lygiu ir šalies viduje. NVO svarba atsiskleidžia per šių organizacijų galėjimą reaguoti į piliečių poreikius ir juos įgyvendinti, taigi NVO iškyla kaip institucijos, užpildančios valdžios sektoriaus veiklos spragas (Teegen, Doh ir Vachani, 2004).

NVO specifiškumas atsiskleidžia ir visuomenės *normų* sklaidos kontekste. NVO dažnai yra laikomos normų sklaida užsiimančiomis organizacijomis, pavyzdžiui, šios organizacijos vykdo akcijas, draudžiančias moterų kankinimą ir smurtą (tarptautiniai atstovavimo, gynimo tinklai). Šiuo atveju NVO veikla suprantama kaip tikslinių dalyvių veikimas, turinčių savų principų ir interesų, siekiančių užsiimti normų sklaida ir įtikinti piliečius bei visuomenę priimti atitinkamas normas bei jomis sekti (Schneiker, 2017).

Šiuolaikinių NVO požiūrio į piliečių dalyvavimą visuomenei reikšmingoje veikloje ir NVO vaidmenį kaita. Šiuolaikinių NVO veiklą papildantis piliečių įtraukimas į sprendimų ar visuomenei aktualių klausimų svarstymo procesus pirmiausia sąlygojo pačių NVO kūrimąsi. Piliečiai, bendradarbiaudami, veikdami kartu ir savo veiklą grįsdami moralinėmis nuostatomis ir normomis, visuomet patiria naudos (Corry, 2010; Lewis, 2003). Individai, savo dalyvavimą NVO veikloje grindžiantys kolektyviniais veiksmais, siekia įgyvendinti tikslus, kurių negalėtų pasiekti veikdami pavieniui. Dažnai jie prisideda prie politinės ar socialinės realybės formavimo, dalyvauja viešose diskusijose sprendžiant bendras problemas.

NVO apibūdinamos kaip socialinius tikslus ir veiklas įgyvendinančios organizacijos. Pagrindiniai tokių šiuolaikinių organizacijų veikėjai yra piliečiai, prisidedantys prie organizacijų laiko ir resursų kūrimo; NVO valdyba ir valdybos nariai, vadovaujantys organizacijos veiklai ir ją kontroliuojantys; piliečiai, privatūs fondai, vyriausybės ir daugiašalės institucijos, teikiančios finansinę paramą (aukotojai); piliečiai, įsitraukiantys į NVO veiklą, kurios rezultatai grindžiami piliečių dalyvavimu. NVO, siekiančios socialinių tikslų, yra atskaitingos tiems, kuriems „tarnauja“, – socialinių judėjimų veikėjams, skatinantiems NVO kūrimąsi ir plėtrą. NVO veiklos efektyvumas vertinamas pagal šių organizacijų daromą poveikį visuomenei (Keim, 2003).

NVO siekia ginti pilietinius interesus per atstovavimą ir vykdomas veiklas, apimančias socialinius, politinius, ekonominius tikslus. Vykdydamos šias veiklas, NVO laikosi lygybės, švietimo, sveikatos ir aplinkos apsaugos bei piliečių teisių. Vieną iš teisių – dalyvavimą viešajame gyvenime – iš dalies

užtikrina piliečių gebėjimas susitelkti ir galimybė skleisti informaciją. Informuoti ir sutelkti piliečiai aktyviau dalyvauja svarstant įvairius sprendimus, pavyzdžiui, priklausydami partijoms, padėdami kandidatams, išreikšdami nuomonę viešuose forumuose, debatuose, balsuodami. Asmenys, nepriklausantys politiškai ar pilietiškai aktyvioms grupėms, yra mažiau suinteresuoti dalyvauti viešajame gyvenime (Keim, 2003). Piliečių dalyvavimas yra pagrindinis naujojo viešojo valdymo keliamas siekis, kurio realizavimas tikslingai priskiriamas nevyriausybinėms organizacijoms, savo veikloje naudojančioms e. komunikacijos priemones.

E. dalyvavimas traktuojamas kaip komunikacinis būdas, galintis sąlygoti NVO augimą. Vis dėlto e. dalyvavimas nepaaiškina, kodėl NVO skaičius didėja, tik nurodo aplinkybes, priemones, būdus, kuriais NVO gali įgyvendinti naujus tikslus.

E. dalyvavimo realaus taikymo specifiškumas NVO veiklose. Nors minimos įvairios e. dalyvavimo formos valdžios vykdomų institucijų kontekste (e. komunikacijos priemonės, informacijos sklaida, konsultavimas, piliečių įgalinimas), vis dėlto nediskutuojama apie realų jų taikymą NVO veikloje, ypač Baltijos šalyse po jų nepriklausomybės atgavimo. Tai pagrindžia disertacijos temos naujumą, aktualumą ir originalumą.

Keliamas klausimas, ar NVO veikloje naudojamas e. dalyvavimas yra tapatus realiam dalyvavimui. Teigiama (Maier ir Reimer, 2010), kad dalyvavimą ir e. dalyvavimą sieja piliečių įsitraukimas į atitinkamas veiklas, taigi svarbu analizuoti, kaip užtikrinti piliečių dalyvavimą įvairiuose projektuose. Todėl e. dalyvavimas gali būti traktuojamas kaip priemonė, papildanti dalyvavimą, kita vertus, e. dalyvavimas gali būti tapatus dalyvavimui, apimančiam tradicinius būdus, taikomus norint įgyvendinti įvairias iniciatyvas. NVO bendravimo ir bendradarbiavimo sąveiką per e. dalyvavimą, kaip komunikacinį būdą su viešuoju ir privačiu sektoriumi, piliečiais, apima *viešosios erdvės*, informacinės idėjų, sumanymų ir viešų diskusijų, laukas (Pereira ir kt., 2012; Khan ir kt., 2011; Brundidge, 2010). Šiuolaikinė viešoji erdvė – tai projektų ir idėjų, skatinančių visuomenės diskusijas, informacinis ir komunikacinis šaltinis.

NVO vykdomos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklos pasitelkiant e. dalyvavimą ir drauge stiprinant piliečių įtraukimą – Lietuvoje nauja, stokojanti mokslinio teorinio ir praktinio ištirtumo tema. Mokslinio tokios NVO veiklos pagrindimo, susijusio su praktiniu ištirtumu, pagrindas yra NVO veikloms ir e. dalyvavimui tirti pasirinktos teorinės prieigos ir empirinis tyrimas. NVO veikloms įgyvendinti taikomo e. dalyvavimo raiškų analizė leidžia sukurti išsamią e. dalyvavimo, kaip komunikacinio būdo, koncepciją, kuria skatinamas naujojo viešojo valdymo teorijoje akcentuojamas piliečių įtraukimas į sprendimų svarstymo procesus ir jų įgalinimas.

Temos ištirtumas

Siekiant išanalizuoti e. dalyvavimo priemonių taikymą NVO įgyvendinamose veiklose, disertacijoje siejamos atskiros teorinės prieigos, apimančios piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą svarstant sprendimus ar vykdant kitas su piliečių dalyvavimu susijusias veiklas. Aptariant temos ištirtumą įvardijama, kokiais aspektais remiantis nagrinėjamas NVO veiklų įgyvendinimas piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo kontekste ir kokia yra e. dalyvavimo taikymo reikšmė. NVO veiklų įgyvendinimo, pasitelkiant e. dalyvavimą, mokslinių ir praktinių tyrimų, studijų, analizių stoka, abstraktus e. dalyvavimo taikymo pobūdis ir neapibrėžtas NVO vaidmuo, įgyvendinant su piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu susijusias veiklas, neleidžia atskleisti temos mokslinio reikšmingumo. Šis argumentas pagrindžia poreikį analizuoti, kaip NVO gali realizuoti piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą, siekdamas įgyvendinti su piliečių dalyvavimu susijusias veiklas ar spręsdamos jiems aktualius klausimus.

NVO įvardijamos kaip naujojo viešojo valdymo dalis remiantis bendru šias koncepcijas vienijančiu aspektu – piliečių įtraukimu į sprendimų svarstymą ir jų įgalinimu. Naujasis viešasis valdymas akcentuoja piliečių įgalinimą svarstant ir priimant sprendimus. Naujojo viešojo valdymo specifiškumą atskleidžia šios prieigos teorinė reikšmė: pabrėžiama dalyvaujamąsios demokratijos svarba sprendžiant piliečiams aktualius klausimus. NVO veikla,

apimanti piliečių įgalinimą, formuojama atsižvelgiant į naujojo viešojo valdymo sampratą aprėpiančias mokslines publikacijas (Buškevičiūtė ir Raipa, 2011; Nakrošis, 2011; Osborne, 2010; Pestoff ir Brandsen, 2010; Peters, 2010; Smalskys, 2010; Guogis, 2009; Lerbinger, 2008; Smalskys ir Skietrys, 2008; Domarkas, 2004; Guogis ir Gudelis, 2003).

NVO veiklos įgyvendinimas Lietuvoje daugiausia analizuojamas vertinant NVO veiklos efektyvumą (Kvieskienė, 2014; Liuga ir kt., 2014; Stasiukynas, 2014; Šilinskytė, 2013; Kraniauskas, 2013; Nadtočis, 2013; Mikolaitytė ir Mejerė, 2012; Bagdonienė ir kt., 2011; Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, 2010; NVO informacijos ir paramos centras, 2005; Kiznis ir kt., 2005; Puškorius ir Raipa, 2002; Jakštaitė ir Diržys, 2001). Veiklos efektyvumas vertinamas pagal tokias *veiklos sritis*: organizacijos valdymas, darbo organizavimas, išteklių valdymas, programų įgyvendinimas ir paslaugų teikimas, išoriniai ryšiai (pavyzdžiui, Jakštaitė, Diržys, 2001). Vertinamų veiklų sritys: aplinkosauga, vaikai ir jaunimas, kultūra, tautinių bendruomenių organizacijos, vietos bendruomenės, žmogaus teisių / lygių galimybių apsauga, pilietinės iniciatyvos, sportas, sveikata / socialiniai klausimai, vartotojų organizacijos, kitos bendrų pomėgių ar interesų organizacijos. Taip pat detalizuojamas konkrečių NVO veiklų įgyvendinimas atitinkamose srityse, pavyzdžiui, NVO teikiant socialines paslaugas neįgaliųjų nevyriausybinese organizacijose (Beneševičiūtė, 2013); NVO vykdomas veiklas vietos savivaldos lygmeniu (Šilinskytė, 2015; Stasiukynas, 2014).

Lietuvoje skelbtose disertacijose apie NVO veiklas tiriama NVO įtaka demokratijai („Nevyriausybines organizacijos Baltijos šalyse: įtaka demokratijai“, Saulė Mačiukaitė, 2008), NVO raida („Nevyriausybinių organizacijų raida Lietuvoje 1989–2002 m.: katalikiški šeimos centrai“, Nijolė Liobikienė, 2008). NVO taikomą e. dalyvavimą, siekiant įgyvendinti tam tikras veiklas, aprašė Brundin (2008), lygindama kelių šalių NVO praktikas, formuojant viešąją politiką ir politinę kultūrą.

Daugelyje e. dalyvavimo taikymą nagrinėjančių užsienio ir Lietuvos publikacijų pateikiama e. dalyvavimo teorinė ir praktinė reikšmė atsižvelgiant į

viešojo sektoriaus pozicijas informacijos sklaidos, konsultavimo, piliečių įtraukimo į atitinkamas veiklas klausimais (Lee ir kt., 2011; Delakorda S. ir Delakorda M., 2010; *United Nations E-Government Survey*, 2010; Limba, 2009; Petrauskas, Malinauskienė, Paražinskaitė ir Vegytė, 2009; Albrecht ir kt., 2008; Baločkaitė ir kt., 2008; Bilevičienė ir Kiškienė, 2008; daktaro disertacija „Ką keičia informacinės technologijos? Elektroninės valdžios įtaka viešajam valdymui Lietuvoje“, Egidijus Barcevičius, 2007; Ramonaitė, 2007; Macintosh ir Whyte, 2006; Petrauskas, Kiškis ir Kraujelytė, 2005; Romsdahl, 2005; Macintosh, 2004).

NVO veiklų įgyvendinimo, pasitelkiant e. dalyvavimą, publikacijų analizė atskleidžia nepakankamą, abstraktų e. dalyvavimo taikymo pobūdį. Dažniausiai analizuojamas valdžios institucijų pasitelkiamas e. dalyvavimo taikymas siekiant įtraukti piliečius į atitinkamas veiklas, vesti su jais dialogą ar juos informuoti. E. dalyvavimas įvardijamas kaip būdas siekti į piliečius orientuoto valdymo (Astrom ir kt., 2013). 2012–2014 m. įgyvendintas projektas „Į piliečius orientuotas e. dalyvavimas“ (angl. *Citizen-centric e-Participation*) apėmė e. dalyvavimo politikos plėtros atvejų analizę Švedijoje, Estijoje ir Islandijoje. Šiame tyrime NVO įvardijamos kaip įvairių iniciatyvų dalyvės (pavyzdžiui, Estijoje 2011–2015 m. veikusi iniciatyva *Government Watch* leido stebėti, kaip vyriausybė vykdo duotus pažadus). E. dalyvavimo analizė pateikiama studijoje „Šiuolaikinės demokratijos, šiuolaikinės medijos – kas naujo?“ (angl. *New Democracies, new media, what's new?*) (Coleman ir Kaposi, 2003). Šioje studijoje analizuojami trijų e. dalyvavimu grįstų projektų tipai: iniciatyvos, didinančios valdžios veiklos skaidrumą ir mažinančios korupciją (Argentina ir Mongolija); Latvijoje vykdytas projektas, kurio rezultatas – Latvijos politinė interneto svetainė, palengvinanti laisvą žinių sklaidą, dalijimąsi informacija tarp nepakankamai finansuojamų ar išskaidytų tinklų; projektai, leidžiantys piliečiams inicijuoti politines idėjas (Armėnija, Vengrija, Estija). Šioje studijoje e. dalyvavimas įvardijamas kaip praktinė veikla, realizuojanti šiuolaikinėms visuomenėms būdingus siekius. Studijoje NVO įvardijamos kaip vienos iš tyrimo dalyvių, davusios interviu kartu su valdžios pareigūnais,

pilietinių asociacijų nariais, projektų koordinatoriais. Pristatyta e. dalyvavimu pagrįsta NVO iniciatyva Estijoje (2000–2001 m. „Themis“ projektas, sudaręs sąlygas e. forume NVO atstovams komentuoti įstatymų projektus). Latvijoje įdiegtame politiniame interneto puslapyje „Politika.lv“ (2002 m.) NVO atstovai galėjo išreikšti savo nuomonę aktualiais klausimais, bendradarbiauti su valdžios atstovais. Šiame projekte NVO dalyvavo rengiant naujai išrinktos valdžios deklaraciją. Dauguma NVO siūlymų buvo įtraukti į galutinį deklaracijos tekstą (skyrius apie valdžios bendradarbiavimą su pilietine visuomene¹).

OECD (2009) studijoje, skirtoje piliečių dalyvavimo politikai aptarti, pateikiami pavieniai atvejai, kaip atitinkamose šalyse valdžios institucijos pasitelkia e. dalyvavimo priemones, siekdamos suformuoti piliečių dalyvavimo politiką (Suomijoje, Naujoje Zelandijoje, Prancūzijoje, Austrijoje ir kt.).

Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje aptartą e. dalyvavimo ir NVO atliekamų veiklų sąryšį išryškėjo, kad dauguma autorių, nagrinėdami e. dalyvavimu pagrįstus projektus, NVO dalyvavimą ar jų atliekamas veiklas analizuoja per atskirus pasirinktose valstybėse įgyvendinamus projektus, atvejus, iniciatyvas. Į e. dalyvavimą orientuotas modelis (angl. *e-participation focused model*) piliečiams pasiūlo vieną ar kelis būdus dalyvauti valdymo procese: teikiant grįžtamąją informaciją, duomenis politiniais klausimais ar, kai svarstomi sprendimai, siunčiant klausimus piliečių išrinktiesiems ir taip pasinaudojant galimybe būti išgirstiems, viešinant savo nuomonę internetu (Curtin, 2006). Vis dėlto Curtin (2006) detaliau nesvarsto šio modelio diegimo ar veikimo, jo nevizualizuoja. Urbelienė (2011) e. dalyvavimą apibūdina kaip vieną iš e. demokratijos formų ir pateikia ekspertų nuomones apie e. dalyvavimo plėtrą. Mokslininkė, analizuodama e. demokratiją, NVO pristato kaip vieną iš naujojo viešojo valdymo sistemos dalyvių.

NVO vaidmuo, vykdamas tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo funkcijas, formuojamos remiantis *socialinio konstruktyvizmo* teorija

¹ Studijoje pateikiama daugiau pavyzdžių apie NVO ir kitų institucijų, piliečių bendradarbiavimą, kartu užsimenama apie e. dalyvavimu pagrįstas iniciatyvas, bet nedetalizuojamas NVO veiklų įgyvendinimas (pavyzdžiui, studijoje minimos Ukrainoje, Argentinoje vykdomos iniciatyvos šiuo metu nebevykdomos).

(Berger ir Luckaman, 1991). Ši prieiga leidžia pagrįsti NVO vaidmenį atliekant naujas funkcijas. Remiantis *viešosios erdvės* teorija (Pereira ir kt., 2012; Khan ir kt., 2011; Brundidge, 2010; Castells, 2008; Dahlberg, 2005; Deane, 2003; Ferree ir kt., 2002; Fraser, 1995; Villa, 1992), atskleidžiami NVO ir piliečių bendravimo ypatumai, kuriais papildomas NVO veiklų įgyvendinimas ir piliečių įtraukimas į sprendimų svarstymą. Kartu nustatomas ir konkretus sąryšis tarp **NVO vykdomų naujų veiklų** (Beneševičiūtė, 2014; Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014; Beneševičiūtė, 2013; Platovas ir Petrauskaitė-Kriauzienė, 2013; Furman ir Šerikova, 2007; Šimašius, 2006; Matonytė, 2004) **ir e. dalyvavimo perspektyvų** (Lee ir kt., 2011; Albrecht ir kt., 2008; Tambouris, Liotas ir Tarabanis, 2007; Macintosh, 2004).

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma autorių analizuoja e. dalyvavimo taikymą įgyvendinant valdžios institucijų projektus ar iniciatyvas ir tik pavieniais atvejais aptaria NVO dalyvavimą. Nėra gausu publikacijų, detalizuojančių NVO atliekamų veiklų įgyvendinimą pasitelkiant e. dalyvavimo priemones ar pagrindžiant NVO vaidmenį, svarbą įgyvendinant kitų organizacijų tikslus ar piliečių įtraukimą. Todėl disertacija rengta remiantis įvairiomis teorinėmis sampratomis ir prieigomis, apimančiomis komunikacinius piliečių ir NVO būdus, susijusius su atitinkamų veiklų įgyvendinimu ir e. dalyvavimo apibrėžtimis.

Sprendžiama mokslinė problema

Mokslinė problema, sprendžiama darbe, yra grindžiama poreikiu analizuoti NVO veiklų įgyvendinimą ir e. dalyvavimo taikymą siekiant skatinti piliečių socialinį dalyvavimą, jų įgalinimą ir įtaką sprendimų svarstymo ir priėmimo procesams. Pažymint temos aktualumą, NVO buvo įvardytos kaip pagrindinė visuomenės dalis, galinti užtikrinti ir stiprinti socialinį kontaktą ir dialogą tarp visų visuomenės grupių, ypač įtraukiant piliečius į sprendimų svarstymo procesus ar kitas jų dalyvavimu grindžiamas veiklas. NVO ypač svarbus visuomenės ir kitų organizacijų požiūris į jas kaip į lygiavertes

partneres, siekiančias dalyvauti sprendimų svarstymo ar socialinių paslaugų teikimo procesuose.

Svarbiausios priežastys, trukdančios NVO veiklos plėtrai Lietuvoje, yra nepakankama valstybinio sektoriaus parama, NVO tarpusavio konkurencija, šių organizacijų nepripažinimas visuomenėje. NVO galimybės ir teisės įsitraukti į demokratinį valdymą ir sprendimų priėmimo procesą yra nepakankamos, kadangi nėra nustatyto aiškaus NVO dalyvavimo šiuose procesuose teisinio reguliavimo mechanizmo, trūksta tiek NVO, tiek valstybės ir savivaldybių institucijų aktyvumo ir suinteresuotumo priimant bendrus sprendimus. Norėdamos efektyviai veikti, NVO privalo užtikrinti visuomenės, partnerių ir kolegų, kurių interesams dažnai atstovauja, pasitikėjimą (Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014; Muravjov, 2008).

Šiuolaikinis NVO dalyvavimas įvairių sprendimų svarstymo procesuose vis dažniau vyksta viešojoje erdvėje. Viešoji erdvė reiškia bendrų interesų vienijamų suinteresuotų organizacijų ar piliečių susitikimų vietą. Viešojoje erdvėje dalyvaujančios suinteresuotųjų grupės skatina atvirą, demokratinį diskursą, apima įvairias dalyvavimo formas, atlieka kolektyvinius veiksmus. Pavyzdžiui, piliečiai ar jų grupės gali viešai pasisakyti dėl atitinkamų iniciatyvų ar projektų (aktyvių piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose) svarstydami jiems aktualius klausimus ar išreikšdami savo nuomonę apklausų metu (pagal Quan-Haase, Wellman, Witte ir Hampton, 2012).

NVO tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklų vykdymas neatsiejamas nuo kitų suinteresuotų asmenų įsitraukimo. Įvairiapusė ir lanksti viešoji erdvė iš dalies apima individų įsitraukimą, kai vartotojai gali gauti informaciją jiems aktualiais klausimais. Tokioje daugialypėje viešojoje erdvėje vartotojai gali rasti juos dominančios informacijos. Komunikacinis viešosios erdvės aspektas, paremtas pranešimų siuntimu taikant e. komunikacijos priemones, apima visų dalyvių dalijimąsi problemomis ir sprendimų būdais (pagal Shah ir kt., 2005).

Atsižvelgiant į šiuolaikinių NVO vykdomų veiklų tematiką ir mastą, NVO svarba nekelia abejonių teikiant piliečiams atitinkamą pagalbą,

informuojant visuomenę jai aktualiais klausimais, bendradarbiaujant su viešojo sektoriaus institucijomis, vykdant tam tikras iniciatyvas ar sprendžiant viešuosius reikalus. Visuomenės struktūrose NVO prigijo tarpininko tarp piliečių ir valdžios vaidmuo (Bagdonienė, Daunorienė ir Simanavičienė, 2011). Piliečių dalyvavimas ir aktyvus įsitraukimas į įvairių valstybės ir visuomenės raidos klausimų sprendimą yra itin svarbus naujojo viešojo valdymo aspektas (Telešienė ir Kriučiūnaitė, 2008). Piliečių dalyvavimui skirtų iniciatyvų realizavimas siekiant įtraukti kuo daugiau piliečių priklauso ne vien nuo vykdomos veiklos ir taikomų komunikacijos priemonių, todėl disertacijoje sprendžiama mokslinė problema – nustatyti kokių tikslų, kaip ir kokiais būdais nevyriausybinių organizacijų, siekdamas užtikrinti piliečių įsitraukimą, taiko e. dalyvavimo priemones.

Tyrimo objektas – e. dalyvavimo priemonių taikymas NVO veiklose.

Tyrimo tikslas – remiantis naujojo viešojo valdymo teorine prieiga nustatyti Lietuvos NVO veikloms įgyvendinti taikomų e. dalyvavimo priemonių specifiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pasitelkus naujojo viešojo valdymo prieigą nustatyti NVO veiklą ir jų įgyvendinimo kaitą.
2. Apibrėžus NVO ir piliečių dalyvavimo sąveikas, pagrįstas komunikacinio veiksmo prieigą ir pasireiškiančias viešojoje erdvėje, sukurti metodinį įrankį, leidžiantį tirti ir vertinti NVO veiklą įgyvendinimo ypatumus.
3. Pritaikius suformuotą metodinį įrankį ir ištyrus NVO veiklą įgyvendinimo Lietuvoje būdus, įvardyti veiksnius, lemiančius e. dalyvavimo priemonių naudojimo ypatumus Lietuvoje lyginant su tradiciniais veiklą įgyvendinimo būdais.

Ginamieji teiginiai:

1. NVO vykdomas tarpininkavimas yra pagrindinė veikla, užtikrinanti piliečių į(si)traukimą vykdant informacijos sklaidą ir kitas konsultavimo veiklas.
2. NVO tikslams ir veikloms realizuoti pasitelkiamos e. dalyvavimo priemonės neužtikrina NVO vykdomo piliečių įtraukimo į sprendimų svarstymo procesus ir dialogą su piliečiais svarstant aktualius klausimus dėl nepakankamai išnaudojamo e. dalyvavimo priemonių potencialo. NVO, nors ir pabrėždamos piliečių įtraukimo veiklas kaip prioritetines, daugiau dėmesio skiria informacijos sklaidai ir tradiciniam konsultavimui (per seminarus, mokymus, informacijos teikimą), o ne įtraukiančiam bendradarbiavimui.
3. Siekdamos stiprinti atstovavimui priskirtų veiklų įgyvendinimą NVO yra linkusios taikyti e. komunikacijos priemones taip pat intensyviai kaip ir tradicinius būdus.
4. NVO vykdomos veiklos, kuriomis NVO siekia bendrauti ir bendradarbiauti su vyriausybėmis institucijomis, Lietuvoje veiksmingai įgyvendinamos derinant tradicinius būdus ir e. komunikacijos priemones.

Tyrimo metodologija ir metodai

Disertacijos mokslinė problema – kaip ir kokiais būdais nevyriausybės organizacijos, siekdamos užtikrinti piliečių įsitraukimą, yra pasiruošusios taikyti e. dalyvavimo priemones – sprendžiama tiriant skirtingų elementų, tokių kaip NVO, viešojo erdvė, e. dalyvavimas, sąveiką. Ieškant bendrų sąsajų tarp šių skirtingų sampratų, pasitelkiamos įvairios teorinės prieigos. Akcentuojant e. dalyvavimo priemonių taikymą NVO veiklose kaip pagrindinį šios disertacijos objektą ir su tų veiklų įgyvendinimu susijusį piliečių įtraukimą ir įgalinimą, derinamos atitinkamos teorinės prieigos. Pasirinktų teorinių prieigų analizė, interpretacija ir palyginimas leidžia pastebėti NVO veiklų ir piliečių dalyvavimo kaitą, jų tarpusavio sąveiką, sukurti tyrimo įrankį ir išaiškinti e. dalyvavimo

taikymo ypatumus, lemiančius piliečių įtraukimą į sprendimų ar visuomenei aktualių klausimų svarstymą.

Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama mokslinė literatūra, apimanti NVO vykdomų veiklų įgyvendinimą ir piliečių įtraukimo koncepciją naujojo viešojo valdymo sistemos paradigmoje. NVO veiklų įgyvendinimas ir piliečių įtraukimas į šias veiklas tiriamas atliekant turinio analizę (Hsieh ir Shannon, 2005): mokslinėje literatūroje pateiktos socialinio konstruktyvizmo, veiksmams grįsto bendravimo, komunikacinio veiksmo, viešosios erdvės teorinių prieigų ypatybės leido įvardyti tarpusavio sąsajas ir sąryšį su NVO įgyvendinamų veiklų turiniu.

Antroje disertacijos dalyje taikyta lyginamoji mokslinės literatūros analizė ir sintezė leido įvardyti e. dalyvavimą kaip komunikacinį būdą siekiant įgyvendinti NVO tikslus ir sukurti tyrimo įrankį. Lyginamoji literatūros analizė taikyta išsamiai aprašant e. dalyvavimą kaip komunikacinį būdą, kurį sąlygojo e. demokratija (apima visas įvairiomis e. komunikacijos priemonėmis grįstas valstybinių institucijų iniciatyvas siekiant modernizuoti ir optimizuoti įvairius valdymo procesų aspektus (pagal Baločkaitę ir kt., 2008)) ir e. įsitraukimas (samprata apima informavimo, konsultavimo, aktyvaus piliečių dalyvavimo veiklas, realizuojamas valstybinių institucijų kuriamomis iniciatyvomis. Šiomis iniciatyvomis siekiama kurti dialogą tarp valdžios atstovų ir piliečių). E. dalyvavimo lyginimas su šiomis sampratomis leido apibrėžti e. dalyvavimo teorinę² ir praktinę³ reikšmes, apimančias NVO veiklų įgyvendinimą. Tokios įsitraukimo ir dalyvavimo formos atskleidžia per NVO vykdomas naujas veiklas pasireiškiančius piliečių dalyvavimo ypatumus. Literatūros, t. y. lyginamosios

² Teorinė e. dalyvavimo reikšmė apima informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo apibrėžtis, kuriomis nurodomas informacijos sklaidos ir konsultavimo kryptingumas (vienkryptė ar dvikryptė komunikacija, informacijos sklaida); kokias veiklas vykdant piliečiai yra įgalinami (sprendimų priėmimo kontekste).

³ Praktinė e. dalyvavimo reikšmė apima e. komunikacijos priemones ir jų taikymą, konkrečių dalyvaujančiųjų įvardijimą. Taip pat gali būti išskiriamos ir e. dalyvavimo taikymo sritys, tačiau jos disertacijoje nėra įvardijamos, nes priskiriamos prie valstybinių institucijų e. dalyvavimo taikymo (pavyzdžiui, Macintosh, 2004).

analizės metu gautos informacijos, sintezė įgalino įvardyti komunikacinius e. dalyvavimo aspektus, kuriais remiantis sukurtas tyrimo įrankis komunikaciniams NVO veiklų įgyvendinimo būdams ištirti (pagal Torraco, 2005; Webster ir Watson, 2002).

Siekiant išnagrinėti šiuos NVO veiklų įgyvendinimo būdus taikant e. dalyvavimą, empirinėje darbo dalyje pateikiama kiekybinio tyrimo metodo – internetinės apklausos metu gautų duomenų – analizė, interpretacija ir apibendrinimas. Internetinė apklausa suteikė galimybę ne tik vykdyti tyrimo dalyvių (Lietuvos NVO) anketinę apklausą, bet ir pasinaudojus atviro ir uždaro tipo klausimais ištirti naujų NVO veiklų įgyvendinimą bei piliečių įtraukimą į tas veiklas sąlygojančius dalykus: tikslus, veiklas, veiksmus, sprendžiamus klausimus, priemones, būdus, e. dalyvavimą kaip komunikacinį būdą ir komunikacinius e. dalyvavimo aspektus. Įgyvendinimo pasitelkiant e. dalyvavimo priemones ypatumai pristatomi taikant aprašomosios statistikos metodą (Čekanavičius ir Murauskas, 2001) ir aprašomosios, instrumentinės bei normatyvinės e. dalyvavimo analizės principus (Sæbø, 2008; Sæbø ir Rose ir kt., 2008; Andersen ir kt., 2007; Ekelin, 2006; Krimmer, 2006; Rose ir kt. 2006); gauti duomenys tiriami siejant juos su teoriniu ir praktiniu lygmeniu pateiktų ir anketoje įvardytų objektų realizavimu.

Šios analizės metu atliktas NVO veiklų įgyvendinimo taikant tradicinius būdus ir e. komunikacijos priemones lyginimas leido nustatyti e. dalyvavimo priemonių reikšmę tarpininkavimui. Gretinant tradicinių ir e. komunikacijos priemonių pasitelkimą, išryškinta, kokiomis priemonėmis ir būdais NVO taiko vienakryptę ar daugiakryptę komunikaciją, realizuodamos tarpininkavimu paremtus siekius.

Lyginant grindžiamas ir NVO realizuojamų tikslų, veiklų, veiksmų, sprendžiamų klausimų, e. komunikacinių būdų ir tradicinių priemonių vertinimas ir interpretacija. Kiekvienos veiklos ar veiksmo analizei taikoma *empirinė interpretacija*: derinamos sąvokų reikšmės su gautais empiriniais faktais ir taip nustatoma, kaip faktiniai duomenys (empiriniai objektai) atitinka teorines sąvokas (pagal Tidikį, 2003).

NVO vykdomos atstovavimo veiklos realizavimas nustatomas atskleidžiant komunikacinę sąveiką tarp atstovavimu sprendžiamų klausimų ir su tuo susijusių bendradarbiavimo veiklų.

Kadangi NVO veikloms būdingi skirtingi siekiai ir juos realizuojant naudojami (ar visai nenaudojami) įvairūs tradiciniai būdai (tarpininkaujant) ir bendradarbiavimo veiklos (atstovaujant), skiriasi ir gautų duomenų įvertinimo analizė, t. y. išaiškinimas ir aprašymas, kaip yra įgyvendinamos NVO veiklos (Rosenwasser ir Stephen, 2003). Todėl pateiktame NVO vykdomos viešųjų reikalų sprendimo veiklos realizavimo, taikant e. komunikacinius būdus, įvertinime atsiskleidžia piliečių įgalinimą ir įtraukimą sąlygojantys e. dalyvavimo priemonių naudojimo ypatumai. NVO sprendžiamų viešųjų reikalų realizavimas siejamas su NVO vykdomų kitų veiklų įgyvendinimu. Visų NVO vykdomų veiklų analizė remiasi *apibendrinimo metodu*, apimančiu sintezės procesą, kai esminiai e. dalyvavimo taikymo bruožai priderinami prie kiekvienos NVO vykdomos veiklos ir piliečių įtraukimo (pagal Tidikį, 2003).

Mokslinėje diskusijoje yra pateikiama išsami gautų duomenų interpretacija išskiriant pagrindines Lietuvos NVO vykdomas veiklų sritis, tokias kaip NVO ir piliečių sąveika; NVO ir vyriausybinių organizacijų sąveika; NVO vykdomas piliečių aktyvinimas; įvardijant priežastis, lemiančias Lietuvos NVO vykdomų veiklų sritis ir reikšmę. Remiantis Lietuvos NVO vykdomų veiklų įgyvendinimo taikant e. komunikacijos priemones tyrimu yra suformuluotos rekomendacijos dėl piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo viešajame valdyje užtikrinimo.

Disertacijos struktūra

Disertacijos struktūra grindžiama teoriniu, metodologiniu ir empiriniu darbo temos pristatymu.

Pirmoje darbo dalyje analizuojamos NVO įgyvendinamos veiklos, jų komunikacinės raiškos – siekiama nustatyti ir apibrėžti, prie kokių NVO veiklų įgyvendinimo yra priskiriamas e. dalyvavimas. Šių NVO veiklų įgyvendinimas, siejamas su e. dalyvavimu, priskiriamas naujojo viešojo valdymo sistemai.

Pirmoje dalyje tarpininkavimo veikla teoriškai grindžiama komunikacinio veiksmo ir veiksmais grįsto bendravimo sampratomis, taip įvardijant svarbiausius tarpininkavimu paremtus NVO siekius – kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotais asmenimis bei stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose. NVO vykdoma atstovavimo veikla analizuojama pasitelkiant bendradarbiavimą, kurio veiklomis realizuojami NVO atstovavimu sprendžiami klausimai. Viešųjų reikalų sprendimo veikla grindžiama mokslinėse publikacijose pateiktomis apibrėžtimis ir remiasi nuostata, kad NVO sprendžiami viešieji reikalai apima tarpininkavimui ir atstovavimui priskiriamus atitinkamus veiksmus, viešųjų reikalų sprendimas yra analizuojamas ir šių veiklų kontekste. Pirmoje disertacijos dalyje išsamiai nagrinėjamos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklos ir šių veiklų komunikacinės raiškos viešojoje erdvėje. NVO priskyrimas naujojo viešojo valdymo sistemai įpareigojo išskirti piliečių dalyvavimo įgalinimo principą, kuris ne tik siejasi su viena iš e. dalyvavimo perspektyvų, bet ir įeina į visas analizuojamas veiklas. Tokia NVO veiklų analizė leidžia patvirtinti jų sąryšį su e. dalyvavimo koncepcija, detalizuojama antroje disertacijos dalyje.

Siekiant nustatyti komunikacinius e. dalyvavimo ypatumus, į kuriuos atsižvelgiant sukuriamas tyrimo įrankis, antroje disertacijos dalyje formuluojama e. dalyvavimo, kaip komunikacinio būdo, samprata. NVO veiklų įgyvendinimo kontekste e. dalyvavimas apibrėžiamas per jam priskirtas veiklas (informuoti, konsultuoti, įgalinti), siejamas su įsitraukimo, dalyvavimo, e. įsitraukimo, e. demokratijos prieigomis. Analizuojant šias veiklas išryškėjusios NVO ir piliečių bendravimo ir bendradarbiavimo sąsajos leidžia suformuluoti komunikacinius e. dalyvavimo aspektus ir sukurti tyrimo įrankį. Siekiant patvirtinti, kad, įgyvendinant NVO veiklas, e. dalyvavimas yra tinkamas būdas, NVO veiklų reikšmė sugretinama su e. dalyvavimo perspektyvomis.

Trečioje disertacijos dalyje, atlikus empirinį tyrimą, pateikiama e. dalyvavimą užtikrinančių priemonių taikymo analizė Lietuvos NVO

įgyvendinamų veiklų kontekste. Empirinis darbo pristatymas apima tyrimo metu gautų duomenų analizę ir interpretaciją, išryškinant e. dalyvavimą užtikrinančių priemonių taikymo ypatumus, komunikacines NVO realizuojamų siekių ir veiklų kryptis, nagrinėjant e. komunikacijos priemonių reikšmės kaitą per NVO įgyvendinamas skirtingas veiklas ar veiksmus, nustatant piliečių įtraukimo į kitas NVO vykdomas veiklas pasitelkus e. komunikacijos priemones, kaip veiklos, reikšmę.

Darbo naujumas ir mokslinė reikšmė

Analizuojant NVO veiklų įgyvendinimą ir piliečių įtraukimą į atitinkamas veiklas taikant e. dalyvavimą, atskleidžiama paskirų elementų – *naujojo viešojo valdymo, NVO, e. dalyvavimo, viešosios erdvės* – sąveika, kurioje nustatyti komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai pagrindžia e. dalyvavimą kaip komunikacinį būdą ir leidžia sukurti tyrimo įrankį. Paskirų elementų – *e. dalyvavimo, viešosios erdvės, NVO veiklų* – sąsajos ir sąveika nurodo netyrinėtas šių elementų tyrimo sklaidos kryptis. Siejant įvairias teorines sampratas ir prieigas, suformuluotas e. dalyvavimo, kaip komunikacinio būdo, terminas; apibrėžtos naujos NVO vykdomos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklos. Komunikacinių NVO veiklų įgyvendinimo būdų analizė, apimanti komunikacinių raiškų ir kryptių įgyvendinant atitinkamas veiklas ir siekius nustatymą, papildo teorinę ir praktinę e. dalyvavimo reikšmę.

Disertacijos **praktinis reikšmingumas** susijęs su darbo moksline reikšme ir naujumu. Daugelyje užsienio ir Lietuvos publikacijų e. dalyvavimo taikymo ar atitinkamų NVO veiklų analizės atliktos remiantis atvejo analizės metodu. Disertacijoje išsamiai analizuojami pirmą kartą Lietuvoje tokio tipo atlikto tyrimo empiriniai duomenys, išsamiai atskleidžiantys NVO e. dalyvavimo taikymo ypatumus. Disertacijoje pateiktas ne tik e. komunikacijos priemonių taikymo tyrimas, bet ir parengtas bei empiriškai patikrintas tyrimo įrankis, todėl, įvertinus NVO vykdomų veiklų įgyvendinimą, galimas šio įrankio taikymas analizuojant piliečių įtraukimą ir įsitraukimą į kitų institucijų su

e. dalyvavimu susijusias veiklas ar tiriant visas su piliečių įtraukimu ir dalyvavimu, pasitelkiant e. dalyvavimą, susijusias veiklas.

Disertacijos aprobavimas

Disertacijos temos teorinis pagrindimas ir metodologinės pozicijos yra aprobuotos nacionalinėse ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose (skaityti 5 pranešimai) bei publikuotuose recenzuojamuose leidiniuose (publikuoti 3 straipsniai).

Disertacijos tema skaityti pranešimai mokslinėse nacionalinėse ir tarptautinėse konferencijose:

- „Komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai Trečiojo sektoriaus veiklose Lietuvoje“. Nacionalinė mokslinė konferencija *Informacijos ir komunikacijos teorijos ir praktikos raiškos 2015 m.* Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas, Vilnius, 2015 m. kovo 19 d.
- „Collective activities implementation in public sphere: interrelation between participation and e-participation“ (liet. „Kolektyvinių veiklų įgyvendinimas viešojoje erdvėje: dalyvavimo ir e. dalyvavimo sąveika“. Tarptautinė jaunųjų tyrėjų konferencija *Social Transformations in Contemporary Society 2015* (liet. „Socialiniai pokyčiai šiuolaikinėje visuomenėje 2015 metais“. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2015 m. birželio 4–5 d.
- „Piliečių dalyvavimo ir elektroninio dalyvavimo sąveika Trečiojo sektoriaus veiklose“. Tarptautinė mokslinė praktinė konferencija *Geras valdymas vietos savivaldoje: teorinės ir praktinės transformacijos.* Šiaulių universitetas, Šiauliai, 2015 m. spalio 16–17 d.
- „Expression of Non-Governmental Organisations' E-Participation in Lithuania“ (liet. „Nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo išraiška Lietuvoje“). Tarptautinė mokslinė konferencija *Komunikacijos ir informacijos mokslai tinklaveikos visuomenėje: patirtys ir išvalgos.* Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas, Vilnius, 2011 m. birželio 16–17 d.

- „Expressions of NGOs E-participation in Lithuania“ (liet. „Nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo raidos Lietuvoje“). Tarptautinė mokslinė konferencija *Conference for E-Democracy and Open Government. eVoting PhD Workshop 2011* (liet. „Konferencija e. demokratijai ir atvirai valdžiai. E. balsavimo doktorantų studijos“). Kremso universitetas, Austrija, 2011 m. gegužės 5–8 d.

Disertacijos tema paskelbtos publikacijos recenzuojamuose leidiniuose:

- K. Jakutytė-Ancienė. E-participation in New Public Governance: NGOs activities for civil participation. *New Media and New Public Governance: Strategic Communication Approach*. 2017. P. 52-74. (Atiduota spaudai)
- K. Jakutytė. Nevvyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimas e. dalyvavimo aspektu. *Viešoji politika ir administravimas*. 2012, t. 11, Nr. 2, p. 287–301.
- K. Jakutytė-Ancienė. Expression of Non-governmental organizations' e-participation. *Informacijos mokslai*. 2012, t. 59, p. 93–104.

1. ŠIUOLAIKINIŲ NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLA IR PILIEČIŲ DALYVAVIMAS SVARSTANT SPRENDIMUS

Pirmoje disertacijos dalyje siekiama apibrėžti naujų NVO vykdomų veiklų reikšmes. Remiantis *komunikacinio veiksmo, veiksmais grįsto bendravimo* sampratomis, viešosios erdvės teorine prieiga, siekiama nustatyti šiose veiklose pasireiškiančią komunikacijos pobūdį per piliečių į(si)traukimą ir dalyvavimą.

Naujojo viešojo valdymo teorijoje akcentuojamą siekį suaktyvinti piliečius ir įvairias visuomenės grupes realizuoja nevyriausybinių organizacijų. NVO reikšmė įgyvendinant išskirtas veiklas – tam tikras tarpusavio sąveikos ir komunikacijos procesas tarp skirtingų suinteresuotųjų ar jų grupių (pavyzdžiui, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų). Remiantis šia samprata nagrinėjama, kokiomis komunikacinėmis (bendravimo) formomis funkcionuoja NVO organizacijos, realizuodamos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklas (pagal Corry, 2010).

NVO vykdomos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklos yra detalizuojamos nustatant joms įgyvendinti reikalingas veikas, sprendžiamus klausimus ar veiksmus.

1.1. Trečiasis sektorius kaip naujojo viešojo valdymo sistemos dalis

Trečiojo sektoriaus sąvoka praktiniu aspektu apima skirtingų tipų NVO, savivalbos grupes, socialines organizacijas, bendrijas, visuomenines organizacijas ar aktyvistų grupes. Šio sektoriaus organizacijas sieja keli bendri požymiai: instituciškai atskirtos nuo vyriausybės; jos yra pelno nesiekiančios organizacijos; jos yra savavaldžios, kontroliuojančios savo veiklą ir nepriklausančios nuo valstybinių institucijų; jos yra savanoriškos (bent iš dalies) (Pestoff ir Brandsen 2010; Gaižiūnaitė ir Adomavičienė, 2006; Lewis, 2003; Salamon ir Anheier, 1997). Teoriniu aspektu trečiasis sektorius suprantamas kaip: 1) kito tipo socialinių organizacijų – privataus ir viešojo sektoriaus –

darinys; 2) kaip visuomeninis bendradarbiavimo ar konfliktų procesas; 3) tam tikra skirtingų visuomenės sistemų, struktūrų, santvarkų, kuriose vienos veiklos skatinamos, o kitos stabdomos, bendravimo forma; 4) įvairių veikėjų ir institucinę galią turinčių individų dialogo sritis (Corry, 2010). Taigi trečiasis sektorius apima nepriklausomas organizacijas, veikiančias greta vyriausybinių struktūrų, atstovaujančias visuomenės interesams, siekiančias formuoti politinius sprendimus ir spręsti socialinius klausimus (remiantis Giddens, 2005). Atsižvelgiant į nurodytą organizacijų apibrėžimą, disertacijoje trečiojo sektoriaus organizacijomis, vykdančiomis su piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu susijusias veiklas, įvardijamos nevyriausybėmis organizacijomis (NVO). NVO, teikdamos įvairias paslaugas, pagalbą, įtraukdamos į atitinkamas veiklų sritis kitus suinteresuotuosius⁴, piliečius, stiprina socialinį kontaktą ir šalies socialinę politiką. Pagrindiniai NVO tikslai apima siekius išreikšti piliečių poreikius, ginti ir atstovauti visuomenės interesams, skatinti nuomonių įvairovę, veikti kaip politikams įtaką daranti jėga, veikti kaip politinės socializacijos struktūra, greičiausiai pastebėti visuomenėje kylančią įtampą, būti tarpininku tarp žmonių ir rinkos bei valstybės, skatinti visuomenę telktis (pagal Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014).

Taigi NVO veikla, siekiant stiprinti piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą bei užtikrinti socialinį kontaktą, suprantama kaip kolektyviniai kelių institucijų veiksmai, reikalaujantys telktis, derinti interesus, orientuotis į kompromisais grįstus sprendimus, didinti visuomenės sąmoningumą visuomenei aktualiais klausimais, problemomis, suteikti piliečiams atsakomybės jausmą ir skatinti jų aktyvumą įsitraukti ir dalyvauti (pagal Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014). NVO, vykdydamos tokią *veiklą*, yra priskiriamos naujojo viešojo valdymo sistemai.

Naujasis viešasis valdymas yra viešojo administravimo modelis, akcentuojantis intensyvesnį ir veiksmingesnį piliečių ir jų atstovų įsitraukimą į valdymą, korupcijos nebuvimą, skaidrumą, atsakomybę ir kitų moralinių, etinių

⁴ Suinteresuotieji – kitos NVO, privačios, vyriausybės, nevyriausybės organizacijos, piliečiai ar jų grupės.

savybių iškėlimą, gerą tarp-institucinį bendradarbiavimą ir dinamišką trečiojo sektoriaus organizacijų veiklą (Buškevičiūtė ir Raipa, 2011; Guogis, 2009;). Kai kurie autoriai naujojo viešojo valdymo paradigmą įvardija *naująja valstybės tarnyba* ar *naująja viešąja tarnyba* (Buškevičiūtė ir Raipa, 2011; Nakrošis, 2011; Smalskys ir Skietrys, 2008; Domarkas, 2004; Guogis ir Gudelis, 2003), kurios doktrinoje pripažįstama, kad pagrindinis valdysenos principas turi būti skaidrumo užtikrinimas ir valdymas be centrinės vyriausybės dalyvavimo arba su minimaliu centrinės vyriausybės dalyvavimu (Nakrošis, 2011; Smalskys ir Skietrys, 2008). Naujasis viešasis valdymas akcentuoja platesnį piliečių įsitraukimą į valdymą, aktyvią NVO veiklą, piliečių tarpusavio ir piliečių bei valdžios ryšius (Guogis, 2009; Smalskys ir Skietrys, 2008; Guogis ir Gudelis, 2003). Pagal naujojo viešojo valdymo sampratą tam tikros individų grupės yra įtraukiamos į savirealizacijos, savigarbos ir autonomijos kelią, padidėja jų dalyvavimo, kvalifikacijos ir įdarbinimo, sprendimų priėmimo galimybės, stengiamasi išvengti besąlygiško priklausymo nuo valstybės (Guogis, 2009). Vadinasi, naujasis viešasis valdymas akcentuoja piliečių, jų grupių įgalinimą sprendimų svarstymo ir priėmimo procesuose. Sprendimų svarstymo procesai apima tiesioginį piliečių bendruomenių dalyvavimą rengiant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, viešą peticijų nagrinėjimą, skatinant kitas pilietinės iniciatyvos formas (Smalskys, 2010; Smalskys ir Skietrys, 2008). Toks reikšmingų ir svarbių klausimų svarstymas nuo įprastinio svarstymo proceso, vykstančio valstybinėse institucijose, skiriasi tuo, kad į diskusijas įtraukiami suinteresuoti piliečiai ar atitinkamų organizacijų atstovai (Ferree ir kt., 2002).

Svarbiausi *naujojo viešojo valdymo* uždaviniai, tobulinant sprendimų svarstymo kokybę, yra **naujų bendruomeniškumo formų, pilietinės visuomenės, organizacinių struktūrų** plėtojimas. Spręsdamos tokius uždavinius suinteresuotos NVO padeda kurti palankią erdvę, įgalinančią tiesioginį piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą formuojant viešųjų sprendimų tikslus, įgyvendinant viešąsias programas ir projektus (Buškevičiūtė ir Raipa, 2011; Guogis, 2009).

Šių tikslų kontekste formuluojamos naujos, šiuolaikinės NVO veiklų sritys – tarpininkavimas, atstovavimas, viešųjų reikalų sprendimas, kurių įgyvendinimas sąlygoja ir siejasi su kitų konkrečiose veiklų srityse vykdomų veiklų realizavimu.

Tarpininkavimo veikla yra grindžiama NVO siekiu įgyvendinti atitinkamus projektus ar programas, grįstas aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu, bei kurti dialogą tarp atitinkamų dalyvių. *Atstovavimo veikla* apima vis aktualesnį NVO siekį bendradarbiauti su įvairiomis organizacijomis atstovaujant piliečių interesams ir sprendžiant atitinkamus klausimus. NVO vaidmuo sprendžiant *viešuosius reikalus* apibūdinamas kaip siekis prisidėti prie besivystančių bendravimo ir bendradarbiavimo pokyčių tarp veikėjų (piliečių ir kitų institucijų) organizaciniu ar individualiu lygmeniu sprendžiant visuomenei aktualius klausimus. Sprendžiant viešuosius reikalus NVO stengiasi daryti įtaką ar reguliuoti visuomenei aktualius socialinius procesus (remiantis Lewis, 2003).

Naujojo viešojo valdymo uždaviniu įvardytas naujų bendruomeniškumo formų kūrimas atsiskleidžia per NVO viešųjų reikalų sprendimo veiklas. Viešaisiais reikalais išryškinama bendravimo ir bendradarbiavimo sąveika tarp dalyvaujančiųjų ir galutinio sprendimo priėmėjų (remiantis Lerbinger, 2008). Naujojo viešojo valdymo kontekste NVO veikla apibūdinama kaip piliečių įtraukimas ir dalyvavimas sprendimų svarstymo procesuose ar kituose projektuose, iniciatyvose, kuriuos įgyvendinant būtinas aktyvus piliečių dalyvavimas. Ši sąlyga išryškina naujojo viešojo valdymo akcentuojamą pilietinės visuomenės uždavinį. Dalyvaujamojoje demokratijoje esminės NVO funkcijos santykiuose su valstybinėmis institucijomis yra a) piliečių įtraukimas į jų įsitraukimą, dalyvavimą grįstas veiklas ir b) pagalba atitinkamoms piliečių grupėms būti išgirstoms („suteikiant balsą“). Šios NVO funkcijos realizuojamos pasitelkiant e. dalyvavimą ir tai nurodo paskiausio naujojo viešojo valdymo uždavinio – organizacinių struktūrų – plėtrą.

Naujojo viešojo valdymo tikslas – pagerinti socialinius ryšius, piliečių dalyvavimą, bendradarbiavimą, abipusę paramą ir įtaką. Ypatinga naujojo viešojo valdymo reikšmė atsiskleidžia ne tik suaktyvinant įvairius visuomenės

segmentus, bet ir siekiant panaikinti socialinę atskirtį. NVO suteikia visuomenei galimybę įsitraukti į viešąjį administravimą: kartu veikdami piliečiai gali daryti didesnę įtaką valdžiai ir jos priimamiems sprendimams (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2006). Visas šias nurodytas veikas realizuoja NVO, mobilizuojančios visuomenės nuomonę ir taip sukuriančios įtikinamus argumentus (remiantis Titley, 2005). Naujuoju viešuoju valdymu akcentuojamas piliečių įtraukimas į sprendimų svarstymo procesus, be to, skiriami naujojo viešojo valdymo socialinės kokybės bruožai⁵, atspindintys NVO santykį su kitais suinteresuotaisiais.

1.2. Trečiojo sektoriaus veiklų reikšmė *socialinio konstruktyvizmo* teorijos kontekste

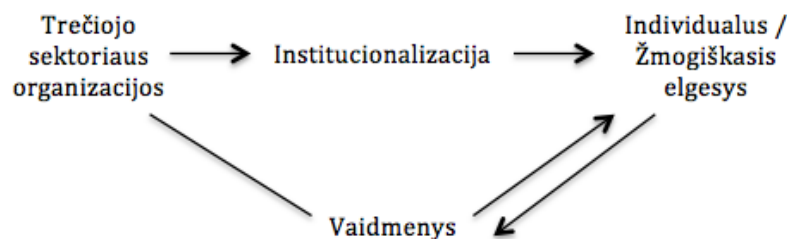
NVO vykdomas tarpininkavimas, atstovavimas, viešųjų reikalų sprendimas įvardijami kaip šiuolaikinė tokių organizacijų veikla, suteikianti NVO naują vaidmenį. Tokio NVO vaidmens ištakos nustatomos remiantis socialinio konstruktyvizmo teorija, pabrėžiančia NVO ir kitų institucijų diskursyvius santykius.

Socialinio konstruktyvizmo teorija akcentuoja kultūrinius procesus, apimančius piliečių ir institucijų dalyvavimą ir jų tarpusavio santykius. Socialinio konstruktyvizmo teorijos kontekste NVO vaidmuo išryškėja svarstant piliečiams aktualius klausimus. Demokratijos tradicijomis besiremiančioje visuomenėje galutinius sprendimus dažniausiai priima politiniai centrai (vyriausybės, parlamentai, teismai ir politinės partijos). Įprasta, kad mažiau svarbūs sprendimai priimami be platesnių visuomenės diskusijų, tačiau, kai svarstomi visuomenei aktualūs klausimai, akcentuojamas ne tik politinių veikėjų dalyvavimas (remiantis Ferree ir kt., 2002). Todėl NVO tampa tarpininkėmis tarp piliečių ir sprendimų priėmimo galią turinčiųjų: NVO gali tiesiogiai dalyvauti diskusijose akcentuodamos savo interesus; NVO gali pateikti piliečių poziciją svarstomu klausimu; NVO gali tiesiogiai įtraukti į diskusiją piliečius.

⁵ Naujojo viešojo valdymo socialinės kokybės bruožai, apimantys NVO santykį su kitais suinteresuotaisiais: socialinė sanglauda, socialinė įterptis, įgalinimas (Guogis, 2010).

Abipusį įprastinių NVO ar piliečių, jų grupių veiksmų įgyvendinimą Berger'is ir Luckmann'as (1991) įvardija kaip *institucionalizaciją*. Institucijos kontroliuoja žmogiškąją elgesį nustatydamos sąlygas, kurios orientuoja individus tam tikra linkme. Institucionalizacija vyksta kiekvienoje socialinėje situacijoje, o nusistovėjusios tvarkos konstrukcija lemia veiklos pasidalijimą. Socialiniam pasauliui, apimančiam besiplėtojančią institucinę tvarką, būdingas nuolatinis konstrukcijos procesas. NVO ar piliečių elgesio institucionalizacija susijusi su vaidmenų tipologijos konstravimu. Naudodamos vaidmenis, institucijos ir piliečiai įtvirtina asmeninę patirtį. Pasitelkdami vaidmenis, individai ir institucijos dalyvauja socialiniame pasaulyje; įgydamas elgesio kultūros elementų, tas pats pasaulis tampa subjektyviai tikras (remiantis Berger ir Luckmann, 1991) (žr. 1 pav.).

1 paveikslas. Elgesio institucionalizacijos ir vaidmenų sąryšis (pagal Berger ir Luckmann, 1991)



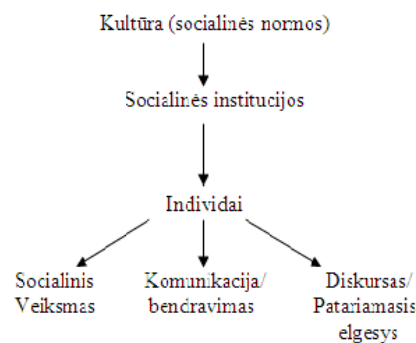
Socialinis konstruktyvizmas akcentuoja NVO pareigą spręsti įvairius probleminius klausimus ir taikyti tuos sprendimus kasdieniame visuomenės gyvenime, kartu formuojant dar vieną visuomenės patirtį. Šiuo atveju NVO informuoja piliečius, kodėl vienas ar kitas klausimas jiems turėtų būti aktualus ir kaip jų dalyvavimas galėtų padėti spręsti kilusią problemą ar situaciją (remiantis Delakorda S. ir Delakorda M., 2010). Svarbi demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlyga yra piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procesuose. Aktyviai dalyvaudami demokratiname valdymo procese, paprasti piliečiai gali daryti poveikį šiame procese dalyvaujančių asmenų skyrimui ir šių asmenų veiklos kontroliavimui (Imbrasaitė, 2002).

Pasitelkus socialinį konstruktyvizmą išryškėja NVO, kaip *tarpininko*, vaidmuo, kuriuo siekiama užmegzti abipusį dialogą su sprendimų priėmėjais ir tapti galingu dalyvaujamosios demokratijos ir aktyvios pilietinės visuomenės sklaidos postūmiu. Skiriamos *kultūrinė*, apimanti socialines normas, *diskursyvaus konstravimo* ir *patariamojo valdymo* socialinio konstruktyvizmo sampratos, apibrėžiančios ir (ar) patikslinančios NVO, kaip tarpininko, vaidmenį (Risse, 2007).

Išskirtas tikrovės ir socialinio žinojimo santykis (Berger ir Luckmann, 1991) grindžiamas socialinėmis normomis. Kultūrinė samprata apima institucijų formavimosi procesus, įtraukiančius esminius tautinės valstybės elementus⁶ ir jų vidinę aplinką. Kultūrinė, socialinėmis normomis paremta samprata, NVO veiklas traktuoja kaip socialinių normų veikimą, kurių reikšimosi srityje jos dalyvauja (remiantis Risse, 2007). Kultūrinė samprata apima tarp NVO ir kitų institucijų ar piliečių, jų grupių plėtojamą diskursą ir patarimų teikimu grįstą bendravimą (žr. 2 pav.).

Socialinis konstruktyvizmas išskirtų sampratų prigimtį grindžia bendravimo praktika, leidžiančia išsamiau pažinti, kaip yra diskursyviai suformuoti bendravimo ir veikimo tarp kelių institucijų procesai ir kaip veikėjai įsisavina šiuos procesus (Risse, 2007) (žr. 2 pav.).

2 paveikslas. NVO, kaip tarpininko, vaidmens raiška (remiantis Risse, 2007)



⁶ Pavyzdžiui, teritorija, populiacija, valdžia, suverenitetas, kultūra, gamta, tikslai, technologijos, kontrolė (Meyer ir kt., 1997).

Remiantis socialiniu konstruktyvizmu, NVO apibrėžiamos kaip tarpininkės bendraujant su kitais suinteresuotaisiais, akcentuojant dėmesį ginčams, įrodinėjimams ir situacijos priežasties įvardijimui. NVO vykdomas diskusinis ir patariamasis elgesys yra į tikslą orientuoti strateginiai veiksmai, kuriais siekiama gauti bendrą, pagrįstą sutarimą. Patariamojo valdymo, atsižvelgiant į svaresnį argumentą, dalyviai (suinteresuotieji) gali pakeisti savo pasaulėžiūrą ar net interesus (Risse, 2007).

Diskursyviu konstravimu įgalinamas patariamasis valdymas, kuris gali būti traktuojamas kaip visuomenės siekis stiprinti dalyvaujamąją demokratiją. Piliečių telkimas į trečiojo sektoriaus organizacijas, aktyvus dalyvavimas jų veikloje, tankus stiprių trečiojo sektoriaus organizacijų tinklas yra esminė dalyvaujamosios demokratijos tolesnės raidos sąlyga. Efektyvus būdas sutelkti piliečius – per NVO rengiamus projektus, iniciatyvas iškelti socialines ir politines problemas ir viešinti visuomenei aktualius klausimus. Siekiant sėkmingo šiuolaikinių kolektyvinių veiklų įgyvendinimo, NVO, kaip tarpininkės, gali užtikrinti piliečių įsitraukimą į viešųjų reikalų ir sprendimų svarstymo procesus. Socialinio konstruktyvizmo teorinėje prieigoje, kurios kontekste įvardytos visų viešojo sektoriaus institucijų bendravimo ir bendradarbiavimo nuostatos, ne tik išryškintas NVO kaip tarpininko vaidmuo, bet ir iškeliamas NVO pozicija kaip tų veikėjų, kurie turėtų padėti, parodyti kitoms (tarp jų ir valdžios) institucijoms, kaip pasitelkiant e. komunikacijos priemones galima skatinti ir įgyvendinti piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą viešajame valdyme.

1.3. Tarpininkavimas kaip dialogo kūrimo procesas

NVO atlieka tarpininko vaidmenį tarp atitinkamų dalyvių – kitų NVO, piliečių, valstybinių ar verslo organizacijų, taip sudarydamos socialiniu kontaktu grįstą visuomenės tinklą. Dialogu kuriami lygiaverčiai santykiai, skatinantys aktyviai dalyvauti, leidžiantys išsakyti dalyvaujančiųjų poreikius, interesus, – taip einama įgalinančio dialogo link. Įgalinantis dialogas glaudžiai susijęs su piliečių dalyvavimu ir įsitraukimu į visuomenei aktualių klausimų svarstymą.

NVO vykdomam tarpininkavimui, akcentuojančiam svarstymo ir derybų procesus, priskiriamos tokios pagrindinės veiklos: siekis kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais; siekis stiprinti piliečių dalyvavimą per aktyvų jų įsitraukimą į dalyvavimu grįstus projektus.

NVO siekių *kurti dialogą su sprendimų priėmėjais* ir *kurti dialogą su kitais suinteresuotaisiais* realizavimas grindžiamas e. dalyvavimu su konsultavimu susijusiose veiklose: *viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliėpimų gavimas; NVO patariamiosios, svarstymo diskusijos su kitomis organizacijomis visuomenei svarbiais klausimais; piliečių skatinimas svarstyti jiems siūlomais klausimais; atsakymo pateikimas į piliečio užklausą; atsakymas į suinteresuotųjų užklausą; ekspertinės nuomonės pateikimas; tikslinių grupių apklaustos.*

Kita pagrindinė NVO vykdoma tarpininkavimo veikla apima siekį stiprinti piliečių dalyvavimą per aktyvų piliečių įsitraukimą į dalyvavimu pagrįstus projektus ir iniciatyvas⁷. Visuomenės aktyvus įsitraukimas į valstybės valdymą ar socialinį gyvenimą apibūdinamas pavienių asmenų ir interesų grupių veikla rengiant viešus svarstymus, pranešimus ir komentarus, organizuojant demonstracijas, vykdant rinkimų kampanijas ir lobizmą, dalyvaujant NVO, profsąjungų, politinių partijų ir kitų visuomeninių organizacijų veikloje. Tik susitelkę šalies gyventojai (ar asocijuotos jų grupės) kartu gali daryti didesnę įtaką valdžiai ir jos priimamiems sprendimams (Kraniauskas, 2013).

NVO veiksmas, skatinantis piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų projektuose, iniciatyvose, yra: *visuomenei aktualių klausimų viešinimas, informacijos sklaida socialiniuose tinkluose, informacijos sklaida žiniasklaidoje, piliečių konsultavimas, savanorystės skatinimas, bendros viešos*

⁷ Aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu pagrįsti projektai reikalauja praktinio piliečių įsitraukimo pateikiant nuomones, užduodant klausimus, atsakant į tuose projektuose pateiktus klausimus, reaguojant į informaciją apie tuos projektus ar iniciatyvas, t. y. atvykstant į atitinkamą renginį, judėjimą ir pan. Šių projektų ir iniciatyvų organizatoriai yra įvairios valstybinės, privačios ar nevyriausybinės organizacijos. Pateikiami Lietuvoje vykdomų tokių projektų ir iniciatyvų pavyzdžiai: „Mano vyriausybės“ e. prieiga „E. pilietis“; policijos elektroninių paslaugų sistema „ePolicija.lt“; nacionalinis savanorių tinklas „Baltosios pirštinės“; akcijos „Darom“.

socialinės akcijos, projektai. Visuomenei aktualių klausimų viešinimas gali būti realizuojamas įvairiais tradiciniais ir e. komunikacijos būdais⁸ ir priemonėmis⁹, kurių išsami analizė pateikiama empirinėje disertacijos dalyje. Informacijos sklaida socialiniuose tinkluose nurodo realizavimui būtiną erdvę – socialinius tinklus, kuriuose veikiama pasitelkiant e. komunikacijos priemones. Informacijos sklaida žiniasklaidoje savaime nurodo, koks yra informacijos sklaidos pobūdis, t. y. visuomenės informavimo priemonėmis, kurioms priskiriamos „knygos, laikraščiai, žurnalai, biuleteniai ar kiti leidiniai, televizijos, radijo programos, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija ir kitos priemonės, kuriomis platinama informacija“ (pagal LR visuomenės informavimo įstatymą, 2006). Piliečių konsultavimo veiksmas grindžiamas Habermas'o (2003) akcentuotu siekiu atskiriems asmenims ar pilietinės visuomenės grupėms nurodyti komunikavimo priemones, kurias pasitelkę jie galėtų siekti savo tikslų per realizuojamą dialogo procesą (Ablačinskas, 2008). Savanorystės skatinimas ir bendros viešos akcijos, projektai apima pilietiniu įsitraukimu grįstas NVO veiklas.

1.3.1. Tarpininkavimu kuriamas dialogas kaip komunikacinis veiksmas

NVO vykdomas tarpininkavimas, grindžiamas dialogo kūrimu, pasireiškia per NVO ir piliečių dalyvavimą svarstant įvairius sprendimus. Habermas'o (1984) komunikacinio veiksmo samprata atskleidžia, kokia kalbine

⁸ Disertacijoje vartojama „būdo“ samprata yra tapati „priemonės“ sampratai, tik priemonė vartojama kalbant apie realiai vykdomas veiklas, o būdu gali būti nusakomas teorinis ir praktinis atitinkamos veiklos vykdymas. **Tradicinių būdų** samprata disertacijoje reiškia tas NVO vykdomas veiklas ar veiksmus, kai sprendžiami klausimai, vedami pasitarimai, diskusijos ar kitos įgyvendinamos veiklos vykdomos tiesiogiai bendraujant ar kontaktuojant su atitinkamais suinteresuotaisiais; kai su piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu susijusios veiklos vykdomos netaikant e. komunikacijos priemonių. Tradiciniais būdais, trečioje disertacijos dalyje įvardijamais priemonėmis (disertacijoje tai tapačios sąvokos), įvardijamos NVO realiai vykdomos veiklos ir veiksmai.

⁹ **E. komunikacijos priemonėmis** įvardijamos e. dalyvavimui priskirtos priemonės, kuriomis vykdoma informacijos sklaida piliečiams; konsultavimo veiklos tarp atitinkamų institucijų ir piliečių; piliečiai inicijuoja informacijos sklaidą, konsultavimą ar kitų veiklų vykdymą (konkrečios e. komunikacijos priemonės įvardytos trečioje disertacijos dalyje). E. komunikacijos priemonių ir e. dalyvavimo priemonių reikšmė yra tapati.

išraiška yra kuriamas NVO ir piliečių dialogas su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais.

Komunikacinis veiksmas apima bendravimą tarp kelių suinteresuotųjų, siekiančių suderinti savo supratimą apie diskutuojamą situaciją ir numatyti būsimus oponento veiksmus. Toks komunikacinis veiksmas, akcentuojantis bendravimą dėl veiksmų suderinimo, kyla iš *socialinio veiksmo*. Socialinio veiksmo koncepcija apibrėžia NVO ir piliečių veiksmų derinimą su kitomis institucijomis siekiant įgyvendinti bendrus tikslus. Toks veiksmų sutaikymas apima sutarimą dėl visuotinių vertybių ir normų reikšmės, paremtos kultūrinėmis tradicijomis ir socializacija; bendrojo, visuotinio supratimo siekiu.

Siekiant pastarųjų veiksmų įgyvendinimo, komunikacinis veiksmas faktiškai nurodo NVO ir piliečių bendravimui būtinas detales:

- a) kalbėtojo pasakymai, mintys yra *suprantami*,
- b) tų teiginių turinys yra *teisingas*,
- c) bendraudamas kalbantysis yra *tikras, nuoširdus, sąžiningas*,
- d) kalbėtojo kompetencija yra tinkama.

Taigi komunikaciniu veiksmu siekiama visiems dalyvaujantiems priimtinos tiesos, neaiškių žinučių turinio patikslinimo, pranešimo paskirties ir rezultato numatymo. Komunikaciniu veiksmu formuojama nuomonė, patikrinami pranešimo pagrįstumą įrodantys argumentai. Komunikacinio veiksmo kontekste itin teigiamai vertinamas tokios dalyvių savybės kaip gerumas ir mokėjimas pagrįsti argumentus, kaip nepageidaujamos – autoritetas, valdingumas, ideologija, galia, baimė, nesaugumas, ginčas, išankstinis nusistatymas ar prietarai (remiantis Heng ir Moor, 2003).

Komunikacinis veiksmas grindžiamas kalbine raiška, o ne kalbančiųjų statusu ar ketinimais (Habermas, 1984). Komunikacinio veiksmo dalyviai nėra orientuoti į individualią sėkmę: jie savo tikslų siekia tuomet, kai, sprendami bendras problemas, gali suderinti savo veiksmų planus.

NVO, kaip tarpininko, atliekamais komunikaciniais veiksmais siekiama

visapusiško piliečių ar kitų suinteresuotųjų supratimo¹⁰ apie į(si)traukimą ir aktyvų dalyvavimą sprendžiant visuomenei aktualius klausimus ar į jų sprendimą apimančius projektus ir iniciatyvas.

Taigi komunikacinis veiksmas nurodo, kaip naujajame viešajame valdyje gali būti kuriamas dialogas tarp kelių suinteresuotųjų. Šiuo atveju NVO vykdomas dialogas su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais traktuojamas kaip procesas, kuriam būtinos atitinkamos kalbinės raiškos. Vadovaujantis šiomis kalbinėmis raiškomis įgyvendinamas įvairiapusis bendravimas, būtinas siekiant NVO ir suinteresuotųjų interesų derinimo, realizuojamo per tarpininkavimą. Grįžtamojo atsako sąlygą tarp NVO ir kitų suinteresuotųjų apima veiksmas grįstas bendravimas.

1.3.2. Veiksmas grįsto bendravimo reikšmė per nevyriausybinių organizacijų vykdomą komunikaciją

Veiksmas grįstu bendravimu vadinamas žodžių, frazių ir idėjų vaizdavimas siekiant išgyventi ir patirti jų veikimą. Veiksmu grįsto bendravimo esmė – bendraujant pagrindinis dėmesys skiriamas kalbos poveikiui ir atidžiai renkamiems žodžiams, kuriais galima sąmoningai paveikti atliekamų veiklų rezultatą. Veiksmas reiškia vieno žodžio pakeitimą kitu taip sukuriant, gaunant skirtingas patirtis ir pasekmes (remiantis Barnow, 2007).

Magee'as (2013) veiksmas grįstą bendravimą apibrėžia analizuodamas reikšmingo veiksmo sampratą ir jo eigos etapus:

1. Pranešimo gavėjo, priėmėjo sprendimas reaguoti į gautą pranešimą ir

¹⁰ Pavyzdžiui, individualia kalba; standartiniais, tiesioginiais, netiesioginiais ir kitais kalbos aktais; veiksmų būdais (socialiniu ir kt.), interpretacijomis, aiškinimais ir t. t. (Habermas, 1984). Habermas'as (1984) nurodo bendrąjį supratimą sąlygojančius atitinkamus bendravimo etapus:

- Nuo netiesioginių komunikacijos aktų ir „taip / ne“ atsakymų, reakcijų dėmesys kreipiamas į kalbos aktų sekas, tekstus ir pokalbius, kad šnekamoji, sakomoji reikšmė taptų įsivaizduojama, būtų suprasta.
- Nuo *komunikacinio akto* lygmens (*kalbos*) pereinama prie *komunikacinio veiksmo* lygmens (paskirų, pavienių dalyvių *planų derinimo*).
- Komunikacinis veiksmas papildomas prielaidomis, žiniomis, kuriomis dalyviai grindžia savas interpretacijas, aiškinimus, supratimus.

imtis atitinkamų jame nurodytų veiksmų. Pranešimo siuntėjas privalo atsižvelgti į faktinių gavėjų interesus, norėdamas, kad gavėjai reaguotų į gautą pranešimą.

2. Pranešimo gavėjo supratimas ir teisinga reakcija į gautą pranešimą: pranešimo siuntėjas privalo vartoti tinkamus žodžius, pasirinkti deramą toną, vaizdus, pasakojimus, pavyzdžius ar statistinius duomenis. Šiame etape svarbiausia – tinkamai suformuluotas pranešimas, kad gavėjas jį suprastų ir veiktų pagal jame pateikto turinio reikšmę.
3. Siunčiamo pranešimo vertė numatytam gavėjui sąlygoja būsimą, numanomą veiksmą. Pranešimo gavėjo motyvacija imtis atitinkamo veiksmo įrodo, kad gautas pranešimas buvo suformuluotas tiksliai. Pranešimo vertė išryškėja, kai gavėjas supranta jo reikšmę ir svarbą.

Šiuose reikšmingo veiksmo etapuose akcentuojamas bendravimas per informacijos sklaidą. NVO, siekdamos stiprinti piliečių į(si)traukimą ir dalyvavimą atitinkamose veiklose ar sprendžiant aktualius klausimus, veiksmais grįstą bendravimą taiko ir (ar) išreiškia kaip visuomenei aktualių klausimų, informacijos viešinimą. Piliečių sprendimą įsitraukti ir dalyvauti atsižvelgiant į paviešintą, gautą informaciją lemia tradicinių veiksmų seka, pabrėžianti piliečių svarstymą veikti, planavimą, kaip veikti, patį veikimą ir dalyvavimo įvertinimą (Schwarz ir Bohner, 1996). Taigi veiksmais grįsto bendravimo koncepcija akcentuoja išankstinio visų dalyvaujančiųjų veiksmų suderinimo, pasitelkus bendravimą, sąlygą. Taip siekiama įgyvendinti visų dalyvaujančiųjų tikslus: veiksmais grįstas bendravimas paryškina sėkmingu bendravimu grįstus bendrus, suderintus piliečių veiksmus (Matthias, 1999).

Veiksmais grįstu bendravimu galima komunikuoti keliomis kryptimis. Pirmiausia NVO tarpininkavimu vykdoma piliečių įtraukimo veikla į aktyvių piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstus projektus, iniciatyvas siejasi su „kvietimu dalyvauti“, t. y. NVO vykdoma informacijos sklaida siekiama kurti dialogą su tais, kuriems siunčiama informacija. Veiksmais grįstu bendravimu gaunamas atsakas (klausimai, komentarai, pasisakymai) iš tų (piliečių), kas reagavo į siųstą informaciją, įsitraukė ir dalyvavo. Gautą informaciją NVO taip

pat pasinaudoja atstovaudamos dalyvių, piliečių interesams ir sprendamos piliečiams aktualius klausimus.

1.3.3. Nevyriausybinių organizacijų vykdomas atstovavimas ir bendradarbiavimas

NVO atstovavimo tikslas ir veikla grindžiami *atstovavimu atitinkamų dalyvių interesams, sprendžiamų klausimų* turiniu ir *bendradarbiavimu*. Kai atstovaujama atitinkamų dalyvių interesams, atstovavimu sprendžiami klausimai yra grindžiami kuriant ir išlaikant bendradarbiavimą tarp visų įvardytų atstovaujamųjų (suinteresuotųjų): NVO, kitų NVO, NVO ir viešojo sektoriaus, kitų NVO ir viešojo sektoriaus interesų, piliečių interesų.

NVO vykdomas atstovavimas apima tokius sprendžiamus klausimus tarp įvardytų dalyvių: *socialinių paslaugų teikimas; viešosios politikos formavimas; NVO organizacijų susivienijimas; valdžios veiklų skaidrumo didinimas ir užtikrinimas; piliečių skatinimas dalyvauti; NVO įsitraukimo didinimas į sprendimų svarstymo procesus*. Šie sprendžiami klausimai suformuluoti remiantis bendra NVO ir kitų suinteresuotųjų pozicija dėl atstovavimo ir bendradarbiavimo. Nevyriausybinės organizacijos gali būti vertinamos kaip patikimos, kai jos tikrai kažką keičia arba siekia keisti visuomenės labai bei prisideda prie reikšmingų pokyčių vietos bendruomenės ar jų grupių gyvenime. Bendroji NVO sektoriaus pozicija vienu ar kitu viešosios politikos klausimu turėtų būti išreiškiama remiantis kaip įmanoma didesniu NVO atstovavimu. Pavyzdžiui, jei viena socialines paslaugas teikianti NVO yra suinteresuota keisti atitinkamo savivaldybės nutarimo nuostatas dėl socialinių paslaugų teikimo savivaldybėje, kurios taikomos visiems be išimties, tai kita panašia veikla užsiimanti NVO gali būti nusiteikusi priešingai. Todėl svarbus ne tik NVO ir vietos savivaldybių bendradarbiavimas, bet ir pačių organizacijų susikalbėjimas, bendros pozicijos, tikslų ir lūkesčių iškėlimas. NVO turi visas galimybes įžvelgti problemas ir bendruomenei ar jos grupei opius klausimus pristatyti viešai bei imtis jų sprendimo ir tam tikros veiklos. Tai vadinama subsidiarumo principu, kai atitinkamų problemų sprendimo iniciatyvos ar veiklos imasi ne vietos

valdžios institucija, o patys gyventojai savarankiškai arba per NVO. Šių organizacijų atstovavimą reikėtų vertinti kaip galimybę valdžios institucijoms išgirsti bendrą NVO atstovų nuomonę. Tokią nuomonę turėtų išreikšti konkreti organizacijų grupė ir (ar) asociacija visų ar bent jau daugumos organizacijų vardu (Kraniauskas, 2013).

Socialinių paslaugų teikimo klausimas grindžiamas koprodukcija (angl. *co-production*), apimančia tiesioginį NVO dalyvavimą teikiant paslaugas. Koprodukcija, reiškianti dalyvavimą, apima visuomeninius tinklus, sukurtus tam, kad būtų galima nuolat įtraukti kuo daugiau suinteresuotųjų į valdymo procesus. Šiuos tinklus sudaro tarpusavyje sąveikaujantys segmentai: naujasis viešasis valdymas, e. dalyvavimas, viešoji erdvė ir NVO. Vis dėlto nėra aišku, ar tokie tinklai stiprina atstovavimą visuomeniniams interesams, nes veikėjai gali būti pašalinti iš veiksmingo dalyvavimo atstovaujamosiose institucijose, kaip ir iš dalyvavimo tinkluose (pagal Peters, 2010; Titley, 2005). Akcentuojant viešųjų paslaugų teikimą, koprodukcija apima kelis principus, stiprinančius NVO poziciją, tai: 1) atstovaujamoji demokratija ir 2) dalyvaujamoji demokratija. Atstovaujamoji demokratija grindžiama netiesiogine piliečių, kaip rinkėjų ir jų išrinktų atstovų, valia. Toks atstovaujamosios demokratijos principas siejasi su paslaugų sektoriaus formavimu atsižvelgiant į visuomenės, kaip visumos, o ne tam tikros grupės, interesus. Dalyvaujamoji demokratija kildinama iš saviorganizacijos sampratos, susijusios su įvairiomis savivaldos grupėmis ir visuomeniniais judėjimais. Šiuo dalyvaujamosios demokratijos principu stiprinamos tam tikros NVO veiklos, susijusios su socialinių paslaugų teikimu (remiantis Pestoff ir Brandsen, 2010).

NVO, klausimus atstovavimu, savo veiklą grindžia bendradarbiavimo kūrimu ir išlaikymu tarp atstovaujamųjų.

Atstovavimui priskirta bendradarbiavimo veikla nurodo analizuotų klausimų – interesų – sprendimo būdus. Į bendradarbiavimą įtrauktos veiklos įvardytos remiantis atitinkamomis Lietuvoje ir užsienyje skelbtomis publikacijomis (Šilinskytė, 2013; NVO informacijos ir paramos centras, 2006; 2005; Šimašius, 1999), nes nėra jokių konkrečiai apibrėžtų veiklų, kuriomis būtų

grindžiamas bendradarbiavimas. Skiriamos tokios NVO veiklos kuriant ir stiprinant bendradarbiavimą:

- Siūlant sprendimus;
- inicijuojant formalias bendras veiklas pasirašant sutartis;
- inicijuojant bendras veiklas sutariant dėl bendradarbiavimo, bet formaliai jo neįtvirtinant;
- organizuojant mokymus, seminarus;
- rengiant projektų, iniciatyvų, konkursų nuostatus.

Bendras atitinkamoje srityje veikiančių NVO atstovavimas suteikia galimybę vietos valdžios institucijoms išgirsti NVO nuomonę konkrečiu klausimu ir objektyviau priimti sprendimus (Kraniauskas, 2013). NVO, prieš siūlydamos sprendimus ar inicijuodamos struktūrinius pakeitimus, aktualius ne vienai organizacijai, o visam sektoriui, prisiima už tai kolektyvinę atsakomybę: pačios organizacijos, veikdamos išvien, derina savo interesus, ieško efektyviausių ir daugumai priimtinių sprendimų.

1.3.4. Viešųjų reikalų sprendimas kaip *tarpininkavimą* ir *atstovavimą* apimanti nevyriausybinių organizacijų veikla

Išsamiai apibrėžtą NVO, kaip tarpininko, vaidmenį ir atstovavimo veiklą lydi NVO sprendžiami viešieji reikalai. Bendrąja prasme viešaisiais reikalais įvardijamas valdžios, suinteresuotųjų ir jų grupių tikslas – dalyvauti viešosios politikos procese kuriant bei išleidžiant argumentuotus ir svarius įstatymus, reglamentavimus ir kitas nuostatas, įgalinančias institucijas (valstybines) maksimaliai atlikti numatytas funkcijas ir pareigas (Lerbinger, 2008). Viešieji reikalai apima asmeninių, privačių santykių ir kintančių interesų sąveiką su valstybinėmis sistemomis. Sprendžiant viešuosius reikalus informacija pateikiama, siunčiama daugiopomis dalyvaujančiųjų kryptimis, t. y. vyksta tarpusavio sąveika tarp visuomeninių, politinių sistemų ir viešosios politikos procesų (Griffin, 2005). Viešųjų reikalų funkcija apima įvairias veiklas, tačiau nėra tiksliai koordinuojama ar strategiškai planuojama. Esminis viešųjų reikalų funkcijos tikslas yra sėkmingų santykių tarp valstybinių organizacijų, NVO ir

piliečių palaikymas (remiantis Windsor, 2005). Ši viešųjų reikalų sprendimo funkcija pasireiškia per įvairių, komunikacinius santykius apimančių, sferų sąsajas: santykius tarp bendruomenių, viešuosius ryšius, filantropiją, įvaizdžio ir reputacijos vadybą, svarstomų problemų ir ginčų laukus, viešąją erdvę. Viešųjų reikalų funkcijos reikšmė – NVO ir suinteresuotųjų vykdomomis veiklomis, pasitelkiant įvairias komunikacines priemones, daryti įtaką sprendimų priėmėjams. Įvardytų viešųjų reikalų sprendimas, grindžiamas abipusiu bendravimu ir sąveika, vyksta tarp atstovavimo ir tarpininkavimo veiklose dalyvaujančių asmenų. Spręsdamos viešuosius reikalus, NVO į savo veiklą įtraukia ir suinteresuotuosius, kuriems aktualus šių klausimų nagrinėjimas.

NVO vykdomas viešųjų reikalų sprendimas reiškia atstovavimą atitinkamų suinteresuotųjų interesams, kai vykdomomis bendromis veiklomis užsibrėžtus tikslus pasiekia visi įsitraukę suinteresuotieji. Taigi viešųjų reikalų sprendimo reikšmė apima ir tarpininkavimo (tarp atitinkamų suinteresuotųjų), ir atstovavimo (interesams) tikslus. NVO įsitraukia ir dalyvauja tokiuose sprendžiamuose viešuosiuose reikaluose per *santykių su valdžia kūrimą; santykių su visuomene kūrimą; atstovavimą interesams santykiuose su valdžios institucijomis; bendros veiklos ir dialogo kūrimą tarp skirtingų sektorių; dialogo kūrimą ir bendradarbiavimo skatinimą tarp NVO siekiant paveikti valdžios interesus; visuomenės sąmoningumo skatinimą; piliečių skatinimą įsitraukti į sprendimų svarstymo procesą.*

Piliečių įgalinimas grindžiamas NVO siekiu stiprinti, skatinti piliečių dėmesį, reakciją, dalyvavimą sprendžiant visuomenei aktualius klausimus. Tarpininkavimo, atstovavimo ir viešųjų reikalų sprendimo veiklose įvardytas tas pats NVO siekis „stiprinti, skatinti piliečių dalyvavimą įvairiuose projektuose ir sprendimų svarstymo procesuose“. NVO vykdomos veiklos, skirtos piliečiams įgalinti, atspindi, kokiais klausimais stiprinamas piliečių dėmesys, reakcijos, iniciatyvos. Nevyriausybinų organizacijų veiklos, skirtos piliečių įgalinimui, yra: *piliečių teikiamos naujos diskusijų ir svarstymų temos; piliečių siūlomi problemų sprendimo variantai ar veiklų idėjos; piliečių inicijuojamas idėjų ir*

klausimų svarstymas; NVO tarpininkavimas teikiant piliečių pasiūlymus ir kritines pastabas sprendimų priėmimo galią turinčioms institucijoms. Taigi piliečius įgalinančios NVO veiklos yra tapačios naujojo viešojo valdymo vienam iš socialinės kokybės bruožų – įgalinimui, reiškiančiam atskirų asmenų ar kolektyvines pastangas patiems priimti galutinius sprendimus.

Naujuoju viešuoju valdymu akcentuojama aktyvi NVO veikla, pasireiškianti sprendžiant viešuosius reikalus, apimančius sąveiką tarp suinteresuotųjų ir galutinio sprendimo priėmėjų. Sprendžiant viešuosius reikalus, NVO tikslas yra įgyti tokį galios lygmenį, kad NVO galėtų pasiekti pageidaujamų rezultatų sprendimų svarstymo, viešųjų reikalų, visuomenei aktualių klausimų viešinimo sferose ir išlaikytų sau palankią socialinę ir politinę veiklos aplinką (remiantis Lerbinger, 2008). Viešųjų reikalų sprendimas yra efektyvus, kai NVO sustiprina galią keisti įvykius ir aplinką, kurioje ji privalo veikti ir dirbti.

1.4. Piliečių dalyvavimas sprendimų svarstymo procese: šiuolaikinės viešosios erdvės kritinis aspektas

Piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo (iš)raiška, akcentuojama naujojo viešojo valdymo paradigmoje ir pabrėžiama kaip NVO sprendžiamų viešųjų reikalų svarbus padarinys, atskleidžiama viešosios erdvės kontekste. Vienas žymiausių kritinės teorijos šalininkų Habermas'as (1974) viešosios erdvės lauką įvardija kaip terpę tarp visuomenės ir valstybės, kurioje piliečiai save telkia ir reprezentuoja kaip pareiškėjus ar viešosios nuomonės skleidėjus. *Viešosios erdvės* sąvoka pirmiausia reiškia socialinio gyvenimo sritį, kurioje gali būti suformuluojama tam tikra vieša pilietinė nuomonė, pavyzdžiui, piliečiai ar juos vienijančios organizacijos laisvai ir nevaržomai tariasi ir išreiškia savo nuomonę jiems aktualiais klausimais. Renkantis tokį bendravimo būdą, dažnai prireikia specialių informacijos perdavimo priemonių tiems, kurie ją gauna (Habermas, 1974). Habermas'as (1974) viešąją erdvę traktuoja kaip specifinę erdvę, atskirtą nuo valstybės ir ekonomikos, instituciškai apribotą diskursyvią areną, skirtą piliečių diskusijoms, svarstymams, susitarimams ir veiksams (remiantis Villa,

1992).

Viešoji erdvė yra diskursyvių santykių reiškimosi sritis, skirta debatams ir diskusijoms. Tokios viešosios erdvės idėja yra būtina NVO kuriamam dialogui su piliečiais ir kitais suinteresuotaisiais palaikyti. Viešojoje erdvėje generuojami, ginčijami ir perkonstruojami socialiniai įvykiai, sprendžiamos įvairios problemos. Šios erdvės koncepcija leidžia analizuoti socialinių problemų diskursyvią sandarą, atskleisti diskursyvius socialinių institucijų procesus (remiantis Fraser, 1995).

Šiuolaikinė kritinė viešoji erdvė įvardijama kaip viešoji terpė (Villa, 1992) pasireikšti *laisvei*. Šioje erdvėje tarp individų pasireiškianti lygybė yra sąlygiška, nes iš prigimties jų asmeniniai gebėjimai nėra vienodi. Viešoji erdvė, suprantama kaip diskursyvi erdvė ir apibrėžiama kaip darni, nehierarchinė ir abipusė erdvė, suteikia piliečiams galimybę įsitraukti į sprendimų ar klausimų svarstymo procesus; ši erdvė pagrįsta abipusiu pripažinimu ir pagarba skirtumams – tai laisva nuo prievartos erdvė (Villa, 1992). Šiuolaikinės kritinės viešosios erdvės kontekste akcentuojama nuomonių sklaida ir diskusijos tarp suinteresuotųjų.

Tarpininkaudamos, atstovaudamos, spręsdamos viešuosius reikalus, NVO gali pasinaudoti viešąja erdve virtualiai – taip atsiskleidžia viešosios erdvės įvairiapusiškumas, užtikrinantis visų dalyvaujančiųjų bendravimą ir bendradarbiavimą. Šiuolaikinė kritinė viešoji erdvė – visų piliečių bendravimo, bendradarbiavimo *terpė*, kurioje visi dalyviai pateikia siūlymų, dalijasi nuomonėmis apie aktualius socialinėje, kultūrinėje, politinėje srityse sprendžiamus klausimus (remiantis Khan ir kt., 2011; Castells, 2008).

Viešoji erdvė yra idėjų ir projektų, skatinančių visuomenės diskusijas, kultūrinis, informacinis ir komunikacinis šaltinis. Būtent per viešąją erdvę NVO vykdo visuomenines diskusijas, kuriomis siekiama paveikti atitinkamų situacijų, procesų, aplinkybių sprendimą. Pavyzdžiui, valstybinės institucijos nustato konstitucines, struktūrines normas, reglamentavimus, kuriais vadovaujantis vyksta tvarkingos ir produktyvios diskusijos. Šios diskusijos apibrėžiamos kaip sąveika tarp piliečių, NVO ir kitų organizacijų, *bendruojančių* viešojoje erdvėje.

Viešoji erdvė užtikrina stabilumo ir socialinių pokyčių pusiausvyrą, išlaikomą sprendžiant visuomenei aktualius klausimus (Castells, 2008).

Šiuolaikinėje viešojoje erdvėje, pasitelkiant įvairias e. komunikacijos priemones, kartais sudėtinga išlaikyti diskusijos atvirumą, kadangi šių priemonių taikymas gali daryti įtaką diskusijų dalyviams, paveikti jų tarpusavio santykius, sudaryti sąlygas ignoruoti vieniems kitus. NVO veiklų įgyvendinimo kontekste šiuolaikinė kritinė viešoji erdvė yra įvardijama tarpine informacijos sklaidos ir diskusijų plotme, skirta tarpininkavimui ir jam priskirtiems siekiams realizuoti. Piliečių dalyvavimą įprasminančios kalbinės raiškos, susijusios su tarpininkavimu lydinčiais siekiais kurti dialogą su piliečiais ir skatinti jų įsitraukimą į atitinkamus projektus, yra grindžiamos šiuolaikinės kritinės viešosios erdvės demokratiniu aspektu.

1.5. Piliečių ir nevyriausybinių organizacijų argumentų sklaida demokratinėje viešojoje erdvėje

Demokratinis viešosios erdvės aspektas, akcentuojantis dialogo kūrimą tarp piliečių ir kitų suinteresuotųjų svarstant atitinkamus sprendimus, apima **demokratinę viešąją erdvę** ir jai priskirtas *struktūros*, *atstovavimo* ir *sąveikos* sritis.

Demokratinės viešosios erdvės (Jacobson, Lambino, 2008) kryptis nurodo būtinumą įvesti tikslesnę pasisakymų ir nuomonių pateikimo tvarką, paremtą piliečių požiūriu, kad, nepaisant sudėtingos informacijos sklaidos, atitinkamų sprendimų priėmėjai reaguotų į piliečių nuomones ir pasisakymus; projektų iniciatorių požiūriu – siekiant kuo aktyvesnio suinteresuotųjų įsitraukimo ir dalyvavimo. Esminė veikiančios demokratinės viešosios erdvės sąlyga yra nuomonių pateikimo galimybė – šiai sąlygai užtikrinti reikalinga „veikianti“ viešoji erdvė, kurios „veikimą“ piliečiai, NVO ir kiti suinteresuotieji garantuoja pasitelkdami e. komunikacijos priemones.

Demokratinėje viešojoje erdvėje nustatyta dalyvaujančiųjų argumentų sklaidos tvarka apima (pagal Jacobson ir Lambino, 2008):

- neišvengiamą bendravimo proceso painumą – gautų nuomonių

svarstymą, atrinkimą, jų grąžinimą iniciatoriams, kurie tas grąžintas atrinktas ir išanalizuotas nuomones priima iš naujo kaip duomenis tolesnėms diskusijoms atitinkamais klausimais plėtoti;

- supratimą, kad viešoji erdvė apima dalyvių bendravimą nepriklausomai nuo svarstomų klausimų turinio, visų dalyvaujančiųjų statuso visuomenėje ar tiesioginio arba netiesioginio tų klausimų svarstymo pobūdžio;
- NVO funkciją atrenkant, analizuojant nuomones ir priskiriant NVO informacijos sklaidos vykdytojo vaidmenį, tiesiogiai lemiantį tam tikros iniciatyvos, projekto rezultatyvumą dėl atitinkamų piliečių dalyvavimo ir įsitraukimo į veiklą.

Kiekvienas diskusijos, analizės, nuomonės formavimo, atrankos, apsvaistymo ir viešinimo procesas yra pagrįstas žodžio laisve, profesiniais įgūdžiais ir įstatyminiu piliečių veiksmų pagrindu. Be šių elementų ir anksčiau įvardytų lygmenų veiksnio, demokratinė viešoji erdvė grindžiama demokratinio valdymo įteisinimo funkcija tarp piliečių, visuomenės ir valstybės. Demokratinio valdymo įteisinimas gali būti įgyvendintas tada, kai vyriausybinių institucijų veiklos prioritetai, procesai ir rezultatai yra skaidrūs – atviri piliečių ir NVO tikrinimui, vertinimui ir analizei. NVO ir piliečiai, matydami, jog vyriausybiniai procesai diegiami tam, kad patenkintų visuomenei svarbius poreikius ir interesus, pripažįsta demokratijos veikimą (pagal Jacobson ir Lambino, 2008).

Tokia viešoji erdvė pati savaime negarantuoja minėto demokratinio valdymo įteisinimo: gali vykti įvairios diskusijos tam tikrais piliečiams aktualiais klausimais, tačiau šias bendravimo erdves ir sprendimų svarstymo procesus turėtų sieti struktūriniai ryšiai – oficialios institucinės procedūros. Šios procedūros pažymi, kad piliečių nuomonių pateikimas yra svarbus, reikšmingas ir vertas atsakomosios reakcijos – kitu atveju gali pasireikšti individų demotivacija dalyvauti (remiantis Dahlgren, 2005). *Struktūrinės* ir *atstovavimo* sritys, priskirtos demokratinėi viešajai erdvei, apima oficialių institucinių procedūrų sąveiką pateikiant argumentus viešojoje erdvėje.

Demokratinės viešosios erdvės struktūrinė sritis apima oficialius, institucinius bruožus, iš kurių svarbiausi – teisinė sistema, nuostatos, apibrėžiančios piliečių, institucijų, organizacijų, grupių bendravimo laisves ir suvaržymus. Ši sritis akcentuoja ir klasikinį demokratinį svarstymą, žodžio laisvės svarbą, informacijos priėmimo ir atmetimo dinamiką.

Atstovavimo sritis pabrėžia veikėjų iškeltus klausimus apie politinį, pilietinį bendravimą atsižvelgiant į sąžiningumą, kruopštumą, išsamumą, požiūrių, nuomonių daugybingumą, darbotvarkės nustatymo, ideologinių tendencijų mastą (Dahlgren, 2005). Šių sričių sąveika viešojoje erdvėje papildo naujojo viešojo valdymo paradigma: nurodoma, kokiomis tendencijomis vadovaudamiesi piliečiai gali įsitraukti į sprendimų svarstymą ir dalyvauti šiame procese, pabrėžiamas atviras institucijų požiūris į piliečių dalyvavimą.

Demokratinės viešosios erdvės kontekste akcentuojama dalyvaujamąsios demokratijos svarba, grįsta piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu diskusijose su sprendimų priėmėjais. Demokratinė viešoji erdvė nurodo principus, kuriais vadovaudamiesi piliečiai įsitraukia ir dalyvauja diskurse svarstant sprendimus. Šiais principais įvardijama nuomonių sklaidos tvarka, skaidrumas, NVO dalyvavimas. Atitinkamas piliečių dalyvavimo, pateikiant argumentus, nuostatas numato ir viešosios erdvės *sąveikos* sritis.

1.6. Viešosios erdvės sritys, lemiančios piliečių dalyvavimą

Demokratinė viešoji erdvė akcentuoja diskusijų svarbos ir galios pasiskirstymo tarp NVO, piliečių ir sprendimų priėmėjų sąveiką. Ši sąveika apima bendravimo praktikas, grįstas diskursu, galia ir pagarba. Tokį bendravimą įtraukianti viešoji erdvė pažymima kaip sklandi, bendravimo procesus įtraukianti plotmė (remiantis Dahlgren, 2005).

Sąveika, be atsižvelgimo į visų dalyvaujančiųjų nuomones, apima ir sprendimų priėmėjų ar projektų iniciatorių veikas, kurias būtų galima suvokti kaip privačią iniciatyvą, kartais net stabdančią problemų sprendimą (netolygaus galios pasiskirstymo veiksnys – kritinės teorijos aspektas) (Fraser, 1995).

Nors šiuolaikinėms visuomenėms būdingas ir labai asmeniškų klausimų

svarstymas, tačiau viešumas ne visuomet pasiteisina kaip paprasta piliečių ar NVO įgalinimo sąlyga. Pavyzdžiui, kai kurių grupių nariai abejoja, ar naudinga yra tokia vieša (politinė) nauda, jei jos gavimo sąlyga – privatumo praradimas. Viešumas, kaip politinis ginklas, negali būti naudojamas kaip privatumo pažeidimas. Kai dėl tam tikrų veiksmų, sprendimų, nuomonių visuomenėje yra plačiai ginčijamasi, tada viešumas suprantamas kaip diskursyvaus ginčo atsiradimas (kūrimasis) (Fraser, 1995). Valstybinės institucijos lyg ir pateikia informaciją viešojoje erdvėje apie vykdomus projektus, kurių įgyvendinimas grindžiamas individų įsitraukimu ir dalyvavimu, vis dėlto nėra aišku, kiek individų įsitraukia ir dalyvauja, koks yra jų įnašas į galutinį sprendimų priėmimą. Kyla klausimas dėl informacijos apie tuos projektus ribojimo, nes iniciatoriai bijo potencialaus individų dalyvavimo ir dėl to galinčio pasireikšti problemų¹¹ antplūdžio.

Per sąveiką grindžiama viešoji erdvė įvardijama kaip transformatyvi, nes kiekvienas šios erdvės dalyvis gali tapti informacijos, duomenų transliuotoju. Tai keičia galios santykius (kritinės teorijos aspektas) viešojoje erdvėje: dalyviai turi daugiau komunikacinių būdų išreikšti savo nuomonę. Kuo daugiau individų kuria įvairias tinklų grupes sprendžiant jiems aktualius klausimus, tuo labiau jie tampa stipresniais galios ardytojais, darančiais įtaką atitinkamiems sprendimų priėmėjams.

Sąveika siejama su pagrįstų teiginių sklaida – vadovaujamasi principu, kad pirmumas teikiamas tik gerai argumentuoti gebantiems dalyviams (remiantis Dahlberg, 2005; Ferree ir kt., 2002; Fraser, 1995; Villa, 1992; Habermas, 1974). Visuotinis NVO ir piliečių įtraukimas į diskursyvią tradiciją grindžiamas idealiu svarstymo procesu, kuriame susitarimo siekiama išlaikant abipusę pagarbą. Abipusės pagarbos sąlygomis viešojo diskurso dalyviai ieško pagrįstų teiginių ir juos pateikia taip, kad kiti diskurso dalyviai jiems pritartų arba argumentuotai juos paneigtų (Ferree ir kt., 2002).

¹¹ Galimos „problemos“ sulaukus piliečių ar kitų įsitraukusiųjų dėmesio ir pateiktų nuomonių – reaguoti, analizuoti, atrinkti gautas nuomones, jas apibendrinti ir iš naujo analizuoti, įtraukti į galutinių sprendimų formulavimą ir t. t.

Visi įvardyti viešosios erdvės apibūdinimai nurodo piliečių dalyvavimo bendraujant su NVO ar kitomis suinteresuotomis grupėmis aplinkybes. Vis dėlto diskusijos ne visuomet gali vykti tokia forma kaip Habermas'o ar kitų minėtų autorių aprašyti pasitarimas ar diskusija. Šiuolaikinėse diskusijose, kuriose dalyvauja piliečiai, naudojamos įvairios e. komunikacijos priemonės, įgalinančios kitas piliečių į(si)traukimo ir dalyvavimo (iš)raiškas, dar labiau išplečiančias viešosios erdvės sampratą. Socialinių skirtumų eliminavimą viešojoje erdvėje, paremtoje e. komunikacijos priemonėmis, keičia piliečiams aktualių klausimų ir interesų¹² aptarimas ir sprendimas. Šiuolaikinės viešosios erdvės, orientuotos tik į svarstymą, būdingas bruožas – diskusijose dalyvaujančių ir siekiančių bendros tiesos piliečių socialinė įvairovė. Piliečių dalyvavimas pasitelkiant e. komunikacijos priemones atskleidžia naują šiuolaikinės viešosios erdvės sampratą: piliečiai siekia daryti įtaką galutiniams sprendimams dalyvaudami svarstymuose ir priimdami sprendimus, įtvirtinančius dalyvaujamąją visuomeninę lygybę.

Apibrėžtos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklos nurodo NVO veiklą įgyvendinimo kaitą pagal joms priskirtus siekius, veiklą detalizavimą ir komunikacinių, bendravimo raiškų įtraukimą. NVO veiklomis nuo pat jų steigimosi pradžios – socialinių judėjimų – buvo siekiama teikti pagalbą piliečiams. Išsamiai pristatyta NVO vykdoma tarpininkavimo veikla parodo, kaip NVO gali sėkmingai realizuoti su tarpininkavimu susijusius siekius pagal šiai veiklai priskirtą vaidmenį ir komunikacines raiškas. Detaliai apibrėžtos NVO vykdomos atstovavimo veiklos, apimančios konkrečius sprendžiamus klausimus, realizavimas siejamas su bendradarbiavimu. Taip apibūdinta NVO vykdoma atstovavimo veikla priskiriama naujojo viešojo valdymo paradigmai, pabrėžiančiai siekį pagerinti piliečių dalyvavimą ir bendradarbiavimą. Konkrečiai įvardyti NVO sprendžiami viešieji reikalai

¹² Piliečių ir NVO interesai užsiimti informacijos sklaida, dalyvauti su konsultavimu susijusiose veiklose, priimti galutinius sprendimus atsižvelgiant į visuomenei aktualius klausimus ir problemas.

nusako naują NVO veiklą. Naują, nes iki šiol sprendžiamų viešųjų reikalų samprata, lyginant su NVO atliekamomis veiklomis, nebuvo išsamiai pristatyta; naują, nes, skirtingai nuo daugumos NVO vykdomų veiklų, nurodančių konkretų darbą, veiklos pobūdį, viešaisiais reikalais išreiškiami NVO siekiai ir tikslai (išskyrus dialogo kūrimą ir piliečių įgalinimą). Per viešuosius reikalus, apimančius kai kuriuos tarpininkavimo ir atstovavimo veiklų elementus, išryškėja nauja NVO vykdoma piliečių skatinimo dalyvauti veikla.

Pagrindinių analizuojamų NVO veiklų įgyvendinimo kaita grindžiama jų siekių, veiklų, sprendžiamų klausimų detalizavimu. Šie siekiai, veiklos, sprendžiami klausimai ne tik parodo, kokią pagalbą NVO teikia piliečiams ir kokią naudą dėl to patiria piliečiai, bet ir siejasi su šiandienos visuomenėje pasireiškiančiu piliečių įsitraukimu į sprendimų svarstymo procesus ar piliečiams aktualių klausimų sprendimą. Toks apibrėžtas NVO veiklų ir piliečių įtraukimo sąryšis grindžiamas komunikacinėmis raiškomis, apimančiomis dialogo, diskursų, bendravimo raiškas tarp piliečių, NVO ir kitų suinteresuotų grupių. Šios raiškos atsispindi ir per NVO vykdomų veiklų siekius. Piliečių į(si)traukimas į sprendimų svarstymą ir dalyvavimas šiame procese išsamiai atskleidžiamas aptariant viešąją erdvę. Šiuo atveju detalizuotas dialogas, vykstančios diskusijos viešojoje erdvėje tarp piliečių, NVO ir kitų dalyvių leidžia nustatyti išsamesnį NVO ir piliečių santykį ir, pasitelkiant e. komunikacijos priemones, iš dalies palyginti piliečių dalyvavimą sprendimų svarstymo procese.

Antroje disertacijos dalyje formuluojamos e. dalyvavimo ir jo sampratų apibrėžtys, siejant jas su viešojoje erdvėje išskirtais dialogo sukūrimo elementais, nuostatomis ar kitomis NVO veikloms priskirtomis komunikacinėmis raiškomis. NVO vykdomų veiklų ir piliečių dalyvavimo sprendimų svarstymo procese analizė leidžia apibrėžti NVO veikloms įgyvendinti skirtas e. dalyvavimo veiklas.

Toks pirminis e. dalyvavimo ir NVO vykdomoms veikloms priskirtų sampratų sąryšis leidžia kalbėti apie e. dalyvavimą kaip apie komunikacinį būdą. Remiantis moksline literatūra antroje disertacijos dalyje formuluojama

e. dalyvavimo kaip komunikacinio būdo, naudojamo NVO vykdomoms naujoms veikloms įgyvendinti, samprata.

2. ELEKTRONINIS DALYVAVIMAS KAIP KOMUNIKACINIS BŪDAS

Antrosios disertacijos dalies tikslas yra nustatyti komunikacinius e. dalyvavimo aspektus. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, įvardytus remiantis komunikacinio veiksmo raiška viešojoje erdvėje ir su e. dalyvavimu susijusiomis sampratomis, kuriamas tyrimo įrankis, skirtas komunikaciniams NVO veiklų įgyvendinimo būdams analizuoti taikant e. komunikacijos priemones.

Pirmoje disertacijos dalyje įvardytos NVO vykdomų veiklų apibrėžtys ir kai kurioms jų priskirtos komunikacinės raiškos. Taip pat detalizuotas piliečių dalyvavimas sprendimų svarstyme akcentuojant diskusijų ar nuomonių sklaidos elementus, nuostatas. Antroje dalyje detalizuojamos piliečių į(si)traukimo ir dalyvavimo aplinkybės į šiandieninėje visuomenėje populiarius, aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstus projektus ir sprendimų svarstymą; išryškinamas NVO siekis įtraukti piliečius.

Siekiant pagrįsti e. dalyvavimą kaip tinkamą sritį NVO naujų veiklų įgyvendinimui, nustatyti atitikimai tarp nevyriausybinių organizacijų vykdomų veiklų ir e. dalyvavimo perspektyvų.

2.1. Nevyriausybinių organizacijų ir piliečių įsitraukimo samprata

Naujajame viešajame valdyme piliečių įsitraukimas į NVO ar kitų organizacijų iniciatyvas NVO požiūriu reiškia siekį patraukti individo dėmesį, įtraukti individą į pokalbį ar diskusiją. Piliečių požiūriu įsitraukimas reiškia įsitraukti ar būti įtrauktam į atitinkamas veikas ar dalyvauti pokalbiuose; bendradarbiauti su atitinkamais suinteresuotaisiais, įsitraukti į tam tikras veikas su atitinkamomis grupėmis, organizacijomis ar sukurti prasmingą ryšį (pagal Oxford Dictionaries, 2015). NVO ir piliečių į(si)traukimas apibrėžiamas socialinio ir pilietinio įsitraukimo kontekste.

Socialinis įsitraukimas apima NVO ar kitų suinteresuotųjų veiklas siekiant stiprinti tam tikras pilietinei visuomenei priimtinas socialines,

moralines, etines, teisinės, religinės normas. Socialinis įsitraukimas gali būti apibūdinamas kaip veikla, kurioje visi dalyvaujantieji veikia pri(sis)kirdami įvairius, tam tikrus socialinius vaidmenis ir plėtodami atitinkamus santykius (Hartwell, Benson, 2007).

Socialinis įsitraukimas reiškia suinteresuotųjų aktyvumą ir įsipareigojimą dalyvauti (pagal Morrow-Howell, Gehlert, 2012; Zhang, Jiang, and Carroll, 2011; Hartwell, Benson, 2007;). Socialinis įsitraukimas sudaro sąlygas įgyvendinti kolektyvinės NVO, piliečių ir kitų suinteresuotųjų numatytas veiklas. Kolektyvinės NVO ir piliečių veiklos apima duomenų, sąlygų, tikslų, taisyklių ir programų nustatymą, kuriomis vadovaujasi piliečiams įsitraukus į atitinkamas veiklas (Millen, Patterson, 2002). Kolektyvinės veiklos siejasi su šiuolaikinėje viešojoje erdvėje išskirtais socialiniais mainais, kuomet piliečiai, NVO ir sprendimų priėmėjai diskusijose yra socialiai lygūs, jų pasisakymai vertinami neatsižvelgiant į jų statusą (pagal Quan-Haase, Wellman, Witte ir Hampton, 2012).

Pilietiniu įsitraukimu įvardijamas aktyvus suinteresuotųjų įsitraukimas siekiant kurti bendruomenės ateitį ar bendromis veiklomis pagerinti piliečių gyvenimo kokybę socialinėje aplinkoje (Ekman ir Amna, 2009; Adler, Goggin, 2005).

Zlatareva (2008) *pilietiniu įsitraukimu* vadina piliečių partnerystę ir įgalinimą, kai piliečiai kartu su įvairiomis institucijomis derina savus socialinius interesus ir įsitraukia į sprendimų, darančių įtaką jų gyvenimui, svarstymo ir priėmimo procesus. Efektyvų pilietinį įsitraukimą sąlygoja neformalus bendradarbiavimas ir lygiavertūs santykiai tarp visuomenės narių, kuomet piliečiai gali laisvai išreikšti savas pažiūras. Pilietinio įsitraukimo kontekste NVO įvardijamos kaip pagrindinis veikėjas, mobilizuojantis, įtraukiantis piliečius ir ginantis jų interesus.

Taigi socialinį ir pilietinį įsitraukimą sieja bendras NVO, piliečių ir kitų suinteresuotųjų tikslas – kolektyvinėmis veiklomis įsitraukti į galutinių sprendimų priėmimą siekiant piliečiams ir visuomenei palankaus nutarimo.

2.2. Nevyriausybinių organizacijų ir piliečių dalyvavimas sprendimų svarstymo procese

Mažeikis (2007) socialinio dalyvavimo svarbą sieja su bendradarbiavimu ir kaimyninių ryšių palaikymu. Dinamiška aplinka suponuoja atvirą subjektą, t. y. asmenis, kurie keičiasi savo ideologiniais, religiniais, kultūriniais įsitikinimais, todėl asmenys renkasi ir kuria toje dinamiškoje aplinkoje, transformuoja savo vertybes bei požiūrį į save. NVO, piliečių, valdžios atstovų ir kitų suinteresuotųjų socialinis dalyvavimas pasireiškia keičiantis informacija, duomenimis; gilinantis į problemas, su kuriomis susiduria bendruomenės (Zuniga, Valenzuela, 2012).

Heinrichs'as (2011) išskiria Grunwald'o¹³ (2002) įvardytus pagrindinius socialinio dalyvavimo aspektus, kuriais remiantis sprendžiamos socialinės, aplinkos, technologinės ar rizikos problemos:

- ieškant problemos sprendimo siekiama bendrojo supratimo (ekspertų, specialistų profesinės žinios; tam tikrų veikėjų patirtis);
- bendrųjų pamatinių vertybių sklaida siekiant užtikrinti tvirtesnę, stabilesnę, pastovesnę visuomeninę svarstymą;
- prieinamesnė informacija piliečiams, siekiantiems susiformuoti pagrįstą nuomonę;
- įtraukiant ir kritiškai svarstant įvairias pretenzijas ir reikalavimus siekiama visuomeninio pritarimo;
- siekiant spręsti, valdyti ir vengti probleminių situacijų dalyvaujama ieškant objektyvių sprendimų.

Per socialinį dalyvavimą pasiekiamas sprendimų svarstymas, kuriame dalyvauja skirtingos visuomenės grupės, besivadovaujančios (pagal Renn ir kt., 1993):

- žiniomis, grįstomis bendruoju supratimu ir asmenine patirtimi,
- žiniomis, grįstomis e. komunikacijos priemonių išmanymu,
- žiniomis, kildinamomis iš socialinių interesų.

¹³ Grunwald, A (2002). Technikfolgenabschätzung – eine Einführung. Berlin: Edition Sigma.

Šiomis žinojimo formomis socialinio dalyvavimo procese NVO ir piliečiai vykdo veiklas, atitinkančias jiems būdingą išmanymą (Jones, 2009; Renn ir kt., 1993):

- NVO pozicija: *problemų ir vertinimo kriterijų identifikavimas ir atranka*. Dalyvavimo procesas prasideda, kai nustatoma problema ar pradedamos įgyvendinti veiklų programos. Problemų, svarbių piliečiams, nustatymas rezultatyviausiai įgyvendinamas apklausiant visas tiesiogiai susijusias suinteresuotas šalis, siekiant susisteminti jų siekius ir tikslus, analizuojant įvairias nuomones.
- Kitų dalyvių, suinteresuotųjų pozicija: *skirtingų sprendimų pasirinkimas, galimybių nustatymas ir poveikio matavimas*. Ekspertai, atstovaujantys įvairioms disciplinoms ir požiūriams, prašomi įvertinti kiekvienos problemos ar situacijos sprendimą.
- Piliečių pozicija: *tikėtino poveikio įvertinimas iškeliant piliečių pasisakymus*. Piliečiams suteikiama galimybė susipažinti su vykdomos veiklos ypatumais. Remdamiesi savomis vertybėmis ir prioritetais, piliečiai gali aptarti ir įvertinti šių veiklų atlikimo variantus ir galimas jų pasekmes.

NVO, piliečių ir kitų suinteresuotųjų dalyvavimą vienija „bendrauti vadinasi veikti” principas, kuomet pagrindinė dalyvavimą užtikrinanti sąlyga – apibrėžtų pozicijų vykdymas. Apibendrinant nustatomos tokios nevyriausybinų organizacijų ir piliečių dalyvavimą sprendimų svarstyme sąlygojančios aplinkybės:

- atviresnis, aktyvesnis dalyvavimas skatinamas taikant konsultavimo ir aktyvaus dalyvavimo perspektyvas, kurios nurodo, apima platesnės piliečių auditorijos įtraukimą;
- stiprinamas informuotas dalyvavimas, sąlygojamas aktualios, reikalingos, labiau prieinamos ir suprantamos informacijos teikimu tikslinei auditorijai;
- svarstymų, diskusijų, debatų įvedimas lemia išsamesnių konsultacijų pobūdį;

- sprendimų priėmimo procese skaidrumą ir atvirumą užtikrina aktualių ir tinkamai suformuluotų atsiliepimų pateikimas;
- viešai akcentuojamas, matomas, įvardijamas siekis užtikrinti nuolatinį sprendimų svarstymo procesų stebėjimo ir vertinimo tobulėjimą (pagal OECD, 2003).

NVO ir piliečių dalyvavimas sprendimų svarstymo procese, atsižvelgiant į įvardytas aplinkybes, detalizuojamas pasitelkiant šias aplinkybes apimančias prieigas: e. demokratiją, e. įsitraukimą ir e. dalyvavimą

2.3. Nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimui skirto elektroninio dalyvavimo pagrindimas: elektroninė demokratija ir elektroninis įsitraukimas

E. demokratijos samprata, apimanti valstybinių institucijų kuriamas, įvairiomis e. komunikacijos priemonėmis grįstas iniciatyvas, akcentuoja laisvą piliečių priėjimą prie informacijos šaltinių; kolektyvinio piliečių dalyvavimo plėtrą; visuomenės grupių bendravimą, sąveikaujant su valdžios institucijomis, išrinktaisiais ir tarpusavyje (Coleman, Norris, 2005; Thomas, Streib, 2005). Siekiant pagrįsti e. dalyvavimą kaip komunikacinį būdą, kuriuo realizuojamos atitinkamos NVO veiklos, išskirta e. demokratijos reikšmė, susijusi su naujojo viešojo valdymo pagrindiniais uždaviniais. Ši e. demokratijos reikšmė siejasi ir su NVO vykdomų veiklų apibrėžtimis, akcentuojančiomis piliečių į(si)traukimą, nusakomą tokiomis NVO atliekamomis e. demokratijos funkcijomis (remiantis OECD, 2003):

- kurti naujas viešas erdves, skirtas dalyvių bendravimui, bendradarbiavimui ir pasitarimui;
- užtikrinti daugiakryptį interaktyvų bendravimą;
- užtikrinti bendradarbiavimą tarp piliečių, NVO ir valdžios;
- siekiant, kad piliečiai ir kiti suinteresuotieji galėtų apsvarstyti vykdomų veiklų rezultatus, užtikrinti prieinamą, suprantamą ir išsamią informaciją;
- taikyti priemones, kuriomis į demokratinį pokalbį siekiama įtraukti kuo daugiau galinčių pasisakyti (įskaitant tuos, kurie paprastai yra laikomi

atstumtaisiais, nuskriaustaisiais ar neišgirstais);

- užtikrinti visų suinteresuotųjų, siekiančių įsitraukti į sprendimų svarstymą, problemų sprendimą, informacijos viešinimą ar kitus demokratinius procesus, lygias dalyvavimo galimybes.

E. įsitraukimas apima *informavimą, konsultavimą, aktyvų dalyvavimą*, kuriuos pasitelkusios, kartu su atitinkamomis e. komunikacijos priemonėmis, valdžios institucijos ar NVO gali atlikti įvardytas funkcijas.

Informavimas apibūdinamas kaip įvairiai auditorijai skirta išsamių, objektyvių, aktualių, lengvai suprantamų duomenų sklaida. Konsultavimas grindžiamas įvairiomis bendravimo ir pasitarimų formomis tarp piliečių, NVO ir kitų dalyvių. Į aktyvų dalyvavimą įsitraukę piliečiai vertinami kaip lygiaverčiai partneriai svarstant ir sprendžiant visuomenei aktualius klausimus. Aktyviu dalyvavimu piliečiams ar jų grupėms suteikiama galimybė siūlyti naujas idėjas ir taip integruotis į sprendimų svarstymo ar kitus procesus (OECD, 2003).

E. įsitraukimo samprata akcentuoja piliečių į(si)traukimo (pagal kiekį, mastą) poreikį į jų įsitraukimu ir dalyvavimu grįstus projektus ar sprendimų, kitų klausimų svarstymą taikant e. komunikacijos priemones. Teigiama, kad pasitelkdami šias priemones piliečiai turi daugiau galimybių įsitraukti ir aktyviai dalyvauti. Pasitelkdami šias priemones piliečiai taip pat stiprina šiuolaikines viešąsias erdves, kuriose gali įsitraukti į dialogą su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais (OECD, 2003)

E. įsitraukimu pabrėžiamą bendravimo sąveiką tarp valdžios, piliečių ir nevyriausybinių organizacijų papildo e. dalyvavimas, kurį pasitelkdamos NVO keičia, stabilizuoja, tobulina atitinkamą socialinę, kultūrinę ar politinę sistemą ir įgyvendina naujas veiklas (remiantis Tambouris ir kt., 2013).

2.4. Nevyriausybinių organizacijų veiklos ir jų sąsajos su elektroninio dalyvavimo perspektyvomis

Dauguma autorių (Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014; Platovas ir Petrauskaitė-Kriauzienė, 2013; Šimašius, 2006), analizuojančių NVO poziciją ir

socialinio bendradarbiavimo plėtrą šiuolaikinėje visuomenėje, akcentuoja NVO vykdomas veiklas, jų principus ir keliamus tikslus. Visoms šioms NVO apibrėžtims priskiriami tarpininkavimo ir atstovavimo procesai, kurie nėra išsamiau nagrinėti ir kurių priskyrimas veikloms ir tikslams lemia poreikį šiuos procesus apibūdinti ir detalizuoti. Šiame skyriuje pateikiamos tarpininkavimo ir atstovavimo apibrėžtys grindžiamos e. dalyvavimo akcentuojama informacijos sklaida, konsultavimui ar piliečių įgalinimui skiriamomis veikomis:

- NVO, užsiimdamas informacijos sklaida, skatina įsitraukti tuos, kurie paprastai nesinaudoja dideliu kiekiu viešųjų duomenų ir patys aktyviai neieško informacijos.
- Dar viena NVO veikla – konsultavimas, kurio metu išsakomos nuomonės ir komentarai. NVO konsultuoja platesnę įsitraukiančiųjų auditoriją taip skatinant pasitariamąsias diskusijas visuomenei aktualiais klausimais. Konsultavimo perspektyva apima NVO diskusijas realiais visuomenei aktualiais klausimais su kitais dalyviais. Dažniausiai svarstomi ir daugiausiai dėmesio sulaukiantys klausimai nurodo, kokios temos yra svarbios visiems dalyviams ir dėl to yra įžvelgiamos atitinkamos probleminės sritys.
- Piliečių įgalinimo veikla yra skatinamas aktyvus piliečių dalyvavimas ir parama, kurią NVO suteikia sprendimų svarstymo ir priėmimo, visuomenei aktualių klausimų sprendimo procese (remiantis Forrester, Sunar, 2011; Linhart, Papp, 2010; Tambouris, Liotas, Tarabanis, 2007; Macintosh, 2004). Piliečių įgalinimo veiklos apima piliečių inicijuotą idėjų ir klausimų svarstymą. Įgalinti piliečiai yra aktyvūs ir gali būti potencialiai įsipareigoję dalyvauti atitinkamą laikotarpį. Tai suteikia NVO galimybę nagrinėjamą probleminį klausimą įtraukti į svarstymų darbotvarkes (Lee ir kt., 2011). Piliečių įgalinimo kaip NVO vykdomos veikos paskirtis – atkreipti sprendimų priėmėjų dėmesį, kad būtų atsižvelgta į piliečių pasiūlymus dėl jiems aktualių klausimų ir pademonstruota reakcija į piliečių pareiškimus (Albrecht ir kt., 2008). Piliečių įgalinimo perspektyvoje NVO tikslas

yra teikti pasiūlymus, vedančius į bendradarbiavimą siekiant rezultatų, kurie skirtųsi nuo pradinių tam tikros situacijos pozicijų.

Įvardijus, kaip NVO gali vykdyti e. dalyvavimo veiklas, pateikiamos NVO vykdomo atstovavimo ir tarpininkavimo apibrėžtys.

Kaip NVO vykdoma *funkcija atstovavimas* apibrėžiamas interesų atstovavimu arba aktyviu dalyvavimu visuomeniniuose reikaluose. NVO, atliekančios šią funkciją, kaip priemonės naudoja įvairias komunikacijos *kampanijas, lobizmą* ir kitus interesų atstovavimo būdus, gindamos tam tikrą idėją ar kurios nors grupės interesus ir siekdamos pakeisti viešąją nuomonę ar politiką (Šimašius, 2006).

NVO vykdomos kampanijos patikslina aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstų projektų ir iniciatyvų reikšmę, nes NVO pagal veiklos pobūdį gali (Platovas ir Petrauskaitė-Kriauzienė, 2013):

- aktyviai dalyvauti svarstant teisės aktų projektus, reikšti nuomonę, teikti pasiūlymus dėl atitinkamų teisės aktų;
- teikti valdžios ir sprendimų priėmimo institucijoms profesionaliais tyrimais paremtas konsultacijas, išvadas, apibendrinimus;
- adekvačiai kritikuoti politiką, pareigūnų, darbdavių, žiniasklaidos poelgius, veiklą, praktiką, propaguojančią atitinkamas nuostatas (pavyzdžiui, netoleranciją, diskriminaciją);
- atlikti atitinkamų atvejų stebėjimą ir viešinimą;
- tarpininkauti / atstovauti nagrinėjant atitinkamus atvejus atsakingose institucijose.

Kadangi NVO sukuria arba atkuria ryšius tarp valstybės ir piliečių, apima piliečių savanorišką aktyvų dalyvavimą šiame sektoriuje (Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014), įvardytos veiklos NVO gali būti realizuojamos įtraukiant piliečius ir akcentuojant jų aktyvų įsitraukimą ir dalyvavimą atstovaujant tam tikriems interesams ir siekiant įtakos įstatymų priėmimo procese.

Atstovavimu kaip veiklos principu, kurio NVO turi laikytis, įvardijamas „aktyvus dalyvavimas formuojant ir įgyvendinant viešąją politiką bei užtikrinant

pilietinę valdžios priežiūrą” (Lietuvos NVO plėtros koncepcija, 2007). Viešoji politika, reiškianti visuomenei aktualių klausimų, problemų viešinimą, svarstymą ir sprendimą (pagal Furman ir Šerikova, 2007), apima ir valdžios veiklų skaidrumo didinimo klausimą. Taigi bendras NVO ir viešojo sektoriaus organizacijų interesų atstovavimas, apimantis viešosios politikos formavimo klausimą, siejasi su visuomenei aktualių klausimų svarstymu ir sprendimu, informacijos sklaida, konsultavimu ir bendradarbiavimu.

Kaip NVO *tikslas atstovavimas* minimas šioms organizacijoms siekiant išreikšti piliečių poreikius, ginti ir atstovauti visuomenės interesams. Kitu pagrindiniu NVO tikslu pažymimas siekis būti tarpininku tarp žmonių, rinkos ir valstybės (Klokmanienė D. ir Klokmanienė L., 2014).

NVO vykdomas atstovavimas reiškia atitinkamų suinteresuotųjų interesų pristatymą ir atitinkamų sprendimų inicijavimą bendraujant ir bendradarbiaujant su sprendimų priėmėjais. Atstovavimo veikla akcentuoja veikėjų iškeltus klausimus apie politinį ir pilietinį bendravimą atsižvelgiant į sąžiningumo, kruopštumo, išsamumo, požiūrių, nuomonių daugybingumo, darbotvarkės nustatymo, ideologinių tendencijų mastą (Dahlgren, 2005).

NVO vykdoma *tarpininkavimo funkcija* yra grindžiama ištekliais ir veiklų koordinavimu. Tai vadinamosios „tarpininkaujančios organizacijos, kurios koordinuoja viso sektoriaus arba konkrečioje srityje dirbančių organizacijų veiklą, teikia joms informaciją ir paramą. Tokios organizacijos atlieka svarbų vaidmenį, būdamos jungtimi tarp piliečių, nevyriausybinių sektoriaus ir viešosios valdžios institucijų (Šimašius, 2006). NVO tarpininkauja ne tik piliečiams – galimas NVO santykis su valdžia (valstybe) ir su verslo organizacijomis. NVO santykis su valdžia ir verslu atskleidžiamas NVO veiklos teisiniu reglamentavimu (Matonytė, 2004).

NVO santykis su valstybinėmis institucijomis reglamentuojamas LR NVO plėtros įstatyme (2013-12-19, Nr. XII-717) 5 straipsnyje „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimas su nevyriausybėmis organizacijomis“. Straipsnyje išskiriamos informacijos sklaidos ir konsultavimo

veiklos, kai „valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimas su NVO įgyvendinamas:

- teikiant informaciją apie valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų planuojamas veiklos ir bendradarbiavimo kryptis, siekiant jas derinti su konkrečioje srityje dirbančiomis nevyriausybėmis organizacijomis;
- konsultuojantis su nevyriausybėmis organizacijomis ir prireikus kuriant bendras darbo grupes konkrečioms klausimams spręsti.
- Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, gavusios nevyriausybines organizacijas prašymą raštu derinti rengiamus teisės aktų projektus, privalo konsultotis su prašymą pateikusia organizacija Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka”.

Tarpininkavimu kaip veiklos principu įvardijamas „atviras ir geranoriškas dalijimasis su partneriais reikalinga informacija, o reikalui esant užtikrinamas tokios informacijos konfidencialumas (Lietuvos NVO plėtros koncepcija, 2007). Šiuo atveju informacija tampa įgalinanti, kadangi padeda suburti suinteresuotuosius ir įtraukti į problemų sprendimo procesus.

NVO vykdomas tarpininkavimas reiškia veiklos rezultatą – interesų derinimą tarp vyriausybinių, privačių, NVO ar piliečių (jų grupių) iškeliant tam tikras problemas ir jas svarstant. Nevyriausybines organizacijas yra (derybų) tarpininkas tarp individų (jų grupių) ir sprendimų priėmėjų ar tarp pačių NVO vykdomų iniciatyvų, projektų ir sprendimų priėmėjų (pagal Corry, 2010).

Taigi e. dalyvavimo perspektyvos kartu reiškia ir NVO vykdomas visuomenės informavimo, piliečių konsultavimo ir įgalinimo dalyvauti veikas, atitinkamai priskiriamas NVO vykdomam tarpininkavimui, atstovavimui, viešųjų reikalų sprendimui. Vadovaujantis tarpininkavimo ir atstovavimo apibrėžtimis kaip funkcijomis, veiklos principais ir tikslais bei jų sąsajomis su e. dalyvavimo perspektyvomis, formuluojami paskiri tarpininkavimo ir atstovavimo apibrėžimai.

Atskleidus NVO vykdomo tarpininkavimo ir atstovavimo veiklų sąsajas su e. dalyvavimo perspektyvomis, kitame skyriuje detalizuojamos šių perspektyvų

teorinės ir faktinės apibrėžtys.

2.5. Elektroninio dalyvavimo teorinės ir praktinės apibrėžtys

Elektroniniu dalyvavimu kaip komunikaciniu būdu įgyvendinamos NVO veiklos, kuriomis piliečiai įgalinami bendrauti ir bendradarbiauti su sprendimų priėmėjais pasitelkdami e. komunikacijos priemones. E. dalyvavimu kaip komunikaciniu būdu NVO realizuoja visų dalyvaujančiųjų interakciją ir dialogą. Dalyviai priima ir apibendrina įvairius, skirtingus įsitraukusiųjų pasisakymus ir nuomones (Wimmer, 2007).

E. dalyvavimo teorinės ir praktinės apibrėžtys, taikomos realizuojant NVO tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo tikslus ir veiklas, konceptualizuojamos įvardijant dalyvius ir e. dalyvavimo lygmenis. Teorinė e. dalyvavimo apibrėžtis apima 2.4. poskyryje įvardytas informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo apibrėžtis, kuriomis paaiškinamas informacijos sklaidos, konsultavimo komunikacinis pobūdis (kaip ir kas teoriškai vykdo informacijos sklaidą ir konsultavimą). Piliečių įgalinimas apibūdina piliečių vykdomus veiksmus siekiant įsitraukti ir dalyvauti sprendimų svarstymo ir priėmimo procese.

Praktinėje e. dalyvavimo raiškoje, apimančioje e. komunikacijos priemones ir jų naudojimą, veikia piliečių išrinktieji, vyriausybės institucijos, politinės partijos, nevyriausybės organizacijos, piliečių grupės, mokslo ir mokslinių tyrimų atstovai, verslo organizacijos, kitos suinteresuotosios šalys (pavyzdžiui, žiniasklaida).

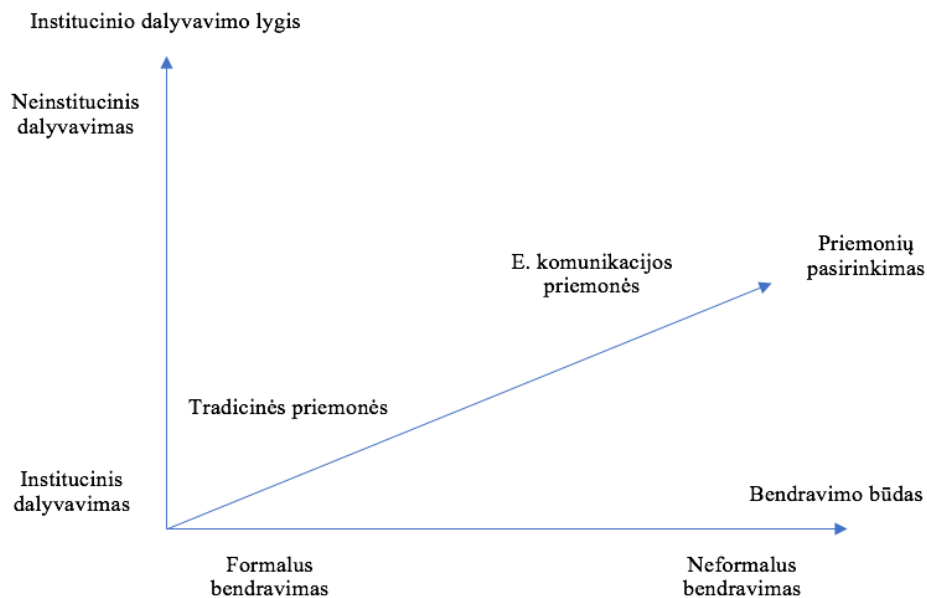
Remiantis e. įsitraukimo perspektyvomis yra skiriami atitinkami e. dalyvavimo lygmenys (Tambouris, Liotas ir Tarabanis, 2007):

- e. informacijos lygmuo, apimantis vienpusį informacijos pateikimą;
- e. konsultacijos lygmuo – tai ribotas dvipusis bendravimas, kuriuo NVO siekia gauti viešus pasisakymus;
- e. įtraukimo lygmuo, apimantis tiesioginę NVO veiklą e. komunikacijos priemonėmis su piliečiais ir kitais suinteresuotaisiais, siekiant užtikrinti visuomenės poreikių įgyvendinimą;

- e. bendradarbiavimo lygmuo, nusakantis sustiprintą įvairiapusę sąveiką tarp NVO ir piliečių, aktyviai dalyvaujančių pasirinkimo, pasiūlymų ir galutinių sprendimų priėmimo procesuose;
- e. įgalinimo lygmuo, apimantis piliečių įtakos, valdymo, reguliavimo, kontrolės ir veiklos, strategijų, politikos formavimo veiksmus.

E. dalyvavimas apima daugybę priemonių, kurias taikant kuriamas dialogas ir įtraukiami piliečiai bei kiti suinteresuotieji į sprendimų svarstymo procesus. Atsižvelgiant į e. dalyvavimo priemonių kiekį ir įvairovę, nevyriausybiniams organizacijoms yra gan sudėtinga tikslingai pasirinkti e. komunikacijos priemonę ir ją taikyti. NVO bendravimas su piliečiais ir kitais suinteresuotaisiais gali būti oficialus arba neformalus. Kuo neoficialesnis bendravimas, tuo daugiau galima taikyti e. komunikacijos priemonių, kurias naudojant piliečiai kviečiami dalyvauti diskusijose, ir kyla mažesnis struktūriškai apibrėžto piliečių į(si)traukimo poreikis. E. komunikacijos priemonių gausa pažymimas e. dalyvavimo išskirtinumas, pastebint gerai žinomas paplitusias ar rečiau taikomas, eksperimentines priemones. E. dalyvavimas, kuriam priskirtos įvairios priemonės, jų taikymo kontekste nurodo NVO dalyvavimo institucinį lygmenį, varijuojantį nuo institucinio iki neinstitucinio dalyvavimo svarstant sprendimus. Atitinkamai, institucinis ir neinstitucinis lygmuo taip pat atspindi piliečių į(si)traukimo aplinkybes. Institucinis, oficialus NVO dalyvavimas labiau įgyvendinamas tradicinėmis priemonėmis, vadinasi, piliečių įtraukimas taip pat yra formalus. Neinstitucinis, neoficialus NVO dalyvavimas vykdomas taikant e. komunikacijos priemones, sąlygojančias neformalų bendravimą, taigi piliečių įtraukimą NVO gali vykdyti įvairesniais būdais, ne tik oficialiai (žr. 3 pav.).

3 paveikslas. Pagrindiniai NVO e. dalyvavimo taikymo elementai: priemonių pasirinkimas, bendravimo būdas ir institucinė dalyvavimo pozicija (pagal Andersen ir kt., 2007)



Instituciniu ar neinstituciniu dalyvavimu NVO, piliečiai ir suinteresuotieji gali kartu dirbti analizuodami atitinkamas problemas ir ieškodami jų sprendimo. Piliečių įtraukimas į institucinį ar neinstitucinį dalyvavimą apima piliečių dalyvavimą diskusijose svarstant skirtingus pasirinkimo variantus. Esminiu elementu instituciniame ar kitame NVO, piliečių ir kitų suinteresuotųjų dalyvavime tampa pasitelkiamos tradicinės ar e. komunikacijos priemonės. Kai kurios jų transformuoja tradicines priemones iš realaus pasaulio į skaitmeninį, kitos apima daugiau ar mažiau naujas piliečių įtraukimo į svarstymo procesus ar veiklas formas (pagal Kubicek, 2016).

E. dalyvavimo kaip komunikacinio būdo sąrangos reikšmė pateikiama susiejant minėtus e. demokratijos principus; e. įsitraukimo perspektyvas, e. dalyvavimo lygmenis ir NVO e. dalyvavimo taikymo elementus. Atsižvelgiant į šiuos principus, perspektyvas ir lygmenis formuluojamos NVO veiklų įgyvendinimui skirtos *informavimo*, *konsultavimo*, *piliečių įgalinimo* perspektyvos:

- *E. leidimo* etape, teikiant informaciją (vykdant informavimo veiklas)

skatinami tie, kurie paprastai nesinaudoja dideliu kiekiu viešųjų duomenų ir prieinama informacija.

- *E. įtraukimo* etape konsultuojama platesnė įsitraukiančiųjų auditorija siekiant skatinti patariamąsias diskusijas visuomenei aktualiais klausimais.
- *E. įgalinimo* etape, sudaromos sąlygos dalyvauti ir palengvinamas „iš apačios į viršų“ poveikis sprendimų svarstymo, visuomenei aktualių klausimų viešinimo procese (remiantis Macintosh, 2004).

E. dalyvavimo pakopų sąranga, apimanti e. komunikacines priemones ir jų taikymą, siejama su informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo veiklomis (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. NVO komunikacinės veiklos: informavimas, konsultavimas, piliečių įgalinimas (remiantis Lee ir kt., 2011; Macintosh, 2004)

Perspektyva	Santykis su veiklos kryptimis	Apibrėžimas
Informuoti	Naudojimasis žiniomis Probleminės kryptys	Turimos žinios skirtos NVO ir suinteresuotiesiems siekti bendrojo supratimo. Vartotojų elgsena ir pageidavimai gali būti analizuojami akcentuojant populiariausius svarstomus klausimus.
Konsultuoti	Probleminės kryptys Veiklos kryptys	Populiarūs svarstomi klausimai, nurodantys potencialų poreikį juos spręsti, pabrėžiami suinteresuotųjų šalių patariamose, svarstymo diskusijose. Šių klausimų galimi sprendimai akcentuojami suinteresuotųjų šalių patariamosiomis, svarstymo diskusijomis.
Įgalinti	Probleminės kryptys Veiklos kryptys Veiklos vykdytojai	Vartotojai gali pateikti naujas temas diskusijoms. Vartotojai gali pateikti naujus sprendimus ar veiklos idėjas. NVO gali tapti ar nurodyti kaip tapti veiklų vykdytojais.

Informavimo veiklos apima NVO informacijos atitinkamais klausimais sklaidą. Svarbiausias yra informavimo procesas, kai *informuoti* reiškia vykdyti visuomenei aktualios informacijos sklaidą. Informavimas apima neformalius, neoficialius pasiūlymus ir pranešimus visuomenei svarbiais klausimais. NVO pasiūlymai gali sietis su teisėkūros ir vykdomosios valdžios procesais, apibendrinant vyriausybės pasiūlymus ar pabrėžiant piliečių įtraukimo į

viešuosius reikalus poreikį (kurio nepavyksta patenkinti valdžios institucijoms). Tai yra įvairios veiklos, vykdomos siekiant informuoti visuomenę kuria nors tema ar apie tam tikrus projektus bei sprendimus (Albrecht ir kt., 2008). Piliečių dalyvavimas šioje veikloje yra paprasčiausias, nes su jais NVO bendrauja mažiausiai (Lee ir kt., 2011). NVO tikslas šios e. dalyvavimo veikloje – skatinti tuos piliečius, kurie paprastai nesinaudoja prieinamais viešaisiais duomenimis, įsitraukti į visuomenei aktualių klausimų ar sprendimų svarstymo procesus (Albrecht ir kt., 2008; Barraket, 2008; Macintosh, 2004).

Konsultavimo veiklos apima NVO diskusijas visuomenei aktualiais klausimais su piliečiais ir kitais dalyviais. Dažniausiai svarstomi ir daugiausia dėmesio sulaukiantys klausimai nurodo, kokios temos yra svarbios visiems dalyviams – taip yra nustatomos atitinkamos probleminės sritys. *Konsultavimas* derinamas kartu su kitomis informavimo ir komunikacijos veiklomis, kuriomis piliečiai siekia gauti iš NVO dalykinių patarimų, vertinimų ir pasiūlymų rūpimais klausimais (Albrecht ir kt., 2008). Tai vartotojų, klientų konsultavimo platforma, kurioje įvairios institucijos gali konsultuoti atsižvelgdamos į suinteresuotųjų poreikį, organizuoti tikslinių grupių apklausas, forumus, viešas diskusijas, svarstymus ir kt. (Albrecht ir kt., 2008). Konsultavimo veiklos siekiamybė – pasiekti, kad būtų priimami visuomenei palankūs sprendimai, todėl skatinamas piliečių dalyvavimas svarstymuose, diskusijose ir viešuosiuose reikaluose vykdant formalius, neformalius, atsitiktinius ar nuolatinis projektus bei tyrimus pasirinkta tema, rengiant ataskaitas ar pranešimus (Albrecht ir kt., 2008). Dalyvaujant šiose veiklose piliečiai ir kiti suinteresuotieji įpareigojami visuomenei aktualiems klausimams skirti daugiau laiko ir aktyviau dalyvauti (Lee ir kt., 2011). Šioje srityje NVO tikslas – platesnės auditorijos konsultavimas ją įtraukiant į svarstymus, diskusijas.

Piliečių įgalinimo veiklos apima piliečių įtraukimą į įvairius procesus, pradedant idėjų inicijavimu ir baigiant įsitraukimu į atitinkamų klausimų svarstymą. NVO apibrėžti nauji visuomenei aktualūs klausimai gali būti įtraukiami į atitinkamas problemines sritis, drauge į jas įtraukiant ir naujas idėjas ar sprendimus. Įgalinti piliečiai yra aktyvūs ir gali būti potencialiai įsipareigoję

dalyvauti kurį laiką. Tai suteikia NVO galimybę nagrinėjamą probleminį klausimą įtraukti į svarstymų darbotvarkes (Macintosh, 2004). Šioje perspektyvoje NVO tikslas – teikti pasiūlymus politikos formuotojams, suinteresuotiesiems iš verslo bendruomenės ir pilietinės visuomenės. NVO ir piliečių dalyvavimas *įgalinimo* perspektyvoje reikalauja nepertraukiamo bendradarbiavimo bei pagalbos (Lee ir kt., 2011), todėl ši perspektyva siejasi su kolektyviniu veiklų įgyvendinimu.

E. dalyvavimas, pristatomas ir analizuojamas kaip komunikacinis būdas, kuriuo NVO realizuoja pagrindinius tikslus ir veiklas, savo turiniu siejasi su bendrine *dalyvavimo* reikšme (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. E. dalyvavimo ir dalyvavimo sąryšis (remiantis Lee ir kt., 2011; Macintosh, 2004; Grunwald, 2002)

<i>E. dalyvavimo perspektyvos</i>	<i>Dalyvavimo proceso pagrindiniai aspektai</i>
<i>Informuoti</i>	• Labiau prieinama informacija piliečiams, siekiantiems susidaryti pagrįstą nuomonę • Bendrųjų pamatinių vertybių sklaida siekiant tvirtesnio, stabilesnio, pastovesnio visuomeninio svarstymo.
<i>Konsultuoti</i>	• Pamatinio, bendrojo supratimo sklaida sprendimų svarstyme (ekspertų, specialistų žinių, išmanymo gilinimas pasitelkiant, įskaitant paplitusias, vietines; tam tikrų subjektų patirties; profesines žinias). • Suvokimo, tikslo dėl bendrojo gėrio vystymas racionalaus diskurso strategijomis siekiant išmanyti tam tikrus individų interesus.
<i>Įgalinti</i>	• Visuomeninio pritarimo didinimas įtraukiant ir kritiškai svarstant įvairias pretenzijas ir reikalavimus. • Visų remiama kooperatyvi objektyvių sprendimų paieška konfliktų sprendimui, valdymui ir vengimui.

Taigi socialiniu dalyvavimu akcentuojami informacijos sklaidos, diskurso ir piliečių įtraukimo aspektai atitinka e. dalyvavimo perspektyvų sampratą, todėl šio tapatumo kontekste yra formuluojami komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai. Remiantis šiais aspektais formuojamas tyrimo įrankis siekiant ištirti NVO veiklų įgyvendinimo komunikacinius būdus.

2.6. Esminiai elektroninio dalyvavimo aspektai

E. dalyvavimas yra tarpdalykinė tyrimų sritis, apimanti: e. komunikacijos priemonių taikymo analizę; teisinį e. dalyvavimo reglamentavimą, kuriuo

remiantis e. dalyvavimas tampa praktiškai įgyvendinamas ir atskaitingas; e. dalyvavimą kaip politikos plėtros procesą; socialinę e. dalyvavimo išraišką, apimančią piliečių įsitraukimą į sprendimų svarstymo procesus ir šių formavimą (Krimmer, 2006). NVO veiklų įgyvendinimas ir piliečių įtraukimas taikant e. dalyvavimą siejasi su keliomis įvardytomis e. dalyvavimo tyrimų sritimis – e. komunikacijos priemonių taikymo analize ir socialine e. dalyvavimo išraiška (Krimmer, 2006).

NVO siekiant įtraukti piliečius ar kitus suinteresuotuosius į diskursą grįstus sprendimų svarstymo procesus ar kitas atitinkamas veiklas gali pasitelkti e. komunikacijos priemones. Atitinkamai, piliečių, NVO ir kitų suinteresuotųjų diskursas praplečia e. dalyvavimo sampratą, kai e. dalyvavimas įvardijamas ne tik kaip komunikacijos būdas, kuriuo dalyviai išreiškia savo nuomones ar vykdo informacijos sklaidą, bet veikia ir kaip interaktyvi bendruomenė, kurioje dalyviai kuria informacijos sklaidos, bendravimo, skatinimo dalyvauti erdves (Lee ir Kim, 2013).

E. dalyvavimo samprata akcentuojamas NVO ir piliečių dalyvavimo santykis: kokie kiekvienoje perspektyvoje keliami tikslai ir kaip kiekviena iš šių perspektyvų pasireiškia įgyvendinant NVO vykdomas veiklas. NVO, pasitelkdamos e. dalyvavimą ir taikydamos e. komunikacijos priemones, siekia realizuoti pagrindines veiklas sustiprinant įsitraukiančiųjų ir iniciatorių tarpusavio interakciją ir aktyvumą (remiantis Lee ir kt., 2011). Kaip pagrindiniai veiksniai NVO veikloms realizuoti pasitelkiant e. dalyvavimą išskiriami įsitraukimas ir dalyvavimas.

Įsitraukimo ir dalyvavimo procesuose svarbiausias vaidmuo tenka visiems dalyvaujantiems. Atviros, iniciatyvios ir aktyvios iniciatorių ir įsitraukiančiųjų grupės, viešinančios visuomenei aktualius klausimus, siūlančios sprendimus ir bandydamos pateikti savo požiūrį tais klausimais, yra interesų grupės, tyrėjai, NVO, valdžios atstovai, piliečiai. Šie individai ar jų grupės gali formuoti, kurti iniciatyvas, projektus atsižvelgiant į visuomenei aktualius klausimus (remiantis Lee ir kt., 2011). Siekiant užtikrinti rezultatyvų atitinkamų iniciatyvų, projektų įgyvendinimą, NVO įgyvendinamas veiklas lydi piliečių

žinojimo (išmanymo) aspektas. Toks žinojimas (išmanymas) remiasi tyrimais, atitinkamų veiklų plėtra, dalyvavimu ir tarpdiscipliniškumu. Piliečių žinios visuomenei aktualiais klausimais, grįstos patirtimi, yra naudingos įgyvendinant savavaldį, savarankišką diskursą sprendimų priėmimo ir visuomenei aktualių klausimų viešinimo procesuose (remiantis Sæbø ir kt., 2008).

Remiantis pirmoje ir antroje dalyje pateiktomis visomis NVO veiklų, piliečių įtraukimo ir dalyvavimo komunikacinėmis, bendravimo ir bendradarbiavimo apibrėžtimis, jų nustatytu sąryšiu, įvardijami komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai (žr. 3 lentelę).

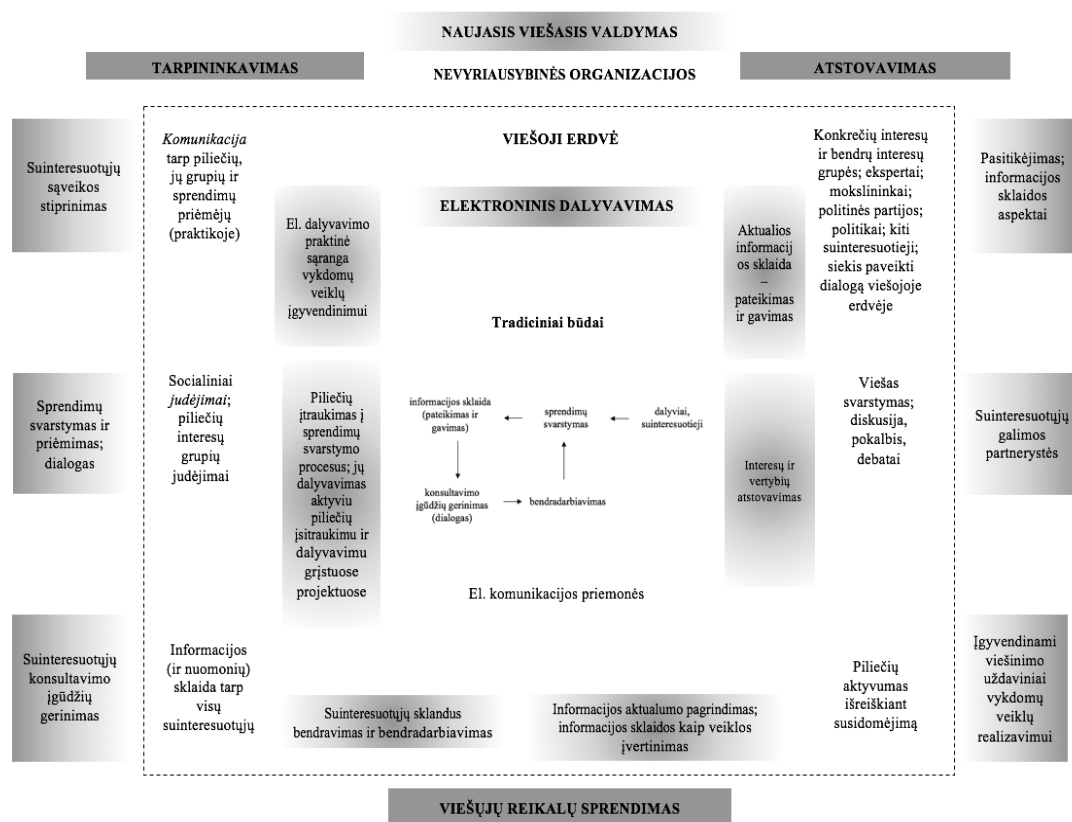
3 lentelė. Komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai realizuojant NVO veiklas

TARPININKAVIMAS			
Komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai:			
Sąsajos	INFORMUOTI	KONSULTUOTI	ĮGALINTI
NVO NVV Socialinis įsitraukimas Komunikacinis veiksmas Veiksmas grįstas bendravimu Postmodernizmas Viešosios erdvės sąveikos dimensija Šiuolaikinė viešoji erdvė	Prieinama informacija, informacijos sklaida	Kalbinės raiškos	Suinteresuotųjų įtraukimas į problemų sprendimo procesus
	Tarp-institucinis bendradarbiavimas	Diskusijos, dialogo kūrimas	Piliečių dalyvavimo ir įsitraukimo skatinimas
	Visuomenei svarbių klausimų svarstymas	Tarp-institucinis bendradarbiavimas	Kolektyvinis dalyvavimas
	Kvietimas dalyvauti	Nuomonių, argumentų sklaida	
		Suinteresuotųjų konsultavimas	
Bendrojo supratimo sklaida, siekis			
ATSTOVAVIMAS			
Komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai:			
Sąsajos	INFORMUOTI	KONSULTUOTI	ĮGALINTI
NVO NVV El. dalyvavimas Demokratinė viešoji erdvė	Lobistinė veikla	Kampanijos	Koprodukcija
	Aktyvus dalyvavimas	Tarp-institucinis bendradarbiavimas	Formalus, neformalus bendradarbiavimas
VIEŠŲJŲ REIKALŲ SPRENDIMAS			
Komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai:			
Sąsajos	INFORMUOTI	KONSULTUOTI	ĮGALINTI
NVO NVV Socialinis dalyvavimas Pilietinis įsitraukimas El. dalyvavimas	Tarp-institucinis bendradarbiavimas	Svarstomų sprendimų pasirinkimai	Sprendimų svarstymo procesai
	Problemos identifikavimas		Piliečių inicijuotas idėjų ir klausimų svarstymas
			Korporatyvūs viešieji reikalai
			Kolektyvinis dalyvavimas

Kiekvienai NVO vykdomai veiklai įvardyti komunikaciniai e. dalyvavimo aspektai reiškia šioms veikloms įgyvendinti tinkamiausias funkcijas. Apibrėžtos komunikacinės e. dalyvavimo veiklos papildo NVO vykdomo tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklas – naujų bendruomeniškumo formų kūrimą, pilietinės visuomenės stiprinimą, aktyvinimą, įgalinimą, organizacinių struktūrų plėtojimą. Būtent šiais uždaviniais grįstų, išskirtų NVO vykdomų veiklų plotmėje formuojamas e. dalyvavimo komunikaciniais aspektais grįstas modelis, kurį taikant tiriami komunikaciniai NVO veiklų įgyvendinimo būdai (žr. 4 pav.). Modelis formuojamas¹⁴ naujojo viešojo valdymo paradigmos kontekste, apimančiame visus piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą sąlygojančius elementus. Išskirtų pagrindinių NVO vykdomų veiklų kontekste, remiantis viešosios erdvės koncepcija, komunikaciniais e. dalyvavimo aspektais, e. dalyvavimu įvardijami analizuojamų NVO veiklų įgyvendinimą sąlygojantys veiksniai. Šis modelis turi dvejopą paskirtį: kaip modeliu, juo įprasminamas sąryšis tarp NVO vykdomų veiklų ir piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo, nurodant, kaip tomis veiklomis, kokiais modelyje išskirtais veiksniais remiantis gali būti realizuojamas piliečių įsitraukimas ir dalyvavimas; šis modelis taikomas ir kaip metodinis įrankis, siekiant išanalizuoti NVO e. dalyvavimo taikymo ypatumus (jeigu NVO taiko e. komunikacijos priemones).

¹⁴ Remiantis normatyvine e. dalyvavimo tyrimo forma: ja remiantis aprašomi ir nustatomi individų (piliečių) ir visuomenės ar jos grupių (NVO) visuomeniniai ir demokratiniai tikslai. Normatyvinė e. dalyvavimo tyrimo forma naudojama analizuojant e. komunikacijos priemonių raišką ir siekiant realizuoti įvardytus tikslus (remiantis Rose ir kt., 2006; „penkios e. dalyvavimo tyrimų formos”).

4 paveikslas. Nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimo veiksniai detalizuojantis modelis



Šiame modelyje išskiriami Naujojo viešojo valdymo akcentuojami piliečių į(si)traukimą ir dalyvavimą apimantys siekiniai, kuriuos realizuoja NVO, vykdydamos tarpininkavimą, atstovavimą, viešųjų reikalų sprendimą. Išskirti viešosios erdvės bendravimą ir bendradarbiavimą apimantys komunikaciniai, veikimo elementai nurodo, kaip pagrindiniais įvardytus naujojo viešojo valdymo siekinius NVO gali realizuoti pasitelkusios viešąją erdvę. E. dalyvavimas žymi pagrindinius veiksmus ir būdus, kuriuos vykdydamos NVO įgyvendina pagrindines veiklas viešosios erdvės kontekste tradiciniais būdais ir e. komunikacijos priemonėmis. Dalyvių, suinteresuotųjų bendradarbiavimą vaizduojantis sprendimų svarstymo, informacijos sklaidos ir konsultavimo ciklas nurodo, kokiais išskirtais veiksniais ir jų sąryšiu remiantis šiuo modeliu tiriami NVO veiklų įgyvendinimo komunikaciniai būdai. Įvardytas ciklas pažymi, kad šis modelis yra tinkamas siekiant analizuoti įvairių organizacijų veiklas, susijusias su piliečių įtraukimu, dalyvavimu, įgalinimu ar tirti atskirus

piliečių įtraukimo, dalyvavimo atvejus, situacijas.

Remiantis sudarytu NVO veiklų įgyvendinimo veiksniais detalizuojančiu modeliu formuojamas empirinis tyrimas, kuriuo siekiama ištirti komunikacinius NVO veiklų įgyvendinimo būdus.

3. NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLŲ ĮGYVENDINIMAS ELEKTRONINIO DALYVAVIMO IR VIEŠOSIOS ERDVĖS SĄSAJŲ IR SĄRYŠIO KONTEKSTE

Šioje dalyje pristatomas tyrimo kontekstas, apimantis NVO vykdomų veiklų reikšmingumą ir joms įgyvendinti taikomas e. dalyvavimo priemonės, pagrindžiamas kiekybinis tyrimo ir duomenų rinkimo metodas, detalizuojama tyrimo imtis ir gautų rezultatų analizės metodai. Pasitelkiant tyrimo metu gautus duomenis, pateikiama išsami Lietuvos NVO veiklų įgyvendinimo analizė, tiriami komunikaciniai NVO veiklų įgyvendinimo būdai.

3.1. Tyrimo kontekstas ir struktūra: nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimo pasitelkiant elektroninį dalyvavimą analizės kryptys

Lietuvos nevyriausybinių organizacijos ir jų vykdomos veiklos. Pagal analizuojamų NVO įgyvendinamų veiklų turinį disertacijoje NVO įvardijamos asociacijos, labdaros ir paramos fondai, federacijos, draugijos, institutai, grupės¹⁵. NVO dalyvauja ir siūlo paslaugas *aplinkosaugos, vaikų ir jaunimo*¹⁶, *kultūros, vietos bendruomenių, žmogaus teisių ir (ar) lygių galimybių apsaugos*¹⁷, *pilietinių iniciatyvų, sporto, sveikatos ir (ar) socialinių klausimų*,

¹⁵ NVO teisės instituto atliktame tyrime „NVO teisinės bazės Lietuvoje problematika“ (2008) siūloma „atskirti NVO teises formas Lietuvoje – asociacijas, labdaros, paramos fondus ir viešąsias įstaigas <...> viešųjų įstaigų teisei formai paliekant vienintelę funkciją – viešųjų paslaugų teikimą“. Disertacijoje NVO priskiriamos tik tos viešosios įstaigos, kurių steigėjos ar bendrasavininkės nėra valstybinės institucijos ir kurios įgyvendina tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklas.

¹⁶ Kėrytė (2010) pabrėžia, kad Lietuvoje vis labiau įsigali jaunų žmonių dalyvavimo visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje praktika. Pastaraisiais metais, remiantis viešąja nuomone, vis garsiau skelbiama ir tvirtinama, kad, nepaisant palankių sąlygų pilietiškumui stiprėti ir tvirtėti Lietuvoje (pavyzdžiui, įvairių sričių NVO ir bendruomenių kūrimosi, neformaliojo švietimo plėtos, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo), dalyvavimo visuomeninėje veikloje lygis išlieka gana žemas. Kėrytė (2010) kelia klausimą, ar trečiasis sektorius Lietuvoje yra pasiruošęs priimti politinį vaidmenį kuriant naują socialinę realybę?

¹⁷ Beneševičiūtė (2013) akcentuoja Lietuvos NVO vykdomą socialinę apsaugą per NVO teikiamas socialines paslaugas. Pažymėtina, kad pastaruoju laikotarpiu praktikoje pabrėžiama NVO svarba, ypač negalią turinčių asmenų gyvenime. Tai parodo, jog NVO yra glaudžiai susijusi su žmogumi, kuris ilgą laiką patyrė ir vis dar patiria socialinę atskirtį. Socialinių paslaugų plėtotės klausimą tenka spręsti pačioms NVO ir ieškoti būdų, kaip teikti socialines paslaugas neįgaliesiems asmenims. Socialinių paslaugų teikimą reglamentuoja LR socialinių

kitų bendrų pomėgių ar interesų organizacijų srityse. NVO Lietuvoje vadinamos organizacijos, įkurtos pagal LR asociacijų (2004 m. sausio 22 d. Nr. IX-1969), LR labdaros ir paramos fondų (1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1232) bei LR viešųjų įstaigų (1996 m. liepos 3 d. Nr. I-1428) įstatymus. Tačiau organizacijos, kurios yra įkurtos pagal šiuos įstatymus ir kurių dauguma steigėjų, dalininkų ar narių yra valstybės institucijos (pavyzdžiui, poliklinikos, ligoninės, universitetai, profesinio rengimo centrai ir kt.), nelaikomos nevyriausybinėmis (Kraniauskas, 2013).

Vorevičienė (2016) akcentuoja, kad Lietuvos NVO, teikdamos socialines paslaugas, užtikrina ir didina socialinę gerovę. Socialinių paslaugų teikimą kaip NVO vykdomą atskirą veiklą pažymi Šilinksytė (2015), nes NVO, teikdamos socialines paslaugas, taip pat daro poveikį sprendimams (kokios paslaugos ir kaip turėtų būti teikiamos)¹⁸. Lietuvos NVO vykdomos veiklos, kuriomis siekiama stiprinti piliečių dalyvavimą kartu sprendžiant atitinkamas problemas, taip pat realizuojamos per atitinkamas e. dalyvavimu pagrįstas iniciatyvas¹⁹.

NVO būdinga tai, kad jos, rodydamos iniciatyvą „iš apačios“, pirmosios nustato poreikius ir įžvelgia visuomenėje esančias socialines problemas, taiko naujus netradicinius jų sprendimo būdus, yra dinamiškos, dažnai sprendžia tokias nepopuliarias socialines problemas, kurioms viešojoji administracija ir

paslaugų įstatymas (2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493). Šio teisės akto tikslas – socialinėmis paslaugomis sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar lavinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Tikėtina, kad, siekiant išvengti socialinės atskirties neįgaliams asmenims būtina kooperuotis ir imtis bendros veiklos.

¹⁸ Šilinksytė (2015) NVO socialinių paslaugų teikimą analizuoja vietos savivaldos lygmeniu. Lietuvoje, siekiant skatinti NVO veiklą vietos savivaldos lygmeniu, NVO atstovai kviečiami į konsultacijas, įtraukiami į įvairių projektų rengimą, darbo grupes; prie savivaldybių tarybų steigiamos NVO tarybos.

¹⁹ Pavyzdžiui, Transparency International Lietuvos skyrius (<http://www.transparency.lt/>) vykdo su informacijos sklaida piliečiams (<http://manoseimas.lt/>; <https://nvoatlasas.lt/>; <http://atvirasteismas.lt/>; <http://stirna.info/>; <http://jurgiokepure.lt/>), konsultavimu (<http://parasykjiems.lt/>), aktyviu dalyvavimu (<http://skaidrumolinija.lt/>; <http://transparencyschool.org/>) susijusias iniciatyvas. Kaip ir savanoriška ES skaidrumo iniciatyva *Jonvabaliai* (<http://jonvabaliai.lt/>), skatinanti įmones viešinti informaciją apie ES naudojamas lėšas, ir suteikti galimybę piliečiams daugiau sužinoti apie ES investicijas iš pačių projektų vykdytojų ir paskatinti bendromis pastangomis siekti teigiamų sisteminių pokyčių skaidrumo srityje.

politikai skiria nepakankamai arba visai neskiria dėmesio, jų veikla pasižymi lankstumu ir partneryste. Dalyvaudamos socialinėje politikoje, NVO vadovaujasi socialinio teisingumo įgyvendinimo principu, todėl yra reikšmingos kaip pilietinės visuomenės kūrimo ir socialinės sanglaudos stiprinimo veiksnys. Stiprėjančią NVO įtaką per didinamą įvairių socialinių grupių (nevyriausybinių, vyriausybinių, verslo organizacijų, piliečių) visuomeninį kontaktą rodo tai, kad vis daugiau gyventojų sužino apie NVO veiklą ir aktyviai įsitraukia į jų įgyvendinamus projektus, iniciatyvas. Šiuo atveju NVO įgyja naują vaidmenį, kai nustato naujus visuomenės poreikius ir eksperimentuoja, ieškodamos geriausių jų tenkinimo būdų, formuoja ir įgyvendina naujas veiklas, kurios ilgainiui tampa socialinėmis strategijomis (Dromantienė, 2003; Žalimienė ir Rimšaitė, 2007). Naujomis įvardytos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklos turi daugiopą reikšmę, apimančią ne tik socialinio kontakto plėtros aspektą, bet ir daugybę kitų NVO vykdomų veiklų, veiksmų, sprendžiamų klausimų, kurių realizavimas analizuojamas taikant e. dalyvavimą.

Lietuvos NVO, įgyvendindamos savo veiklas, taiko įvairias priemones, kurios paprastai skiriamos į tradicines ir elektronines komunikacijos priemones. *Tradicinėms priemonėms*, kurias taikant įgyvendinamos NVO veiklos, priskiriamos peticijos, protestai, akcijos, socialinė partnerystė, programos, teisės aktų projektai, visuomenės informavimo priemonės, NVO forumai, diskusijos savivaldybėse ar kitose organizacijose, mokymai (teminiai), konsultavimas, šventės, konferencijos, seminarai, edukacinės veiklos, informacija telefonu. Šių būdų reikšmė pateikiama tyrimo metu gautų duomenų analizėje, siejant NVO vykdomus atitinkamus veiksmus su jiems realizuoti pasirenkamais būdais. *E komunikacijos priemonėms* priskiriami dažnai užduodami klausimai, vaizdo konferencijos, momentinės žinutės, pranešimai, SMS / MMS, naujienlaiškiai, pasiūlymų priemonės (tikimasi piliečių komentarų per nustatytą laikotarpį dėl svarstomų oficialių dokumentų), įspėjimo paslaugos, e. komentarai, e. balsavimas, e. protestai, e. kampanijos, e. peticijos, e. akcijos, greitos internetinės apklausos (vienas klausimas), internetinės apklausos, interneto pokalbių svetainės, elektroninis paštas, tiesioginės transliacijos internetu, garso

ir vaizdo įrašai interneto svetainėse (*podcasts*), internetiniai dienoraščiai (*blogs*, *wikis*), interneto diskusijų forumai, virtualios bendruomenės, paieškos sistemos, interneto svetainės. Įvardytų e. komunikacijos priemonių reikšmė ir analizė yra siejama su NVO vykdomomis veiklomis, veiksmais ar sprendžiamais klausimais. Tradicinių ir e. komunikacijos priemonių taikymas NVO veiklose leidžia nustatyti tas e. komunikacijos priemones, kurios palengvina piliečių dalyvavimą ir įsitraukimą ar tuo tikslu galėtų būti pasitelkiamos (Tambouris, 2007).

Elektroninis dalyvavimas. Nors e. dalyvavimas daugumoje publikacijų (Macintosh ir kt., 2005; OECD, 2003; OECD, 2001) pateikiamas kaip valdžios institucijų iniciatyva, kuria siekiama inicijuoti piliečių įsitraukimą (principas „iš viršaus į apačią“), disertacijoje e. dalyvavimas traktuojamas kaip e. komunikacijos priemonėmis grįstas NVO veikloms įgyvendinti skirtas komunikacinis būdas. E. dalyvavimas empiriniame tyrime detalizuotas įtraukus 1) dalyvavimo sritis, t. y. NVO įgyvendinamą tarpininkavimą, atstovavimą, viešųjų reikalų sprendimą ir jiems priskirtas veiklas, sprendžiamus klausimus ar veiksmus (pagal Tambouris, 2007); 2) NVO pasitelkiamas e. dalyvavimo priemones.

3.2. Elektroninis dalyvavimas įgyvendinant Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veiklas: tyrimo metodika

Tiriant komunikacinius NVO veiklų įgyvendinimo būdus siekiama išsiaiškinti, kokia yra e. dalyvavimo raiška, kai e. dalyvavimas pasitelkiamas kaip komunikacinis būdas įgyvendinant NVO veiklas.

Lietuvoje skelbtose publikacijose autoriai pateikia NVO veiklų įgyvendinimo efektyvumą sąlygojančius veiksnius²⁰, netirdami NVO veikloms įgyvendinti taikomų būdų ir priemonių. Siekiant ištirti komunikacinius NVO veiklų įgyvendinimo būdus, vykdomas kiekybinis NVO įgyvendinamų veiklų,

²⁰ Šilinskytė, 2015; Kvieskienė, 2014; Liuga ir kt., 2014; Stasiukynas, 2014; Kraniauskas, 2013; Šilinskytė, 2013; Mikolaitytė ir Mejerė, 2012; Bagdonienė ir kt., 2011; Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, 2010; NVO informacijos ir paramos centras, 2005; Puškorius ir Raipa, 2002; Jakštaitė ir Diržys, 2001.

taikant tradicinius būdus ir e. komunikacijos priemones, tyrimas.

Empirinio tyrimo **tikslas** – taikant sukurta metodinį įrankį išanalizuoti Lietuvos NVO veiklas, jų įgyvendinimą, tam pasitelkiamas komunikacines priemones ir nustatyti e. dalyvavimo priemonių taikymo ypatumus įgyvendinant Lietuvos NVO veiklas. Empiriniu tyrimu taip pat nustatoma, ar Lietuvos NVO įgyvendindamos tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veiklas, jas integruoja į kitų veiklų, projektų, iniciatyvų įgyvendinimą taikydamos tradicines ir e. dalyvavimo priemones.

Pagrindiniai empirinio tyrimo uždaviniai:

- 1) ištirti ir nustatyti tradicines ir e. dalyvavimo priemones, kurias taikant realizuojami Lietuvos NVO tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo tikslai;
- 2) identifikuoti NVO veikloms realizuoti pasirenkamų komunikacijos būdų ir priemonių taikymo ypatumus pagal vykdomų veiklų, veiksmų, sprendžiamų klausimų pobūdį ir nustatyti e. dalyvavimo priemonių taikymo Lietuvos NVO veikloms įgyvendinti specifiką;
- 3) ištyrus NVO vykdomų veiklų įgyvendinimą naujojo viešojo valdymo kontekste nustatyti, kokių suinteresuotųjų įtraukimas užtikrinamas taikant e. dalyvavimo priemones.

Tyrimo metodai. Siekiant išanalizuoti Lietuvos NVO veiklų įgyvendinimo pasitelkiant e. dalyvavimą ypatumus, vykdomas kiekybinis tyrimas. Kiekybinio tyrimo metodas – internetinė apklausa, pasirinkta kaip tinkamiausias būdas gauti išsamius duomenis iš gausios imties respondentų. Kiekybinis tyrimas, kurį atlikus gaunami konkretūs respondentų atsakymai ir duomenys, leidžia aiškiai apibrėžti NVO veiklų įgyvendinimą taikant tradicinius ar e. dalyvavimu grįstus būdus, be to, šis tyrimas yra tinkamas dėl plačios tiriamo objekto sampratos, apimančios įvairiapusę e. dalyvavimo koncepciją, NVO pagrindinėms vykdomoms veikloms priskirtus individualius veiksmus, veiklas ar sprendžiamus klausimus. Nė vienoje pastaraisiais metais Lietuvoje išleistoje publikacijoje apie NVO veiklas neįvardijama, išsamiai neanalizuojama, **kaip** NVO priskirtos veiklos atitinkamose srityse gali būti įgyvendinamos.

Kiekybinis tyrimas, vykdant internetinę apklausą, leidžia surinkti duomenis iš visų pagal nustatytus kriterijus atrinktų Lietuvos NVO ir suformuluoti bei įvertinti NVO veiklą įgyvendinimo aplinkybes.

Kiekybinis tyrimas vykdomas šiais etapais:

- tyrimo instrumento pristatymas;
- duomenų analizės metodai;
- apklausos instrumento, naudojamo atliekant tyrimą, pagrindimas ir duomenų rinkimo sąlygų nustatymas;
- tyrimo imties, respondentų atrankos visuminė analizė ir pagrindimas.

Tyrimo instrumentas. Duomenys rinkti taikant internetinės apklausos metodą. Šiai apklausai buvo sukurta struktūruota anketa internetinėje apklausų organizavimo sistemoje *SurveyMonkey.com* (<https://surveymonkey.com>). Apklausai naudotą anketą sudarė 26 klausimai (žr. 1 priedą). Pagrindinės struktūruotos anketos dalys, nurodant klausimo tipą, yra:

- klausimai, susiję su NVO vykdomų veiklų, tikslų, sprendžiamų klausimų įvertinimu (1–7 klausimai, į kuriuos atsakymai buvo suformuluoti remiantis Likerto nuostatų skale) (Kardelis, 2002) ir uždaro tipo 10–12 klausimai, į kuriuos atsakoma pažymint „Sutinku“, „Nesutinku“, „Iš dalies sutinku“, „Neturiu nuomonės“);
- klausimai, susiję su NVO vykdomomis veiklomis, atitinkančiomis e. dalyvavimo informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo sampratas (14–18, 25 klausimai, į kuriuos atsakymai buvo suformuluoti remiantis Likerto nuostatų skale);
- klausimai, susiję su konkrečia respondentų nuostata dėl e. dalyvavimo sampratos (uždaro tipo 8, 13, 15 klausimai; atsakymai pažymint „Taip“, „Ne“, „Nežinau“);
- klausimai, susiję su e. komunikacijos būdų ir priemonių taikymu įgyvendinant NVO veiklas. Siekiant išanalizuoti e. dalyvavimo taikymą įgyvendinant NVO veiklas ir nustatyti, kokiais e. komunikacijos būdais ir priemonėmis NVO vykdo tarpininkavimą, atstovavimą, viešųjų reikalų sprendimą (lyginant ir su tradiciniais

būdais bei priemonėmis), buvo suformuluoti klausimai su alternatyviais, keliais galimais atsakymų variantais (19–24 klausimai);

- klausimai, kai pasirinktą atsakymo variantą apie e. komunikacijos priemones respondentai galėjo pagrįsti pavyzdžiais (9, 2–25 klausimai).

Pagrindinis dėmesys skiriamas NVO įgyvendinamų veiklų ir e. dalyvavimo sąveikai, todėl anketoje respondentų prašoma įvertinti atitinkamus veiksmus, veiklas, sprendžiamus klausimus, būdingus tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo veikloms, įtraukiant e. dalyvavimo sampratos teorines ir faktines apibrėžtis. Anketoje pateiktų klausimų tipai nurodo, kad pagrindinis dėmesys skiriamas e. dalyvavimui kaip komunikaciniam būdai, siekiant kuo detaliau ištirti e. dalyvavimo taikymą įgyvendinant pagrindines NVO veiklas. Surinkus duomenis siekiama apibrėžti NVO vykdomo tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo ir e. dalyvavimo kaip komunikacinio būdo, galimo šioms veikloms įgyvendinti, charakteristikas.

Duomenų analizės metodai. Gautų duomenų analizei ir interpretacijai pasitelkiama aprašomoji statistika, apimanti duomenų sisteminimo ir grafinio vaizdavimo metodus. Gauti duomenys apdorojami remiantis aprašomąja statistika, kai, išsamiai aprašius ir grafiškai pavaizdavus duomenis, daromos išvados apie e. dalyvavimo įgyvendinant NVO veiklas ypatumus (Čekanavičius ir Murauskas, 2001). Gautų duomenų analizė ir interpretacija, tų duomenų palyginimas pateikiamas remiantis sudarytais grafikais. Statistinė duomenų analizė atlikta taikant *Microsoft Excel* programą.

Surinkti duomenys apie NVO vykdomą tarpininkavimą, atstovavimą ir viešųjų reikalų sprendimą analizuojami vertinant duomenis 1–7 balų pagal Likerto skalę intervalu (kai „7 – svarbiausia“, „1 – visiškai nesvarbu“), t. y. nustatant bendrą tam tikros veiklos įvertinimą.

Surinkti duomenys apie e. dalyvavimą įgyvendinant NVO veiklas yra analizuojami ir interpretuojami šiais e. dalyvavimo analizės principais:

- aprašomoji e. dalyvavimo analizė apima pavienio atvejo, situacijos, tam tikros piliečių grupės ar organizacijos pavyzdžio ar atitinkamos technologinės srities analizę. Dauguma e. dalyvavimo apibrėžimų yra suformuluoti remiantis situacijų analizėmis apie e. dalyvavimu grįstas iniciatyvas, įvairių organizacijų ar piliečių e. dalyvavimą²¹ (Rose ir kt., 2006). Tokia aprašomoji e. dalyvavimo analizė tinkama e. dalyvavimo analizei įgyvendinant pagrindines NVO veiklas atlikti, nes e. dalyvavimas analizuojamas įgyvendinant tam tikro tipo organizacijų konkrečias veiklas. E. dalyvavimo ir jo raiškos analizei dauguma autorių taiko aprašomąjį būdą (angl. *descriptive approach*) ir teorinį požiūrį²².
- Instrumentinėje e. dalyvavimo analizėje pateikiami NVO veiklų, įgyvendinamų e. dalyvavimu, aspektai, kuriems įgyvendinti priskiriamos tam tikros e. dalyvavimo priemonės. Instrumentinė analizei siekiama įrodyti ir pagrįsti praktinę e. dalyvavimo raišką. NVO veiklų įgyvendinimas taikant e. dalyvavimą grindžiamas aprašomąja – reiškiniu – analize, kurią papildo instrumentinė analizė.
- Normatyvinė e. dalyvavimo analizė. Instrumentinė analizė tampa normatyvine, kai pastarąja yra apibrėžiama, sukuriamas atitinkamas standartines funkcijas apimanti sistema, t. y. teoriškai ir praktiškai pagrįsta geroji praktika, galinti būti pritaikyta kai kuriose situacijose (pagal Rose ir kt., 2006). Normatyvinė e. dalyvavimo analizė konceptualizuoja NVO veiklų įgyvendinimą e. dalyvavimu ir jo plėtrą to įgyvendinimo procese (pagal Rose ir kt., 2006).

Tyrimo imtis ir tyrimo vykdymas. Internetinėje apklausoje dalyvaujantys respondentai – Lietuvos NVO. Šių organizacijų atranka atlikta vadovaujantis tokiais kriterijais:

²¹ Pavyzdžiui, Rose, J., Gronlund, A., Andersen, K. V. (2006). Understanding eParticipation. Contemporary PhD eParticipation research in Europe. Prieiga per internetą: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:135074/FULLTEXT01.pdf> Yiannis [Paskutinį kartą žiūrėta 2015-02-20].

²² Porwol ir kt., 2016; Tambouris ir kt., 2007; Macintosh, 2004.

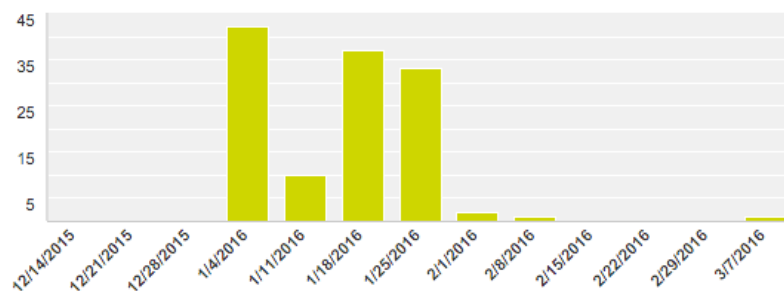
- NVO įgyvendina bent vieną šių veiklų: tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo.
- Atsižvelgiant į e. dalyvavimo priskyrimą NVO vykdomoms veikloms, organizacija pateikia informaciją, duomenis apie vykdomas veiklas interneto svetainėje ar socialiniame tinkle.
- Įgyvendindama vykdomas veiklas, organizacija remiasi e. dalyvavimo praktine sąranga – interneto svetainėje ar socialiniame tinkle organizacija pateikia „informacijos sklaidai“ (informacijos pateikimas ar gavimas), „konsultavimui“ (nuomonių, pasiūlymų, nusiskundimų ir pan. pateikimas) ar suinteresuotųjų dalyvavimui (anketos, klausimynai, peticijos ir pan.) įgyvendinti skirtus elektroninius įrankius.

Respondentų atranka vykdyta 2015 m. rugsėjo 1–25 dienomis analizuojant *Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro* interneto svetainėje (<http://www.3sektorius.lt>) esantį trečiojo sektoriaus organizacijų registrą Lietuvoje („NVO duomenų bazė“). Šiame registre iš 1 598 trečiojo sektoriaus organizacijų įvardytus atrankos kriterijus atitiko 507 organizacijos. Organizacijų – respondentų – imties nustatymą apsunkino minėtoje duomenų bazėje registruotos viešosios įstaigos. Nors viešosios įstaigos priskiriamos trečiajam sektoriui, tačiau ne visos viešosios įstaigos dėl savo steigėjų ar veiklos pobūdžio priklauso trečiajam sektoriui (NVO teisės institutas, 2008). Dėl šios priežasties su 507 atrinktomis organizacijomis, atsižvelgiant į minėtus kriterijus, buvo atlikta pakartotinė organizacijų atranka ir užfiksuota galutinė respondentų imtis – 380 Lietuvos NVO. Anketų grįžtamumas – 32,89 proc. (anketų grįžtamumo procentui įtakos turėjo ir netikslūs duomenys, kuriais save pristato NVO Lietuvoje: netikslūs organizacijų e. pašto adresai; atsisakymas pildyti anketą; ne visur nurodyti arba pateikti klaidingi telefono numeriai); **tyrimo imtis – 125 respondentai (NVO).**

Internetinė apklausa vykdyta nuo 2016 m. sausio 4 d. iki 2016 m. kovo 7 dienos. Internetinė anketos nuoroda respondentams buvo siunčiama per elektroninių laiškų siuntimo programą (e. pašto rinkodaros programą)

MailChimp.com, suteikiančią galimybę matyti, kurie respondentai negavo siųsto laiško – anketos nuorodos (netikslūs e. pašto adresai), kas atidarė, gavo siųstą e. laišką su nuoroda užpildyti anketą, kiek kartų kurie respondentai atidarė siųstą laišką. Naudojantis šia programa buvo identifikuoti ir surasti visų respondentų tikslūs e. pašto adresai, kuriais buvo siunčiama internetinė anketos nuoroda. Iš viso prašymas užpildyti anketą respondentams buvo siunčiamas tris kartus – 2016 m. sausio 4 dieną, 2016 m. sausio 18 dieną ir 2016 m. sausio 25 dieną (žr. 5 pav.).

5 paveikslas. Anketos siuntimo respondentams etapai, vizualizuojantys anketos pildymo intensyvumą



Tyrimo patikimumo vertinimas. *SurveyMonkey.com* sistemoje sukurta anketą vienas respondentas, gavęs laišką vienu e. pašto adresu, anketą galėjo užpildyti vieną kartą. Iš 380 respondentų populiacijos ($N = 380$) visą internetinės apklausos vykdymo laikotarpį anketą užpildė 125 respondentai, taigi imties reprezentatyvumas yra lygus 32,8 proc. respondentų ($K = (n/N) \times 100$ proc.). Tyrimo imtis nustatyta pagal Paniotto formulę (Valackienė, 2004): $n = 1/(\Delta^2 + 1/N)$, kai:

n – imties dydis;

Δ – leistina paklaida (imties paklaidos dydis = 0,09, nes šiuo tyrimu analizuojami ne kiekybiniai parametrai, todėl paklaidą galima didinti iki 9 proc.) (pagal Vaičiūnaitė ir Samulytė, 2014);

N – populiacijos dydis;

taigi $n = 1/(0,09^2 + 1/380)$, kai

n = 93.

Atsižvelgiant į respondentų populiacijos imtį ir tyrimo metodo ypatumą – internetinę apklausą (kai iš 1 598 Lietuvos trečiojo sektoriaus organizacijų 380 atitinka vieną iš respondentams taikytų atrankos kriterijų), atliktas tyrimas yra traktuojamas kaip reprezentatyvus (pagal Kar ir Ramalingam, 2013), nes anketą užpildė 125 NVO (pagal imties dydį minimalus respondentų skaičius – 93 NVO).

Tyrimo etika. Internetinės apklausos įžangoje respondentai buvo supažindinti su vykdomo tyrimo tikslu ir gautos informacijos panaudojimu, apklausoje dalyvavusių organizacijų anonimiškumu. Paskutiniu anketos klausimu „Įvardyti organizaciją“ autorė siekė nustatyti apklausoje dalyvavusias organizacijas ir taip išvengti pakartotinio anketos siuntimo apklausoje jau dalyvavusioms organizacijoms.

3.3. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė

Internetinės apklausos metu gauti duomenys pristatomi ir analizuojami atitinkama seka, pirmiausia pateikiant respondentų vertinimus apie Lietuvos NVO vykdomą tarpininkavimą, atstovavimą, viešųjų reikalų sprendimą. Nustačius šių veiklų įgyvendinimo *svarbą* analizuojama, kaip NVO įgyvendina šioms veikloms priskirtus veiksmus, veikas, sprendžiamus klausimus e. komunikacijos priemonėmis ar tradiciniais būdais. Analizuojant gautus duomenis įvardijamos ir NVO vykdomos veiklos, sprendžiami klausimai, susiję ir su tarpininkavimu, ir su atstovavimu, ir su viešųjų reikalų sprendimu.

Taigi tyrimo rezultatai pateikiami atitinkama seka: 1) NVO vykdomos veiklos, jų specifika, svarbos vertinimas; 2) NVO veiklose taikomos tradicinės priemonės (kokia yra tų priemonių taikymo specifika pagal vykdomas veiklas); 3) NVO veiklose taikomos e. dalyvavimą užtikrinančios priemonės (kokia yra tų priemonių taikymo specifika pagal vykdomas veiklas).

3.3.1. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomas tarpininkavimas kaip tikslas ir veikla

Tarpininkavimą kaip pagrindinį organizacijos tikslą įvertino 63 proc. respondentų. Į klausimus apie NVO vykdomą tarpininkavimo veiklą tarp atitinkamų suinteresuotųjų (dalyvių) ir kokių tikslu vykdomas tarpininkavimas, atsakė vienodas skaičius respondentų (81 proc.), užpildžiusių anketą. NVO tarpininkavimą tarp *NVO ir piliečių* įvertino 93 proc. respondentų, tarp *vyriausybinių organizacijų ir NVO* – 91 proc. respondentų, tarp *valdžios ir piliečių* – 91 proc. respondentų, tarp *NVO ir verslo organizacijų* – 87 proc. respondentų.

Tarpininkavimas tarp šių dalyvių yra grindžiamas atitinkamomis veiklomis siekiant:

- kurti dialogą su sprendimų priėmėjais (įvertino 94 proc. respondentų);
- kurti dialogą su kitais suinteresuotaisiais (įvertino 89 proc. respondentų);
- stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose (įvertino 96 proc. respondentų).

Tarpininkavimo tarp įvardytų suinteresuotųjų ir jų realizuojamų sieikinių beveik tapatus vertinimas rodo, kad NVO tarpininkavimą suvokia kaip realiai vykdomą veiklą.

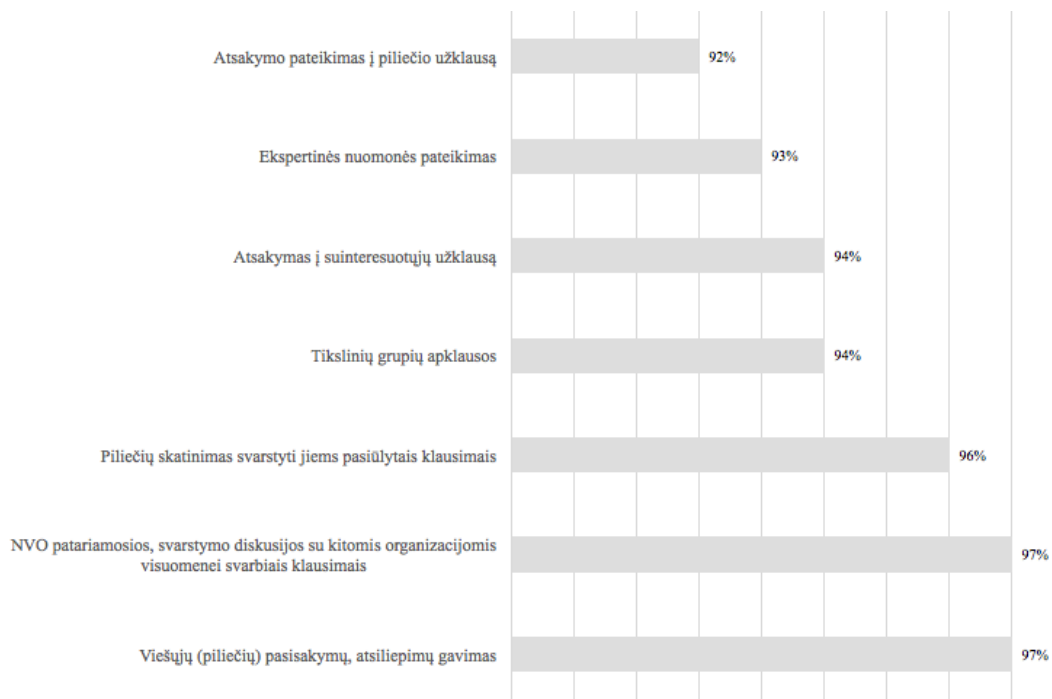
Tarpininkavimui realizuoti priskirtų sieikinių įgyvendinimas analizuojamas tradicinių būdų ir e. komunikacijos priemonių taikymu, kurios respondentų vertinimui pateiktos atitinkamose srityse. Šios sritys suformuluotos vadovaujantis teorinėse disertacijos dalyse pateikta NVO vykdomų veiklų ir vaidmens analize, t. y. pagal NVO veiklų įgyvendinimo veiksnius detalizuojantį modelį.

3.3.2. Konsultavimas kaip dialogo kūrimas su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais

NVO vykdomos veiklos siekiant kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais siejasi su e. dalyvavimo konsultavimo samprata, kai akcentuojamas kuriamas dialogas vykdant konsultavimui priskirtas veiklas.

Dialogo kūrimas apima kitų suinteresuotųjų įtraukimą į NVO ar kelių bendradarbiaujančių institucijų vykdomas veiklas. Konsultavimui priskirtas veiklas vertino 71 proc. tyrimo dalyvių, t. y. beveik ta pati imtis respondentų, vertinusių konsultavimą, kuriuo dalyviai gali būti įtraukti į kitas NVO veiklas. Gauti duomenys rodo, kad visas konsultavimui priskirtas veiklas NVO traktuoja kaip svarbias ir jas vykdo (žr. 1 diagramą).

1 diagrama. NVO vykdomų veiklų, priskirtų konsultavimui, bendras įvertinimas



NVO vykdomas veiklas, priskirtas konsultavimui, įvertino 71 proc. respondentų. Iš šių respondentų 97 proc. kaip pagrindines konsultavimui priskirtas veiklas įvertino *viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimą* ir *NVO patariamąsias, svarstymo diskusijas su kitomis organizacijomis*

visuomenei aktualiais klausimais. 96 proc. respondentų vykdoma svarbia konsultavimui priskirta veikla pažymėjo *piliečių skatinimą svarstyti jiems pasiūlytais klausimais*; 94–92 proc. respondentų kaip intensyviai vykdomas veiklas išskyrė *tikslinių grupių apklausas, atsakymus į suinteresuotųjų užklausą, ekspertinės nuomonės pateikimą, atsakymo pateikimą į piliečio užklausą*.

Visos respondentų įvertintos veiklos grindžiamos konkrečiu, apibrėžtu, iš anksto suderintu bendravimu tarp NVO ir dalyvių, kuris yra vykdomas NVO pasitelkus tradicinius būdus ar e. komunikacijos priemones. Dalimi respondentų vertintų veiklų NVO inicijuoja bendravimą su dalyviais ir siekia gauti atitinkamą jų atsakymą (veiklos, įvertintos 97 proc., 96 proc., ir tikslinių grupių apklausos, įvertintos 94 proc. respondentų; žr. 1 diagramą). Kitos respondentų vertintos veiklos, priskirtos NVO, yra teikti atsakymus, patarimus, nuomones atitinkamais klausimais (atsakymo į suinteresuotųjų užklausą veikla, įvertinta 94 proc. respondentų; veiklos, įvertintos 93 proc., 92 proc. respondentų). Remiantis tokiu konsultavimui priskirtų veiklų vertinimu teigiama, kad NVO vienodai svarbiu laiko bendravimo su piliečiais ar kitais suinteresuotaisiais inicijavimą ir įsitraukimą į kitų dalyvių veiklas, pateikiant atitinkamus atsakymus. Šių veiklų respondentų vertinimu patvirtinama konsultavimo, apimančio abipusio bendravimo ir bendradarbiavimo sąlygą, reikšmę.

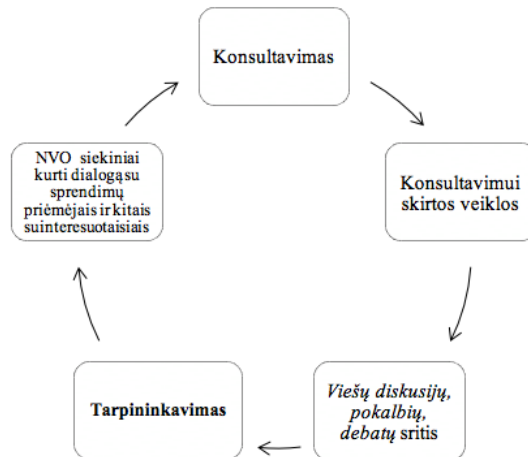
Įvertinus NVO konsultavimui priskirtų veiklų svarbą ir vykdymą praktikoje, analizuojamas šių veiklų įgyvendinimas taikant tradicinius būdus.

3.3.3. Konsultavimui priskirtų veiklų įgyvendinimas *tradiciniais būdais*

Tarpininkavimą formalizuojantys siekiai „kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais“ realizuojami vykdant konsultavimui priskirtas veiklas. NVO vykdomų veiklų, priskirtų konsultavimui, ir jų įgyvendinimui pasitelkiamų būdų respondentų vertinimo analizė grindžiama *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* sritimi, apimančia dialogo kūrimą. Ši sritis apibrėžta siekiant tiksliai nustatyti, kokiais tradiciniais būdais NVO kuria dialogą su atitinkamais dalyviais: sprendimų priėmėjais (įvertino 94 proc.

respondentų), kitais suinteresuotaisiais (įvertino 89 proc. respondentų) (žr. 6 pav.).

6 paveikslas. NVO siekių kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais realizavimas

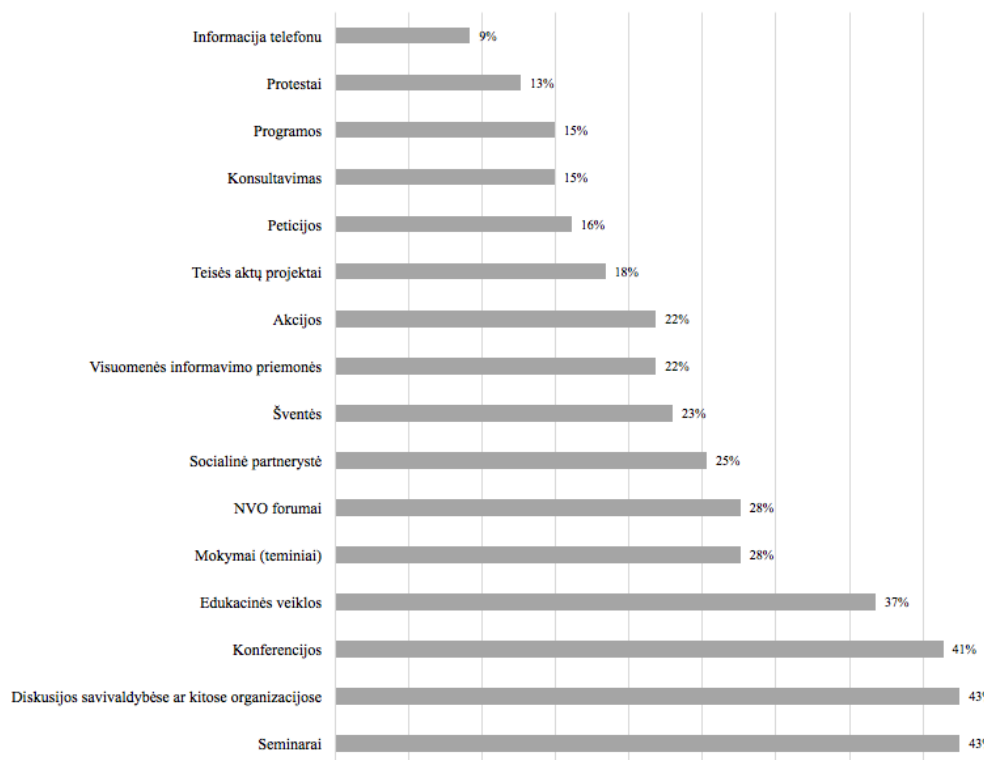


Ankstesniame skyriuje kiekviena NVO konsultavimui priskirta veikla nurodo, kokiais galimais tradiciniais būdais ar e. komunikacijos priemonėmis ji gali būti vykdoma. Todėl, remiantis visais šiais veiklomis vienijančio abipusio bendravimo sąlyga, šioms veikloms realizuoti sukurta *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* sritis, apimanti visus tradicinius būdus.

Viešų diskusijų, pokalbių, debatų srityje nurodytus tradicinius būdus įvertino 70 proc. respondentų – beveik tokia pati imtis respondentų, įvertinusių NVO vykdomas atitinkamas veiklas, priskirtas konsultavimui (71 proc. respondentų). Tyrimo dalyvių buvo prašoma nurodyti, kuriuos būdus jie taiko kurdami dialogą (žr. 2 diagramą).

Daugiausia respondentų tradiciniais dialogo kūrimo būdais įvertino *diskusijas savivaldybėse ar kitose organizacijose* – 43 proc. respondentų; *seminarus* – 43 proc. respondentų; *konferencijas* – 41 proc. respondentų; mažiau *NVO forumus* – 28 proc. respondentų; *mokymus* – 28 proc. respondentų; *socialinę partnerystę* – 25 proc. respondentų; *šventes* – 23 proc. respondentų; *akcijas* – 22 proc. respondentų; *visuomenės informavimo priemonės* – 22 proc. respondentų ir kt. (žr. 2 diagramą).

2 diagrama. NVO viešoms diskusijoms, pokalbiams, debatams
organizuoti pasitelkiami tradiciniai būdai



Daugiausia tyrimo dalyvių įvertinti būdai atitinka konsultavimui priskiriamų veiklų įgyvendinimo pobūdį.

Viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas (97 proc.), grindžiamas abipusiu santykiu, kai piliečiai ar suinteresuotieji reaguoja į NVO iškeltą visuomenei aktualų klausimą ar problemą, realizuojamas tyrimo dalyvių įvertintuose *seminaruose* (43 proc.), *konferencijose* (41 proc.), mažiau – *šventėse* (23 proc.), *NVO vykdomose akcijose* (22 proc.), rečiausiai – *rengiant protestus* (13 proc.), *peticijas* (16 proc.).

NVO patariamąsias, svarstymo diskusijas su kitomis organizacijomis visuomenei aktualiais klausimais (97 proc.), pabrėžiančios NVO bendradarbiavimą su vyriausybinėmis institucijomis (savivaldybėmis), tyrimo dalyvių yra pažymėtos kaip viena pagrindinių NVO vykdomų veiklų, priskiriamų konsultavimui. Daugiausia tyrimo dalyvių pažymėjo *diskusijas savivaldybėse ar kitose organizacijose* (43 proc.) kaip būdą realizuojant dialogo kūrimą su sprendimų priėmėjais (94 proc.). Šios veiklos realizavimas gali būti

grindžiamas ir respondentų įvertinta *socialine partneryste* (25 proc.), kuria akcentuojamas NVO bendradarbiavimas su viešojo ar privataus sektoriaus institucijomis siekiant ilgalaikių susitarimų dėl socialinių paslaugų teikimo ir jų plėtojimo galimybių, bendruomenės poreikių tenkinimo, ilgalaikių sutarčių sudarymo (Viešojo ir NVO sektorių socialinės partnerystės modelis, 2014). Šis dialogas taip pat realizuojamas *NVO forumuose* (28 proc.), kuriuose NVO kuria dialogą su kitais suinteresuotaisiais (89 proc.).

Atsakymo pateikimas į piliečio užklausą (92 proc.) ir *atsakymas į suinteresuotųjų užklausą* (94 proc.), vadovaujantis respondentų vertinimais, realizuojamas *teikiant informaciją telefonu* (9 proc.), *konsultuojant* (15 proc.), *visuomenės informavimo priemonėmis* (22 proc.). Konsultavimas reiškia abipusę informacijos sklaidą tarp suinteresuotųjų ir NVO, kai visuomenės informavimo priemonėmis NVO viešina informaciją visuomenei ar suinteresuotiesiems svarbiu klausimu siekdamos galimų dalyvių reakcijos ir įsitraukimo, bet ne grįžtamojo atsako.

Ekspertinės nuomonės pateikimas (93 proc.), kai NVO teikia nuomones ar pasiūlymus įvairioms organizacijoms, realizuojamas tyrimo dalyvių įvertintose *diskusijose savivaldybėse* (43 proc.), *edukacinėmis veiklomis* (37 proc.), mažiau – *organizuojant mokymus* (28 proc.), *NVO forumuose* (28 proc.), vykdant *socialinę partnerystę* (25 proc.), rečiausiai – kuriant *teisės aktų projektus* (18 proc.), *konsultuojant* (15 proc.), *programomis* (15 proc.). Atsižvelgiant į įvertintus tradicinius būdus teigiama, kad NVO vykdoma ekspertinės nuomonės pateikimo veikla dažniausiai vyksta pagal iš anksto nustatytas sąlygas, oficialiai, arba, jei ekspertinės nuomonės pateikimas grindžiamas konsultavimu, bendravimas gali būti neoficialus.

Piliečių skatinimas svarstyti jiems aktualius klausimus (96 proc.) įgyvendinamas visais respondentų įvertintais tradiciniais būdais, išskyrus socialinę partnerystę, programas, NVO forumus, informaciją telefonu. Kadangi skatinimo samprata yra abstrakti, jos reikšmė ir raiška detalizuojama siejant ją su kvietimu dalyvauti, kuris analizuojamas tiriant NVO įgyvendinamą siekį

stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose, iniciatyvose.

Tikslinių grupių apklausos (94 proc.) realizuojamos *seminaruose* (43 proc.), *edukacinėmis veiklomis* (37 proc.) – šiuos būdus įvertino daugiausia respondentų.

Atsižvelgiant į respondentų vertinimus teigiama, kad daugiausia respondentų įvertintais tradiciniais būdais²³, išskyrus visuomenės informavimo priemonės (22 proc.), NVO realiai kuria dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais įgyvendindamos konsultavimui priskirtas veiklas ir taikydamos išskirtus tradicinius būdus. Visi šie tradiciniai būdai, išskyrus visuomenės informavimo priemonės, apima abipusio oficialaus ar neoficialaus bendravimo sąlygą, pagrįstą grįžtamuju atsaku. Kai kuriais iš šių būdų – seminarais (43 proc.), konferencijomis (41 proc.), mokymais (28 proc.), šventėmis (23 proc.), akcijomis (22 proc.) – pažymimas bendravimu pagrįstas bendradarbiavimas tarp NVO ir piliečių. Toks bendradarbiavimas vyksta užduodant klausimus ir pateikiant atsakymus, dalijantis informacija, žiniomis, patirtimi, įsitraukiant į diskusijas ar dominančias veiklas. Taigi šiais tradiciniais būdais NVO kuria ne tik dialogą, bet ir stiprina piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą.

Apibendrinant teigiama, kad respondentų svarbiomis įvertintas konsultavimui priskirtas veiklas NVO realizuoja kurdamos dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais bei įsitraukdamos į šių suinteresuotųjų, sprendimų priėmėjų ar kitų dalyvių vykdomas veiklas. NVO, įgyvendindamos konsultavimui priskirtas veiklas, dažniausiai taiko tas priemones, kuriomis siekiama konsultuoti piliečius ir ugdyti pačių NVO kompetencijas – seminarus (43 proc.), diskusijas savivaldybėse (43 proc.), konferencijas (41 proc.), edukacines veiklas (37 proc.).

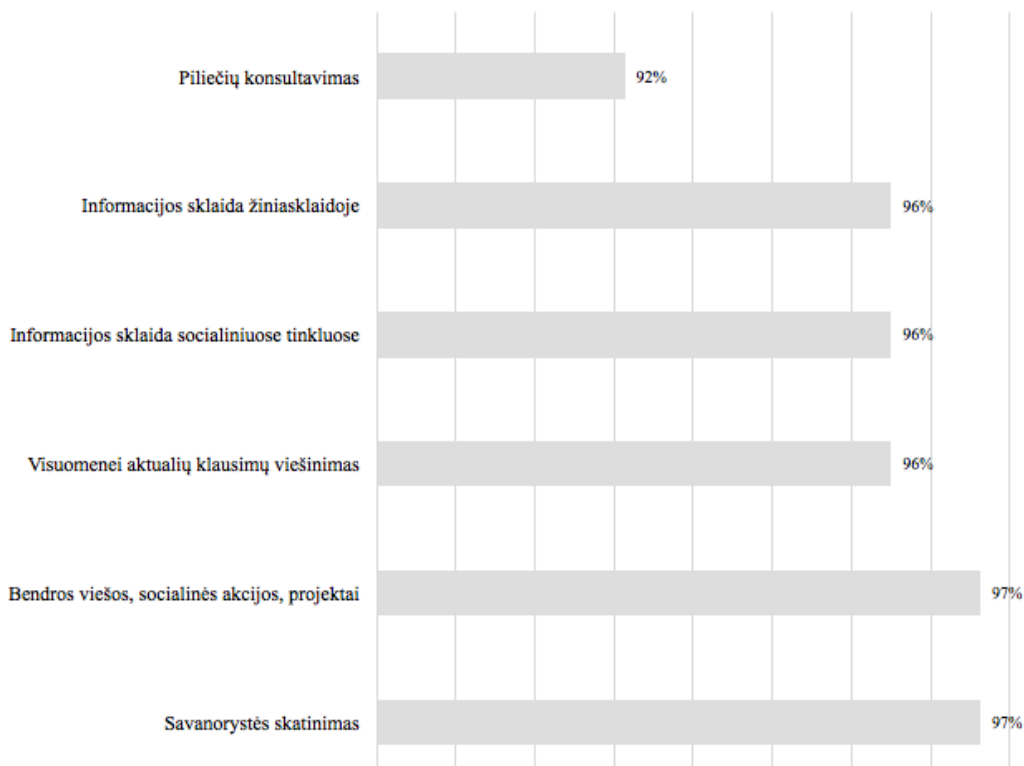
²³ *Diskusijas savivaldybėse ar kitose organizacijose* – 43 proc. respondentų, *seminarus* – 43 proc. respondentų, *konferencijas* – 41 proc. respondentų, *NVO forumus* – 28 proc. respondentų, *mokymus* – 28 proc. respondentų, *socialinę partnerystę* – 25 proc. respondentų.

3.3.4. Nevyriausybinių organizacijų siekio stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose realizavimas

Tarpininkavimo, kaip interesų derinimo tarp atitinkamų suinteresuotųjų, reikšmė apima NVO siekį stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose, kuris analizuojamas įvertinant atitinkamus NVO veiksmus, realizuojančius šį siekį. Aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstų iniciatyvų, projektų įgyvendinimas pirmiausia priklauso nuo informacijos sklaidos (pateikimo ir gavimo) tarp iniciatorių ir visuomenės. Ši informacijos sklaida apima įvairius veiksmų, veiklų, susijusių su tos informacijos sklaida, elementus. Aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstų projektų, iniciatyvų įgyvendinimas apima visų dalyvaujančiųjų (iniciatorių ir įsitraukiančiųjų) lygiateisį bendravimą, bendradarbiavimą, nuoseklią informacijos, duomenų (įskaitant nuomones, pasiūlymus, priekaištus ir t. t.) sklaidą (pateikimą ir gavimą), suderintą visų dalyvaujančiųjų veiksmų seką atliekant numatytas veiklas, visų dalyvaujančiųjų pastangas, grįstas dėmesingumu ir pasitikėjimu.

Visi šiam tikslui realizuoti skirti veiksmai respondentų įvertinti apylygiai. Šiuos veiksmus įvertino 71 proc. visų respondentų – tiek pat respondentų, įvertinusių konsultavimui priskirtas veiklas (71 proc.). Remiantis tyrimo dalyvių bendru vertinimu (žr. 3 diagramą), visi NVO veiksmai, kuriais siekiama skatinti piliečių dalyvavimą organizacijų projektuose, yra įvardijami kaip svarbūs ir vykdomi.

3 diagrama. NVO veiksmų, skatinančių piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų vykdomuose projektuose, bendras vertinimas



Visi respondentų vertinti veiksmai, kuriais skatinimas piliečių dalyvavimas, yra suformuluoti atsižvelgiant į teorinėse disertacijos dalyse apibrėžtą piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą.

NVO siekiai *stiprinti piliečių dalyvavimą* taip užtikrinant pilietinės visuomenės dalyvavimą sprendžiant gyvenimo kokybę sąlygojančias situacijas įvertinti veiksmai apima *informacijos sklaidą* ir *kvietimą dalyvauti*. Atsižvelgiant į respondentų vertinimus (žr. 3 diagramą), informacijos sklaidą NVO vykdo visuomenei aktualių klausimų viešimu (96 proc.), informacijos sklaida žiniasklaidoje (96 proc.), informacijos sklaida socialiniuose tinkluose (96 proc.). Remiantis pateiktais vertinimais, NVO piliečius kviečia dalyvauti juos konsultuodamos (92 proc.), vykdydamos bendras viešas, socialines akcijas, projektus (97 proc.), skatindamos savanorystę (97 proc.). Beveik vienodas visų veiksmų respondentų vertinimas rodo, kad NVO stiprina piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų projektuose neatsiedamos informacijos sklaidos ir kvietimo dalyvauti. Atsižvelgiant į respondentų vertintus veiksmus, NVO vykdoma

informacijos sklaida gali būti vienpusė, kai, vykdydamos sklaidą žiniasklaidoje (96 proc.), socialiniuose tinkluose (96 proc.), viešindamos visuomenei aktualius klausimus (96 proc.), NVO pateikia informaciją ar duomenis piliečiams aktualių klausimų ar NVO svarbia tema. Tokia informacijos sklaida siekiama didinti visuomenės informuotumą, sukelti atitinkamas piliečių reakcijas. Respondentų vertinimai rodo, kad NVO vykdoma informacijos sklaida gali būti ir abipusė, užtikrinanti grįžtamąjį atsaką. NVO, konsultuodamos piliečius (92 proc.), vykdydamos bendras viešas, socialines akcijas, projektus (97 proc.), skatindamos savanorystę (97 proc.), informacijos sklaidą vykdo įgyvendindamos tuos įvertintus veiksmus. Visi šie veiksmai apima tiesioginį NVO bendravimą, kontaktą su piliečiais, garantuojantį abipusį NVO ir piliečių bendravimą.

Analizuojant NVO pasitelkiamus tradicinius būdus siekiant įgyvendinti piliečių dalyvavimui priskirtus veiksmus, nenagrinėjamas *informacijos sklaidos socialiniuose tinkluose* veiksmo realizavimas. Šis veiksmas nurodo jo realizacijai būtiną erdvę – socialinius tinklus, kuriuose veikiama pasitelkiant elektronines komunikacijos priemones.

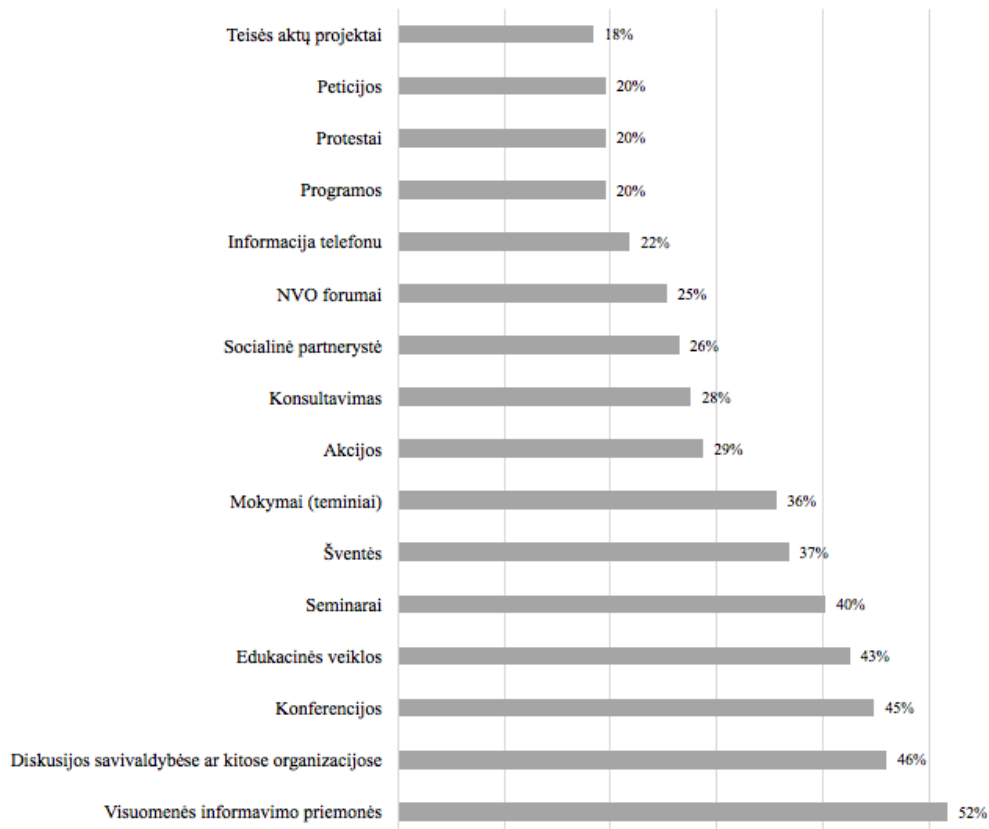
3.3.5. Nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamas piliečių dalyvavimas tradiciniais būdais: informacijos sklaidos aspektas

NVO vykdomai *visuomenei aktualios informacijos sklaidai* skirtus tradicinius būdus įvertino 70 proc. respondentų – tokia pati imtis respondentų, vertinusių NVO *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* tradicinius būdus, kuriais NVO kuria dialogą atlikdamos konsultavimui priskiriamas veiklas.

Ankstesniame skyriuje NVO vykdomai informacijos sklaidai siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą priskirti veiksmai – *visuomenei aktualių klausimų viešinimas* (96 proc.) ir *informacijos sklaida žiniasklaidoje* (96 proc.) – savaime nurodo, koks yra informacijos sklaidos pobūdis. Aukščiausiai tyrimo dalyvių įvertintos visuomenės informavimo priemonės – 52 proc. (žr. 4 diagramą) – yra priskiriamos informacijos sklaidai žiniasklaidoje. Visuomenės informavimo priemonėms priskiriamos „knygos, laikraščiai, žurnalai, biuleteniai ar kiti

leidiniai, televizijos, radijo programos, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija ir kitos priemonės, kuriomis platinama informacija“ (pagal LR visuomenės informavimo įstatymą, 2000).

4 diagrama. NVO vykdoma visuomenei aktualios informacijos sklaida
tradiciniais būdais



NVO vykdo visuomenei aktualių klausimų viešinimą ir informacijos sklaidą žiniasklaidoje (52 proc.) (žr. 4 diagramą) atitinkamiems dalyviams:

- valdžios atstovams, kai NVO dalyvauja diskusijose savivaldybėse ar kitose organizacijose (46 proc.), įgyvendina socialinę partnerystę (26 proc.), programas (20 proc.), dalyvauja kuriant teisės aktų projektus (18 proc.), NVO forumuose (25 proc.);
- mokslininkams, ekspertams, tyrėjams, trečiojo sektoriaus darbuotojams NVO vykdo informacijos sklaidą konferencijose (45

proc.), seminaruose (40 proc.), edukacinėmis veiklomis (43 proc.), švenčių (37 proc.), mokymų metu (36 proc.);

- suinteresuotiesiems – informaciją NVO pateikia visiems besikreipiantiems NVO vykdomų veiklų klausimais visais įvertintais tradiciniais būdais (žr. 4 diagramą);
- piliečiams, kai NVO vykdo informacijos sklaidą informuodamos piliečius apie rengiamas peticijas (20 proc.), organizuojamus protestus (20 proc.), akcijas (29 proc.). NVO gali užsiimti informacijos sklaida piliečiams tiesiogiai dalyvaudamos protestuose ar akcijose, todėl informacijos sklaida yra tiesiogiai susijusi su piliečių dalyvavimu. NVO rengiamomis peticijomis, protestais, akcijomis skatinamos piliečių reakcijos, t. y. atitinkamos emocijos ar veiksmai.

Atsižvelgiant į respondentų įvertintus tradicinius būdus galima teigti, kad NVO vykdoma informacijos sklaida apima ne tik informavimo sklaidos, viešinimo funkcijas, bet ir veiksmus, sąlygojančius piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą. Visais įvertintais tradiciniais būdais (žr. 4 diagramą) NVO gali stiprinti piliečių dalyvavimą. Visuomenės informavimo priemonėmis (52 proc.) NVO siekia skleisti informaciją visuomenei. Daugiausia įvertintais tradiciniais būdais NVO vykdo dvikryptę informacijos sklaidą, apimančią NVO siekį konsultuoti piliečius (konferencijose – 45 proc., edukacinėmis veiklomis – 43 proc., seminaruose – 40 proc., švenčių – 37 proc., mokymų metu – 36 proc.) ir ugdyti pačių NVO kompetencijas (diskusijose savivaldybėse ar kitose organizacijose – 46 proc.). Ši dvikryptė informacijos sklaida gali būti tiesioginė arba netiesioginė, NVO siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą.

Informacijos sklaidą, pagrįstą tiesioginiu bendravimu, nuomonių pasikeitimu, diskusijomis, žinių pateikimu, NVO gali vykdyti (žr. 4 diagramą) rečiausiai pasitelkiamomis peticijomis (20 proc.), protestais (20 proc.), informacija telefonu (22 proc.), mažiau įvertintu konsultavimu (28 proc.), akcijomis (29 proc.), daugiausia įvertintais būdais mokymų (36 proc.), švenčių metu (37 proc.), seminaruose (40 proc.), edukacinėmis veiklomis (43 proc.),

konferencijose (45 proc.), diskusijose savivaldybėse (46 proc.). Šiais tradiciniais būdais NVO stiprina piliečių dalyvavimą vykdydamos tiesioginę, abipusį bendravimą apimančią, informacijos sklaidą.

NVO dalyvavimu kuriant teisės aktų projektus (18 proc.), programas (20 proc.), veikla NVO forumuose (25 proc.), vykdančią socialinę partnerystę (26 proc.) nėra tiesiogiai stiprinamas piliečių dalyvavimas. Šiais įvertintais veiksmais NVO gali vykdyti informacijos sklaidą perduodamos piliečių nuomones, pastebėjimus, siūlymus, pareiškimus atitinkamiems suinteresuotiesiems.

Atsižvelgiant į respondentų daugiausia įvertintas priemones teigiama, kad NVO vykdoma informacijos sklaida labiausiai siejasi su NVO siekiu konsultuoti piliečius.

3.3.6. Nevyriausybinių organizacijų priemonės, taikomos įgyvendinant piliečių konsultavimo veiklas

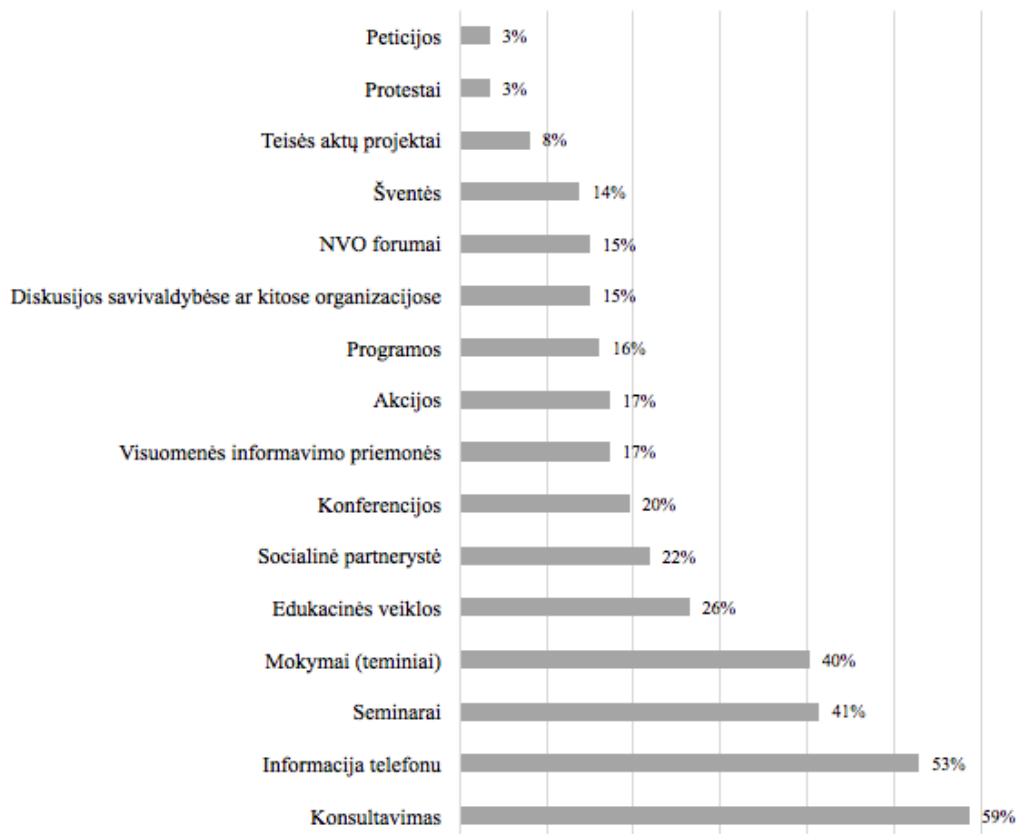
NVO siekiui stiprinti piliečių dalyvavimą itin svarbus yra piliečių konsultavimo veiksmas. Šis veiksmas siejasi su informacijos sklaida ir kvietimu dalyvauti, o labiausiai konsultavimu gali būti stiprinamas piliečių dalyvavimas. Piliečių konsultavimo veiksmas NVO yra aktualus tuomet, kai įvairūs piliečiai ar jų grupės yra suinteresuoti įsitraukti į aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstus projektus, iniciatyvas. Piliečių konsultavimo veiksmus realizuojant pasitelkiamus tradicinius būdus įvertino 70 proc. respondentų.

Daugiausia tyrimo dalyvių įvertintas *konsultavimas* (59 proc.) kaip tradicinis būdas (žr. 5 diagramą) atitinka NVO vykdomą piliečių ir suinteresuotųjų konsultavimo veiklą. Daugiausia įvertinti tradiciniai būdai nurodo, kaip NVO vykdo piliečių ir suinteresuotųjų konsultavimą: *informacijos teikimas telefonu* (53 proc.), *seminaruose* (41 proc.), *mokymuose* (40 proc.), mažiau – *edukacinėmis veiklomis* (26 proc.), *socialine partneryste* (22 proc.), *konferencijose* (20 proc.). Šios priemonės nurodo, kad NVO vykdomas piliečių ir suinteresuotųjų konsultavimas grindžiamas NVO tikslinės, patikimos, konkrečios informacijos teikimu tomis temomis, kurios pristatomos

seminaruose, mokymų, edukacinių veiklų metu.

Visuomenės informavimo priemonių (17 proc.) taikymas NVO vykdamant konsultavimą gali būti suprantamas kaip NVO pateikiamos nuomonės ar pozicijos viešas pareiškimas piliečiams aktualiu klausimu ar atitinkamu priimamu įstatymu Seime.

5 diagrama. NVO suinteresuotųjų konsultavimas tradiciniais būdais



Tyrimo dalyviai nurodė rečiausiai taikomus tradicinius būdus, kuriais vykdomas bendravimas su kitomis institucijomis: *programomis* (16 proc.), *diskusijomis savivaldybėse* (15 proc.), *NVO forumuose* (15 proc.). Toks NVO piliečių ar kitų suinteresuotųjų konsultavimas gali reikštis kitų (valdžios) institucijų iniciatyva²⁴. Vis dėlto, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių negausiai

²⁴ Pavyzdžiui, Rekomendacijos savivaldybėms dėl NVO ir valdžios sektorių bendradarbiavimo bei aktyvesnio piliečių ir NVO įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus (Pilietinės visuomenės institutas, 2015). Valstybės ir savivaldybių institucijų bei nevyriausybinių

įvertintą dalyvavimą svarstant *teisės aktų projektus* (8 proc.) (žr. 5 diagramą), teigiama, kad NVO piliečių konsultavimui skiria didesnę dėmesį nei bendravimui su sprendimų priėmėjais (tarpininkavimo veiklos kontekste). Remiantis daugiausia įvertintais tradiciniais būdais teigiama (žr. 5 diagramą), kad NVO konsultavimo veiklą vykdo konsultuodamos piliečius (konsultavimu – 59 proc.), suteikdamos jiems informaciją (telefonu – 53 proc.), pateikdamos duomenis, dalydamosi gerąja patirtimi, viešindamos informaciją apie atliktus darbus (dalyvavimu seminaruose – 41 proc., mokymuose – 40 proc., edukacinėse veiklose – 26 proc.). Taigi NVO vykdomą piliečių konsultavimą traktuoja kaip veiksmą, stiprinantį piliečių dalyvavimą, – ne tik kaip tiesioginį, formalų veiksmą.

Remiantis respondentų mažiausiai įvertintomis *šventėmis* (14 proc.), *peticijomis* (3 proc.), *protestais* (3 proc.) teigiama, kad šiais būdais NVO gali vesti neoficialų pokalbį su piliečiais ar kitais suinteresuotaisiais, bet ne vykdyti kompetentingą konsultavimą, pereinantį į bendradarbiavimą.

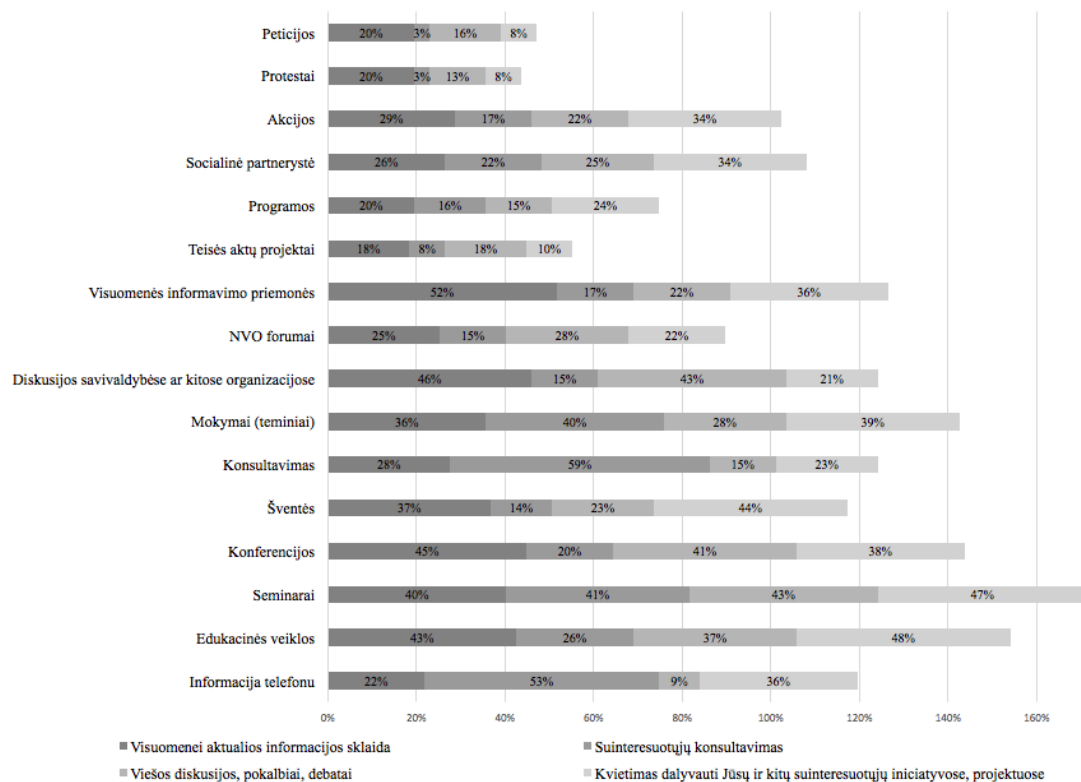
3.3.7. Nevyriausybinių organizacijų vykdomo tarpininkavimo realizavimas tradiciniais būdais: apibendrinimas

Vadovaujantis respondentų vertinimais teigiama, kad tarpininkavimo tikslą ir veiklą grindžiančius siekius *kurti dialogą su sprendimų priėmėjais* (94 proc.) ir *kitais suinteresuotaisiais* (89 proc.) bei *stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose* (96 proc.) NVO realizuoja visais tradiciniais būdais. Tradicinius būdus visoms analizuotoms veikloms ir veiksams įgyvendinti įvertino 70 proc. respondentų, todėl teigiama, kad tiek respondentų iš visos anketa pildžiusių respondentų imties galimai realizuoja tarpininkavimo tikslą ir veiklą.

organizacijų bendradarbiavimo, vykdamas vartotojų švietimą, gairės (Lietuvos vartotojų institutas, VVTAT, 2015).

Dialogo kūrimo su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais taikomų tradicinių būdų analizėje išryškėjo NVO kaip tarpininko vaidmuo įgyvendinant konsultavimui skirtas veiklas: teikiant ekspertines nuomones (93 proc.), gaunant viešus (piliečių) pasisakymus, atsiliepimus (97 proc.), skatinant piliečius svarstyti (96 proc.), NVO patariamąsias, svarstymo diskusijas (97 proc.), atsakymo pateikimas į užklausą (94 proc.) ir tikslinių grupių apklausos (94 proc.). NVO realizuojamas dialogo kūrimas taikant tradicinius būdus buvo nustatytas įvardijant labiausiai respondentų įvertintas priemones, kuriomis siekiama konsultuoti piliečius ir ugdyti pačių NVO kompetenciją.

6 diagrama. NVO siekių *kurti dialogą* ir *stiprinti piliečių dalyvavimą* įgyvendinimas tradiciniais būdais



Išskiriamos labiausiai įvertintos tradicinės priemonės, kurias taikant įgyvendinamos visos analizuotos veiklos ir veiksmai (žr. 6 diagramą):

- *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* (70 proc.) srityje, apimančioje dialogo kūrimą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais

įprasminančias veiklas, tyrimo dalyviai kaip pagrindinius tradicinius būdais išskyrė *diskusijas savivaldybėse* (43 proc.), *seminarus* (43 proc.), *konferencijas* (41 proc.) ir *edukacines veiklas* (37 proc.);

- *visuomenei aktualios informacijos sklaidos* (70 proc.) srityje, apimančioje informacijos viešinimo veiksmą NVO siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, respondentai kaip pagrindinius tradicinius būdus išskyrė *visuomenės informavimo priemones* (52 proc.), *diskusijas savivaldybėse* (46 proc.), *konferencijas* (45 proc.), *edukacines veiklas* (43 proc.), *seminarus* (40 proc.), *šventes* (37 proc.), mokymus (36 proc.);
- *kvietimo dalyvauti* (70 proc.) srityje, apimančioje bendrų akcijų ir savanorystės skatinimo veiksmą siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, tyrimo dalyviai kaip pagrindinius tradicinius būdus pažymėjo *edukacines veiklas* (48 proc.), *seminarus* (47 proc.), *šventes* (44 proc.), *mokymus* (39 proc.), *konferencijas* (38 proc.), *informaciją telefonu* (36 proc.), *visuomenės informavimo priemones* (36 proc.), *socialinę partnerystę* (34 proc.), *akcijas* (34 proc.);
- *suinteresuotųjų konsultavimo* (70 proc.) srityje, apimančioje piliečių konsultavimo veiksmą NVO siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, tyrimo dalyviai kaip pagrindinius tradicinius būdais išskyrė *konsultavimą* (59 proc.), *informaciją telefonu* (53 proc.), *seminarus* (41 proc.), *mokymus* (40 proc.).

Visose srityse tyrimo dalyviai vienu pagrindinių būdų siekiant kurti dialogą ir stiprinti piliečių dalyvavimą įvertino *seminarus* (per 40 proc. respondentų). Remiantis šiuo vertinimu teigiama, kad NVO, dalyvaudamos seminaruose, siekia konsultuoti piliečius per skleidžiamą informaciją, dalijimąsi gerąja patirtimi ir piliečių dalyvavimo stiprinimą jiems pateikiamos informacijos metu akcentuojant piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo svarbą.

Kiti kaip pagrindiniai išskirti tradiciniai būdai respondentų įvertinti bent keliose srityse. *Konferencijomis, edukacinėmis veiklomis, mokymais, šventėmis* (visi šie būdai kaip svarbūs įvertinti apie 40 proc. respondentų) NVO siekia

konsultuoti piliečius, skleisti informaciją visuomenei ir ugdyti pačių NVO kompetencijas.

Diskusijos savivaldybėse (įvertinta per 40 proc.) kaip svarbios išskirtos NVO vykdant konsultavimui priskirtas veiklas (viešos diskusijos, pokalbiai, debatai) ir stiprinant piliečių dalyvavimą taikant informacijos sklaidą (visuomenei aktualios informacijos sklaidą). Šiuo tradiciniu būdu NVO gali kurti dialogą tiesiogiai dalyvaudamos diskusijose su sprendimų priėmėjais: informacijos sklaida šiuo atveju traktuojama kaip NVO atstovavimas piliečių išreikštiems siūlymams, pareiškimams, nuomonėms, kuriant dialogą su sprendimų priėmėjais ar dalyvaujant tiesioginėse diskusijose savivaldybėse. Diskusijomis savivaldybėse kaip tradiciniu būdu NVO siekia atsakyti į kiekvieną užklausą, kartu taip stiprinama pačių NVO pozicija sprendžiant atitinkamas problemas.

Visuomenės informavimo priemonių įvertinimas kvietimo dalyvauti srityje (36 proc.) ir visuomenei aktualios informacijos srityje (52 proc.) nurodo, kad NVO gali stiprinti piliečių dalyvavimą viešai skleidamos atitinkamą informaciją jiems aktualiais klausimais ir taip kartu kviesdamos dalyvauti.

Informacijos teikimo telefonu įvertinimas kvietimo dalyvauti srityje (36 proc.) ir suinteresuotųjų konsultavimo srityje (53 proc.) nurodo, kad NVO gali stiprinti piliečių dalyvavimą tiesiogiai su jais bendraudamos ir atsakydamos į kiekvieną klausimą. Šio būdo taikymas praktikoje, atsižvelgiant į vertinimą, gali būti efektyvesnis konsultuojant piliečius ar kitus suinteresuotuosius, bet ne kviečiant piliečius dalyvauti.

Toje pačioje kvietimo dalyvauti srityje gana svarbia įvertinta *socialinė partnerystė* (34 proc.) NVO siekia stiprinti savo kompetencijas, kad suteiktų piliečiams veiksmingą pagalbą.

Šiuo atveju toje pačioje srityje įvertintomis *akcijomis* (34 proc.) NVO siekia skleisti informaciją visuomenei.

Suinteresuotųjų konsultavimo srityje kaip svarbiausias įvertintas *konsultavimas* (59 proc.) leidžia teigti, kad NVO traktuoja konsultavimą kaip atskirą veiklą, kurios metu vykdomos konsultacijos grindžiamos

patariamosiomis, informacijos kaitos, diskusijų ir kitomis bendravimo formomis.

Remiantis nustatytu NVO siekių *kurti dialogą ir stiprinti piliečių dalyvavimą* realizavimu teigiama, kad, pasitelkdamos tradicinius būdus, NVO veikia kaip tarpininkas tarp piliečių, NVO, sprendimų priėmėjų ir kitų suinteresuotųjų sprendžiant visuomenei aktualius klausimus, dalyvaujant sprendimų svarstymo ir priėmimo procese ar rengiant savojo sektoriaus veiklų gerinimo strategijas.

Informacijos sklaidos ir įvairių krypčių komunikacijos, bendravimo įtraukimas į NVO vykdomo tarpininkavimo sampratą įgalina šios veiklos įgyvendinimą analizuoti taikant e. komunikacijos priemones.

3.3.8. Konsultavimui priskirtų veiklų įgyvendinimas *elektroninėmis komunikacijos priemonėmis*

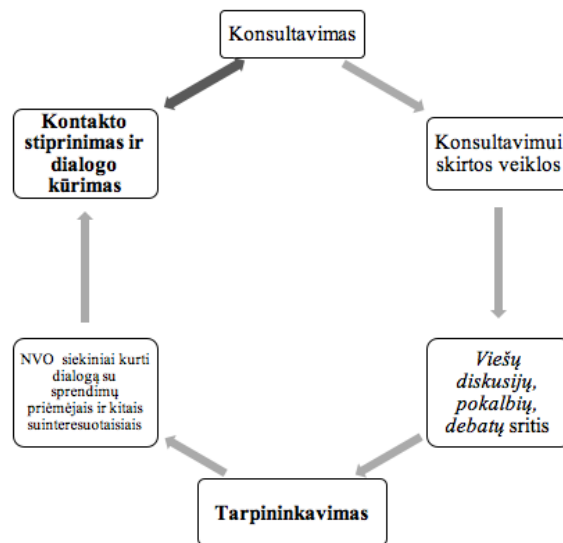
NVO vykdomo tarpininkavimo kaip tikslo ir veiklos realizavimo tradiciniais būdais analizėje išryškėjo NVO siekiai konsultuoti piliečius ir skleisti informaciją visuomenei. Šie siekiai yra susiję su e. dalyvavimo informavimo ir konsultavimo veiklomis, todėl tikslinga apibrėžti siekių įgyvendinimą pasitelkiant e. dalyvavimą. Atsižvelgiant į e. dalyvavimo informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo veiklų sampratą, tyrimo dalyviams vertinti buvo pateiktos atitinkamos e. komunikacijos priemonės (Bench-Capon, Atkinson ir Wyner, 2015; Phang ir Kankanhalli, 2008; Tambouris ir kt., 2007; Conroy ir Evans-Cowley, 2006; Macintosh, Whyte, 2006; Macintosh, Coleman ir Lalljee, 2005). Respondentų įvertintų e. komunikacijos priemonių analizė leidžia patikslinti NVO vykdomo tarpininkavimo ir jam priskirtų veiklų ir veiksmų komunikacinio įgyvendinimo taikant e. komunikacijos priemones pobūdį.

Tarpininkavimu realizuojamo siekio *kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais* įgyvendinimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis priskiriamas prie e. dalyvavimo konsultavimo sampratos. Ši samprata apima ne tik **dialogo kūrimo**, bet ir **kontakto**

stiprinimo siekį su įvairiais suinteresuotaisiais, nes e. dalyvavimo konsultavimo samprata akcentuoja vykdomas apklausas, klausimų ar atsakymų pateikimą ir gavimą (žr. 7 pav.).

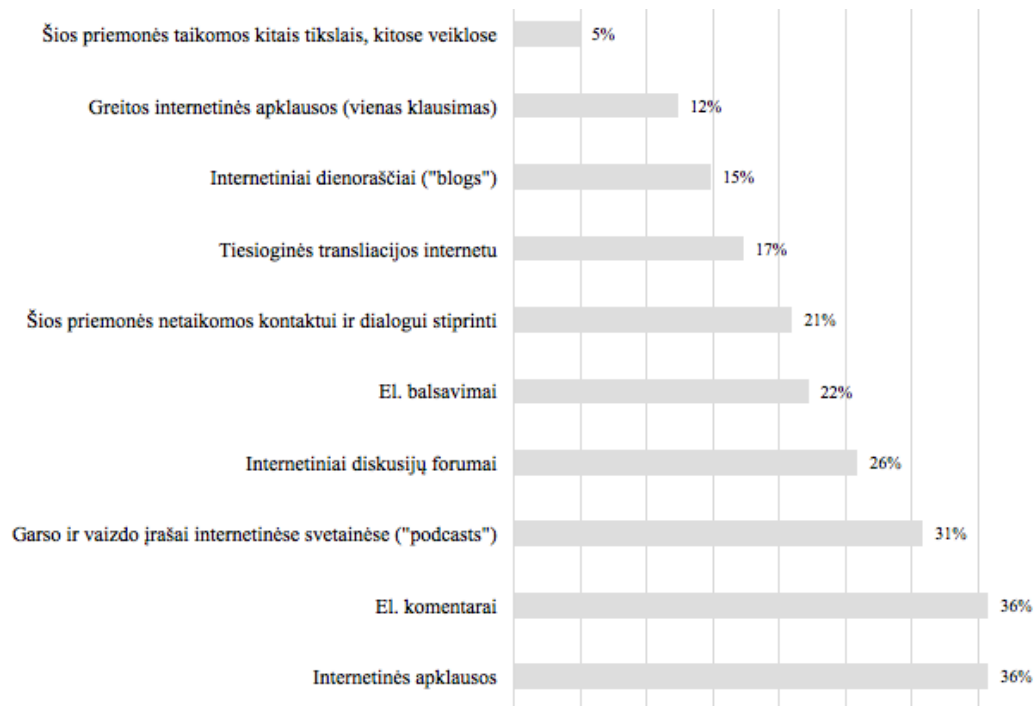
NVO vykdomam kontakto stiprinimui priskirtos atitinkamos e. komunikacijos priemonės. NVO, kuriančios dialogą, naudoja e. komunikacijos priemonėmis, pateiktomis toje pačioje *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* srityje kaip ir anksčiau įvertinti tradiciniai būdai konsultavimui priskirtoms veikloms įgyvendinti.

7 paveikslas. NVO siekių kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais realizavimas II



E. komunikacijos priemonės kontaktui stiprinti ir dialogui kurti įvertino 66 proc. respondentų. Visos e. komunikacijos priemonės, parinktos ir priskirtos kontaktui stiprinti, apima grįžtamojo atsako – suinteresuotųjų, piliečių reakcijos, galimybės kurti dialogą – sąlygą. NVO vykdomam kontaktui stiprinti tyrimo dalyviai kaip pagrindines įvertino *internetines apklausas* (36 proc.), *e. komentarus* (36 proc.), *garso ir vaizdo įrašus interneto svetainėse* (31 proc.), *internetu diskusijų forumus* (26 proc.) (žr. 7 diagramą).

7 diagrama. NVO taikomos elektroninės komunikacijos priemonės siekiant stiprinti kontaktą ir kurti dialogą su kitais suinteresuotaisiais, sprendimų priėmėjais ar piliečiais



Pagrindinėmis respondentų įvertintomis *internetinėmis apklausomis* (36 proc.) NVO siekia gauti piliečių atsakymus į interneto svetainėje pateiktus klausimus.

E. komentarais (36 proc.) NVO siekia gauti piliečių komentarus apie pateiktą problemą ar kilusį klausimą.

NVO *garso ir vaizdo įrašais interneto svetainėse (podcasts)* (31 proc.) siekia skleisti informaciją visuomenei.

NVO *interneto diskusijų forumuose* (26 proc.) siekia gauti piliečių atsiliepimų, nuomonių, siūlymų visuomenei aktualiais klausimais (Macintosh, Coleman ir Lalljee, 2005).

Mažiau respondentų įvertintu *e. balsavimu* (22 proc.) NVO vykdo nuotolinį balsavimą²⁵ internetu ar mobiliaisiais telefonais siekdamas išsiaiškinti piliečių poziciją tam tikru klausimu.

²⁵ E. balsavimo reikšmė nėra tapati visuomenės balsavimui Prezidento, Seimo ar savivaldybių merų rinkimuose.

Tyrimo dalyvių rečiausiai taikomomis *tiesioginėmis transliacijomis internetu* (17 proc.) NVO pateikia realaus, esamo laiko įvykių (susitikimų, posėdžių, konferencijų ir pan.) įrašus siekdamos skleisti informaciją visuomenei.

15 proc. respondentų įvertino *internetinius dienoraščius (blogs)*, kuriuose NVO pateikia informaciją apie įvykius ir taip siekia informuoti visuomenę.

21 proc. respondentų pažymėjo, kad šios priemonės netaikomos kontaktui stiprinti, 5 proc. respondentų patvirtino, kad šias priemones taiko siekdami kitų tikslų ir atlikdami kitas veiklas, o ne siekdami stiprinti kontaktą ir kurti dialogą²⁶.

Respondentų įvertintomis priemonėmis NVO siekia stiprinti kontaktą ir kurti dialogą. Internetinėmis apklausomis (36 proc.), e. komentarais (36 proc.), e. balsavimu (22 proc.), greitomis internetinėmis apklausomis (12 proc.) NVO siekia sužinoti piliečių ir kitų suinteresuotųjų nuomonę, gauti siūlymų sprendžiamais klausimais. Šiomis priemonėmis, pateikdamos klausimą, pasiūlydamos temą ir tikėdamosi gauti atsakymą, NVO kuria netiesioginį, formalų bendravimą.

NVO gali įsitraukti į internetinius diskusijų forumus (26 proc.) arba juos sukurti taip siekdamos dalyvaujančiųjų nuomonės ir pareiškimų tam tikra NVO ir piliečiams svarbia tema.

Garso ir vaizdo įrašais (31 proc.), tiesioginėmis transliacijomis internetu (17 proc.), internetiniais dienoraščiais (15 proc.) NVO pateikia informaciją

²⁶ Du respondentai pažymėjo priemones, taikomas kontaktui ir dialogui stiprinti, ir tai, kad jų paminėtos priemonės taikomos kitais tikslais, atliekant kitas veiklas. Vienas respondentas nurodė, kad šios e. komunikacijos priemonės taikomos kitais tikslais, atliekant kitas veiklas, ir nepažymėjo nė vienos nurodytos e. komunikacijos priemonės. Šio respondento manymu, kontaktui ir dialogui stiprinti yra pasitelkiamas socialinis tinklas „Facebook“. Penki respondentai pateikė pavyzdžių, kaip konkrečiai naudoja e. komunikacijos priemones stiprindami kontaktą su suinteresuotaisiais. Likę keturi respondentai, taip pat pateikę pavyzdžių (ir pažymėję e. komunikacijos priemones), nurodė, jog kontaktui ir dialogui stiprinti pasitelkia:

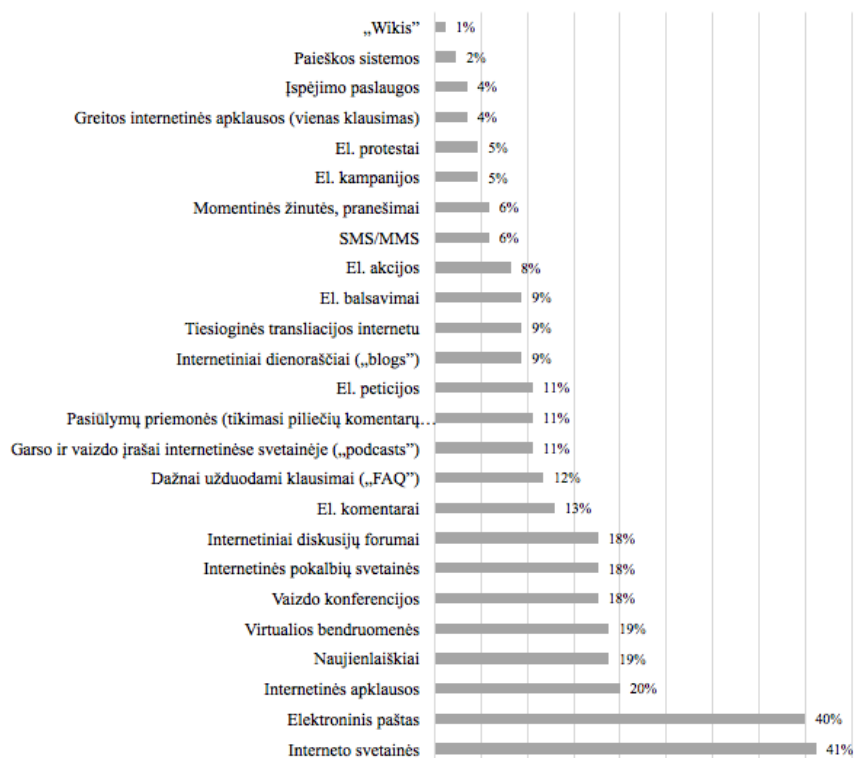
- socialinius tinklus („Facebook“) informacijos sklaidai, diskusijoms, konkursams, aktualių klausimų viešinimui vykdyti (3 respondentai);
- garso ir vaizdo įrašus internetinėse svetainėse (1 respondentas);
- e. paštą, SMS žinutes, skelbimus spaudoje ir skelbimų lentoje (1 respondentas).

siekdamos informuoti piliečius, visuomenę, populiarinti vykdomas veiklas, per informacijos sklaidą skatindamos piliečius įsitraukti ir dalyvauti.

Atsižvelgiant į respondentų vertinimus teigiama, kad NVO gali stiprinti kontaktą ir taip kurti dialogą tomis e. komunikacijos priemonėmis, kuriomis NVO siekia vykdyti abipusį formalų bendravimą (internetinėmis apklausomis – 36 proc., e. komentarais – 36 proc.; mažiau – interneto diskusijų forumais – 26 proc., e. balsavimu – 22 proc.; rečiausiai – greitomis internetinėmis apklausomis – 12 proc.) ir, kiek mažiau, vienkryptę informacijos sklaidą (daugiausia garso ir vaizdo įrašais – 31 proc., mažiau – tiesioginėmis transliacijomis internetu – 17 proc., internetiniais dienoraščiais – 15 proc.).

E. komunikacijos priemonės, kuriomis NVO kuria dialogą su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais, priskirtos *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* sričiai. E. komunikacijos priemonės įvertino 68 proc. respondentų (žr. 8 diagramą).

8 diagrama. NVO viešoms diskusijoms, pokalbiams, debatams vykdyti pasitelkiamos elektroninės komunikacijos priemonės



Konsultavimui priskirtoms veikloms vykdyti, kuriomis NVO kuria dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais, kaip pagrindines priemones respondentai įvertino *interneto svetainės* (41 proc.) ir *elektroninį paštą* (40 proc.). Interneto svetainėse NVO pateikia prieinamą informaciją ir įvairias prieigas, apimančias apklausų, klausimų ir atsakymų pateikimo ir gavimo, diskusijų organizavimo sritis (Macintosh, Coleman ir Lalljee, 2005). Kitos tyrimo dalyvių įvertintos e. komunikacijos priemonės yra įdiegtos interneto svetainėse:

- daugiausia respondentų įvertintu *e. paštu* (40 proc.) NVO gali siųsti ir gauti elektroninius laiškus;
- mažiau įvertintomis *internetinėmis apklausomis* (20 proc.) NVO siekia gauti piliečių atsakymus į interneto svetainėje pateiktus klausimus;
- mažiau įvertintais *naujienlaiškiais* (19 proc.) NVO gali vykdyti vienos krypties informaciją, informuoti bendrą ar iš anksto užsiregistravusią auditoriją apie naujienas ir įvykius;
- mažiau įvertintose *virtualiose bendruomenėse* (19 proc.) NVO ir kiti vartotojai, siekdami tokių pačių interesų, gali bendrauti ir palaikyti ryšius virtualioje erdvėje;
- mažiau įvertintose *interneto pokalbių svetainėse* (18 proc.) NVO gali vykdyti pokalbius realiu laiku siekdamos konsultuoti piliečius ar pateikti reikiamą informaciją;
- mažiau įvertintomis *vaizdo konferencijomis* (18 proc.) NVO gali (pasitelkusios atitinkamą interneto prieigą – svetainę) transliuoti konferencijas realiu laiku ir taip skleisti informaciją;
- mažiau įvertintuose *interneto diskusijų forumuose* (18 proc.) NVO siekia gauti piliečių atsiliepimų, nuomonių, siūlymų visuomenei aktualiais klausimais;
- rečiausiai taikomais *e. komentaramis* (13 proc.) NVO siekia gauti piliečių komentarą į išdėstytą problemą ar pateiktą klausimą;

- rečiausiai taikomais *dažnai užduodamais klausimais (FAQ)* (12 proc.), vizualizuojančiais klausimų ir atsakymų „medį“, NVO gali iš anksto pasiūlyti atsakymus (pasinaudodamos reikšminiais žodžiais) į pateiktą klausimą;
- rečiausiai taikomais *garso ir vaizdo įrašais interneto svetainėse (podcasts)* (11 proc.) NVO siekia skleisti informaciją visuomenei;
- rečiausiai taikomomis *pasiūlyimų priemonėmis* (11 proc.) pasinaudojusios NVO gali gauti piliečių komentarus apie oficialius dokumentus nustatytu laikotarpiu;
- rečiausiai taikomomis *e. peticijomis* (11 proc.), pateikiamomis ar platinamomis interneto svetainėse, NVO gali kviesti individus pasirašyti peticijas nurodant savo vardą ir kontaktus;
- rečiausiai taikomuose *internetiniuose dienoraščiuose (blogs)* (9 proc.) NVO pateikia informaciją apie atitinkamus įvykius ir taip siekia informuoti visuomenę;
- rečiausiai taikomomis *tiesioginėmis transliacijomis internetu* (9 proc.) NVO pateikia realaus, esamo laiko įvykių (susitikimų, posėdžių, konferencijų ir pan.) įrašus siekdamos skleisti informaciją visuomenei;
- rečiausiai taikomu *e. balsavimu* (9 proc.) NVO vykdo nuotolinį balsavimą siekdamos išsiaiškinti piliečių poziciją tam tikru klausimu;
- NVO gali pasitelkti *e. akcijas* (8 proc.), reiškiančias šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklas. Informacija apie jas skleidžiama internetinėje erdvėje (socialiniuose tinkluose ar e. svetainėse) ir apima teikiamus e. protestus ar e. peticijas;
- NVO gali siųsti piliečiams ar kitiems suinteresuotiesiems *SMS žinutes* (6 proc.) – trumpąsias tekstines žinutes, *MMS* (6 proc.) – daugiaformačius pranešimus (tekstai, nuotraukos, garsai) siekdamos vykdyti informacijos sklaidą;
- NVO gali siųsti *momentines žinutes, pranešimus* (6 proc.), apimančius informacijos paskelbimą interneto svetainėje, e. paštu,

interneto diskusijų forumuose, internetiniuose dienoraščiuose, apie esamu laiku vykdomas veiklas, sprendžiamus klausimus ar kitus įvykius;

- rečiausiai taikomomis *e. kampanijomis* (5 proc.) NVO gali organizuoti motyvacinius mokymus ar interaktyvius seminarus taip siekdamos vykdyti informacijos sklaidą ar netiesiogiai konsultuoti piliečius ir kitus suinteresuotuosius;
- rečiausiai taikomais *e. protestais* (5 proc.), vykdomais pasitelkus *e. komunikacijos priemones*, NVO gali išreikšti prieštaračius įvairiais klausimais. *E. protestais* viešai kritikuojami kieno nors veiksmai, traktuojami kaip neteisingi. *E. protestai* apima kritikavimą ar dokumento, kuriame išreiškiamas prieštaračius ar kritikavimas, paskelbimą pasitelkiant *e. komunikacijos priemones*;
- rečiausiai taikomomis *greitomis internetinėmis apklausomis (vienu klausimu)* (4 proc.), skelbiamomis interneto svetainėse, NVO gali pateikti tuo metu aktualius klausimus siekdamos sužinoti individų nuomonę;
- rečiausiai taikomomis *įspėjimo paslaugomis* (4 proc.) – siunčiamais rašytiniais įspėjimais – NVO gali informuoti individus apie naujieną ar įvykį (pavyzdžiui, *e. pašte „įspėjimai“*);
- rečiausiai taikomos *paieškos sistemos* (2 proc.) – vartotojai gali ieškoti ir rasti aktualią NVO pateikiamą informaciją (dažniausiai atlikdami paiešką pagal reikšminius žodžius).

Analizuojant respondentų pateiktą tradicinių būdų taikymą NVO vykdomai konsultavimui priskirtai veiklai – *tikslinių grupių apklausai* (94 proc.), buvo įvardyta, kad ši veikla įgyvendinama tik tiesioginių susitikimų metu, todėl šios konsultavimui priskirtos veiklos realizavimas *e. komunikacijos priemonėmis* neanalizuojamas.

Viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas (97 proc.), apimantis dvikryptį formalų bendravimą, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių vertinimą, NVO gali būti realizuojamas *e. paštu* (40 proc.), *internetinėmis apklausomis* (20

proc.), virtualiose bendruomenėse (19 proc.), interneto pokalbių svetainėse (18 proc.), interneto diskusijų forumuose (18 proc.), e. komentarais (13 proc.).

NVO patariamąsias, svarstymo diskusijas su kitomis organizacijomis visuomenei aktualiais klausimais (97 proc.), *ekspertinės nuomonės pateikimas* (93 proc.) gali būti vykdomos e. paštu (40 proc.) ar interneto diskusijų forumuose (18 proc.).

Piliečių skatinimas svarstyti jiems pasiūlytais klausimais (96 proc.) gali būti realizuojamas visomis tyrimo dalyvių įvertintomis e. komunikacijos priemonėmis (žr. 6 diagramą).

Atsakymo pateikimas į piliečio užklausą (92 proc.) ir *atsakymas į suinteresuotųjų užklausą* (94 proc.), kai akcentuojama NVO teikiama informacija ir vykdomas formalus konsultavimas, pasak tyrimo dalyvių įvertinimo, gali būti realizuojami e. paštu (40 proc.), naujienlaiškiais (19 proc.), tiesioginėmis transliacijomis internetu (9 proc.), dažnai užduodamais klausimais (*FAQ*) (12 proc.).

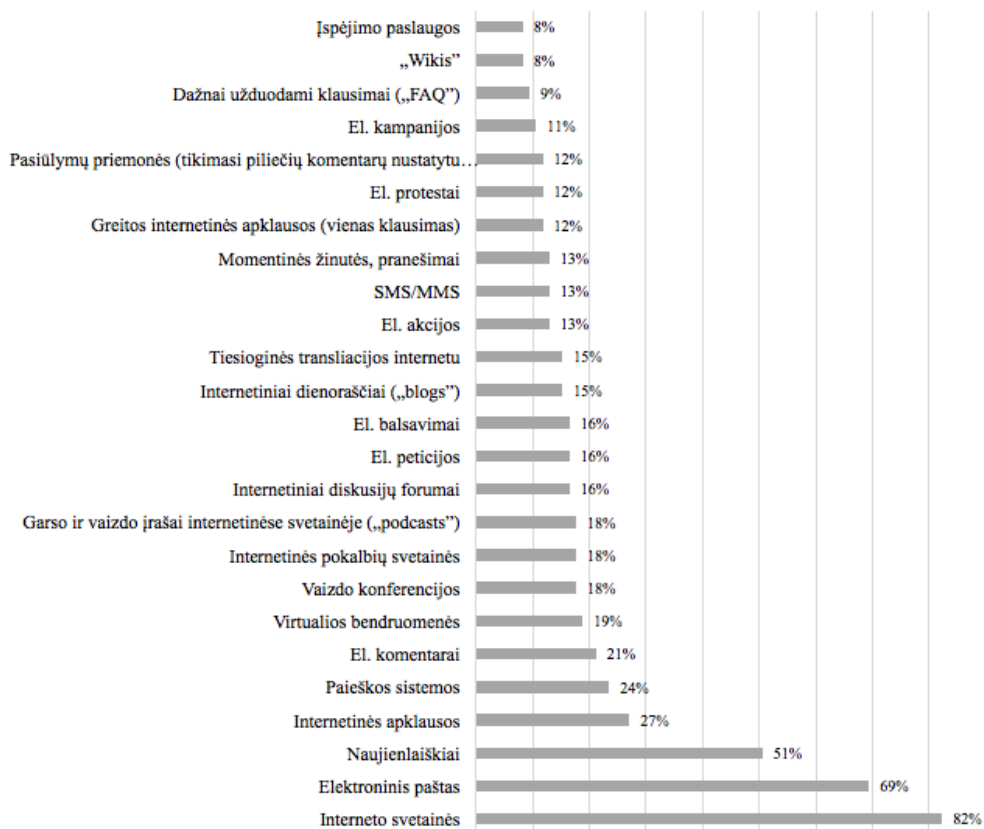
Remiantis respondentų pateiktais e. komunikacijos priemonių vertinimais nustatytas sąryšis parodo (žr. 2 priedą), kad NVO kuriamas dialogas su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais vykdant konsultavimui priskirtas veiklas apima NVO siekį stiprinti kontaktą su suinteresuotaisiais.

3.3.9. Nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamas piliečių dalyvavimas pasitelkiant e. dalyvavimą

NVO siekio realizavimas *stiprinti piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų vykdomuose projektuose* (96 proc.), *iniciatyvose* yra analizuojamas per jam priskirtų veiksmų plotmę; visus šiuos veiksmus respondentai įvertino kaip svarbius. Kaip ir tradicinių būdų taikymo analizėje, šių veiksmų realizavimas e. komunikacijos priemonėmis tiriamas jas priskyrus *visuomenei aktualios informacijos sklaidos, kvietimo dalyvauti ir suinteresuotųjų konsultavimo* sritims. E. komunikacijos priemonės, taikomas informacijos sklaidai, apimančiai anksčiau pristatytus *visuomenei aktualių klausimų*

viešinimo, informacijos sklaidos socialiniuose tinkluose veiksmus, įvertino 70 proc. respondentų (žr. 9 diagramą).

9 diagrama. NVO visuomenei aktualios informacijos sklaida elektroninėmis komunikacijos priemonėmis



Kaip pagrindines informacijos sklaidą apimančias veiksmų vykdymo e. komunikacijos priemones respondentai išskyrė *interneto svetaines* (82 proc.), *e. paštą* (69 proc.), *naujienlaiškius* (51 proc.), mažiau – *internetines apklausas* (27 proc.), *paieškos sistemas* (24 proc.), *e. komentarus* (21 proc.), rečiausiai taikomas – *virtualias bendruomenes* (19 proc.) ir kt. (žr. 9 diagramą).

Visuomenei aktualių klausimų viešinimą (96 proc.), atsižvelgiant į tyrimo dalyvių vertinimus, NVO gali realizuoti taikydamos šias e. komunikacijos priemones: *interneto svetaines* (82 proc.), siekdamos vykdyti informacijos sklaidą ar formalų bendravimą, *e. paštu* (69 proc.), siekdamos vykdyti informacijos sklaidą atitinkamoms institucijoms, žiniasklaidai, piliečiams ar

kitiems suinteresuotiesiems arba atsakyti į kiekvieną užklausą, naujienlaiškiais (51 proc.), vaizdo konferencijomis (18 proc.), garso ir vaizdo įrašais (18 proc.), internetiniais dienoraščiais (15 proc.), tiesioginėmis transliacijomis internetu (15 proc.), siekdamos vykdyti informacijos sklaidą, momentinėmis žinutėmis (13 proc.), įspėjimo paslaugomis (8 proc.), siekdamos siųsti piliečiams atitinkamas naujienas, e. peticijomis (16 proc.), e. akcijomis (13 proc.), e. protestais (12 proc.), siekdamos vykdyti informacijos sklaidą ir skatinti piliečius ir kitus suinteresuotuosius įsitraukti.

Informacijos sklaidai žiniasklaidoje (96 proc.) NVO gali pasitelkti momentines žinutes (13 proc.), internetinius dienraščius (*blogs*) (15 proc.), garso ir vaizdo įrašus (*podcasts*) (18 proc.), tiesiogines transliacijas (15 proc.). Įvardytomis priemonėmis NVO gali skelbti informaciją nesukeldamos tiesioginio grįžtamojo piliečių atsako, o skatindamos piliečių susidomėjimą, reakciją ir įsitraukimą. Respondentų vertinimai rodo, kad šios priemonės yra taikomos rečiausiai.

Atsižvelgiant į respondentų vertinimą, *informacijos sklaidai socialiniuose tinkluose* (96 proc.) NVO gali pasitelkti vaizdo konferencijas (18 proc.), momentines žinutes, pranešimus (13 proc.), e. protestus (12 proc.), internetines apklausas (27 proc.), garso ir vaizdo įrašus (*podcasts*) (18 proc.), tiesiogines transliacijas (pavyzdžiui, „Facebook“) (15 proc.), e. akcijas (13 proc.). Socialinis tinklas – tai erdvė, įgalinanti tik registruotus vartotojus tarpusavyje bendrauti, dalytis informacija. Informacijos sklaida socialiniais tinklais realizuojama ir respondentų mažiau įvertintomis priemonėmis: e. komentarais (21 proc.), virtualiomis bendruomenėmis (19 proc.), interneto pokalbių svetainėmis (18 proc.), interneto diskusijų forumais (16 proc.). Šiomis priemonėmis yra vykdomas abipusis formalus bendravimas (e. komentarais, internetinėmis apklausomis), abipusis neformalus bendravimas (internetu pokalbių svetainės, interneto diskusijų forumai, virtualios bendruomenės). Tokiais bendravimo būdais NVO siekia skleisti informaciją visuomenei ir gauti informaciją iš piliečių. Įvardytomis priemonėmis yra vykdoma vienkryptė informacijos sklaida (vaizdo konferencijomis, momentinėmis žinutėmis,

pranešimais, garso ir vaizdo įrašais, tiesioginėmis transliacijomis internetu) – NVO siekia skleisti informaciją; dvikrypte informacijos sklaida NVO siekia įtraukti piliečius ir kitus suinteresuotuosius į veiklą (e. protestai, e. akcijos).

Taigi visuomenei aktualių klausimo viešinimo, informacijos sklaidos žiniasklaidoje ir informacijos sklaidos socialiniuose tinkluose veiksmus apimančia visuomenei aktualios informacijos sklaida yra vykdomas ir abipusis bendravimas, ir piliečių ar kitų suinteresuotųjų įtraukimas į veiklą.

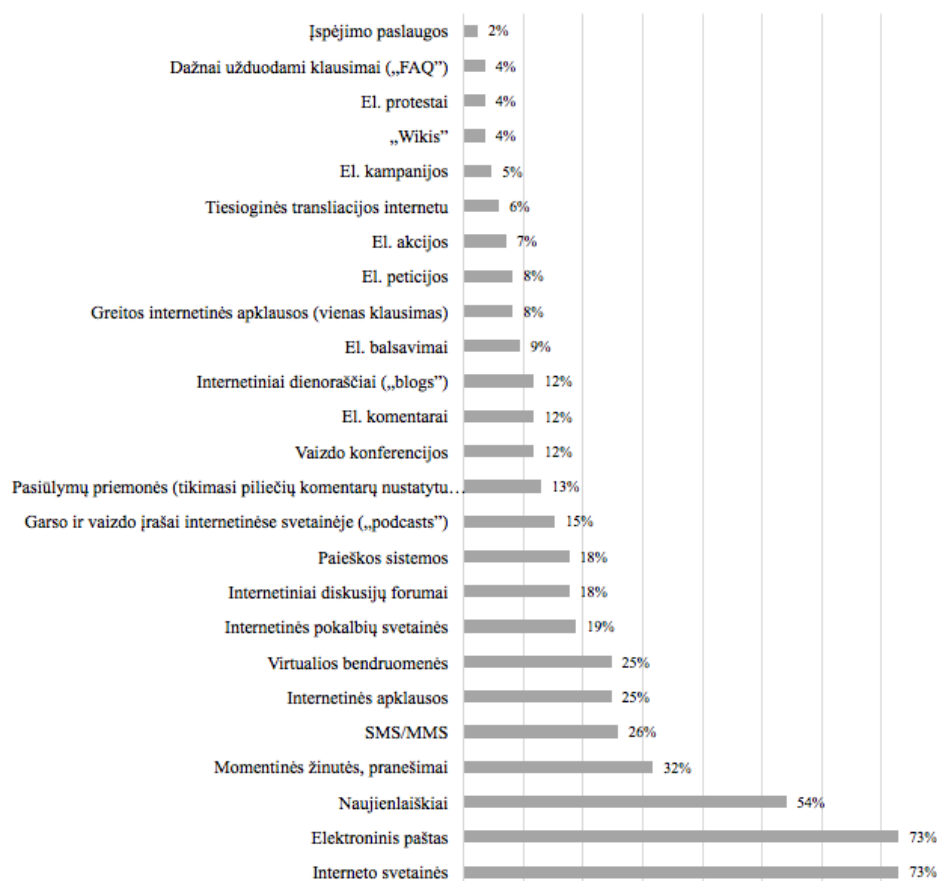
Apibendrinami piliečių stiprinimui dalyvauti skirtus veiksmus, respondentai įvertino visas e. komunikacijos priemones (žr. 9 diagramą). Šis vertinimas išryškino kelias pagrindines priemones, kuriomis NVO siekia vykdyti visuomenei aktualios informacijos sklaidą: interneto svetainėmis (82 proc.), e. paštu (69 proc.), naujienlaiškiais (51 proc.), internetinėmis apklausomis (27 proc.).

NVO siekį stiprinti piliečių dalyvavimą, be visuomenei aktualios informacijos sklaidai priskirtų veiksmų, lydi kvietimas dalyvauti, apimantis NVO vykdomas *bendras, viešas socialines akcijas, projektus ir savanorystės skatinimą*.

3.3.10. Nevyriausybinių organizacijų realizuojamas piliečių kvietimas dalyvauti elektroninėmis komunikacijos priemonėmis

Bendros, viešos socialinės akcijos, projektai (97 proc.) ir *savanorystės skatinimas* (97 proc.) yra vieni pagrindinių veiksmų, kuriais NVO stiprina piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų vykdomuose projektuose. Šiems veiksmams atlikti taikomas e. komunikacijos priemones respondentai vertino *kvietimo dalyvauti NVO ir įvairių suinteresuotųjų iniciatyvose, projektuose srityje* (žr. 10 diagramą).

10 diagrama. NVO kvietimas dalyvauti įvairių suinteresuotųjų projektuose, iniciatyvose elektroninėmis komunikacijos priemonėmis



Kaip pagrindines kvietimo dalyvauti e. komunikacijos priemones respondentai (70 proc.) įvertino *internetu svetainės* (73 proc.), *elektroninį paštą* (73 proc.), *nuojienlaiškius* (54 proc.), kuriomis NVO siekia skleisti informaciją apie vykdomus projektus ar savanoryste grįstas veiklas. Mažiau – momentines žinutes (32 proc.), SMS / MMS (26 proc.), virtualias bendruomenes (25 proc.), internetines apklausas (25 proc.). Šiomis priemonėmis NVO siekia vykdyti formalų bendravimą informuodamos apie įvykius arba siekdamos sužinoti piliečių nuostatas dėl vykdomų veiklų ar projektų. Kaip rečiausiai taikomas priemonės tyrimo dalyviai nurodė interneto pokalbių svetainės (19 proc.), interneto diskusijų forumus (18 proc.), paieškos sistemas (18 proc.), garso ir vaizdo įrašus (15 proc.), pasiūlyimų priemones (13 proc.), internetinius dienoraščius (*blogs*) (12 proc.), e. komentarus (12 proc.), vaizdo konferencijas (12 proc.) ir kt. Šiomis priemonėmis NVO gali pasinaudoti kviesdamos piliečius

dalyvauti tiek per informacijos sklaidą visuomenei, tiek per formalų ar neformalų bendravimą (žr. 10 diagramą).

Savanorystės skatinimo (97 proc.) veiksmas, kurį NVO gali realizuoti bendradarbiaudamos su kitomis institucijomis, pasitelkusios išskirtas e. komunikacijos priemones, realizuojamas tikslingai kviečiant piliečius dalyvauti, bendraujant su jais ir viešinant informaciją apie su savanoryste susijusias veiklas ir jų vykdymą. Formalų bendravimą NVO gali vykdyti pasitelkusios e. paštą (73 proc.), naujienlaiškius (54 proc.), momentines žinutes (32 proc.), SMS / MMS (26 proc.), internetines apklausas (25 proc.), pasiūlymų priemones (13 proc.), e. komentarus (12 proc.). Neformaliai bendrauti su piliečiais ir kitais suinteresuotaisiais NVO gali virtualiose bendruomenėse (25 proc.), interneto pokalbių svetainėse (19 proc.), interneto diskusijų forumuose (18 proc.). Vykdyti vienpusę informacijos sklaidą apie savanoryste grįstas veiklas NVO gali interneto svetainėse (73 proc.), pasitelkusios paieškos sistemas (18 proc.), garso ir vaizdo įrašus (15 proc.), internetiniuose dienoraščiuose (12 proc.), vaizdo konferencijose (12 proc.).

Tokį pat tų pačių išskirtų e. komunikacijos priemonių taikymą NVO gali pasitelkti dalyvaudamos ar kurdamos bendras akcijas ir projektus (97 proc.). Šio veiksmo atlikimą papildoma abipusė informacijos sklaida, įgyvendinama e. peticijomis (8 proc.), e. akcijomis (7 proc.), e. protestais (4 proc.), sąlygojančiais piliečių įtraukimą į veiklą ir dalyvavimą joje. Taikant šias priemones, informuoti piliečiai gali įsitraukti į bendras viešas akcijas ar dalyvauti jas organizuojant.

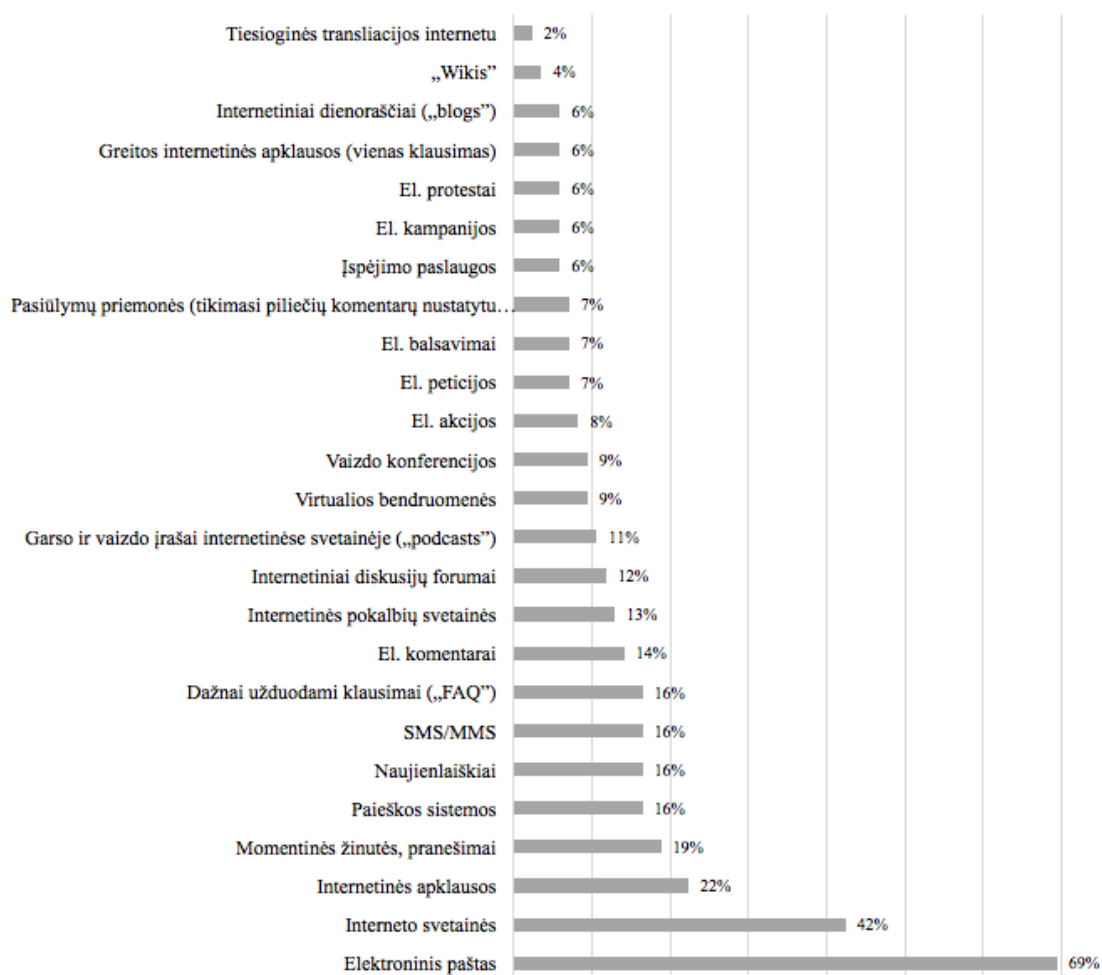
Nustatyta, kad NVO gali *skatinti savanorsytę ir dalyvauti, inicijuoti akcijas* bendromis e. komunikacijos priemonėmis, tik bendrų, viešų akcijų įgyvendinimą papildoma dvikryptė informacijos sklaida.

NVO siekis stiprinti piliečių dalyvavimą taip pat siejamas su piliečių konsultavimo veiksmu.

3.3.11. Nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamas piliečių konsultavimas

Piliečių konsultavimo veiksmui priskirtas e. komunikacijos priemones įvertino 70 proc. respondentų. Kaip pagrindines priemones tyrimo dalyviai pažymėjo *e. paštą* (69 proc.), *internetu svetaines* (42 proc.), mažiau įvertino *internetines apklausas* (22 proc.), *momentines žinutes* (19 proc.), *paieškos sistemas* (16 proc.), *naujienlaiškius* (16 proc.), *SMS/ MMS žinutes* (16 proc.), *dažnai užduodamus klausimus (FAQ)* (16 proc.), rečiausiai taikomas – *greitas internetines apklausas* (6 proc.) (žr. 11 diagramą).

11 diagrama. NVO suinteresuotųjų konsultavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis



Atsižvelgiant į išskirtų e. komunikacijos priemonių vertinimus teigiama, kad piliečių ar kitų suinteresuotųjų konsultavimas apima formalų bendravimą (e. paštu, internetinėmis apklausomis), neinicijuojantį diskusijų, pokalbių, pasitarimų. Šiomis priemonėmis vykdoma ir vienkryptė informacijos sklaida (daugiausia interneto svetainėse – 22 proc., mažiau momentinėmis žinutėmis – 19 proc., naujienlaiškiais – 16 proc., siunčiant SMS / MMS – 16 proc.), įgalinanti konsultavimą įvardyti kaip atitinkamos informacijos pateikimo būdą. Paieškos sistemomis (16 proc.) ir dažnai užduodamais klausimais (16 proc.) piliečiai siekia gauti informacijos, todėl, remiantis šių priemonių įvertinimu, konsultavimas gali būti įvardijamas kaip atitinkamas informacijos pateikimo būdas, kuriuo NVO gali vykdyti informacijos paskelbimu grįstą suinteresuotųjų konsultavimą.

NVO gali vykdyti piliečių ar suinteresuotųjų konsultavimą, apimantį neformalų bendravimą interneto pokalbių svetainėse (13 proc.), interneto diskusijų forumuose (12 proc.), virtualiose bendruomenėse (9 proc.).

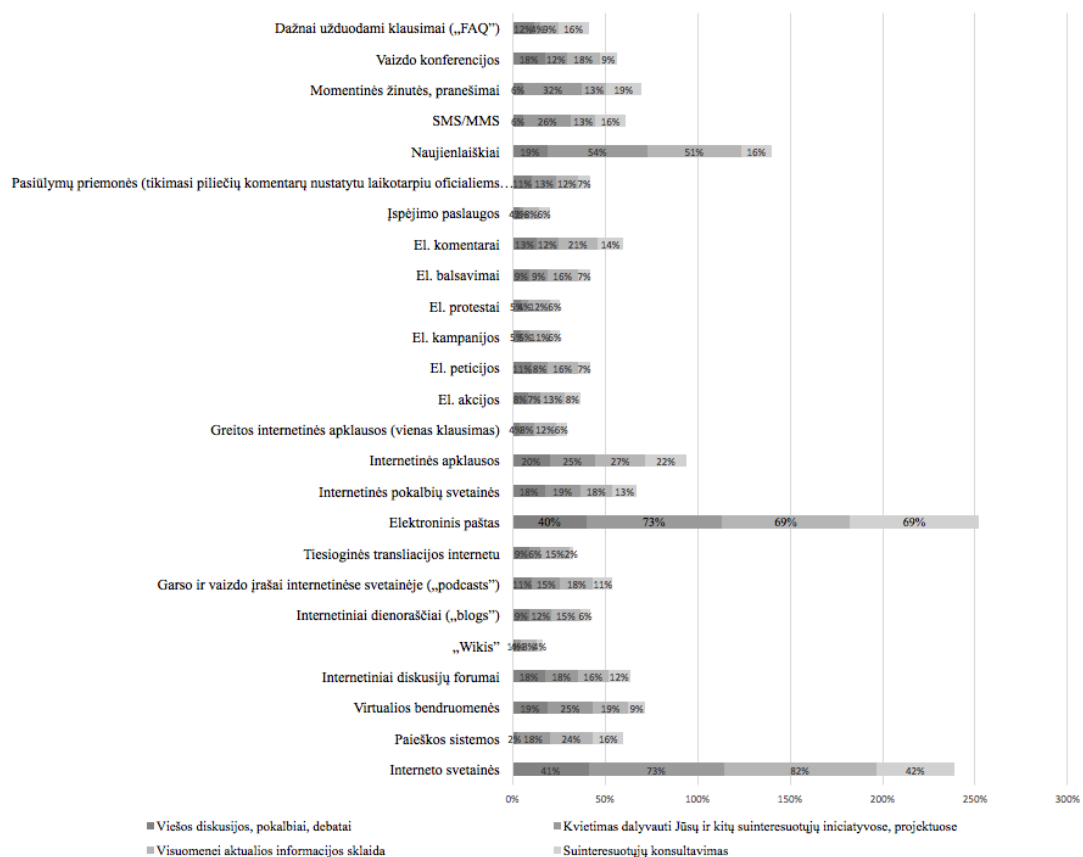
Apibendrinant teigiama, kad e. komunikacijos priemonėmis vykdomas konsultavimas grindžiamas iš anksto suformuluotos informacijos pateikimu ir formaliu ar neformaliu bendravimu.

3.3.12. Nevyriausybinių organizacijų vykdomo tarpininkavimo realizavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis

Vadovaujantis respondentų vertinimais teigiama, kad tarpininkavimo tikslą ir veiklą grindžiančius siekius *kurti dialogą su sprendimų priėmėjais* (94 proc.) ir *kitais suinteresuotaisiais* (89 proc.) bei *stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose* (96 proc.) NVO realizuoja visomis e. komunikacijos priemonėmis (žr. 12 diagramą). E. komunikacijos priemonės visoms analizuotoms veikloms ir veiksmams įgyvendinti įvertino 70 proc. respondentų, todėl teigiama, kad tiek respondentų iš visos anketą pildžiusių respondentų imties galimai realizuoja tarpininkavimo tikslą ir veiklą pasitelkdami e. komunikacijos priemones.

Dialogo kūrimo su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais taikomų e. komunikacijos priemonių analizė buvo vykdoma konsultavimui priskirtų veiklų kontekste: teikiant ekspertines nuomones (93 proc.), gaunant viešus (piliečių) pasisakymus ir atsiliepimus (97 proc.), skatinant piliečius svarstyti (96 proc.), per NVO patariamąsias, svarstymo diskusijas (97 proc.), atsakymo pateikimą į užklausą (94 proc.) ir tikslinių grupių apklausas (94 proc.). NVO įgyvendinamas dialogo kūrimas buvo analizuojamas remiantis e. komunikacijos priemonių, skirtų stiprinti kontaktui ir kurti dialogui su piliečiais ir kitais suinteresuotaisiais, įvertinimu, įvardijant komunikacijos pobūdį tarp konsultavimui priskirtų veiklų ir e. komunikacijos priemonių. Be to, identifikuotas abipusis sąryšis tarp e. komunikacijos priemonėmis stiprinamo kontakto ir kuriamo dialogo.

12 diagrama. Tarpininkavimą grindžiančių siekių realizavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis



Vadovaujantis NVO tarpininkavimo siekiamis ir juos lydinčioms veikloms atlikti atitinkamose srityse vertintomis e. komunikacijos priemonėmis, išskiriamos kaip svarbiausios įvertintos e. komunikacijos priemonės visoms analizuotoms veikloms ir veiksams įgyvendinti (žr. 12 diagramą):

- *viešų diskusijų, pokalbių, debatų* (70 proc.) srityje, apimančioje dialogo kūrimą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais įprasminančias veiklas, tyrimo dalyviai kaip pagrindines e. komunikacijos priemones išskyrė *interneto svetaines* (41 proc.), *e. paštą* (40 proc.), kaip mažiau svarbias – *internetines apklausas* (20 proc.), *naujienlaiškius* (19 proc.), *virtualias bendruomenes* (19 proc.), *vaizdo konferencijas* (18 proc.), *interneto pokalbių svetaines* (18 proc.), *interneto diskusijų forumus* (18 proc.);
- *visuomenei aktualios informacijos sklaidos* (70 proc.) srityje, apimančioje NVO informacijos viešinimo veiksmą siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, respondentai kaip pagrindines priemones išskyrė *interneto svetaines* (82 proc.), *e. paštą* (69 proc.), *naujienlaiškius* (51 proc.), kaip mažiau svarbias – *internetines apklausas* (27 proc.), *paieškos sistemas* (24 proc.), *e. komentarus* (21 proc.), *virtualias bendruomenes* (19 proc.), *vaizdo konferencijas* (18 proc.), *interneto pokalbių svetaines* (18 proc.), *garso ir vaizdo įrašus* (18 proc.);
- *kvietimo dalyvauti* (70 proc.) srityje, apimančioje NVO bendrų akcijų ir savanorystės skatinimo veiksmą siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, tyrimo dalyviai kaip pagrindines priemones pažymėjo *interneto svetaines* (73 proc.), *e. paštą* (73 proc.), *naujienlaiškius* (54 proc.), *momentines žinutes* (32 proc.), kaip mažiau svarbias – *SMS / MMS* (26 proc.), *internetines apklausas* (25 proc.), *virtualias bendruomenes* (25 proc.), *interneto pokalbių svetaines* (19 proc.), *interneto diskusijų forumus* (18 proc.), *paieškos sistemas* (18 proc.);
- *suireresuotųjų konsultavimo* (70 proc.) srityje, apimančioje NVO piliečių konsultavimo veiksmą siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, tyrimo dalyviai išskyrė tokias pagrindines priemones: *e. paštą* (69

proc.), *interneto svetainės* (42 proc.), mažiau svarbias – *internetinės apklausas* (22 proc.), *momentinės žinutes* (19 proc.).

Visose srityse tyrimo dalyviai vienais pagrindinių būdų siekiant kurti dialogą ir stiprinti piliečių dalyvavimą įvertino *interneto svetainės, e. pašta, naujienlaiškius, virtualias bendruomenes, interneto pokalbių svetaines, internetinės apklausas* (žr. 12 diagramą). Remiantis tokiu vertinimu teigiama, kad NVO, pasitelkdamos šias priemones, siekia kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais skleidamos informaciją ir formaliai ar neformaliai bendraudamos.

Kitos mažiau įvertintos e. komunikacijos priemonės atskleidžia konkrečiai veiklai skirtos priemonės, kaip tinkamos, priskyrimą, pavyzdžiui, vaizdo konferencijos (18 proc.), įvertintos viešų diskusijų ir visuomenei aktualios informacijos srityse nurodo, kad NVO šią priemonę gali pasitelkti siekdamos užsiimti vienkrypte informacijos sklaida ir taip skatinti piliečius įsitraukti į atitinkamas diskusijas ar veiklas. Interneto diskusijų forumai (18 proc.), įvertinti kvietimo dalyvauti ir viešų diskusijų srityse, apima NVO siekiamo neoficialaus bendravimo sklaidą taip gaunant piliečių ar suinteresuotųjų atsiliepimų, kartu skelbiant aktualią informaciją forume diskutuojamomis temomis. Siunčiant momentines žinutes, įvertintas kvietimo dalyvauti (32 proc.) ir suinteresuotųjų konsultavimo (19 proc.) srityse, NVO gali tiesiogiai kviesti suinteresuotuosius įsitraukti ir dalyvauti veiklose, taip stiprindamos piliečių ar suinteresuotųjų dalyvavimą. Visuomenei aktualios informacijos viešinimo srityje įvertintos paieškos sistemos (24 proc.), e. komentarai (21 proc.), garso ir vaizdo įrašai (18 proc.) nurodo, kaip NVO gali pasitelkusios šias priemones tikslingai skleisti informaciją (garso ir vaizdo įrašai), į pateiktą klausimą gauti atsakymą (e. komentarai), įdiegti paieškos sistemas (kvietimo dalyvauti srityje – 18 proc.), kuriomis naudodamiesi piliečiai ar kiti suinteresuotieji galėtų rasti atitinkamų duomenų, informacijos, žinių. Kvietimo dalyvauti srityje įvertintomis SMS / MMS (26 proc.) NVO gali skleisti informaciją piliečiams ir kviesti tuos piliečius ir suinteresuotuosius, kurių įsitraukimas ir dalyvavimas yra aktualus NVO.

Remiantis respondentų vertinimais ir išsamiai apibrėžus NVO siekių *kurti dialogą* ir *stiprinti piliečių dalyvavimą* vykdymą teigiama, kad kai kurių e. komunikacijos priemonių taikymas sąlygoja atitinkamą informacijos sklaidos ar bendravimo pobūdį (vienkryptį, dvikryptį). Kitame skyriuje apibendrinamas respondentų įvertintų tradicinių būdų ir e. komunikacijos priemonių taikymas NVO vykdomo tarpininkavimo ir jam priskiriamų veiklų kontekste.

3.3.13. Nevyriausybinių organizacijų tarpininkavimo veiklos įgyvendinimas tradiciniais būdais ir elektroninėmis komunikacijos priemonėmis

Siekis kurti dialogą su sprendimų priėmėjais (94 proc.) ir kitais suinteresuotaisiais (89 proc.). Lyginant NVO taikomų tradicinių būdų ir e. komunikacijos priemonių, skirtų dialogui kurti, vertinimą ir jo analizę galima teigti, kad konsultavimui priskirtų veiklų įgyvendinimas e. komunikacijos priemonėmis apima formalesnį bendravimą nei šią veiklą realizuojant tradiciniais būdais. Šiais būdais vykdomas konsultavimas apima vienkryptį ir dvikryptį komunikacijos pobūdį, piliečių ar suinteresuotųjų įsitraukimą bei vienpusę ir dvikryptę informacijos sklaidą.

Nustatyta, kad NVO vykdomam piliečių skatinimui svarstyti jiems pasiūlytais klausimais (96 proc.) NVO gali taikyti beveik visus tradicinius būdus (išskyrus socialinę partnerystę – 25 proc., programas – 15 proc., NVO forumus – 28 proc., informaciją telefonu – 9 proc.) ir visas e. komunikacijos priemones. Šiuo atveju pažymimas tam tikrų tradicinių būdų apibrėžtumas, kai tais būdais NVO turi mažiau galimybių tiesiogiai bendrauti būtent su piliečiais.

NVO vykdoma konsultavimui priskirta ekspertinės nuomonės pateikimo veikla (93 proc.) gali būti realizuojama taikant daugelį tradicinių būdų (socialinę partnerystę, programas, dalyvavimą kuriant teisės aktų projektus – 18 proc., NVO forumus, diskusijas savivaldybėse – 43 proc., mokymus – 28 proc., konsultavimą – 15 proc., edukacines veiklas – 37 proc.). E. dalyvavimo taikymo kontekste ši veikla gretinama su NVO vykdomomis patariamosiomis, svarstymo

diskusijomis ir gali būti įgyvendinama e. paštu (40 proc.) ar interneto diskusijų forumuose (18 proc.).

Remiantis šių veiklų įvertinimų analize teigiama, kad NVO kuriamas dialogas su sprendimų priėmėjais ar kitais suinteresuotaisiais e. komunikacijos priemonėmis yra formalus, neapimantis tiek dialogo kūrimo galimų bendravimo variantų, kaip tai būtų galima padaryti tradiciniais būdais.

Kiekvienos NVO veiklos vykdymui įvertintos e. komunikacijos priemonės nurodo tik tos veiklos įgyvendinimui būdingą informacijos sklaidos ir bendravimo pobūdį. Atsižvelgiant į tradicinių būdų ir e. komunikacijos priemonių taikymo analizę teigiama, kad NVO dialogas su sprendimų priėmėjais galimai kuriamas intensyviau pasitelkiant tradicinius būdus, o ne tokį konkretizuotą dialogą su kitais suinteresuotaisiais kuriančias e. komunikacijos priemones.

Siekis stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose (96 proc.). Informacijos sklaidos socialiniuose tinkluose taikant e. komunikacijos priemones analizėje nustatyta, kad dauguma įvardytų e. komunikacijos priemonių piliečiams suteikia galimybę pateikti atsakymą, pasisakyti, todėl galima teigti, jog informacijos sklaida per e. dalyvavimą kaip komunikacinį būdą nėra vienpusė.

NVO informacijos sklaidai priskirtomis e. komunikacijos priemonėmis gali informuoti piliečius, visuomenę apie tradiciniais būdais vykdomas veiklas. Bendrų, viešų akcijų, projektų (97 proc.) veiksmo ir savanorystės skatinimo (97 proc.) reikšmės, besisiejančios su tradiciniais būdams priskiriamų švenčių, akcijų apibrėžimu, NVO yra realizuojamos nustatytais tradiciniais būdais (edukacinėmis veiklomis – 48 proc., seminarais – 47 proc., per šventes – 44 proc., mokymus – 39 proc., konferencijas – 38 proc.). Todėl įvertintomis e. komunikacijos priemonėmis NVO gali vykdyti informacijos sklaidą apie tas akcijas ar projektus (internetu svetainėse – 73 proc., naujienlaiškiais – 54 proc., momentinėmis žinutėmis, pranešimais – 32 proc.), kartu siekdamos gauti piliečių nuomonių ar pasiūlymų (internetinėmis apklausomis – 25 proc., virtualiose bendruomenėse – 25 proc.). Atsižvelgiant į tyrimo dalyvių pateiktus

vertinimus, dauguma informacijos sklaidai pasitelkiamų tradicinių būdų įvertinti kaip svarbūs. Išskiriamos kelios informacijos sklaidai skirtos e. komunikacijos priemonės, vertinamos kaip svarbios.

Bendroms akcijoms (97 proc.) ir savanorystei skatinti (97 proc.) skirtų tradicinių būdų vertinimas pažymi, kad NVO gausiau ir beveik vienodai pasitelkia visus tradicinius būdus, išskyrus peticijas (8 proc.) ir protestus (8 proc.). Vertindami e. komunikacijos priemones, respondentai pažymėjo nedaug rengiantys e. peticijų (8 proc.) ar e. protestų (4 proc.). Atsižvelgiant į respondentų vertinimus galima apibrėžti NVO komunikacijos priemonių taikymo specifiškumą, kai, priešingai nei buvo įvertinti tradiciniai būdai, pagrindinėmis e. komunikacijos priemonėmis kiekvienoje srityje išskiriamos tos pačios e. komunikacijos priemonės. Atsižvelgiant į tokį e. komunikacijos priemonių taikymo pobūdį, formuluojama išankstinė nuostata, kad NVO vykdomoms veikloms ir veiksams įgyvendinti svarbesni yra tradiciniai būdai, o e. komunikacijos priemonės galima taikyti vykdant iš anksto parengtos informacijos sklaidą.

Remiantis tradicinių būdų vertinimu nustatyta, kad NVO vykdomas piliečių ir suinteresuotųjų konsultavimas (70 proc.) grindžiamas informacijos, duomenų sklaida, gerosios patirties ir praktikos viešinimu, lemiančiais tolesnį bendradarbiavimą įsitraukus piliečiams ar suinteresuotiesiems. Galima teigti, kad piliečių ar kitų suinteresuotųjų NVO vykdomas toks konsultavimas iš dalies siejasi su e. dalyvavimo *konsultavimo* reikšme, akcentuojančia abipusį formalų bendravimą.

NVO siekio *stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose* galimas realizavimas tradiciniais būdais, e. komunikacijos priemonės traktuojant kaip įrankius, taikomus vienkryptės ar dvikryptės informacijos sklaidai ar atitinkamam bendravimui vykdyti.

Tradicinių būdų ir e. komunikacijos priemonių taikymo analizė išryškino galimos informacijos pateikimo, bendravimo kryptis, kartu sąlygojančias piliečių įtraukimą. Tokios komunikacinės veiklų ir veiksmų įgyvendinimui

priskirtos komunikacinės raiškos papildo e. dalyvavimo informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo sampratą. NVO vykdomo tarpininkavimo kontekste informacijos pateikimą gali inicijuoti piliečiai ar kiti suinteresuotieji. Dvikryptės informacijos sklaidos pobūdis nurodo formalų ar neformalų konsultavimą. Piliečių įgalinimas pasireiškia, kai tradiciniais būdais ar e. komunikacijos priemonėmis įtraukti piliečiai dalyvauja ir teikia pasiūlymus, išsako nuomones, siūlo sprendimus, inicijuoja bendravimą su NVO ar kitais suinteresuotaisiais, įsitraukia į atitinkamas veiklas, apie kurių vykdymą buvo informuoti ar sužinojo bendraudami su NVO ar kitais dalyviais.

Nors tarpininkavimą kaip tikslą įvertino mažiausiai respondentų (63 proc.), atsižvelgiant į jam realizuoti skirtų veiklų, veiksmų ir jų vykdymui priskirtų tradicinių būdų ir e. komunikacijos priemonių vertinimą teigiama, kad tarpininkavimas yra tokia pat svarbi NVO vykdoma veikla kaip atstovavimas (69 proc.) ir viešųjų reikalų sprendimas (85 proc.).

3.4. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomas atstovavimas kaip tikslas ir veikla

Atstovavimą kaip NVO realizuojamą tikslą įvertino 69 proc. tyrimo dalyvių.

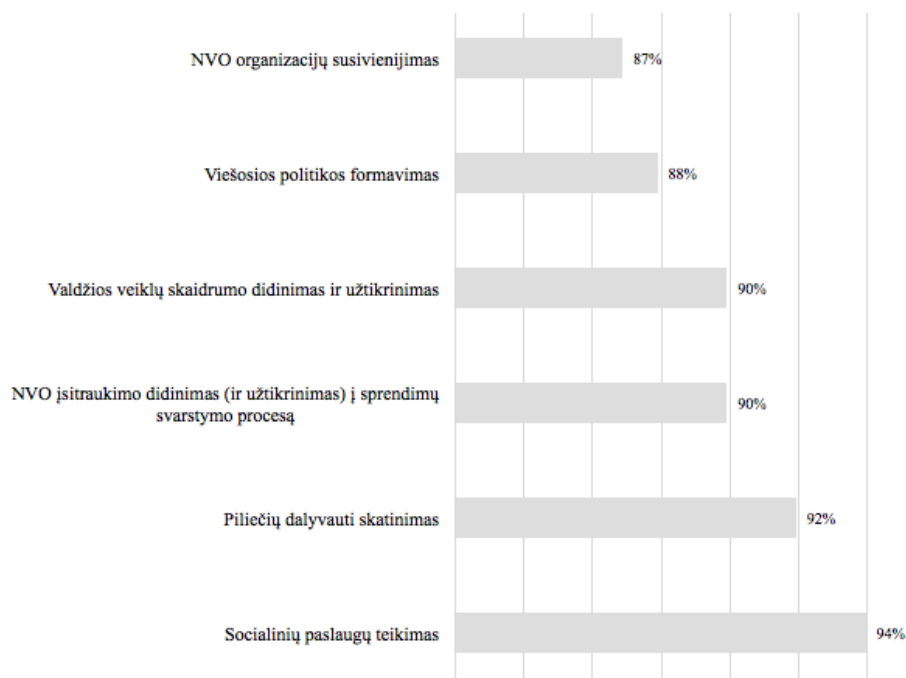
NVO kaip atstovavimą dalyvių interesams įvertino 80 proc. respondentų. Atstovavimą piliečių interesams kaip svarbią veiklą įvertino 94 proc. respondentų; bendrus NVO, kitų NVO ir viešojo sektoriaus organizacijų interesus įvertino 86 proc. respondentų; bendrus NVO ir viešojo sektoriaus organizacijų interesus įvertino 85 proc. respondentų; atstovavimą NVO ir kitų NVO interesams įvertino 84 proc. respondentų; atstovavimą NVO interesams įvertino 83 proc. respondentų.

Teorinėje disertacijos dalyje apibrėžtos atstovavimui priskiriamų kai kurių sprendžiamų klausimų (interesų) reikšmės. NVO vykdomas atstovavimas įvardytais sprendžiamais klausimais grindžiamas bendradarbiavimo kūrimu ir jo išlaikymu tarp atstovaujamųjų.

3.4.1. Atstovavimo veiklai priskiriamų klausimų sprendimas

Atstovavimas išskirtų dalyvių interesams siejasi su sprendžiamų klausimų (interesų) turiniu ir jų svarba, kurią įvertino 79 proc. respondentų. Kaip svarbūs įvertinti visi sprendžiami klausimai: *socialinių paslaugų teikimas* (94 proc.), *piliečių skatinimas dalyvauti* (92 proc.), *NVO įsitraukimo į veiklą didinimas* (90 proc.), *valdžios veiklų skaidrumo didinimas* (90 proc.), *viešosios politikos formavimas* (88 proc.), *visų NVO susivienijimas* (87 proc.) (žr. 13 diagramą).

13 diagrama. NVO sprendžiami klausimai vykdant atstovavimo veiklą



Įvardyti sprendžiami klausimai atitinka NVO realiai vykdomas veiklas. Dalis sprendžiamų klausimų nurodo NVO iniciatyvą ir darbą padedant piliečiams – teikiant socialines paslaugas (94 proc.), skatinant piliečius dalyvauti veikloje (92 proc.). Kiti sprendžiami klausimai apima NVO, piliečių ir kitų suinteresuotųjų bendrus tikslus – didinti ir užtikrinti valdžios veiklų skaidrumą (90 proc.), formuoti viešąją politiką (88 proc.). Realizuojant šiuos tikslus siekiama gerinti piliečių socialinį gyvenimą, NVO veiklų vykdymą, stiprinti abipusį pasitikėjimą tarp piliečių ir sprendimų priėmėjų. Tam tikri sprendžiami

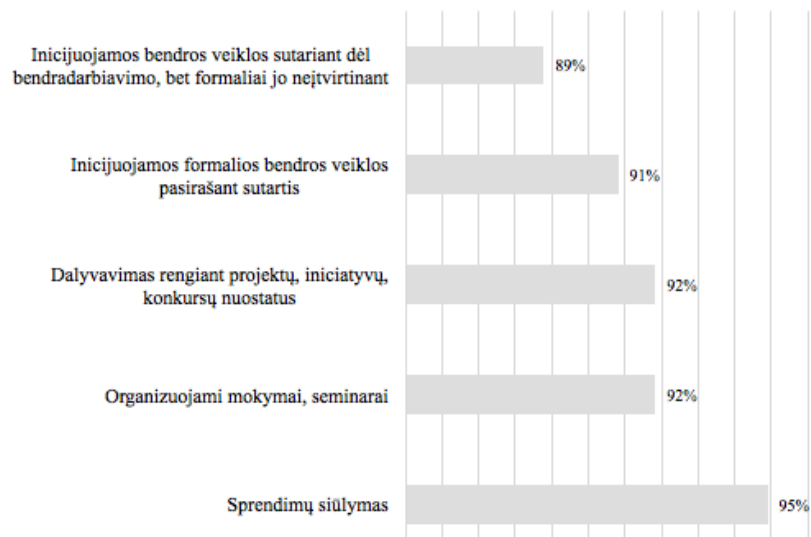
klausimai nurodo NVO pozicijos įtvirtinimą atstovaujant įvardytiems dalyviams – didinti (ir užtikrinti) NVO įsitraukimą į sprendimų svarstymo procesą (90 proc.), vykdyti NVO susivienijimą (87 proc.).

Visus išskirtus sprendžiamus klausimus NVO gali realizuoti kurdamos ir stiprindamos bendradarbiavimą su įvardytais dalyviais.

3.4.2. Nevyriausybinių organizacijų veiklą, skirtą kurti ir stiprinti bendradarbiavimą, realizavimas

Bendradarbiavimą, kuriuo realizuojama atstovavimo veikla, įvertino 78 proc. tyrimo dalyvių. Visas bendradarbiavimui priskirtas veiklas, kuriomis stiprinamas ir kuriamas NVO bendradarbiavimas, respondentai įvertinto kaip svarbias (žr. 14 diagramą).

14 diagrama. NVO veiklos kuriant ir stiprinant bendradarbiavimą



Remiantis respondentų vertinimais, apibrėžiamas atstovavimui priskiriamų klausimų sprendimas vykdant bendradarbiavimui priskirtas veiklas:

- *socialinių paslaugų teikimas* (94 proc.) gali būti įgyvendinamas siūlant sprendimus (95 proc.), inicijuojamomis formaliomis bendromis veiklomis pasirašant sutartis (91 proc.), organizuojamais mokymais, seminarais (92 proc.);

- *viešosios politikos formavimas* (88 proc.) taip pat realizuojamas formaliomis bendromis veiklomis (91 proc.) ir bendromis veiklomis sutariant dėl bendradarbiavimo, bet formaliai jo neįtvirtinant (89 proc.);
- *NVO susivienijimas* (87 proc.) įgyvendinamas inicijuojant formalias bendras veiklas per pasirašomas sutartis (91 proc.);
- *valdžios veiklų skaidrumo didinimas ir užtikrinimas* (90 proc.) įgyvendinamas visomis bendradarbiavimą kuriančiomis ir stiprinančiomis veiklomis;
- *piliečių dalyvauti skatinimas* (92 proc.) vykdomas organizuojant mokymus, seminarus (92 proc.), rengiant projektų, iniciatyvų, konkursų nuostatus (92 proc.);
- *NVO įsitraukimo didinimas (ir užtikrinimas) į sprendimų svarstymo procesą* (90 proc.) realizuojamas NVO siūlant sprendimus (95 proc.), inicijuojant formalias bendras veiklas per pasirašomas sutartis (91 proc.) ir formaliai bendradarbiavimo neįtvirtinant (89 proc.).

Sprendimų siūlymu (95 proc.) ir formalių bendrų veiklų inicijavimu (91 proc.) NVO oficialiai teikia paslaugas atitinkamiems dalyviams, piliečiams. Įsitraukusios į formalias bendras veiklas (91 proc.), NVO gali dalyvauti valdžios institucijose rengiamuose sprendimų svarstymo procesuose (90 proc.), atstovaudamos piliečių ar kitų dalyvių interesams, vykdant bendrų veiklų ir interesų skatinamą NVO susivienijimą. Dėl formalių bendrų veiklų pasirašant sutartis (91 proc.) NVO gali dalyvauti sprendimų priėmimo procese (viešosios politikos kontekste). Formaliai neįtvirtintas bendradarbiavimas (89 proc.) įgalina NVO dalyvauti svarstant ir priimant sprendimus kaip ekspertui, atstovaujančiam atitinkamų dalyvių interesams ir teikiančiam informaciją arba dalyvaujančiam diskusijose, pasitarimuose. Visos šios veiklos grindžiamos dvikrypte komunikacija, apimančia NVO įsitraukimą į atitinkamų veiklų vykdymą, kai NVO siekia skleisti informaciją, vykdyti konsultavimą ir ugdyti pačių NVO kompetencijas.

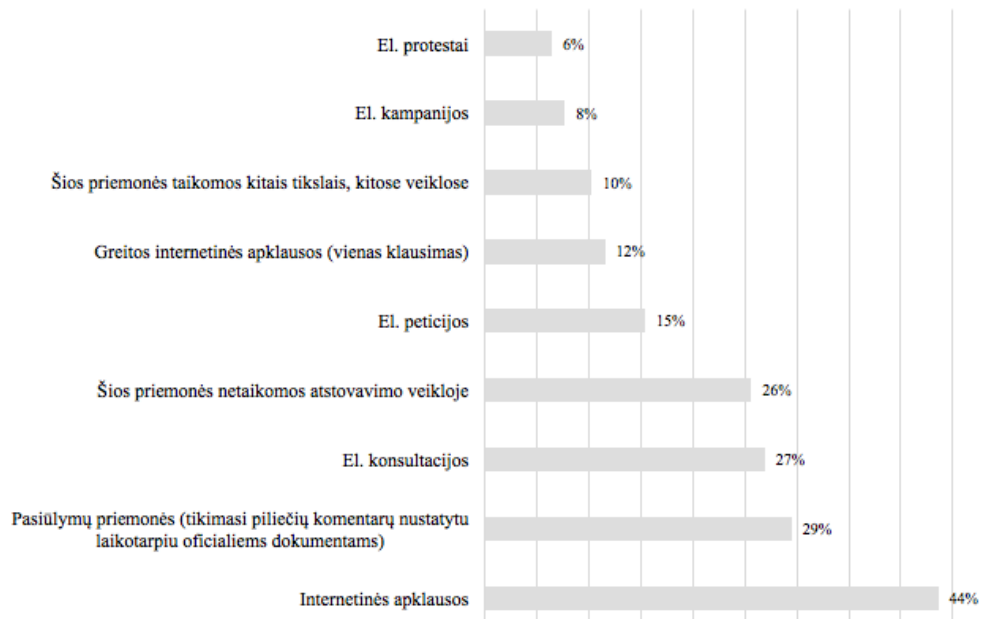
Apie teikiamas socialines paslaugas (94 proc.) NVO gali informuoti piliečius ar kitus suinteresuotuosius organizuodamos mokymus, seminarus (92 proc.). Jų metu NVO gali tiesiogiai skatinti piliečių dalyvavimą (92 proc.) tam tikrose veiklose, iniciatyvose, projektuose ar pateikiant nuomones, siūlymus, atsiliepimus apie atitinkamus įvykius arba problemas. Mokymų, seminarų veikla apima informacijos pateikimą ir dvikryptę komunikaciją, sąlygojančią piliečių ar kitų dalyvių įsitraukimą. Bendradarbiaudamos su kitomis institucijomis ar kitais suinteresuotaisiais ir rengdamos projektų, iniciatyvų, konkursų nuostatus (92 proc.), NVO gali tiesiogiai atstovauti dalyvių interesams ir paveikti kilusių problemų sprendimą. Į šių projektų, iniciatyvų, konkursų nuostatus gali būti įtraukta piliečių dalyvavimo sąlyga, galinti lemti didesnę piliečių dalyvavimą.

NVO gali didinti ir užtikrinti valdžios veiklų skaidrumą visomis apibrėžtomis veiklomis, nes per visas šias veiklas yra atstovaujama NVO, piliečių, viešojo sektoriaus institucijų interesams. Rezultatyvus atstovavimui priskirtų klausimų sprendimas įvardytomis veiklomis gali sąlygoti korupcijos nykimą ir skaidresnę valdžios veiklą.

3.4.3. Nevyriausybinių organizacijų atstovavimo veikla pasitelkiant elektroninį dalyvavimą

E. komunikacijos priemonių taikymą siekiant vykdyti atstovavimo veiklą įvertino 62 proc. respondentų (žr. 15 diagramą). Tyrimo dalyviams vertinti pateiktos e. komunikacijos priemonės, kuriomis, atsižvelgiant į jų reikšmes, NVO turėtų spręsti su atstovavimu susijusį klausimą.

15 diagrama. NVO atstovavimo veiklai realizuoti taikomos
e. komunikacijos priemonės



Remiantis respondentų vertinimais įvardijama, kaip atstovavimui priskirti klausimai gali būti įgyvendinami taikant e. komunikacijos priemones:

- *socialinių paslaugų teikimo* (94 proc.) klausimą NVO gali spręsti pasitelkdamos pasiūlymų priemones (29 proc.) ir e. konsultacijas (27 proc.). Pasiūlymų priemonėmis siekiama gauti piliečių nuomonių, pasisakymų, pastabų su socialinių paslaugų teikimu susijusiais klausimais. E. konsultacijomis NVO atsako į suinteresuotųjų pasiteiravimus, į kiekvieną užklausą dėl socialinių paslaugų teikimo ar į kitus su šia tema susijusius klausimus;
- *viešosios politikos formavimas* (88 proc.) NVO vykdomo atstovavimo kontekste siejamas su socialinių paslaugų teikimu (94 proc.) ir dalyvavimu priimant sprendimus pasitelkus e. konsultacijos priemones (27 proc.). Šiomis priemonėmis kuriamas formalus bendravimas, kurio metu NVO gali teikti savo ir iš piliečių gautas pastabas, pasiūlymus, patarimus sprendimų priėmėjams ar viešojo sektoriaus atstovams;

- *NVO susivienijimas* (87 proc.) gali būti realizuojamas NVO pasitelkiant e. konsultacijas (27 proc.), kai NVO bendrauja ir bendradarbiauja tarpusavyje ir su valdžios atstovais siekdamos spręsti probleminius klausimus ir vykdyti su tų klausimų sprendimu susijusias veiklas, t. y. NVO siekia konsultuoti kitus suinteresuotuosius. Šiuo atveju e. konsultacijomis gali būti vykdomas formalus arba neformalus bendravimas. NVO taip pat gali teikti e. protestus (6 proc.) siekdamos viešai paskelbti NVO poziciją visuomenei aktuali problema ar klausimu. Tokiais e. protestais NVO siekia skleisti informaciją visuomenei;
- *valdžios veiklų skaidrumo didinimas ir užtikrinimas bei piliečių skatinimas dalyvauti* yra realizuojami taikant respondentų daugiausia įvertintas internetines apklausas (44 proc.), mažiau taikomas pasiūlymų priemonės (29 proc.), e. konsultacijas (27 proc.); rečiausiai taikomas e. peticijas (15 proc.), greitas internetines apklausas (12 proc.), e. protestus (6 proc.)²⁷. Visomis įvardytomis priemonėmis yra vykdomas formalus bendravimas tarp NVO, piliečių ir valdžios atstovų. Šio bendravimo metu dalyviai išreiškia savo poziciją pateikdami nuomones, pasiūlymus ar atsakymus į klausimus;
- *piliečių skatinimas dalyvauti* (92 proc.) gali būti realizuojamas e. kampanijomis (8 proc.), kurių metu NVO gali organizuoti atitinkama tema grįstus mokymus, konsultacijas tiesioginių ar netiesioginių transliacijų metu. Tokios e. kampanijos apima vienpusę NVO vykdomą informacijos sklaidą, kuria siekiama sudominti piliečius ir suteikti jiems naujų žinių ar kitą naudingą informaciją;

²⁷ Pavyzdžiui, www.skaidrumolinija.lt „Skaidrumo linija“ skirta pranešti apie galimas korupcines veiklas ar biurokratizmą, paklausti, kaip elgtis susidūrus su tokiais pažeidimais. Svetainėje sudarytos galimybės pranešti apie galimą korupcijos ar biurokratizmo atvejį, su kuriuo susidūrė svetainės lankytojas; užduoti klausimą svetainės administratoriams arba visiems svetainės lankytojams, kaip elgtis susidūrus su tokiu pažeidimu; patarti kitiems lankytojams, uždavusiems viešą klausimą (NVO ir valdžios sektorių bendradarbiavimas: geroji Europos praktika ir pilotinis modelis Lietuvai, 2015).

- *NVO įsitraukimo didinimas (ir užtikrinimas) į sprendimų svarstymo procesą* yra vykdomas e. konsultacijomis (27 proc.), kurias pasitelkusios NVO gali dalyvauti kaip ekspertai, išsakantys konkrečius siūlymus ar pastabas svarstomu klausimu, t. y. konsultuodami kitus dalyvius. E. konsultacijomis NVO gali dalytis gerąja patirtimi ar išsamiomis, tiksliomis žiniomis ir taip didinti ir užtikrinti NVO dalyvavimą sprendimų svarstymo procese.

26 proc. respondentų pažymėjo, kad vertinimui pateiktos e. komunikacijos priemonės netaikomos vykdant atstovavimo veiklą; 10 proc. nurodė, kad šios priemonės taikomos kitais tikslais ir atliekant kitą veiklą. Vis dėlto apibrėžus atstovavimu sprendžiamų klausimų įgyvendinimą taikant e. komunikacijos priemones teigiama, kad NVO gali spręsti šiuos klausimus e. komunikacijos priemonėmis. Įvertintos priemonės gali būti įvardijamos kaip pagalbinės NVO vykdant bendradarbiavimui priskirtas veiklas²⁸.

Visos respondentų įvertintos e. komunikacijos priemonės apima formalų bendravimą, kuriuo siekiama nustatyti dalyvių, kuriems NVO atstovauja, poreikius, nuomones, pasiūlymus (internetinėmis apklausomis – 44 proc., pasiūlymų priemonėmis – 29 proc., e. peticijomis – 15 proc., greitomis internetinėmis apklausomis – 12 proc.); abipusę informacijos sklaidą vykdant e. konsultacijas (27 proc.), kurių metu ne tik vyksta formalus bendravimas, bet dalyvaujant neoficialiose diskusijose vyksta abipusė duomenų, žinių, informacijos sklaida. Vienpuse informacijos sklaida, pasitelkusios e. kampanijas (8 proc.) ir e. protestus (6 proc.), NVO siekia skleisti informaciją visuomenei ir skatinti piliečių dalyvavimą: informuoti visuomenę apie teikiamas socialines

²⁸ Trys respondentai pažymėjo kai kurias e. komunikacijos priemones ir teiginį, kad šios priemonės yra taikomos kitais tikslais, kitoje veikloje. Trys respondentai pažymėjo kai kurias e. komunikacijos priemones ir pateikė jų taikymo pavyzdžius: 1) „esame vieni iš įstatymo projekto rengėjų ir prašome NVO, mokslininkų, savivaldybių atstovų vertinimų, pasiūlymų, kad galėtume projektą tobulinti ir kaip įmanoma geresnį pateikti registravimui Seime“; 2) „analizuojame neigiamą valdžios institucijų veiklą, ją viešiname, spendžiame problemas nurodant, kas negerai ir laukiame rezultatų“; 3) „siuntinėjame žinutes e. paštu Europos parlamentarams“. Vienas respondentas pažymėjo teiginį, kad šios e. komunikacijos priemonės taikomos kitais tikslais, ir nurodė, jog atstovavimą vykdo pasitelkdamas socialinį tinklą „Facebook“.

paslaugas, organizuojamus mokymus, seminarus ar kitus visuomenei aktualius klausimus.

Apibendrinimas. Įvertintos e. komunikacijos priemonės (62 proc.), kuriomis gali būti realizuojama atstovavimo veikla (69 proc.), nurodo, kaip jų taikymas papildytų išskirtų klausimų sprendimą. Šių priemonių taikymą taip pat galima priskirti prie bendradarbiavimo priskirtų veiklų vykdymo (78 proc.), kuriomis NVO gali realizuoti sprendžiamus klausimus:

- siekdamos teikti socialines paslaugas (94 proc.) ir didinti NVO įsitraukimą (ir užtikrinimą) į sprendimų svarstymo procesus (90 proc.), NVO gali siūlyti sprendimus (95 proc.) pasitelkusios e. konsultacijas (27 proc.);
- siekdamos teikti socialines paslaugas (94 proc.) ir skatinti piliečius dalyvauti, NVO gali organizuoti mokymus, seminarus (92 proc.) pasitelkusios e. kampanijas (8 proc.) (viešinant informaciją apie vykdomus mokymus, seminarus arba paskelbiant tų mokymų, seminarų įrašus);
- siekdamos skatinti piliečius dalyvauti (92 proc.), NVO gali įsitraukti į projektų, iniciatyvų, konkursų nuostatų rengimą (92 proc.) e. konsultacijomis (27 proc.), kurių metu NVO dalyvauja diskusijose, pasitarimuose, kuria formalų ar neformalų bendravimą; taikydamos internetines apklausas (44 proc.), pasiūlymų priemones (29 proc.), kuriomis sužinomos piliečių ar kitų dalyvių nuomonės, pasiūlymai ir į juos atsižvelgiama formuluojant projektų, iniciatyvų, konkursų turinį. Rengiamos iniciatyvos gali būti įgyvendinamos e. peticijų (15 proc.) forma, kai siekiama piliečių įsitraukimo ir pasirašymo peticijose. Pasitelkusios e. kampanijas (8 proc.), e. protestus (6 proc.) NVO gali skleisti informaciją apie rengiamus projektus, iniciatyvas, konkursus;
- siekdamos dalyvauti formuojant viešąją politiką (88 proc.), vykdant NVO susivienijimą (87 proc.), NVO gali inicijuoti formalias bendras

veiklas (91 proc.), kurių įgyvendinimas svarstomas pasitelkiant e. konsultacijas (27 proc.). Tų veiklų metu vyksta formalus ar neformalus bendravimas;

- siekdamos dalyvauti formuojant viešąją politiką (88 proc.), NVO gali inicijuoti bendras veiklas sutardamos dėl bendradarbiavimo, bet formaliai jo neįtvirtindamos (89 proc.), kai iniciatyva siekiant vykdyti bendras veiklas kyla iš NVO ir yra įgyvendinama taikant e. konsultavimą (27 proc.), grįstą neformaliu bendravimu.

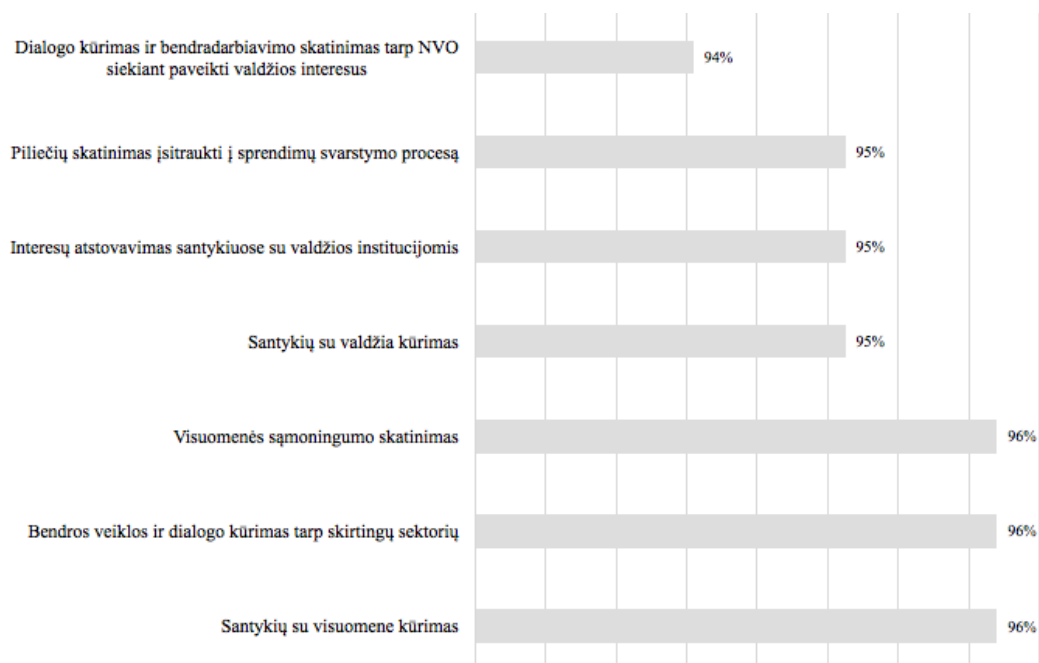
Pateiktas bendradarbiavimui priskirtų veiklų vykdymas taikant e. komunikacijos priemones patvirtina anksčiau įvardytą teiginį, kad e. komunikacijos priemonės papildo atstovavimu sprendžiamų klausimų vykdymą ir nurodo informacijos sklaidos ar komunikacijos pobūdį. Vis dėlto šiomis priemonėmis nesukuriamas tiesioginis kontaktas tarp NVO ir kitų dalyvių, kuris yra būtinas siekiant realizuoti atstovavimą bendravimui priskirtomis veiklomis.

3.5. Lietuvos nevyriausybinų organizacijų įsitraukimas į viešųjų reikalų sprendimą

NVO tikslą įsitraukti į viešųjų reikalų sprendimą įvertino 85 proc. respondentų. NVO įsitraukimą į viešųjų reikalų sprendimą apima tyrimo dalyvių vertinimu išskirti sprendžiami viešieji reikalai, bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis ir jo pavyzdžiai.

NVO sprendžiamus viešuosius reikalus įvertino 74 proc. respondentų (žr. 16 diagramą).

16 diagrama. NVO įsitraukimas į sprendžiamus viešuosius reikalus



Įvertintų viešųjų reikalų sprendimas pirmiausia siejamas su atitinkamomis tarpininkavimu ir atstovavimu vykdomomis veiklomis ar sprendžiamais klausimais. Toks sąryšis nurodo, kurių viešųjų reikalų sprendimas gali būti patikslinamas taikant e. komunikacijos priemones ar pateikiant tam tikrus pavyzdžius.

Santykių su valdžia kūrimo (95 proc.) įgyvendinimas atitinka NVO atstovavimu sprendžiamų klausimų vykdymą: viešosios politikos formavimą (88 proc.), valdžios veiklų skaidrumo didinimą ir užtikrinimą (90 proc.), NVO įsitraukimo didinimą (ir užtikrinimą) į sprendimų svarstymo procesą (90 proc.). Santykių su valdžia kūrimas yra realizuojamas šių sprendžiamų klausimų įgyvendinimu vykdant priskirtas bendradarbiavimo veiklas ir pasitelkiant išskirtas e. komunikacijos priemones.

Santykių su visuomene kūrimo (96 proc.) įgyvendinimas atitinka NVO atstovavimu sprendžiamų klausimų vykdymą: socialinių paslaugų teikimą (94 proc.), piliečių dalyvauti skatinimą (92 proc.). Santykių su visuomene kūrimas yra realizuojamas šių sprendžiamų klausimų įgyvendinimu vykdant priskirtas bendradarbiavimo veiklas ir pasitelkiant išskirtas e. komunikacijos priemones.

Interesų atstovavimo santykiuose su valdžios institucijomis (95 proc.) įgyvendinimas siejasi su NVO atstovavimu sprendžiant klausimus: NVO įsitraukimo didinimu (90 proc.), valdžios veiklų skaidrumo didinimu (90 proc.).

Bendros veiklos ir dialogo kūrimo tarp skirtingų sektorių (96 proc.) įgyvendinimas siejasi su tarpininkavimu ir konsultavimui priskirtų veiklų (71 proc.) realizavimu taikant tradicinius būdus (70 proc.) ir e. komunikacijos priemones (70 proc.). Šis klausimas siejasi ir su atstovavimu sprendžiamais klausimais bei jų apibrėžtu įgyvendinimu: NVO įsitraukimo didinimu (90 proc.), valdžios veiklų skaidrumo didinimu (90 proc.), viešosios politikos formavimu (88 proc.), NVO susivienijimo klausimu (87 proc.).

Dialogo kūrimas ir bendradarbiavimo skatinimas tarp NVO siekiant paveikti valdžios interesus (94 proc.) realizuojamas atstovavimu sprendžiamais viešosios politikos formavimo (88 proc.) ir valdžios veiklų skaidrumo didinimo ir užtikrinimo (90 proc.) klausimais. Šio dialogo kūrimas realizuojamas įvardytų klausimų sprendimui skirtomis bendradarbiavimo veiklomis ir išskirtomis e. komunikacijos priemonėmis.

Visuomenės sąmoningumo skatinimas (96 proc.) realizuojamas atstovavimu sprendžiant klausimus: valdžios veiklų skaidrumo didinimu (90 proc.), skatinimu piliečius dalyvauti (92 proc.).

Piliečių skatinimo įsitraukti į sprendimų svarstymo procesą (95 proc.) realizavimas siejamas su NVO atstovavimo veiklai priskirtu „piliečių skatinimu dalyvauti“ (92 proc.) ir tarpininkavimu realizuojamu siekiu „stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose“ (96 proc.).

Nustačius viešųjų reikalų sąsajas su atstovavimui ir tarpininkavimui priskirtomis veiklomis ar sprendžiamais klausimais, įvardijama, kuriems viešiesiems reikalams įgyvendinti reikalinga išsami analizė. *Dialogo kūrimas ir bendradarbiavimo skatinimas tarp NVO siekiant paveikti valdžios interesus* (94 proc.) yra patikslinamas respondentų pateiktais pavyzdžiais. *Piliečių skatinimo įsitraukti į sprendimų svarstymo procesą* (95 proc.) realizavimas patikslinamas

tiriant NVO vykdomą piliečių įgalinimo veiklą taikant e. komunikacijos priemones.

NVO vykdomas viešųjų reikalų sprendimas grindžiamas atstovavimą lydinčio bendradarbiavimo samprata, kadangi, kaip nustatyta, NVO vykdomoje tarpininkavimo veikloje atsiskleidžia informacijos, duomenų sklaida grįstas bendradarbiavimas. Piliečių skatinimas įsitraukti, NVO realizuojamas visomis pagrindinėmis veiklomis, detalizuojamas tiriant NVO vykdomą piliečių įgalinimą taikant e. komunikacijos priemones.

3.5.1. Nevyriausybinių organizacijų ir kitų organizacijų bendradarbiavimas sprendžiant viešuosius reikalus

NVO bendradarbiavimą su kitomis (vyriausybėmis, nevyriausybėmis, privačiomis) organizacijomis per dalyvavimą sprendžiant viešuosius reikalus įvertino 73 proc. respondentų. Teigiamai šį bendradarbiavimą įvertino 88 proc. respondentų. Kad su įvardytomis organizacijomis nebendradarbiauja, pažymėjo 6 proc. respondentų; kad nežino, ar bendradarbiauja, įvertino 5 proc. respondentų. 88 proc. tyrimo dalyvių patvirtino bendradarbiaujantys su kitomis organizacijomis sprendžiant viešuosius reikalus. 55 proc. respondentų įvardijo, su kokiomis organizacijomis bendradarbiauja: su kitomis NVO (77 proc.), su vyriausybėmis (43 proc.), su privačiomis organizacijomis (14 proc.), su kultūros institucijomis (6 proc.), su visomis tokius pat tikslus turinčiomis organizacijomis (6 proc.), su vietos veiklos grupėmis (4 proc.), su universitetais (3 proc.).

Apibendrinant respondentų pateiktus duomenis teigiama, kad, dalyvaudamos sprendžiant įvardytus viešuosius reikalus, NVO daugiausia bendradarbiauja su kitomis nevyriausybėmis ir vyriausybėmis organizacijomis (išsamūs pavyzdžiai pateikiami 3 priede)²⁹. Respondentų kaip

²⁹ Be to, vienas respondentas pažymėjo, kad „nori bendradarbiauti, tačiau jaučia pasipriešinimą iš kitų organizacijų“; vienas respondentas pažymėjo, kad nebendradarbiauja, nors įvardijo organizacijas, su kuriomis bendradarbiauja.

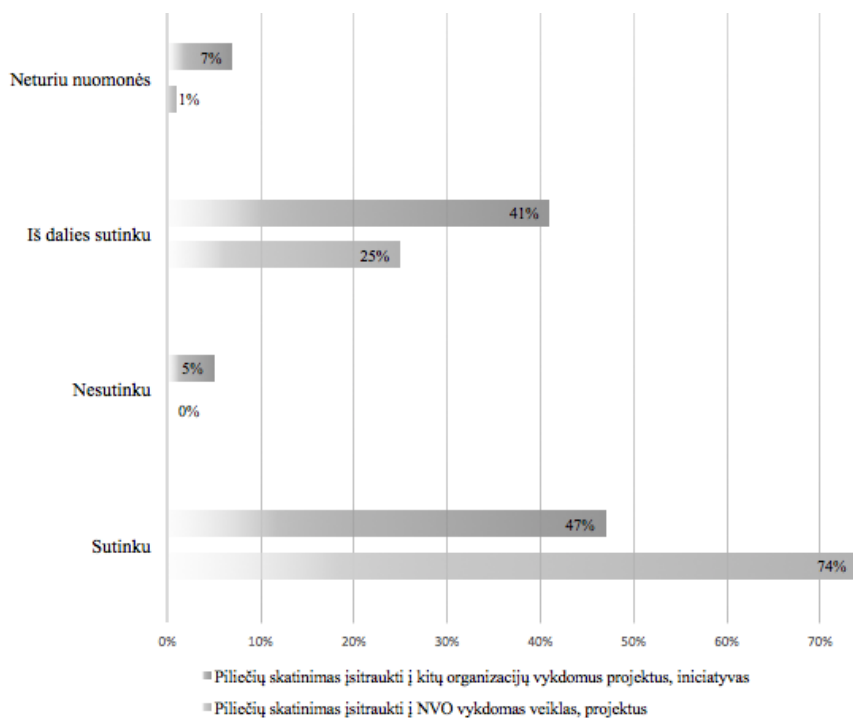
svarbiausias pažymėtas bendradarbiavimas su kitomis NVO ir vyriausybėmis organizacijomis realizuojamas sprendžiant daugumą viešųjų reikalų: kuriant santykius su valdžia (95 proc.), atstovaujant interesams santykiuose su valdžios institucijomis (95 proc.), kuriant bendras veiklas ir dialogą tarp skirtingų sektorių (96 proc.), kuriant dialogą ir skatinant bendradarbiavimą tarp NVO, kai siekiama paveikti valdžios interesus (94 proc.).

Remiantis respondentų pateiktais pavyzdžiais, nurodančiais bendradarbiavimą su kitomis institucijomis, teigiama, kad NVO, sprendamos viešuosius reikalus, daugiausia bendradarbiauja su kitomis NVO (77 proc.) ir vyriausybėmis organizacijomis (43 proc.).

3.5.2. Nevyriausybinių organizacijų vykdomos piliečių įgalinimo veiklos ir jų realizavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis

Tarpininkavimo, atstovavimo, sprendžiamų viešųjų reikalų veiklose įvardyti siekiai „stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu grįstuose projektuose“, „piliečių skatinimas dalyvauti“, „piliečių skatinimas įsitraukti į sprendimų svarstymo procesą“. Piliečių skatinimas **įsitraukti** analizuojamas remiantis respondentų pateiktais teiginių vertinimais. Piliečių skatinimą įsitraukti į NVO vykdomas veiklas, projektus įvertino 74 proc. respondentų; iš dalies vykdomą šią veiklą įvertino 25 proc. respondentų. Piliečių skatinimą įsitraukti į kitų (valstybinių, privačių, nevyriausybinių) organizacijų vykdomus projektus, iniciatyvas įvertino 47 proc. respondentų; iš dalies vykdomą šią veiklą įvertino 41 proc. respondentų (žr. 17 diagramą).

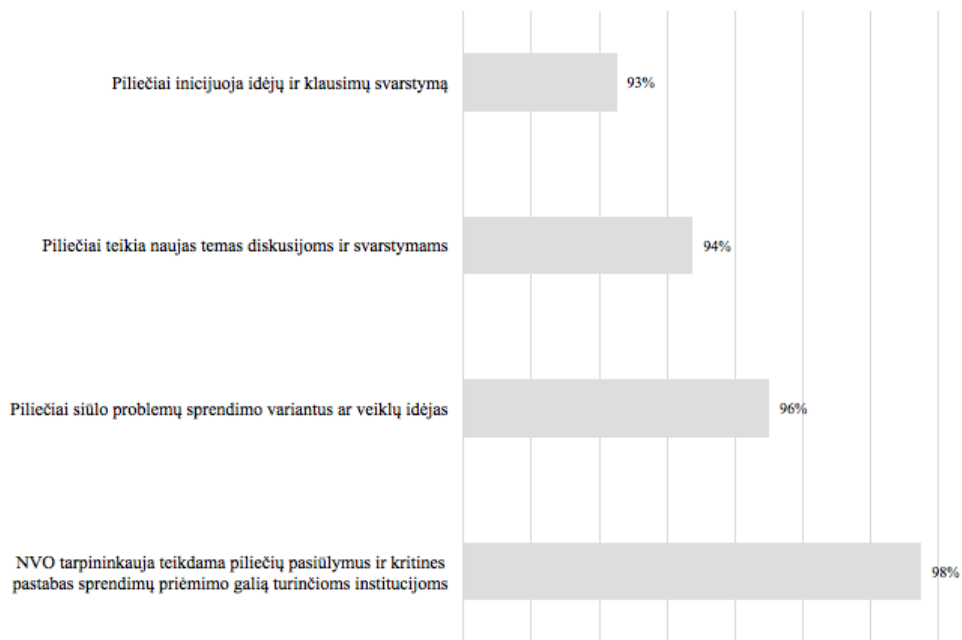
17 diagrama. Piliečių skatinimas įsitraukti į NVO ir kitų organizacijų vykdomas veiklas, projektus, iniciatyvas (73 proc.)



Remiantis respondentų vertinimais teigiama, kad, skatinant piliečius įsitraukti, kaip pagrindiniai partneriai įvardijamos kitos NVO (74 proc.).

Piliečių įgalinimą kaip vieną NVO realizuojamų tikslų įvertino 75 proc. respondentų; kad nerealizuoja šios veiklos, pažymėjo 20 proc. respondentų; nežino, ar vienas iš tikslų yra piliečių įgalinimas, įvertino 6 proc. respondentų. Vadovaujantis respondentų vertinimu, svarbiomis vadinamos visos piliečius įgalinančios veiklos, kuriomis sukeliamas piliečių dėmesys, reakcijos, iniciatyvos, skatinančios piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą (žr. 18 diagramą). Piliečiams įgalinti skirtas veiklas įvertino 71 proc. respondentų.

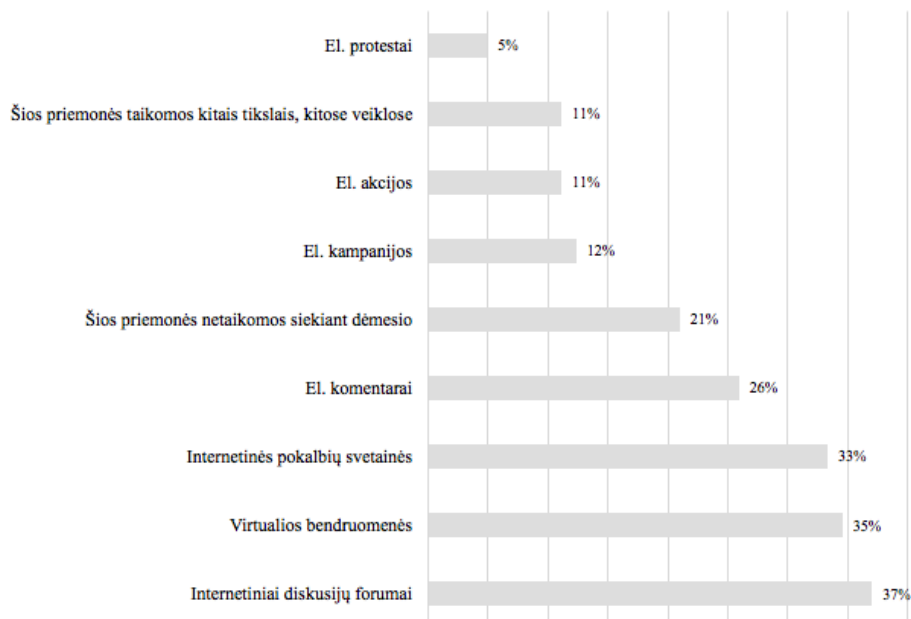
18 diagrama. NVO vykdomos veiklos piliečių įgalinimui



Respondentų įvertintos piliečių įgalinimo veiklos nurodo, kokias veiklas vykdo piliečiai, NVO realizuodami piliečių įgalinimą. 98 proc. respondentų įvertino piliečių įgalinimo veiklą, apimančią NVO tarpininkavimą siekiant gauti iš piliečių pasiūlymų ir juos pristatyti sprendimų priėmimo galią turinčioms institucijoms. Kitos veiklos pabrėžia piliečių iniciatyvumą: siūlant problemų sprendimo variantus ar veiklų idėjas (96 proc.), teikiant naujas temas diskusijoms ir svarstymams (94 proc.), inicijuojant idėjų ir klausimų svarstymą (93 proc.).

Šioms veikloms realizuoti išskirtos e. komunikacijos priemonės, kuriomis, atsižvelgdamos į jų reikšmes, NVO turėtų vykdyti piliečiams įgalinti išskirtas veiklas. E. komunikacijos priemonės įvertino 65 proc. respondentų, pažymėję, kokios e. komunikacijos priemonės užtikrina piliečių dėmesį, reakciją į NVO vykdomas piliečių įgalinimo veiklas (žr. 19 diagramą).

19 diagrama. NVO taikomos elektroninės komunikacijos priemonės, užtikrinančios piliečių dėmesį NVO įgyvendinamoms veikloms



Remiantis respondentų vertinimu (65 proc.), pagrindinės e. komunikacijos priemonės, užtikrinančios piliečių dėmesį, yra interneto diskusijų forumai (37 proc.), virtualios bendruomenės (35 proc.), interneto pokalbių svetainės (33 proc.), mažiau taikomi e. komentarai (26 proc.), rečiausiai – e. kampanijos (12 proc.), e. akcijos (11 proc.), e. protestai (5 proc.). 21 proc. respondentų pažymėjo, kad šios priemonės netaikomos siekiant piliečių dėmesio, reakcijų, iniciatyvų³⁰.

Remiantis tyrimo dalyvių vertinimu nustatomas piliečiams įgalinti skirtų veiklų įgyvendinimas išskirtomis e. komunikacijos priemonėmis:

³⁰ Konkrečius šių priemonių taikymo pavyzdžius pateikė trys respondentai: 1. „socialiniai tinklai“; 2. „internetų svetainės, [daugiausiai dėmesį bandome pritraukti per Facebook paskyrą ir savo tinklalapį, bet dažniausiai tai tradiciniais metodais – per spaudą, spaudos pranešimus, kad žurnalistai atkreiptų dėmesį]“; 3. „[pažymėtomis priemonėmis nurodome trūkumus ir jų sprendimo būdus taikomomis priemonėmis]“. Pateiktuose pavyzdžiuose išskirti socialiniai tinklai ir interneto svetainės siejasi su respondentų vertintomis e. komunikacijos priemonėmis. Pavyzdžiuose įvardytos priemonės turi platesnę pritaikymo reikšmę nei konkrečiai vertinti įvardytos priemonės.

- *interneto diskusijų forumuose* (37 proc.), *virtualiose bendruomenėse* (35 proc.), *interneto pokalbių svetainėse* (33 proc.), *e. komentaraais* (26 proc.) piliečiai gali inicijuoti idėjų ir klausimų svarstymą (93 proc.), siūlyti problemų sprendimo variantus ar veiklų idėjas (96 proc.), teikti naujas temas diskusijoms ir svarstymams (94 proc.). Šias veiklas piliečiai gali vykdyti jų iniciatyva įkurtose bendruomenėse, svetainėse, forumuose ar įsitraukti į NVO kuriojamas minėtas priemones. Šiuo atveju pažymima vienas pusė informacijos sklaida, kai NVO piliečiams skleidžia informaciją apie tokių priemonių veikimą arba piliečiai inicijuoja informacijos sklaidą apie veikiančias svetaines ar forumus. Pasitelkus šias priemones yra vykdoma dvikryptė informacijos sklaida, kai dalyviai keičiasi informacija ir duomenimis bei pereina į neoficialų bendravimą. E. komentaraais pažymimas formalus bendravimas tarp NVO ir piliečių, kuriais NVO gali gauti problemų sprendimo siūlymų ar veiklų idėjų (96 proc.), teikti naujas temas diskusijoms ir svarstymams (94 proc.). Piliečiai gali inicijuoti idėjų ir klausimų svarstymą (93 proc.) visomis išskirtomis e. komunikacijos priemonėmis, išskyrus e. komentarus (26 proc.).
- NVO vykdomais *e. protestais* (5 proc.), *e. akcijomis* (11 proc.) piliečiai gali teikti naujas temas diskusijoms ir svarstymams (94 proc.). Šiuo atveju būtų vykdoma vienas pusė informacijos sklaida iš piliečių pusės viešinant parengtą informaciją ir tikintis, kad tokiu būdu bus atkreiptas dėmesys į akcentuojamą problemą.
- *E. kampanijomis* (12 proc.), kurių metu NVO skelbia, viešina, transliuoja atitinkamą informaciją, duomenis suinteresuotiesiems internetinėje erdvėje, NVO gali sukelti piliečių reakcijas, dėmesį, kad piliečiai, pasitelkdami kitas įvertintas e. komunikacijos priemones ir jas taikydami, galėtų dalyvauti iniciatyvose, projektuose, veiklose.
- NVO gauna piliečių pasiūlymų ir kritinių pastabų (98 proc.) interneto diskusijų forumuose (37 proc.), virtualiose bendruomenėse (35 proc.),

interneto pokalbių svetainėse (33 proc.), e. komentarais (26 proc.). Gautus pasiūlymus ir pastabas NVO perduoda – tarpininkauja – sprendimų priėmimo galią turinčioms institucijoms (98 proc.) e. komunikacijos priemonėmis, respondentų įvertintomis tiriant NVO kuriamą dialogą su sprendimų priėmėjais (94 proc.) ir kitais suinteresuotaisiais (89 proc.): e. paštu (40 proc.), interneto svetainėse (41 proc.), naujienlaiškiais (19 proc.), momentinėmis žinutėmis (19 proc.)³¹.

Respondentų įvertintomis priemonėmis realizuojamas piliečių iniciatyvumas siekiant įsitraukti į sprendimų svarstymo procesus ir visuomenei aktualių klausimų sprendimą.

Siekiant nustatyti piliečių įgalinimo veiklų sąsajas su kitose NVO vykdomose veiklose realizuojamu piliečių skatinimu įsitraukti ir dalyvauti, dar kartą pateikiamas šių veiklų galimas įgyvendinimas taikant e. komunikacijos priemones. Tokių sąsajų tarp vykdomų veiklų ir priskirtų priemonių nustatymas leidžia sukonkretinti NVO poziciją vykdant piliečių įgalinimo veiklas.

Su tokiomis piliečiams įgalinti (71 proc.) skirtomis veiklomis siejasi savanorystės skatinimo (97 proc.) ir bendrų, viešų socialinių akcijų, projektų kūrimo (97 proc.) veiksmi, kuriems realizuoti kaip pagrindines e. komunikacijos priemones respondentai pažymėjo interneto svetaines (73 proc.), e. pašta (73 proc.), naujienlaiškius (54 proc.), momentines žinutes (32 proc.)³².

Respondentai kaip pagrindines išskyrė priemones, kurias pasitelkia NVO siekdamos vykdyti piliečių konsultavimą ir stiprinti jų dalyvavimą e. paštu (69 proc.), interneto svetainėse (42 proc.), internetinėmis apklausomis (22 proc.)³³.

³¹ Žr. 3.3.8. skyrių, 8 diagramą (NVO viešoms diskusijoms, pokalbiams, debatams pasitelkiamos elektroninės komunikacijos priemonės).

³² Žr. 3.3.10. skyrių, 10 diagramą (NVO kvietimas dalyvauti įvairių suinteresuotųjų projektuose, iniciatyvose elektroninėmis komunikacijos priemonėmis).

³³ Žr. 3.3.11. skyrių, 11 diagramą (NVO suinteresuotųjų konsultavimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis).

Atstovavimu vykdomoms veikloms realizuoti siekiant skatinti piliečių dalyvavimą (92 proc.) kaip pagrindines e. komunikacijos priemones respondentai pažymėjo internetines apklausas (44 proc.), greitas internetines apklausas (12 proc.), pasiūlymų priemones (29 proc.), e. konsultacijas (27 proc.), e. peticijas (15 proc.), e. protestus (6 proc.), e. kampanijas (8 proc.).

Remiantis pateiktais duomenimis teigiama, kad NVO vykdomas piliečių įgalinimas nėra tapatus piliečių įsitraukimo ir jų konsultavimo veikloms. Atsižvelgiant į išskirtą NVO tarpininkavimui ir atstovavimui priskirtų veiklų realizavimą taikant e. komunikacijos priemones teigiama, kad jos apima informacijos sklaidos ir komunikacijos procesus, vienkryptį ar dvikryptį informacijos pateikimą ir bendravimą. NVO vykdomu piliečių įgalinimu akcentuojamas piliečių iniciatyvumas siekiant įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus ar kitų klausimų sprendimą.

Apibendrinant teigiama, kad NVO vykdoma piliečių įgalinimo veikla yra atskira, nesiejama su tarpininkavimo ir atstovavimo veiklomis, todėl jai priskirtų veiklų analizė pasitelkiant e. komunikacijos priemones yra tikslinga.

Dialogo kūrimas ir bendradarbiavimo skatinimas tarp NVO siekiant paveikti valdžios interesus (94 proc.) yra pagrįstai priskiriamas viešiesiems reikalams, nes respondentų pateikti pavyzdžiai patvirtina dialogo kūrimo ir bendradarbiavimo svarbą tarp NVO. Kuriamo tokio dialogo ir skatinamo bendradarbiavimo vykdymas realizuojamas atliekant atstovavimui priskiriamas veiklas.

Kitų viešųjų reikalų reikšmė yra pakankamai plati, todėl šiems reikalams priskiriamos reikšmės siejant jų įgyvendinimą su kitomis veiklomis (santykių su visuomene kūrimas – 96 proc., visuomenės sąmoningumo skatinimas – 96 proc., santykių su valdžia kūrimas – 95 proc.). Kitų sprendžiamų viešųjų reikalų reikšmė nurodo sprendimo pobūdį, todėl jų įgyvendinimas konkrečiai siejamas su kitų veiklų vykdymu (interesų *atstovavimas* santykiuose su valdžios institucijomis – 95 proc., *dialogo kūrimas* ir *bendradarbiavimo skatinimas* tarp

NVO – 94 proc., bendros veiklos ir *dialogo kūrimas* tarp skirtingų sektorių – 96 proc.).

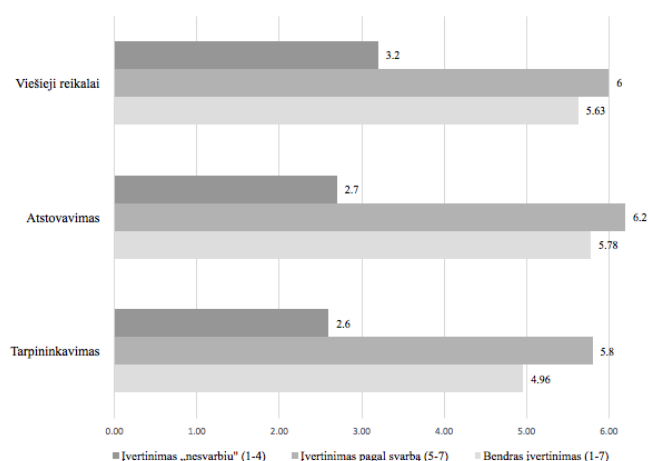
3.6. Lietuvos nevyriausybinų organizacijų veiklų įgyvendinimas taikant elektroninį dalyvavimą: rezultatų apibendrinimas ir diskusija

Šiame poskyryje pateikiami kai kurių NVO įgyvendinamų veiklų, remiantis tyrimo rezultatais ir teorine reikšme, patikslinimai ir apibendrinami atlikto tyrimo rezultatai išskiriant pagrindinių NVO tikslų vertinimą, jų vietą teorijoje, šių tikslų svarbą. Įvardijami NVO veikloms realizuoti pasirenkamų būdų ir priemonių taikymo veiksniai, lemiantys e. dalyvavimo priemonių taikymo ypatumus Lietuvoje.

Pagrindiniai nevyriausybinų organizacijų tikslai

Apibendrinant tyrimo rezultatus teigiama, kad į visus anketoje pateiktus klausimus atsakė apie 80 proc. respondentų. Tyrimo dalyviai, nevertinę tuose klausimuose pateiktos informacijos, galimai nesiekia realizuoti šių tikslų arba šiuos tikslus realizuoja nesąmoningai ir nesureikšmina tikslų apibrėžties. Kadangi skirtumas šiuos tikslus vertinant drauge yra neženklus (tarpininkavimą įvertino 63 proc. respondentų, atstovavimą – 69 proc., viešuosius reikalus – 85 proc.), siekiant nustatyti pagrindinį NVO realizuojamą tikslą nurodomi šių tikslų vertinimo vidurkiai (žr. 20 diagramą).

20 diagrama. Pagrindiniai Lietuvos NVO tikslai



Viešųjų reikalų sprendimas respondentų įvertintas kaip svarbiausias (85 proc.), lyginant su tarpininkavimo (63 proc.) ir atstovavimo (69 proc.) įvertinimu. Toks respondentų vertinimas paaiškinimas tuo, kad viešųjų reikalų sprendimo reikšmė apima ir tarpininkavimo („<...> tarp atitinkamų suinteresuotųjų <...>“), ir atstovavimo („<...> interesų atstovavimą <...>“) tikslus. Sąryšis tarp sprendžiamų viešųjų reikalų ir atitinkamų veiklų patvirtinamas respondentų (73 proc.) įvertinimu, kuriuo teigiama, kad NVO dalyvavimas sprendžiant viešuosius reikalus turi įtakos kitų vykdomų veiklų įgyvendinimui. Su šiuo teiginiu *sutiko* 45 proc. respondentų, *iš dalies sutiko* 42 proc. respondentų, *nesutiko* 8 proc. respondentų, *neturėjo nuomonės* 4 proc. respondentų. Todėl apibendrinant teigiama, kad NVO vykdomas viešųjų reikalų sprendimas grindžiamas atstovavimą lydinčio ir veiksmais grįsto bendradarbiavimo samprata, kadangi NVO vykdomoje tarpininkavimo veikloje atsiskleidžia informacijos, duomenų sklaida, komunikacija grįstas bendradarbiavimas.

Nors daugumos NVO sprendžiamų viešųjų reikalų vykdymas siejasi su atstovavimui ir tarpininkavimui priskirtų veiklų įgyvendinimu, NVO vykdomos piliečių įgalinimo veiklos skiriasi nuo NVO siekių ar veiksmų stiprinant ar skatinant piliečių dalyvavimą. Piliečių įgalinimo veiklomis akcentuojamas piliečių iniciatyvumas, kuriuo remdamiesi piliečiai dalyvauja svarstant idėjas ir klausimus (93 proc.), teikia temas diskusijoms (94 proc.), siūlo problemų sprendimo variantus ar veiklų idėjas (96 proc.); ir tik po šių piliečių iniciatyvų NVO tarpininkauja teikdamos piliečių pasiūlymus ir kritines pastabas priėmimo galią turinčioms institucijoms (98 proc.). Taigi NVO gali vykdyti atskirą piliečių įgalinimo veiklą, kuri siejasi su e. dalyvavimo *piliečių įgalinimo* samprata, akcentuojančia piliečių iniciatyvomis grįstus veiksmus siekiant įsitraukti į sprendimų svarstymo procesus. Nors piliečių įgalinimas yra viena iš e. dalyvavimo perspektyvų, tačiau viešųjų reikalų sprendimo kontekste ši perspektyva reiškia NVO vykdomą veiklą.

Remiantis nurodytų vertinimų vidurkiais³⁴, kaip svarbiausią Lietuvos NVO realizuojamą tikslą galima įvardyti atstovavimą. Atsižvelgiant į respondentų pateiktus vertinimus teigiama, kad NVO daugiausia atstovauja piliečių interesams (94 proc.), ir tai tiesiogiai siejasi su tarpininkavimo veikla (trečia pagal svarbą, žr. 20 diagramą), nes NVO nurodo, jog pagrindinė jų užduotis – tarpininkauti tarp valstybės institucijų ir piliečių (tarpininkavimas tarp privačių organizacijų ir piliečių ar privačių ir vyriausybinių institucijų nėra tarp išskiriamų prioritetinių veiklų, nors teorinėje literatūroje tai ryškinama kaip esminė NVO veikla). Tarpininkavimo tarp valstybės institucijų ir piliečių veikla prilyginama NVO viešųjų reikalų sprendimo veiklai. Toks veiklų pasiskirstymas, o tiksliau – NVO prisiimamas vaidmuo, nurodo, kad Lietuvos NVO save suvokia kaip organizacijas, kurios prisiima piliečių atstovo vaidmenį santykiuose su valstybe, tačiau vykdomas veiklas labiau sieja su informacijos teikimu, konsultavimu ar edukacine funkcija.

Nevyriausybinių organizacijų siekiamų tikslų ir vykdomų veiklų svarba

Analizuojant naujų NVO vykdomų veiklų įgyvendinimą išryškėjo trys pagrindinės NVO veiklų sritys, kurios vykdomos siejant tarpininkavimą, atstovavimą, viešųjų reikalų sprendimą:

- 1) NVO ir piliečių sąveika: atstovavimas piliečiams ir su tuo susijusios piliečių konsultavimo ir informavimo veiklos;
- 2) NVO ir vyriausybinių institucijų sąveika, dažniausiai siejama su NVO kaip piliečių interesams atstovaujančių institucijų įsitraukimu į tam tikrus sprendimų priėmimo etapus;
- 3) NVO vykdomas piliečių aktyvinimas.

³⁴ Vertinimo vidurkis – suma visų įvertinimų, padaugintų iš tų įvertinimų kiekio ir padalinta iš viso įvertinimo kiekio (respondentų skaičiaus).

Nevyriausybinių organizacijų ir piliečių sąveika

NVO siekiamas *kurti dialogą su sprendimų priėmėjais ir kitais suinteresuotaisiais* realizuoti buvo įvardytos atitinkamos konsultavimui priskirtos veiklos.

NVO vykdomos konsultavimui priskirtos veiklos atitinka e. dalyvavimo konsultavimo sampratos teorinę reikšmę. Gauti duomenys nurodo, kad visomis konsultavimui priskirtomis veiklomis yra kuriamas dialogas tarp NVO ir sprendimo priėmėjų ar kitų suinteresuotųjų. Šiuo atveju konsultavimui priskirtos veiklos leidžia patikslinti NVO ir piliečių sąveiką pabrėžiant NVO vykdomą atstovavimą piliečiams ir su tuo susijusias piliečių konsultavimo ir informavimo veiklas.

Viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas apima konsultavimu grindžiamą abipusį santykį, kai NVO bendrauja su piliečiais, o piliečiai pateikia atsakymus. Šie piliečių ar kitų suinteresuotųjų pasisakymai, grindžiami dvikrypte komunikacija, gali būti gaunami tiek tradiciniais būdais, tiek e. komunikacijos priemonėmis.

Piliečių skatinimas svarstyti jiems aktualius klausimus yra grindžiamas demokratiška sistema, atitinkančia šiuos kriterijus (Stračinskienė, 2005):

- veiksmingas dalyvavimas, kai sudaromos galimybės dalyvauti priimant sprendimus ir išsakyti savo argumentus;
- sąmoningas supratimas, kai galima sužinoti arba pateikti savo argumentus dėl to, koks sprendimas konkrečiu klausimu būtų pats geriausias suinteresuotiesiems;
- balsavimo lygybė lemiamu tarpsniu, užtikrinanti asmens pasitikėjimą savo balso ar įgaliojimų suteikimo atžvilgiu;
- darbotvarkės kontrolė, kai ji yra formuojama kartu su suinteresuotaisiais (piliečiais);
- įtraukimas, konkrečios valstybės piliečiams (jų grupėms, kitiems suinteresuotiesiems) suteikiant įgaliojimus spręsti jiems patiems rūpimus klausimus ir tenkinti savo teisėtus interesus.

Šiais kriterijais akcentuojamas svarstymo aspektas, kai skatinimo veiksmas įgyvendinamas įvairiais būdais: pavienių asmenų ir interesų grupių veikla, rengiant viešus svarstymus, pranešimus ir komentarus, organizuojant demonstracijas, vykdant rinkimų kampanijas ir lobizmą, dalyvaujant NVO, profsajungų, politinių partijų ir kitų visuomeninių junginių veikloje (NVO informacijos ir paramos centras, 2012). Taigi svarstymas – tai konkuruojančių nuomonių „pasvėrimas“ diskusijoje, kuri pasižymi šiomis savybėmis: 1) informuotumas – išsakomų argumentų teiginiai turi būti pakankamai tikslūs; 2) balansas – į tam tikrą siūlymą remiančiųjų argumentus turi būti atsakoma kitaip tuo pačiu klausimu manančiųjų argumentais; 3) sąžiningumas – dalyviai turi norėti tiek kalbėti, tiek išklausti pagarbiai ir mandagiai; 4) substantyvumas – argumentai turi būti vertinami pagal savo turinį, o ne pagal tai, kaip ir kieno jie buvo išsakyti; 5) išsamumas – dėmesio turi sulaukti visi reikšmingų visuomenės dalių požiūriai. Šis svarstymo modelis (Fishkin, 2005)³⁵ nereikalauja ypatingų kalbinių kompetencijų, o yra labiau orientuotas į diskusijos organizavimo tvarką, atitinkančią piliečių skatinimą svarstyti. Akcentuojamą diskusijos organizavimo tvarką atitinka rezultatų analizėje pateikta žyma, kad piliečių skatinimas svarstyti jiems aktualius klausimus gali būti įgyvendinamas visomis tyrimo dalyvių įvertintomis e. komunikacijos priemonėmis ir visais tradiciniais būdais (išskyrus *socialinę partnerystę, programas, NVO forumus, informaciją telefonu*).

Konsultavimui priskirtai veiklai – *piliečių skatinimas svarstyti* – NVO taikomi tradiciniai būdai siejasi su išskirtais demokratiškos sistemos kriterijais ir svarstymo diskusijai priskirtomis savybėmis.

Atsakymo pateikimas į piliečio užklausą ir atsakymas į suinteresuotųjų užklausą yra realizuojami tradiciniais būdais arba e. komunikacijos priemonėmis akcentuojant NVO teikiamą informaciją, NVO viešinamą informaciją, dvikryptės informacijos sklaidą, pereinančią į konsultavimą ar bendradarbiavimą, formalų bendravimą.

³⁵ Iš Baločkaitė ir kt., 2008.

Tikslinių grupių apklausas NVO atlieka siekdamas įvertinti savo atitinkamos veiklos įgyvendinimu sukuriamą naudą, sukaupti ir susisteminti įgytą gerąją patirtį (NVO fondas, 2010) ar stiprinti piliečiams teikiamų paslaugų, vykdomų projektų, iniciatyvų įgyvendinimą³⁶.

Apibrėžus piliečių konsultavimui priskirtų veiklų reikšmę, pateikiama NVO nuostata kai kurias šias veiklas įgyvendinti taikant tradicinius būdus. Atsižvelgiant į respondentų vertinimus, vienų konsultavimui priskirtų veiklų realizavimas taikant tradicinius būdus yra aiškus, kitų veiklų įgyvendinimas apibrėžiamas pasitelkiant papildomus duomenis.

Piliečių konsultavimui priskirta veikla – viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas – realizuojama NVO pasitelkiant įvairius tradicinius būdus, nurodančius bendravimo, grįsto dialogu, pobūdį. *Konferencijose ir seminaruose* pateikiami mokslinių, praktinių tyrinėjimų duomenys NVO aktualiomis temomis. Šiais respondentų įvertintais būdais gaunami vieši (piliečių) pasisakymai ar atsiliepimai yra reikšmingi, kadangi konferencijose ar seminaruose dalyvauja svarstoma tema suinteresuoti asmenys. Tokie tradiciniai dialogą kuriantys būdai atitinka konsultavimo nuostatą dėl formalaus abipusio bendravimo. NVO organizuojamų *švenčių* (sąskrydžių, koncertų) metu dažnai vyksta teminės akcijos. Tai yra šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklos. Akcijos taip pat yra organizuojamos taikingų protestų metu (Telešienė ir Kriauciūnaitė, 2008). Šiuo atveju viešų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas nėra formalus. *Peticijomis* NVO kreipiasi į sprendimų priėmimo galią turinčias institucijas. Kad peticijos būtų prasmingos, NVO siekia gauti kuo daugiau pritariančiųjų balsų. Taigi kaip tradicinis būdas peticija apima individų įsitraukimą, reakciją, pritarimą (atsiliepimo pateikimą).

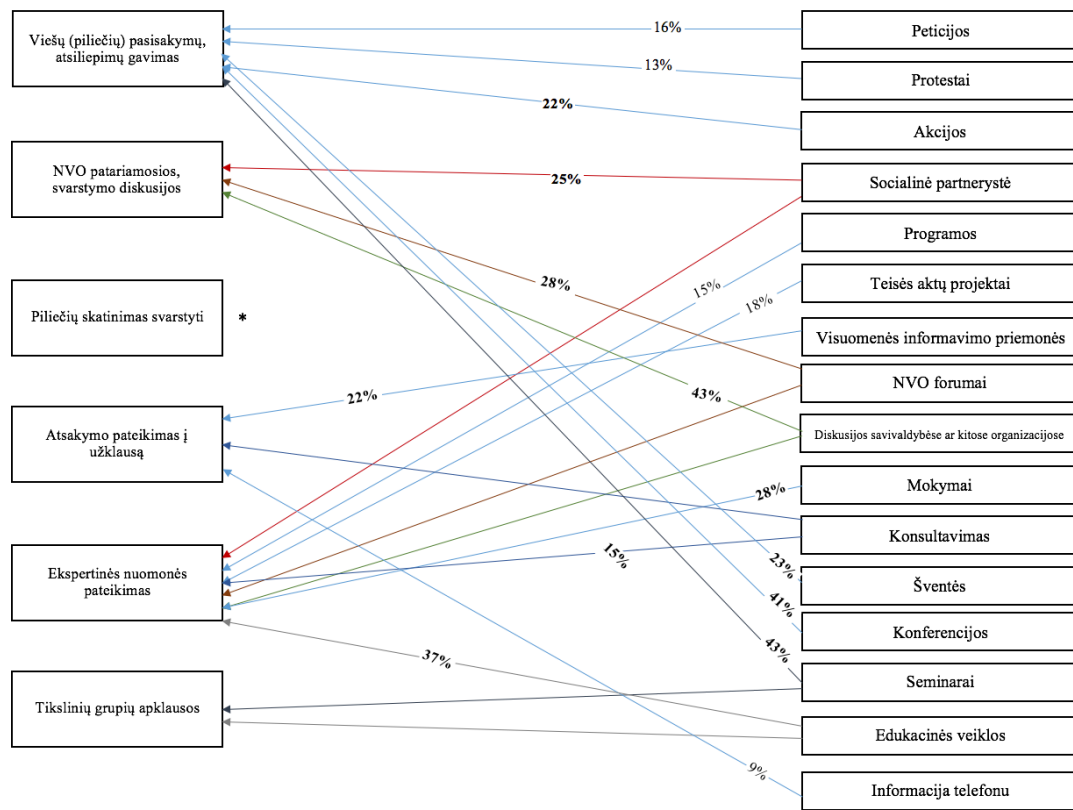
³⁶ Apklausos leidžia administruoti tam tikrą grįžtamojo atsako formą; jomis siekiama įsigilinti į rūpimus klausimus ar padėti išplėtoti tikrąjį įvairios patirties suvokimą. Tikslinė grupė – tai išsamūs pokalbiai su nedidele piliečių grupe, specialiai sudaryta konkrečiai temai aptarti. Grupės nariai yra specialiai atrinkti ir pakviesti institucijos dėl jų ypatingos patirties ar žinių. Tikslinėje grupėje siekiama užtikrinti, kad visi dalyviai turėtų galimybę dalyvauti diskusijoje (Europos vartotojų pasitenkinimo valdymo vadovas, 2010). Vadovaujantis tikslinių grupių sampratos apibrėžimu teigiama, kad NVO tikslinių grupių apklausas vykdo tradiciniais būdais pasitelkiant tiesioginį dialogą ir neįtraukiant e. komunikacijos priemonių.

NVO vykdomas konsultavimas, kuriuo realizuojama tarpininkavimo veikla, įgyja dvejopą reikšmę: kaip e. dalyvavimo samprata, pagrindžianti abipusį formalų bendravimą, ir kaip individualus NVO atliekamas darbas, apimantis konkrečias konsultavimui priskirtas veiklas (kurios suformuluotos pagal konsultavimo kaip e. dalyvavimo sampratą). Šios veiklos ir jas realizuojantys kaip labiausiai tinkantys įvertinti tradiciniai būdai (seminarai – 43 proc., diskusijos savivaldybėse – 43 proc., konferencijos – 41 proc., edukacinės veiklos – 37 proc., NVO forumai – 28 proc., mokymai – 28 proc.) rodo, kad NVO dialogo kūrimą su piliečiais traktuoja kaip informacijos sklaidą ar atstovavimą jiems (perduodant piliečių pasisakymus diskusijose savivaldybėse). Konsultavimui priskiriamos veiklos, kurios gali būti įgyvendintos pasitelkiant daugiausia tradicinių būdų (piliečių skatinimas svarstyti jiems aktualius klausimus, ekspertinės nuomonės pateikimas, viešų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas), apima NVO dialogo kūrimą su piliečiais.

NVO vykdomą piliečių konsultavimą ir informacijos sklaidą papildoma respondentų nuostata, kad konsultavimui priskirtos veiklos padeda įtraukti dalyvius į kitas NVO vykdomas veiklas (69 proc.). Tai reiškia, kad piliečių konsultavimui priskirtų veiklų vykdymas pasitelkiant tradicinius būdus praplečia kuriamo dialogo lauką, kai formaliomis ar neformaliomis diskusijomis ar informacijos sklaida NVO geba pateikti informaciją ir kitais sprendžiamais klausimais.

Siekiant patikslinti NVO ir piliečių sąveiką, kai NVO prisiima piliečių atstovo vaidmenį ir vykdo su tuo susijusias konsultavimo ir informacijos sklaidos veiklas, respondentų įvertinti tradiciniai būdai priskiriami šioms veikloms įgyvendinti siejant veiklos reikšmę ir tradicinę priemonių raišką (žr. 8 pav.).

8 paveikslas. NVO vykdomam konsultavimui priskirtų veiklų
įgyvendinimas tradicinėmis priemonėmis



* – visos tradicinės priemonės, išskyrus *socialinę partnerystę, programas, NVO forumus, informaciją telefonu*

Piliečių skatinimą svarstyti NVO vykdo visomis priemonėmis, kuriomis siekia tiesiogiai ar netiesiogiai skleisti informaciją ir konsultuoti piliečius (žr. 8 pav.). NVO vykdomas piliečių skatinimas svarstyti sąlygoja ir jų įsitraukimą į bendravimą ir į su tuo susijusias veiklas ar veiksmus, dalyvavimą projektuose ar iniciatyvose, svarstant sprendimus ar kitus klausimus.

NVO, siekdamos gauti viešų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų, daugiausia taiko priemones, kuriomis siekia konsultuoti piliečius (seminaruose, konferencijose, šventėse); vadinasi, pirminis NVO tikslas yra ne siekis gauti piliečių atsiliepimus, o stiprinti savo kompetenciją informuojant juos atitinkamais klausimais. Mažiau įvertintomis akcijomis, peticijomis, protestais NVO siekia įtraukti piliečius, skatinti juos reaguoti ir pritarti NVO vykdomoms akcijoms, peticijoms ir protestams.

Remiantis respondentų atsakymais teigiama, kad NVO apibrėžia savo funkciją kaip piliečių interesų atstovo kuriant dialogą tarp valstybės institucijų ir piliečių galimybę. Vis dėlto, atsižvelgiant į įvertintas taikomas priemones, pastebima, kad kol kas šios veiklos yra siejamos su konsultavimu, edukacinėmis veiklomis, skirtomis pačioms NVO, arba tam tikriems suinteresuotiesiems suteikiant žinių atitinkamais klausimais (pavyzdžiui, apie viešojo valdymo procesus). Atsižvelgiant į respondentų įvertintas priemones matyti, kad NVO kaip piliečių atstovo vaidmenį prisiima nederindamos jo su piliečiais, tik juos informuodamos apie savo įsitraukimą.

Nevyriausybinių organizacijų ir vyriausybinių institucijų sąveika

NVO ir vyriausybinių institucijų sąveika yra sietina su tarpininkavimo veiklomis, nors, remiantis respondentų vertinimais, ši sąveika taip pat išryškėjo per atstovavimą sprendžiamus kai kuriuos klausimus. Teoriškai šiai sąveikai priskiriami tokie siekiniai kaip sprendimų siūlymas vyriausybiniams institucijoms, bendrų veiklų, programų inicijavimas ir pan. NVO veiklų įgyvendinimas Lietuvoje rodo, kad ši NVO ir vyriausybinių institucijų sąveika realizuojama NVO aktyviai įsitraukiant į vyriausybinių institucijų kuriamas darbo grupes, save pristatant kaip piliečių interesų atstovus.

Atitinkamai patikslinamas tarpininkavimui priskirtų veiklų vykdymas, atskleidžiantis NVO ir vyriausybinių institucijų sąveiką.

NVO patariamąsios, svarstymo diskusijos su kitomis organizacijomis visuomenei aktualiais klausimais įgyvendinamos pagal Lietuvos savivaldybių NVO tarybos nuostatus. Šios diskusijos įtrauktos į NVO tarybos teisę „organizuoti diskusijas nevyriausybiniams organizacijoms aktualiais klausimais savivaldybėje“; „dalyvauti <...> posėdžiuose, kuriuose svarstomi su NVO susiję klausimai“; „NVO taryba turi teisę sudaryti darbo ar ekspertų grupes NVO plėtros politikos klausimams svarstyti“; NVO taryba pristatoma kaip

„patariamoji institucija“³⁷. Atsižvelgiant į tokį diskusijų pobūdį tikėtina, kad NVO šiose diskusijose dalyvauja savo veiklą grįsdama tradiciniais būdais, akcentuojančiais patį dalyvavimą ir tiesioginį dalyvių bendravimą. NVO dalyvavimas darbo ar ekspertų grupėse svarstant atitinkamus klausimus gali būti realizuojamas ir e. komunikacijos priemonėmis. Nuomonės, žinių, patarimų sklaidai galima pasitelkti e. pašta, naujienlaiškius, momentines žinutes, pranešimus.

Konsultavimui priskiriamos veiklos – NVO patariamąsios, svarstymo diskusijos su kitomis organizacijos visuomenei aktualiais klausimais – vykdymas realizuojamas *NVO forumuose*. NVO forumuose yra pristatomi aukščiausių nacionalinės valdžios institucijų vadovų pranešimai, Lietuvos ir užsienio šalių ekspertų pasisakymai, analizuojamos opiausios NVO sektoriaus problemos (Lietuvos nevyriausybinų organizacijų forumas, 2008). Taigi NVO forumas kaip tradicinis būdas atitinka NVO patariamųjų diskusijų vykdymą akcentuojant tiesioginį dialogo kūrimą, kai e. komunikacija gali būti išreiškiama tik įtraukiant nuotoliniu – elektroniniu tiesioginiu – būdu skaitomus dalyvių pranešimus.

NVO vykdomas *ekspertinės nuomonės pateikimas* siejasi su NVO patariamąsiomis, svarstymo diskusijomis su kitomis organizacijomis, kai NVO teikia pasiūlymus, rekomendacijas sprendžiant visuomenei aktualius klausimus³⁸. Konsultavimui priskirta veikla – ekspertinės nuomonės pateikimas – realizuojama NVO pasitelkiamu tradiciniu *teisės aktų kūrimą* apimančiu būdu. Svarstant teisės aktų projektus, NVO dalyvauja bendradarbiaudamos su vyriausybėmis institucijomis³⁹, šiuo atveju NVO dalyvauja kaip ekspertai ir

³⁷ NVO tarybos prie Vilniaus miesto savivaldybės tarybos nuostatai (2015 m. birželio 17 d., Nr. 1-61); Širvintų rajono savivaldybės NVO nuostatai (2015 m. lapkričio 26 d. Nr. 1-191); Joniškio rajono savivaldybės NVO nuostatai (2014 m. spalio 2 d., Nr. T-164).

³⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos žmogaus teisių stebėjimo instituto inicijuotas elektroninis kreipimasis į Seimo narius „Dėl konstitucijos 38-ojo straipsnio pataisų ir šeimos sampratos siaurinio“ (www.laisva.lt). Kreipimasis į LR Seimo narius dėl vykdomos alkoholio politikos (www.blaiva.org).

³⁹ Pavyzdžiui, LR Vyriausybės nutarime „Dėl LR Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimo Nr. 1244 „Dėl LR Vyriausybės teisėkūros taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ teigiama, jog „nevyriausybėnė organizacija turi teisę ministerijai raštu pranešti, kad yra suinteresuota dalyvauti derinant tam tikrus atitinkamam ministrui pavestų valdymo sričių teisės aktų

pateikia pastabas ar pasiūlymus dėl atitinkamų teisės aktų projektų. NVO vykdomi mokymai ar edukacinės veiklos siejasi su NVO teikiama konkrečia pagalba atitinkamoms visuomenės grupėms, todėl šiuo aspektu NVO dalyvauja kaip ekspertai, padedantys spręsti problemas ar organizuojantys tų problemų sprendimą. NVO įgyvendinamos programos yra vykdomos konkrečiu tikslu, siekiant gauti paramą atitinkamai veiklos sričiai plėtoti⁴⁰. Vykdomomis programomis NVO siekia užtikrinti bendradarbiavimą su kitomis institucijomis⁴¹ arba realizuoja temines programas kaip projektus ar iniciatyvas⁴². Taigi teikiamomis programomis NVO išreiškia savo kaip ekspertų poziciją siekdamas realizuoti su programomis susijusius tikslus. Socialinės partnerystės, diskusijų savivaldybėse, konsultavimo, NVO forumų reikšmė ekspertinės nuomonės pateikimo veikloje yra tokia pat, kaip buvo nurodyta ankstesnėse veiklose.

Siekdamos pateikti *ekspertinę nuomonę*, NVO pasitelkia edukacines veiklas, mokymus, diskusijas savivaldybėse ar kitose organizacijose, NVO forumus, dalyvavimą kuriant teisės aktų projektus, programas, įsitraukiant į socialinę partnerystę. Šios priemonės nurodo bendravimo dvikryptiškumą ir NVO iniciatyvą įsitraukti. Pasitelkdamos visus įvardytus tradicinius būdus, NVO vykdo konsultavimą teikdamos nuomones, patarimus, žinias, faktus suinteresuotiesiems tam tikrais klausimais.

projektus. Tokiu atveju atitinkami teisės aktų projektai teikiami asociacijai ar kitai nevyriausybinei organizacijai išvadoms gauti ir asociacija ar kita nevyriausybė organizacija išvada dėl teisės aktų projektų pateikia šių taisyklių nustatyta tvarka“ (2011 m. sausio 12 d. Nr. 66, 17¹ punktas).

⁴⁰ Pavyzdžiui, Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo nevyriausybinių organizacijų (NVO) programos tikslas – sustiprinti pilietinės visuomenės vystymąsi ir prisidėti prie socialinio teisingumo, demokratijos ir tvarios plėtros, skatinti dvišalius santykius tarp šalių donorų ir gavėjų visuomenių. NVO programa Lietuvoje orientuota į žmogaus teises, pilietinio aktyvumo skatinimą ir nevyriausybinių organizacijų gebėjimų vystymą. NVO programos Lietuvoje paramos suma, kuri turi būti panaudota vėliausiai iki 2016 metų balandžio mėnesio – 5,5 mln. eurų. Maksimali parama projektams – 90 proc. projektų vertės (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2014).

⁴¹ Pavyzdžiui, Klaipėdos rajono savivaldybės ir NVO 2014–2016 metų bendradarbiavimo programa (2014-01-30 sprendimas Nr. T11-13); Vilkaviškio rajono savivaldybės NVO rėmimo programos įgyvendinimo nuostatai (2009 m. kovo 9 d., įsakymas Nr. B-IV-249).

⁴² Pavyzdžiui, žmogaus teisių ugdymo programa, žiniasklaidos programa, judėjimo negalią turinčių žmonių mobilumo programa (Nacionalinis socialinės integracijos institutas, 2016).

Detalus atstovavimu sprendžiamų klausimų, bendradarbiavimu vykdomų veiklų ir tradicinių būdų sąryšis NVO siūlant sprendimus, inicijuojant veiklas, programas su vyriausybėmis institucijomis pateikiamas 4 priede.

Nevyriausybinių organizacijų vykdomas piliečių aktyvinimas

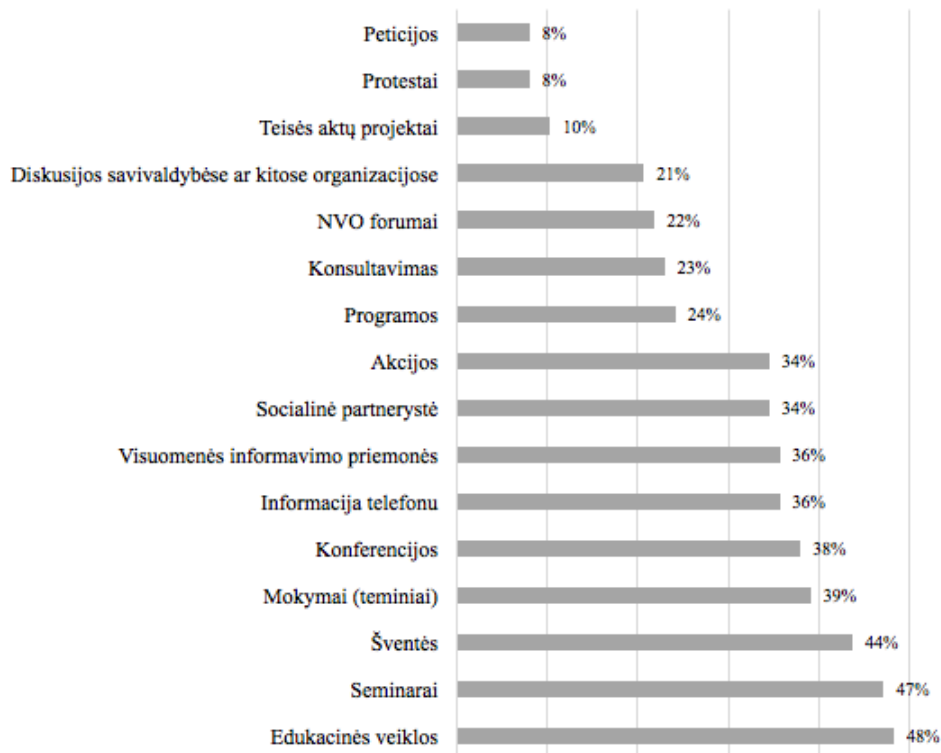
Trečioji veikla, kurią NVO išryškina kaip svarbią, yra piliečių aktyvinimas. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus ir teorines prieigas, pastebimas tam tikras neatitikimas dėl NVO atstovavimo funkcijos. NVO turi įgyti visuomenės, piliečių palaikymą ir įgaliojimą atstovauti, tačiau tyrimo metu išryškėjo, kad pačios NVO renkasi vienkryptes – tradicines priemones, t. y. daugiau akcentuoja visuomenės sąmoningumo kūrimo veiklas, santykius su visuomene, o ne konkretų darbą su piliečiais inicijuojant aktyvią veiklą (remiantis tyrimo rezultatais pastebima, kad įvairios viešos akcijos, protestai, diskusijos nėra pažymimos kaip esminės priemonės užtikrinant šias veiklas; labiau ryškinamas siekis informuoti). Tokia NVO pozicija atsiskleidžia patikslinus kai kurių NVO veiklų, susijusių su piliečių aktyvinimu, vykdymą (žr. 6 pav.).

Kvietimas dalyvauti grindžiamas piliečių atsakymo pateikimu ar reakcijomis, kai piliečiai reaguoja į NVO skatinimą įsitraukti ir tampa dalyviais. Šią grįžtamojo atsako sąlygą įvertino ir tyrimo dalyviai.

Bendras viešas socialines akcijas, projektus (97 proc.) ir savanorystės skatinimą (97 proc.) respondentai įvertino kaip svarbiausius veiksmus, skatinančius piliečių dalyvavimą. Šiuos veiksmus realizuojantys tyrimo dalyvių vertinti tradiciniai būdai priskirti suformuluotai *kvietimo dalyvauti NVO ar kitų suinteresuotųjų iniciatyvose, projektuose* sričiai. Šiuo atveju *kvietimas* yra tapatus *skatinimui*, kai pastarasis tiesiogiai siejasi su piliečių reakcijomis ar atsakymo pateikimu. NVO *kvietimui dalyvauti* pasitelkiamus tradicinius būdus įvertino 70 proc. respondentų. Informacijos sklaida grįstam NVO kvietimui dalyvauti bendruose projektuose (97 proc.), kartu skatinant savanorystę (97 proc.), pagrindiniais tradiciniais būdais respondentai įvardijo edukacines veiklas (48 proc.), seminarus (47 proc.), šventes (44 proc.), mokymus (39 proc.),

konferencijas (38 proc.), informaciją telefonu (36 proc.), visuomenės informavimo priemonės (36 proc.), socialinę partnerystę (34 proc.), akcijas (34 proc.) (žr. 21 diagramą).

21 diagrama. NVO kvietimas dalyvauti įvairių suinteresuotųjų projektuose, iniciatyvose tradiciniais būdais



Visi įvardyti būdai apima tiesioginį NVO bendravimą, dvikryptę informacijos sklaidą kviečiant, skatinant piliečius įsitraukti į NVO ar kitų suinteresuotųjų iniciatyvas ir projektus (97 proc.), į savanorystę (97 proc.) grįstas veiklas. Teikdamos informaciją telefonu (36 proc.), NVO gali kviešti įsitraukti į iniciatyvas ir projektus ne tik piliečius, bet ir NVO partnerius, rėmėjus, narius.

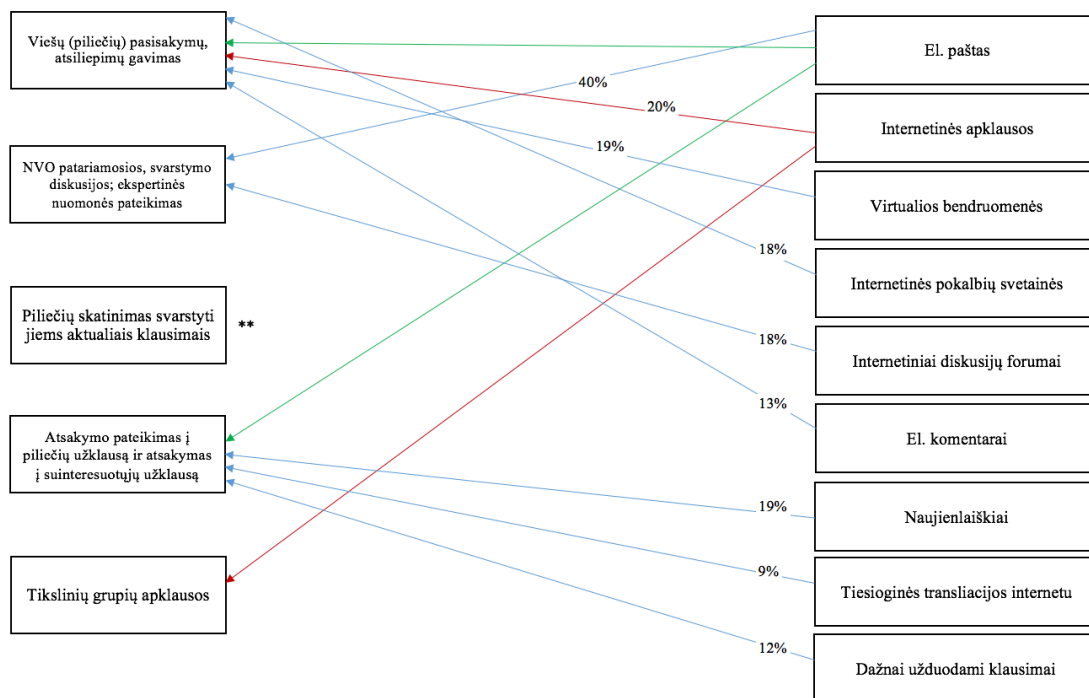
Visuomenės informavimo priemonėmis (36 proc.) NVO siekia skleisti informaciją visuomenei. Šiuo tradiciniu būdu NVO gali skleisti piliečiams informaciją, duomenis jiems svarbiais klausimais ar suteikti žinių apie vykdomas akcijas, projektus. Atsižvelgiant į tai, kad pusė respondentų įvertino

ši būdą kaip tinkamą siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, teigiama, jog NVO gali kviešti piliečius dalyvauti taikydamos vienkryptę informacijos sklaidą.

Socialinė partnerystė (34 proc.) akcentuoja bendravimą su kitais suinteresuotaisiais ar piliečiais siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą, kviečiant juos dalyvauti. Respondentai menčiau įvertino tradicinius būdus (programas – 24 proc., konsultavimą – 23 proc., NVO forumus – 22 proc., diskusijas savivaldybėse – 21 proc., dalyvavimą svarstant teisės aktus – 10 proc., protestus – 8 proc., peticijas – 8 proc.), kuriais nusakomas NVO ir kitų suinteresuotųjų bendravimas. Apibendrinant teigiama, kad NVO kviečia piliečius dalyvauti teikdamos informaciją, konsultuodamos ir edukacinėmis veiklomis (žr. 21 diagramą).

Taigi tokios Lietuvoje NVO prisiimtų veiklos kartu nurodo gana menką e. dalyvavimo priemonių naudojimą (žr. 9 pav.).

9 paveikslas. NVO vykdomam konsultavimui priskirtų veiklų įgyvendinimas elektroninėmis komunikacijos priemonėmis



** – visomis tyrimo dalyvių įvertintomis e. komunikacijos priemonėmis

NVO vykdomas *atsakymo pateikimas į piliečių užklausą* apima tam tikromis priemonėmis kuriamą abipusį formalų bendravimą (e. paštu) ir vienkryptę informacijos sklaidą siekiant aktyvaus piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo (naujienlaiškiais, tiesioginėmis transliacijomis internetu) (žr. 9 pav.).

Viešų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimą NVO realizuoja taikydamos formalų (e. komentarus, internetinėmis apklausomis, e. paštu) ir neformalų (interneto diskusijų forumuose, interneto pokalbių svetainėse, virtualiose bendruomenėse) bendravimą apimančias priemones, todėl NVO piliečius skatina labiau konsultavimo, o ne kvietimo priemonėmis (e. protestais – 5 proc., e. akcijomis – 8 proc., e. balsavimu – 9 proc., e. peticijomis – 11 proc., pasiūlymų priemonėmis – 11 proc.⁴³).

Taigi kaip pagrindinės e. dalyvavimo priemonės yra išskiriamos tos e. komunikacijos priemonių teikiamos galimybės, kurios užtikrina informacijos suteikimą, NVO pozicijos pristatymą suinteresuotiesiems (tiek valdžios institucijoms, tiek piliečiams, tiek plačiajai visuomenei).

Primenama, kad pagal svarbą NVO vykdomomis piliečių įgalinimo veiklomis respondentai įvertino: NVO tarpininkauja teikdamos piliečių pasiūlymus ir kritines pastabas sprendimų priėmimo galią turinčioms institucijoms (98 proc.); piliečiai siūlo problemų sprendimo variantus ar veiklų idėjas (96 proc.); piliečiai teikia naujas temas diskusijoms ir svarstymams (94 proc.); piliečiai inicijuoja idėjų ir klausimų svarstymą (93 proc.). Informacijos sklaidos dominavimą pažymi ir respondentų vertinimas pabrėžiant veiksmus, kuriais NVO skatina piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų vykdomuose projektuose, t. y. viešinant visuomenei aktualius klausimus (96 proc.), vykdant informacijos sklaidą socialiniuose tinkluose (96 proc.), vykdant informacijos sklaidą žiniasklaidoje (96 proc.). NVO vykdomą e. dalyvavimą, siejamą tik su informacijos sklaida, patvirtina respondentų vertinimas, nurodant, kokioms

⁴³ Iš 3.3.8. skyriaus (žr. 8 diagramą – NVO viešoms diskusijoms, pokalbiams, debatams pasitelkiamos elektroninės komunikacijos priemonės).

NVO įgyvendinamoms veikloms jos taiko e. komunikacijos priemones ir būdus: 97 proc. respondentų pažymėjo vykdomą visuomenei aktualios informacijos sklaidą⁴⁴.

Daroma prielaida, kad nors NVO veikloms įgyvendinti e. dalyvavimo priemonės yra tinkamos, tačiau dėl prisiimtos atstovavimo kaip pagrindinės veiklos NVO renkasi tokį priemonių derinį, kuris užtikrina būtent šios veiklos įgyvendinimą: tradicinėmis priemonėmis (informaciją teikiant žiniasklaidoje) ir e. dalyvavimo priemonėmis, užtikrinančiomis NVO pozicijos išraišką (informacija teikiama interneto svetainėse, socialiniuose tinkluose, įrašai, kuriais siekiama piliečių pasisakymų, ir pan.).

Galima daryti prielaidas, kad NVO naudojamos priemonės iš esmės atspindi ir piliečių pasirengimą įsitraukti į aktyvų viešųjų reikalų sprendimą. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus pastebima, kad NVO nėra pasiruošusios aktyviam piliečių įsitraukimui. Šią poziciją patvirtina ir tai, kad NVO sektorius Lietuvoje dar tik formuojasi, kad pilietinei visuomenei suvokti įsitraukimo svarbą reikia daugiau laiko (nei nepriklausomybės laikmetis). Piliečiai nėra pasirengę aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, nors jų dalyvavimą užtikrintų jau šiuo metu prieinamos e. dalyvavimo priemonės. Naujojo viešojo valdymo akcentuojamų naujų bendruomeniškumo formų, pilietinės visuomenės, organizacinių struktūrų plėtojimas, siekiant stiprinti sprendimų svarstymo ir priėmimo kokybę, gali būti efektyviai įgyvendinamas, kai NVO vykdytų prisiimtas veiklas atsižvelgdamos į piliečių nuostatas ir tikslingai taikydamos e. komunikacijos priemones. NVO, taikydamos e. dalyvavimo priemones, gali realizuoti naujojo viešojo valdymo paradigmos akcentuojamą piliečių įgalinimą.

⁴⁴ Respondentų buvo klausama, kokioms įgyvendinamoms veikloms daugiausia taiko e. komunikacijos priemones. Į šį klausimą atsakė 62 proc. respondentų. Iš jų 97 proc. pažymėjo, kad e. komunikacijos priemones taiko *visuomenei aktualios informacijos sklaidai*; 91 proc. pažymėjo, kad šias priemones pasitelkia *sprendami viešuosius reikalus*; 90 proc. pažymėjo, kad šias priemones taiko vykdydami *piliečių įgalinimo* ir *atstovavimo* veiklas; 88 proc. respondentų pažymėjo, kad e. komunikacijos priemones pasitelkia įgyvendindami *konsultavimo* veiklą; 84 proc. pažymėjo, kad šias priemones taiko atlikdami *tarpininkavimo* veiklą.

Remiantis tyrimo metu gautais duomenimis **apibendrinama**, kad Lietuvos NVO realiai neįtraukia piliečių, neskaitina jų dalyvavimo, o tik užsiima informacijos sklaida, siekdamas juos informuoti. Šis apibendrinimas grindžiamas pažymint skirtumą tarp respondentų (62 proc.) vertintų veiklų (tarpininkavimas – 84 proc., atstovavimas – 89 proc., viešųjų reikalų sprendimas – 91 proc., **visuomenei aktualios informacijos sklaida – 97 proc.**, konsultavimas – 88 proc., piliečių įgalinimas – 89 proc.) ir primenant skirtumą tarp tradicinių ir e. komunikacijos priemonių taikymo pagal vykdomas veiklas.

Tradicines ir e. komunikacijos priemones, taikomas atitinkamų veiklų sritims⁴⁵, įvertino beveik ta pati imtis respondentų (tradicines priemones – 70 proc., e. komunikacijos priemones – 68 proc.). **Visuomenei aktualios informacijos sklaida**⁴⁶ įvertino 96 proc. respondentų. Svarbiausiomis tradicinėmis priemonėmis, naudojamomis informacijos sklaidai priskirtoms veikloms atlikti, respondentai įvardijo visuomenės informavimo priemones (52 proc.), konferencijas (45 proc.), edukacines veiklas (43 proc.), seminarus (40 proc.). Kaip pagrindines e. komunikacijos priemones, vykdant informacijos sklaidą, respondentai pažymėjo interneto svetaines (82 proc., e. pašta – 69 proc., naujienlaiškius – 51 proc.).

Konsultavimui priskirtas veiklas įvertino 71 proc. respondentų⁴⁷, nors tarpininkavimui skirtų veiklų vertinimas (dialogo kūrimas su sprendimų priėmėjais – 94 proc. ir dialogo kūrimas su kitais suinteresuotaisiais – 89 proc.) žymiai nesiskiria nuo visuomenei aktualios informacijos sklaidos įvertinimo (96 proc.), kaip ir *piliečių konsultavimo* veiklos įvertinimo (92 proc.) siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą⁴⁸. Svarbiausiomis tradicinėmis priemonėmis

⁴⁵ Veiklų sritys: visuomenei aktualios informacijos sklaida; suinteresuotųjų konsultavimas; viešos diskusijos, pokalbiai, debatai; kvietimas dalyvauti NVO ir kitų suinteresuotųjų iniciatyvose, projektuose.

⁴⁶ Tarpininkavimui skirtos veiklos – stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimo pagrįstuose projektuose – kontekste. (Informacijos sklaida žiniasklaidoje – 96 proc., informacijos sklaida socialiniuose tinkluose – 96 proc., visuomenei aktualių klausimų viešinimas – 96 proc.).

⁴⁷ Tarpininkavimui skirtų veiklų – dialogo kūrimo su sprendimų priėmėjais (94 proc.) ir dialogo kūrimo su kitais suinteresuotaisiais (89 proc.) – kontekste.

⁴⁸ Tarpininkavimui priskirta veikla.

konsultavimui priskirtoms veikloms vykdyti, respondentai įvardijo informaciją telefonu – 53 proc., seminarus – 41–43 proc., diskusijas savivaldybėse – 43 proc., konferencijas – 41 proc., mokymus – 40 proc., edukacines veiklas – 37 proc.⁴⁹. Pagrindinėmis e. komunikacijos priemonėmis vykdant konsultavimą respondentai pažymėjo interneto svetaines – 42–41 proc., e. pašta – 69–40 proc.⁵⁰

Viešųjų reikalų kontekste išskirtą piliečių skatinimo įsitraukti į sprendimų svarstymo procesą veiklą įvertino 95 proc. respondentų; piliečiams įgalinti skirtas veiklas įvertino 71 proc. respondentų; e. komunikacijos priemonės, skirtas piliečiams įgalinti, įvertino 65 proc. respondentų, iš kurių kaip svarbiausias pažymėjo internetinius diskusijų forumus (37 proc.), virtualias bendruomenes (35 proc.), internetines pokalbių svetaines (33 proc.).

Taigi Lietuvos NVO kaip svarbiausią veiklą traktuoja informacijos sklaidą piliečiams. Svarbiausiomis įvardytos minėtoms veikloms vykdyti priskirtos tradicinės priemonės nurodo, kad, atlikdamos informacijos sklaidą, NVO siekia stiprinti savo kompetencijas; tik kelios taikomos įvardytos e. komunikacijos priemonės nurodo, kad NVO vykdo vienkryptę informacijos sklaidą. Nors bendras informacijos sklaidos, konsultavimo, piliečių įgalinimo veiklų vertinimas liudija, kad NVO šias veiklas traktuoja kaip svarbias, atsižvelgiant į respondentų įvertintas tradicines ir e. komunikacijos priemones teigiama, kad NVO kaip prioritetinę vykdomą veiklą traktuoja tik informacijos sklaidą.

Lietuvos NVO taikomas e. dalyvavimas įgauna prieštaringą vertinimą – respondentai nepažymėjo e. komunikacijos priemonių kaip svarbių, taigi kas, be NVO, gali įrodyti valdžios institucijoms, kad e. dalyvavimas yra piliečių įgalinimo ir įsitraukimo į sprendimų svarstymą, priėmimą ir valdymą galimybė.

⁴⁹ Žr. 2 ir 5 diagramas.

⁵⁰ Žr. 8 ir 11 diagramas.

Nevyriausybinių organizacijų veikloms realizuoti pasirenkamų e. komunikacijos priemonių taikymo ypatumai

Viešojoje erdvėje pasireiškianti komunikacinio veiksmo prieiga, kuria remiantis sukurtas metodinis įrankis, Lietuvos NVO veiklų įgyvendinimo kontekste nepasitvirtino, todėl šio įrankio pasitelkimas vertinant e. dalyvavimą yra negalimas, nes NVO tiesiog netaiko tokių e. komunikacijos priemonių.

Veiksniai, lemiantys e. dalyvavimo priemonių taikymo ypatumus Lietuvoje

Ištyrus NVO veiklų įgyvendinimo būdus, nustatyti veiksniai, lemiantys e. dalyvavimo priemonių taikymo ypatumus Lietuvoje:

- NVO pozicija ir nuostatos, kuriomis patvirtinamas ar nesureikšminamas naujų – tarpininkavimo, atstovavimo, viešųjų reikalų sprendimo – veiklų įgyvendinimas.

- NVO ir piliečių sąveikos, NVO ir vyriausybinių institucijų sąveikos, NVO vykdomo piliečių aktyvinimo įgyvendinimo pobūdis e. dalyvavimo priemonėmis.

- NVO požiūris į e. dalyvavimo priemones – jos gali reikšti pagalbinius įrankius ar būdus, padedančius vykdyti tradiciniais būdais įgyvendinamas veiklas, arba jos pasitelkiamos kaip pagrindinės priemonės, kuriomis vykdoma e. dalyvavimo akcentuojama tik vienpusė informacijos sklaida; tik formalus dvikryptis bendravimas; piliečių įgalinimas tik siekiant į(si)traukti į sprendimų svarstymo procesus.

- Informacijos, duomenų ieška apie e. dalyvavimo priemonių taikymo galimybes. NVO gauna informaciją, ieško, domisi e. dalyvavimo taikymu įgyvendinant naujas veiklas arba NVO neieško informacijos šiuo klausimu, gaunamą tokią informaciją ignoruoja.

- NVO bendravimas su kitomis NVO dėl e. dalyvavimo priemonių taikymo; gerosios patirties sklaida ir įsisavinimas.

- NVO poreikis vykdyti informacijos sklaidą; konsultuoti piliečius ir kitus suinteresuotuosius; vykdyti piliečių įgalinimą. Atsižvelgdamos į

visuomenei aktualius klausimus, rūpinamas problemas, svarstomus ir priimamus sprendimus, NVO gali vykdyti įvardytus veiksmus pasitelkusios e. dalyvavimo priemonės. Arba šių priemonių taikymas NVO yra neaktualus.

- NVO bendradarbiavimas su kitomis vyriausybėmis, privačiomis organizacijomis ar piliečių grupių atstovais. Toks bendradarbiavimas, siekiant efektyvaus vykdomų bendrų veiklų ir tikslų įgyvendinimo, gali būti sąlygojamas e. dalyvavimo priemonių taikymo intensyvumo organizuojant diskusijas, pasitarimus, svarstymus.

IŠVADOS

1. Atlikta mokslinės literatūros analizė leido apibrėžti naujas NVO vykdomas veiklas, apimančias piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą. Šių veiklų įgyvendinimas, grindžiamas komunikaciniais būdais, patikslina šiandienines NVO vykdomas veiklas ir nurodo veiklos kryptis, kurias įgyvendindamos NVO ne tik stiprintų savąjį sektorių, bet ir sąlygotų naujas piliečių ir valdžios institucijų bendravimo formas.

- Šiandieninės piliečių ir visuomenės iniciatyvos ir reakcijos į kylančias socialines, ekonomines problemas skatina analizuoti NVO įsitraukimą į visuomenei aktualių klausimų sprendimą, įprasminant NVO kaip tarpininką tarp piliečių ir valdžios, atstovaujantį piliečių ar kitų grupių interesams ir sprendžiantį viešuosius reikalus.

- Naujojo viešojo valdymo koncepcija akcentuoja NVO kaip organizacijas, bendraujančias su kitomis institucijomis, siekiant užtikrinti atstovavimą piliečių ir kitų suinteresuotų grupių interesams. Socialinio kontakto, kuriamo bendradarbiaujant valdžios institucijoms, verslo organizacijoms ir piliečiams, tvarumas įtvirtinamas įgyvendinant tokias NVO veiklas kaip *tarpininkavimas, atstovavimas, dalyvavimas sprendžiant viešuosius reikalus*. Šiomis veiklomis NVO informuoja, edukuoja ir mobilizuoja piliečius, formuoja atitinkamą su klausimų sprendimu susijusių institucijų ir visuomenės nuomonę.

- Apibrėžus NVO kaip pilietinės visuomenės ir piliečių interesams atstovaujančias organizacijas, identifikuojamas NVO vaidmuo, susijęs su naujų veiklos formų įgyvendinimu, pasitelkiant e. komunikacijos priemones. Naudodamos šias priemones NVO gali lengviau viešinti visuomenei aktualius klausimus ir problemas, skleisti informaciją, susijusią su šių problemų svarstymu, supažindinti visuomenę su atitinkamais valdžios institucijų sprendimais, pritraukti naujų narių, sutelkti juos ir, subūrusios piliečius, siekti daryti įtaką priimamiems sprendimams.

- Aiškinant e. dalyvavimą ne kaip priemonę, bet kaip komunikacinį būdą, sąlygojantį NVO veiklų įgyvendinimą naujojo viešojo valdymo kontekste, NVO

įgauna naują, svaresnį, vaidmenį – kaip institucijos, sudarančios sąlygas ir užtikrinančios galimybes piliečiams dalyvauti viešojo valdymo procesuose.

- NVO realizuojamas bendradarbiavimas taikant e. komunikacijos priemones sukuria galimybę piliečiams aktyviai dalyvauti viešojo valdymo procese: garantuoja ne tik informacijos sklaidos procesus, jos perdavimą įvairioms auditorijoms, sutelkiant asmenis ir grupes, bet ir įtraukimą į aktyvų dalyvavimą sprendimų svarstymo ar priėmimo procesuose (e. dalyvavimo priemonės suteikia galimybę aktyviai skleisti informaciją, organizuoti diskusijas, pateikti svarstymui dokumentus ir sulaukti atsakymų, reikšti nuomonę rengiant ir pasirašant e. peticijas, deklaracijas ir kt.).

- Kelių suinteresuotų šalių – valdžios institucijų, NVO ir piliečių ar jų grupių – sąveika gali padėti susidoroti su visuomenei kylančiais iššūkiais ir pavojais. Siekiant sumažinti atotrūkį tarp piliečių ir valdžios institucijų, remiantis naujojo viešojo valdymo koncepcija, gali būti taikomos įvairios piliečių dalyvavimą užtikrinančios priemonės, pavyzdžiui, pasitelkiant tradicines piliečių informavimo priemones, organizuojami susitikimai ir diskusijos, kuriamos virtualios ir realios viešos susitikimų erdvės, kur svarstomi aktualūs klausimai, ieškoma galimų sprendimų, diskutuojama. Naujojo viešojo valdymo kontekste e. dalyvavimas neturėtų būti suprantamas kaip egzistuojančios atstovaujamosios demokratijos alternatyva, veikiau jis yra kaip priemonė NVO veikloms įgyvendinti, ypač toms, kurios padėtų užtikrinti piliečių į(si)traukimą į aktualių klausimų svarstymą ir jų sprendimą.

2. Tiriant nustatyta, kad e. dalyvavimui priskirtų informavimo, konsultavimo, piliečių įgalinimo veiklų samprata NVO vykdant veiklas neįgavo naujų reikšmių, kurios papildytų metodologinėje dalyje pateiktą e. dalyvavimo sampratą. Vis dėlto, išanalizavus gautus duomenis ir palyginus NVO e. komunikacijos priemonių ir tradicinių būdų taikymą, galima teigti, kad NVO veiklų įgyvendinimo kontekste e. komunikacijos priemonių taikymas gali būti vertinamas kaip neįprastas. Be to, išsami e. komunikacijos priemonių taikymo analizė leido įvardyti informacijos ir komunikacijos kryptingumą, išryškinti

NVO realizuojamus tikslus – stiprinti savas kompetencijas ir vykdyti informacijos sklaidą.

- E. dalyvavimu turi būti pagrįstos ne tik valdžios kuriamos interneto svetainės, NVO interneto puslapiai ar diskusijų forumai, pilietinių veiksmų platformos, kitos erdvės, bet ir priemonės, skirtos informacijos sklaidai ir viešinimui, konsultavimui ir piliečių įtraukimui į jų dalyvavimu pagrįstas veiklas (pavyzdžiui, tokios kaip naujienlaiškiai, momentinės žinutės, pranešimai, internetinės apklausos, e. komentarai, pasiūlymų priemonės, tiesioginės transliacijos internetu, vaizdo konferencijos, garso ir vaizdo įrašai, e. protestai, e. akcijos, e. peticijos).

- Daugelis NVO iniciatyvų, projektų, apimančių visų suinteresuotų grupių į(si)traukimą į atitinkamas veiklas ir dalyvavimą jose, vykdomi taikant e. komunikacijos priemones, todėl tradicinis dalyvavimas (arba dalyvavimas, kai piliečiai skatinami ateiti į susitikimus, diskusijas, mitingus; seminaruose, konferencijose, mokymuose, edukacinėmis veiklomis, diskusijose savivaldybėse) susiejamas su e. dalyvavimu, užtikrinančiu įtraukiantį NVO ir kitų suinteresuotų asmenų, organizacijų bendravimą ir bendradarbiavimą.

- Atsižvelgiant į e. komunikacijos priemonių tikslas reikšmes ir konkretų teikiamą rezultatą, jų susiejimas su pasitelkiamais tradiciniais būdais papildo pastarųjų raišką sumažinant (pagal poreikį) tiesioginį dalyvaujančiųjų kontaktą (atitinkamai sumažinant laiko sąnaudas).

- E. dalyvavimo priemonėmis gali būti sukonkretinamas tradicinių būdų vykdymas, pavyzdžiui, kaip svarbiausios įvardytos konferencijos, seminarai, mokymai, edukacinės veiklos, įgyvendinamos taikant e. komunikacijos priemones (vaizdo konferencijos, e. seminarai, e. mokymai, e. kampanijos ir t.t.), gali užtikrinti didesnę įsitraukusiųjų, piliečių skaičių ir geresnę visuomenės žinomumą apie tokias vykdomas veiklas.

- Atsižvelgiant į mokslinę literatūrą, NVO funkcija siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą yra grindžiama tarpininkavimo veikla ar komunikacinėmis veiklomis, kuriomis plėtojamas ir išsaugomas supratimas, bendradarbiavimas tarp NVO ir kitų dalyvių viešosios politikos procesuose. Pagrindinės NVO

veiklos siekiant įvykdyti šią funkciją yra grindžiamos vienakryptę komunikaciją apimančiomis veiklomis, t. y. vykdant informacijos sklaidą ar pateikiant atsakymus į klausimus ir prašymus. Atsižvelgiant į tyrimo metu respondentų pateiktus duomenis teigiama, kad NVO kaip esmines veiklas traktuoja informacijos sklaidą piliečiams, visuomenei ar kitiems suinteresuotiesiems, siekdamos viešinti atliekamas veiklas ar kitus, NVO manymu, piliečiams aktualius klausimus. Tokią informacijos sklaidą NVO vykdo prisiimdamos piliečių atstovo vaidmenį, prieš tai nesuderinusios šio vaidmens su piliečiais.

- Remiantis tyrimo rezultatais teigiama, kad NVO nepakankamai išnaudoja e. komunikacijos priemones ir nekvestionuoja jų teikiamų galimybių, todėl taikomos e. komunikacijos priemonės tik iš dalies užtikrina NVO vykdomą piliečių įsitraukimą ir dialogą (priemonės, vedančios į įtraukiantį bendradarbiavimą, NVO respondentų įvertintos mažiausiai – e. akcijos, e. peticijos, e. protestai ir t. t.). Vietoj naudojamų e. dalyvavimą užtikrinančių priemonių, NVO renkasi tradicines komunikacijos priemones.

- Taikydamos tas pačias e. komunikacijos priemones ir skatindamos piliečių įsitraukimą, ir konsultavimą, NVO atskleidžia prioritetinį poreikį pirmiausiai skleisti visuomenei informaciją apie savas vykdomas veiklas, o konsultavimą vykdyti per formalų ir neformalų bendravimą apimančias e. komunikacijos priemones. NVO dažniau taikomi tradiciniai būdai leidžia traktuoti e. dalyvavimo priemones kaip pagalbines vykdant atitinkamas veiklas.

- Jeigu vykdoma NVO veikla siejasi su tradiciniu būdu ar tiesiogiai pasireiškia šiuo būdu, e. komunikacijos priemonės yra taikomos kaip papildomas įrankis, praplečiantis tradicinių būdų raišką. NVO vykdomos veiklos, kurias įgyvendinant būtinas tiesioginis dalyvaujančiųjų kontaktas, taip pat intensyviau realizuojamos pasitelkiant tradicinius būdus.

- Analizuojant respondentų vertinimus pastebėta, kad NVO esmine veikla laiko informacijos sklaidą, tik orientuotą į pačių NVO įsitraukimą į aktualių klausimų sprendimą, neišryškinant priemonių ir būdų, kuriais piliečiai galėtų iniciatyviai įsitraukti į sprendimų priėmimo ir svarstymo procesus, valdymą.

- Taikydamos e. komunikacijos priemonės NVO edukuoja visuomenę, kuria e. dalyvavimo tradicijas. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad, tikslingai derinant tradicines ir e. komunikacijos priemones, vykdomų veiklų rezultatyvumo lygis skirtųsi nuo to, kurį NVO pasiekia daugiau taikydamos tradicinius būdus, o e. komunikacijos priemones traktuodamos kaip pagalbines.

- Negausus NVO e. komunikacijos priemonių taikymas kelia abejonių dėl aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu pagrįstų šiuolaikinių iniciatyvų naudos, kuriomis siekiama gauti piliečių nuomonių, pasisakymų, siūlymų, skleidžiant informaciją įtraukti juos į atitinkamas veiklas, siūlyti priemones, kuriomis naudodamiesi piliečiai realiai galėtų įsitraukti į sprendimų svarstymo ir priėmimo procesus.

- Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos NVO taiko tik kelias pagrindines e. komunikacijos priemones, tik iš dalies galima įrodyti, kad sudarytas ir disertacijoje tikrintas e. dalyvavimo modelis leidžia užtikrinti piliečių įsitraukimą ir dalyvavimą viešojo valdymo procesuose. Todėl būtini kiti tyrimai, kurie leistų nustatyti, kodėl NVO netaiko e. komunikacijos priemonių, kokios turi būti sąlygos, kurios paskatintų e. komunikacijos priemonių taikymą, kokiose veiklų srityse NVO pasitelktų e. dalyvavimą.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. ABLAČINSKAS, Marius (2008). J. Habermaso komunikacinio veiksmo teorija: idealią demokratiją užtikrinančių priemonių paieškos [interaktyvus]. Iš *LOGOS* 54. 2008 sausis–kovas. Vilnius. 185–186 p. Prieiga per internetą: http://litlogos.eu/L54/logos54_181_187.pdf
2. ADLER, Richard; GOGGIN, Judy (2005). What do we mean by „civic engagement”? [interaktyvus]. Iš *Journal of Transformative Education*, 3(3). 236–251 p. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/258160015_What_Do_We_Mean_By_Civic_Engagement
3. ALBRECHT, Steffen; KOHLRAUSCH, Niels; KUBICEK, Herbert; LIPPA, Barbara; MARKER, Oliver; TENEL, Matthias; VORWERK, Volker; WESTHOLM, Hilmar; WIEDWALD, Christian (2008). “eParticipation – Electronic Participation of Citizens and the Business Community in eGovernment”. Study on Behalf of the Federal Ministry of the Interior, Division IT 1 [interaktyvus]. 35–76 p. Prieiga per internetą: http://www.ifib.de/publikationsdateien/study_e-participation_engl.pdf
4. ANDERSEN, Kim Viborg; HENRIKSEN, Helle Zinner; SECHER, Christine; MEDAGLIA, Rony (2007). Costs of e-participation: the management challenges [interaktyvus]. *Transforming Government: People, Process and Policy*, Vol. 1 No. 1. P. 29, 32, 36, 38. ISSN 1750-6166. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/235311394_Costs_of_e-Participation_The_Management_Challenges
5. ARAI, Susan; PEDLAR, Alison (2003). Moving beyond individualism in leisure theory: a critical analysis of concepts of community and social engagement [interaktyvus]. Iš *Leisure Studies*. Nr. 22 (July 2003). 186-187 p. ISSN 0261-4367. Prieiga per internetą: http://funlibre.org/biblioteca2/docs_digitales/investigacion/individualism_in_leisure_theory.pdf

6. ASTROM, Joachim; HINSBERG, Hille; JONSSON, Magnus; KARLSSON, Martin (2013). Citizen centric e-participation. A trilateral collaboration for democratic innovation. Case studies on e-participation policy: Sweden, Estonia and Iceland [interaktyvus]. P. 12–40. ISBN 978-9949-507-20-7. Prieiga per internetą: http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%C3%BChiskond/citizen_centric_e_participation_veebi.pdf
7. BAGDONIENĖ, Diana; DAUNORIENĖ, Asta; SIMANAVIČIENĖ, Aušra (2011). Nevvyriausybinų organizacijų veiklos kokybės ir efektyvumo vertinimas [interaktyvus]. Iš *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 16. 654–663 p. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367177730717/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
8. BALOČKAITĖ, Rasa; BUTKEVIČIENĖ, Eglė; VAIDELYTĖ, Eglė; VINOGRADNAITĖ, Inga (2008). Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones. Metodinė medžiaga [interaktyvus]. Vilnius. p. 3–20; 24–27. Prieiga per internetą: http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1259231642.pdf
9. BARCEVIČIUS, Egidijus (2007). *Ką keičia informacinės technologijos? Elektroninės valdžios įtaka viešajam valdymui Lietuvoje* : daktaro disertacija : politikos mokslai (02 S). Mokslinis vadovas Ramūnas Vilpišauskas.
10. BARNOW, Rene (2007). Action Based Communication. Changing experience through language. AuthorHouse. 1, 3–6, 140–159 p. ISBN: 978-1-4343-3563-0 (sc)
11. BENCH-CAPON, Trevor; ATKINSON, Katie; WYNER, Adam (2015). Using Argumentation to Structure E-Participation in Policy Making [interaktyvus]. P. 1–6. Prieiga per internetą: <https://cgi.csc.liv.ac.uk/~tbc/publications/TLSDbcaw.pdf>

12. BENEŠEVIČIŪTĖ, Irminda (2013). Įgalinančio dialogo poreikis ir patirtis plėtojant socialines paslaugas nevyriausybinėje neįgaliųjų organizacijoje [interaktyvus]. Iš *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 11 (1), p. 157–171. ISSN 2029-0470. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2013~ISSN_2029-0470.N_11_1.PG_157-182/DS.002.0.01.ARTIC
13. BENEŠEVIČIŪTĖ, Irminda (2014). Neįgaliųjų socialinis dalyvavimas neįgaliųjų nevyriausybinių organizacijų veiklose. Iš *Pedagogika*, t. 115, Nr. 3, p. 147–158. ISSN 1392-0340
14. BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas (1991). The Social Construction of Reality [interaktyvus]. Penguin Books. P. 13, 15, 16, 27, 33, 59, 60, 68–69, 72, 75, 91, 134. Prieiga per internetą: <http://perflensburg.se/Berger%20social-construction-of-reality.pdf>
15. BLADER, Steven; TYLER, Tom (2009). Testing and Extending the Group Engagement Model: Linkages Between Social Identity, Procedural Justice, Economic Outcomes, and Extrarole Behavior [interaktyvus]. Iš *Journal of Applied Psychology*. Vol. 94, No. 2, p. 445–446. Prieiga per internetą: <http://psytopaca.asso-web.com/uploaded/blader-and-tyler-jap-2009-group-engagement-model.pdf>
16. BRUNDIDGE, Jennifer (2010). Toward a theory of citizen interface with political discussion and news in the contemporary public sphere [interaktyvus]. Iš *International Journal of Communication*. 4 (2010), 1056–1078. P. 1070–1071. Prieiga per internetą: <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/911/475>
17. BRUNDIN, Pia (2008). Politics on the Net. NGO practices and experiences [interaktyvus]. Orebro University. P. 39, 45, 47, 65–69. ISBN 978-91-7668-601-0. Prieiga per internetą: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:135913/FULLTEXT01.pdf>
18. BUŠKEVIČIŪTĖ, Jolanta; RAIPA, Alvydas (2011). Sprendimai

- šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. T. 10, Nr. 1. P. 17–24. ISSN 2029-2872 (online). Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/5ab/J.%20Buwakeviciute_A.Raipa.pdf
19. CASTELLS, Manuel (2008). The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance [interaktyvus]. ANNALS, AAPSS, 616, March 2008. DOI:10.1177/0002716207311877. 78–80, 83–85, 89–91 p. Prieiga per internetą: <http://annenbergen.usc.edu/sites/default/files/2015/04/28/The%20New%20Public%20Sphere.pdf>
 20. COLEMAN, Stephen; KAPOSI, Ildiko (2003). New Democracies New Media What's NEW? A study of e-participation projects in third-wave democracies [interaktyvus]. P. 7–11, 38, 139–141. Prieiga per internetą: http://www.ictparliament.org/sites/default/files/coleman_handbook.pdf
 21. COLEMAN, Stephen; NORRIS, Donald (2005). A new agenda for e-democracy [interaktyvus]. In *Oxford Internet Institute, Forum Discussion Paper No. 4*. P. 6–8. Prieiga per internetą: <http://akgul.bilkent.edu.tr/oii/FD4.pdf>
 22. CONROY, Maria Manta; EVANS-COWLEY, Jennifer (2006). E-participation in planning: an analysis of cities adopting on-line citizen participation tools [interaktyvus]. In *Environment and Planning C: Government and Policy* 2006, volume 24. P. 372–378. Prieiga per internetą: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic793411.files/Wk%2012_Nov%2019th/MantaConroy_2006_E%20Participation%20in%20Planning.pdf
 23. CORRY, Olaf (2010). Defining and Theorizing the Third Sector. Iš *Third Sector Research*. 11 p. Springer Science+Business Media, LLC 2010. DOI 10.1007/978-1-4419-5707-8_2
 24. CURTIN, Gregory (2006). Issues and Challenges. Global E-

- Government/E-Participation Models, Measurement and Methodology. A Framework for Moving Forward [interaktyvus]. Workshop on E-Participation and E-Government: Understanding the Present and Creating the Future. P. 23–25. Prieiga per internetą: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.6874&rep=rep1&type=pdf>
25. ČEKANAVIČIUS, Vydas; MURAUSKAS, Gediminas (2001). Statistika ir jos taikymai. Vilnius. 25 p. ISBN 9986-546-93-1
 26. DAHLBERG, Lincoln (2005). The Habermasian public sphere: taking difference seriously [interaktyvus]? Iš *Theory and Society*. Vol. 34, No. 2 (Apr., 2005). P. 113, 121, 122. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/225841046_The_Habermasian_Public_Sphere_Taking_Difference_Seriously
 27. DAHLGREN, Peter (2005). The internet, public spheres, and political communication: dispersion and deliberation [interaktyvus]. Iš *Political Communication*. 22:147-162. P. 148, 149, 150, 152-153, 156, 157, 158, 159. DOI: 10.1080/10584600590933160. Prieiga per internetą: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.672.3343&rep=rep1&type=pdf>
 28. DEANE, James (2003). Media, democracy and the public sphere [interaktyvus]. 177, 182–183, 188–189 p. Prieiga per internetą: <http://biblioteca.clacso.edu.ar/ar/libros/edicion/media/16Chapter10.pdf>
 29. DELAKORDA, S., DELAKORDA, M. (2010). *Does e-participation change anything for watchdogs?* [interaktyvus; socialiniame tinkle Facebook]. Pan European eParticipation Network (PEP-NET).
 30. DOMARKAS, Vladislavas (2004). Naujieji viešojo administravimo raidos akcentai [interaktyvus]. Iš *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 7. 7–14 p. ISSN 1648-2603. Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z7/1648-2603-2006-nr7-7.pdf>
 31. DROMANTIENĖ, Leta (2003). Nevyriausybių organizacijų vaidmuo

- stiprinant socialinę sanglaudą [interaktyvus]. Iš *Socialinis darbas*. Nr. 2(4). P. 15–18. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/57e/2_dromantiene.pdf
32. EKELIN, Annelie (2006). The Work to Make eParticipation Work [interaktyvus]. Blekinge Institute of Technology. P. 20–31. Prieiga per internetą: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:837048/FULLTEXT02.pdf>
33. EKMAN, Joakim; AMNA, Erik (2012). Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. Iš *HUMAN AFFAIRS* 22, 283–300. P. 283–287, 291. DOI: 10.2478/s13374-012-0024-1. Prieiga per internetą: <http://www.oru.se/PageFiles/14371/Ekman%20and%20Amn%C3%A5%202009-1.pdf>
34. Europos vartotojų pasitenkinimo valdymo vadovas (2010) [interaktyvus]. P. 9. 17. Prieiga per internetą: <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=525>
35. EVANS, Gareth (2011). Preventing Violent Conflict: What Have We Learned [interaktyvus]? *USIP Second Annual Conference on Preventing Violent Conflict*. Prieiga per internetą: <http://www.gevans.org/speeches/speech438.html>
36. FERREE, Myra Marx; GAMSON, William; GERHARDS, Jurgens; RUCHT, Dieter (2002). Four models of the public sphere in modern democracies [interaktyvus]. Iš *Theory and Society*. Vol. 31, No. 3. (Jun., 2002). P. 300, 301, 302, 303, 305–306. Prieiga per internetą: <https://islandsofla.files.wordpress.com/2007/11/4-models-of-the-public-sphere.pdf>
37. FISCHER, Frank (2005). Are scientists irrational? Risk assessment in practical reason. Iš Leach M., Scoones I., Wynne B. *Science and citizens. Globalization and the challenge of engagement*, p. 55, 60.
38. FISHKIN, James (2005). Realizing Deliberative Democracy: Virtual and Face to Face Possibilities [interaktyvus]. *Electronic Working Papers Series*. W. Maurice Young Centre for Applied Ethics, University of British

- Columbia* at www.ethics.ubs.ca. Prieiga per internetą: <http://www.delhihighcourt.nic.in/library/articles/Realizing%20Deliberative%20Democracy%20-%20virtual%20and%20face%20to%20face%20possibilities.pdf>
39. FORRESTER, Simon; SUNAR, Irem (2011). CSOs and Citizens' Participation [interaktyvus]. Technical Assistance for Civil Society Organisations – TACSO. P. 17–34. Prieiga per internetą: http://www.tacso.org/doc/doc_manual_4.pdf
 40. FRASER, Nancy (1995). Politics, culture, and the public sphere: toward a postmodern conception. Iš Linda Nicholson, Steven Seidman *Social postmodernism. Beyond identity politics*. Cambridge University Press. P. 287, 288, 295, 296, 306. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511520792.012>
 41. FURMAN, Erika; ŠERIKOVA, Anželika (2007). Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai. Iš *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 21., p. 102–109. ISSN 1648-2603
 42. GAIŽIŪNAITĖ, Rasa; ADOMAVIČIENĖ, Giedrė (2006). Nevyriausybių organizacijų socialinės-educacinės paslaugos šeimai [interaktyvus]. Iš Mokslo tiriamieji tyrimai Lietuvos kolegijose. Nr. 3. P. 19–20. ISSN 1822-1068. Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1822-1068.N_3.PG_19-26/DS.002.0.02.ARTIC
 43. GIDDENS, Anthony (2005). Sociologija. Vilnius. P. 63, 66. ISBN 9789986850540
 44. GRIFFIN, Jennifer (2005). The Empirical Study of Public Affairs: a Review and Synthesis. Phill Harris, Craig S. Fleisher *The Handbook of Public Affairs*. SAGE Publications. P. 458, 459. ISBN 0 7619 4396 5
 45. GUOGIS, Arvydas (2009). Kodėl būtina siekti Naujojo viešojo valdymo [interaktyvus]? Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-10-15-arvydas-guogis-kodel-butina-siekti-naujojo-viesojo-valdymo-ii/33638>

46. GUOGIS, Arvydas (2010). Naujasis viešasis valdymas. / Vainius Smalskys *Viešasis valdymas. Vadovėlis* [interaktyvus]. Mykolo Romerio universitetas. P. 137–150. ISBN 978-9955-19-185-8. Prieiga per internetą:
http://wdn.ipublishcentral.net/association_lithuania_serials/viewinside/25150111820207
47. GUOGIS, Arvydas; GUDELIS, Dangis (2003). Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Iš *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 4. P. 27–33. ISSN 1648-2603
48. HABERMAS, Jurgen; LENNOX, Sara; LENNOX, Frank (1974). The Public Sphere: An Encyclopedia Article (1964) [interaktyvus]. Iš *New German Critique* Nr. 3 (Autumn, 1974). 55 p. Prieiga per internetą:
https://unige.ch/sciences-societe/socio/files/2914/0533/6073/Habermas_1974.pdf
49. HABERMAS, Jurgen (1984). The Theory of Communicative Action. Volume 1. *Reason and the Rationalization of Society* [interaktyvus]. Boston: Beacon Press. p. 86, 94, 101, 278–279, 286, 307, 330. ISBN 0-8070-1506-7 (v. 1). Prieiga per internetą:
http://www.dphu.org/uploads/attachements/books/books_2795_0.pdf
50. HARTWELL, Stephanie; BENSON, Paul (2007). Social Integration: A Conceptual Overview and Two Case Studies / William R. Avison, Jane D. McLeod, Bernice A. Pescosolido. Springer Science+Business Media, LLC. Mental Health, Social Mirror. 333 p. ISBN-10: 0-387-36319-X
51. HEINRICHS, Harald (2011). Participation: Empowerment for Sustainable Development / Jasmin Godemann, Gerd Michelsen *Sustainability Communication. Interdisciplinary Perspectives and Theoretical Foundations*. P. 191, 195. ISBN 978-94-007-1697-1 (online)
52. HENG, Michael; MOOR, Aldo (2003). From Habermas's communicative theory to practice on the internet [interaktyvus]. Iš *Info Systems J* (2003) 13. P. 335, 339. Prieiga per internetą:
<http://www.communitysense.nl/papers/isj03.pdf>

53. HSIEH, Hsiu-Fang; SHANNON, Sarah (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. SAGE journals. Vol 15, Issue 9. Page(s): 1277-1288. DOI: <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
54. IMBRASAITĖ, Jūratė (2002). Politinis dalyvavimas ir socialinė aplinka Lietuvoje [interaktyvus]. Iš *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, nr. 1, p. 41, 42. ISSN 1392-3358. Prieiga per internetą: http://www.e-library.lt/resursai/Mokslai/VU/Sociologija/Sociologija_2002_1.pdf
55. JACOBSON, Thomas; LAMBINO, Antonio (2008). Citizen Voice and the Public Sphere: Scoping Communication Challenges [interaktyvus] / Iš Sina Odugbemi, Thomas Jacobson, *Governance Reform Under Real World Conditions. Citizens, Stakeholders, and Voice*. The World Bank. P. 41, 44–45, 47–48. ISBN 978-0-8213-7456-6. Prieiga per internetą: http://siteresources.worldbank.org/EXTGOVACC/Resources/GovReform_ebook.pdf
56. JAKŠTAITĖ, Almanta; DIRŽYS, Ričardas (2001). Nevyriausybių organizacijų veiklos efektyvumo tyrimo metodika [interaktyvus]. Vilnius. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/NVO_efektyvumo_visas_2013-03-20_16:11:45.pdf
57. JONES, Harry (2009). State-of-the-art Literature Review on the Link between Knowledge and Policy in Development. A Joint ODI-IKM Emergent Working Paper No. 5, p. 8–12. Prieiga per internetą: <http://wiki.ikmemergent.net/files/archive/20090911105241!090910-ikm-working-paper-5-literature-review-on-the-link-between-knowledge-and-policy.pdf>
58. Joniškio rajono savivaldybės NVO nuostatai (2014 m. spalio 2 d., Nr. T-164).
59. KARDELIS, Kęstutis (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis tašas ir papildytas leidimas. Kaunas. P. 95–96.
60. KEIM, Gerald (2003). Nongovernmental organizations and Business-Government Relations: The Importance of Institutions [interaktyvus]. Iš

- Jonathan Doh, Hildy Teegen, Jone Pearce *Globalization and NGOS. Transforming Business, Government, and Society*. Praeger Publishers. ISBN: 1-56720-499-6. P. 19–33. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=en&lr=&id=LLMB3NfKSHUC&oi=fnd&pg=PA19&dq=NGOs+importance+&ots=oquKMyzQ9s&sig=c7K8Oc22_UJk_sP0O1WA2Spp7k&redir_esc=y#v=onepage&q=NGOs%20importance&f=false
61. KĖRYTĖ, Živilė (2010). Pilietiškumo konstravimas globalumo kontekste: NVO vaidmens kaita Lietuvoje [interaktyvus]. Iš *Kultūra ir visuomenė*, Nr. 1 (2). P. 67-68, 79. ISSN 2029-4573. Prieiga per internetą: https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/32166/ISSN2335-8777_2010_N_1_2.PG_67-83.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 62. KHAN, Muhammad Zubair; NAWAZ, Allah; KHAN, Sagheer Ahmad; KHAN, Abdul Sattar (2011). The Potentials of New Public Sphere for Emerging Global Civil Society [interaktyvus]. Iš *Acta Universitatis Danubius. Communication*. Vol. 5, No. 2. P. 41–46. Prieiga per internetą: <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/communicatio/article/view/1118/929>
 63. KIŠKIS, Mindaugas; KRAUJELYTĖ, Austė (2005). Elektroninės valdžios instrumentalizmo ir jo alternatyvų teisinė-politinė analizė [interaktyvus]. Iš *Teisė*. Nr. 55, p. 2, 3, 7. Prieiga per internetą: http://martynas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/03/elektronines_valdzios_instrumentalizmo.pdf
 64. KIZNIS, Mindaugas; DAGILYTĖ, Saulė; MICKŪNAS, Raimundas; BALČIŪNAITĖ, Jūratė; ŠILINSKAITĖ, Jurgita (2005). Nevyriausybių organizacijų dalyvavimas teikiant viešąsias paslaugas, Administracinės ir teisinės aplinkos analizė [interaktyvus]. Nacionalinis plėtros institutas. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/analize_2005_2013-01-17_15_29_27.pdf
 65. Klaipėdos rajono savivaldybės ir NVO 2014-2016 metų bendradarbiavimo programa (2014-01-30 sprendimas Nr. T11-13)

66. KLOKMANIENĖ, Danutė; KLOKMANIENĖ, Loreta (2014). Nevyriausybių organizacijų socialinė veikla. Studijų knyga [interaktyvus]. Panevėžys. P. 3–29. ISBN 978-9955-722-89-2. Prieiga per internetą: <http://eknygos.panko.lt/wp-content/uploads/2014/09/NVO-veikla.pdf>
67. KRANIAUSKAS, Liutauras, (2013). Savivaldybių ir nevyriausybių organizacijų bendradarbiavimas. Metodika. Dalyvavimas viešajame valdyme, sprendimų priėmimas ir viešųjų paslaugų teikimas [interaktyvus]. NVO informacijos ir paramos centras P. 1-50. ISBN 978-609-462-021-8. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/Knygelepilna_2013-12-18_11:06:27.pdf
68. KRIMMER, Robert (2006). Case Study-Based Development of an eParticipation Process Model [interaktyvus]. In Andres Avdic, Karin Hedstrom, Jeremy Rose, Ake Gronlund / Understanding eParticipation. Contemporary PhD eParticipation research in Europe. P. 115-116. ISBN 978-91-7668-530-3. Prieiga per internetą: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.208.3544&rep=rep1&type=pdf>
69. KVIESKIENĖ, Giedrė; NVO vaikams konfederacijos tyrėjų grupė (2014). Viešojo, privataus ir NVO sektoriaus socialinė partnerystė. Tyrimo ataskaita [interaktyvus]. Vilnius. P. 1– 112. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/Tyrimas+NVO+akademija.pdf/259b08bc-4236-455c-a315-169b23e4ef42>
70. LEE, Deirdre; LOUTAS, Nikolaos; SANCHES-NIELSEN, Elena; MOGULKOC, Esen; LACIGOVA, Oli (2011). Inform-Consult-Empower: A Three-tiered Approach to eParticipation [interaktyvus]. Iš E. Tambouris, A. Macintosh, and H. de Bruijn (Eds.): ePart 2011, LNCS 6847, pp. 12–132, 2011. P. 121, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130. Prieiga per internetą: http://www.puzzledbypolicy.eu/LinkClick.aspx?fileticket=5FPAtek-9_o%3D&tabid=283

71. LEE, Jooho; KIM, Soonhee (2013). Active Citizen E-Participation in Local Governance: Do Individual Social Capital and E-Participation Management Matter? [interaktyvus]. Prepared for the presentation at the 2013 APPAM International Conference. P. 6–7. Prieiga per internetą: http://umdcipe.org/conferences/GovernmentCollaborationShanghai/PAPER/LEE_Kim_Paper_13_0515.pdf
72. LERBINGER, Otto (2006). Corporate Public Affairs. Interacting With Interest Groups, Media, and Government. Lawrence Erlbaum Associates, Ltd. P. 5–6, 14, 17–18, 27–28. ISBN 0-8058-5642-0
73. LEWIS, David (2003). Theorizing the Organization and Management of Non-Governmental Development Organizations. Towards a composite approach [interaktyvus]. Iš *Public Management Review*, vol. 5, issue 3. P. 326-340. Prieiga per internetą: <http://personal.lse.ac.uk/lewisd/images/Lewis-PubMgt03.pdf>
74. X Lietuvos nevyriausybių organizacijų forumas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.3sektorius.lt/forumas/lt/>
75. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (2010). Nacionalinė jaunimo organizacijų veiklos kokybės gerinimo metodika [interaktyvus]. Vilnius. Prieiga per internetą: http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/projektai/es_bedradarbiavimas/NACIONALIN...VIDINIAI%20A4.pdf
76. Lietuvos NVO plėtros koncepcija (2010). Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl nevyriausybių organizacijų plėtros koncepcijos patvirtinimo [interaktyvus]. 2010 m. sausio 20 d. Nr. 85. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DF72CDC57E53>
77. Lietuvos Respublikos Asociaijų įstatymas (2004 m. sausio 22 d. Nr. IX-1969), Vilnius.
78. Lietuvos Respublikos Labdaros ir paramos fondų įstatymas (Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatymas (1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1232), Vilnius.
79. Lietuvos Respublikos NVO plėtros įstatymo (2013-12-19, Nr. XII-717)

- 5 straipsnis „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis”.
80. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493), Vilnius.
81. Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas (1996 m. liepos 3 d. Nr. I-1428), Vilnius.
82. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl LR Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimo Nr. 1244 „Dėl LR Vyriausybės teisėkūros taisyklių patvirtinimo” (2011 m. sausio 12 d. Nr. 66, 17¹ punktas)
83. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2006 m. liepos 11 d. Nr. X-752).
84. Lietuvos Savanoriškos veiklos įstatymas (2011 m. birželio 22 d. Nr. XI-1500).
85. LIMBA, Tadas (2009). Elektroninės valdžios paslaugų pakopų modeliai: jų lyginamoji analizė [interaktyvus]. Iš *Informacijos mokslai*, Nr. 50. P. 30. ISSN 1392-0561. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/163/articles/3309/public/30-39.pdf>
86. LINHART, Jan; PAPP, Laszlo (2010). Bridging the Gap Between Bottom-up and Top-Down E-Participation Approaches. E-Participation as Active Citizenship [interaktyvus]. P. 1–7. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/483071/BRIDGING_THE_GAP_BETWEEN_BOTTOM-UP_AND_TOP-DOWN_E-PARTICIPATION_APPROACHES-E-PARTICIPATION_AS_ACTIVE_CITIZENSHIP
87. LIOBIKIENĖ, Teresė Nijolė (2008). *Nevyriausybinių organizacijų raida Lietuvoje 1989-2002 m.: Katalikiški šeimos centrai* : daktaro disertacija : sociologija.
88. LIUGA, Audronis; DAPŠYTĖ, Goda; PUKELYTĖ, Ina (2014). Nevyriausybinių scenos menu organizacijų veiklos efektyvumo tyrimas.

- II-asis tyrimo etapas [interaktyvus]. Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras. P. 1–48. Prieiga per internetą: [http://www.ltk.lt/userfiles/NVO%20TYRIMAS Teatro%20ir%20kino%20informacijos%20ir%20edukacijos%20centras.PDF](http://www.ltk.lt/userfiles/NVO%20TYRIMAS_Teatro%20ir%20kino%20informacijos%20ir%20edukacijos%20centras.PDF)
89. MACINTOSH, Ann (2004). Characterizing E-Participation in Policy-Making [interaktyvus]. *Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences*, p. 2, 3. Prieiga per internetą: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan038449.pdf>
90. MACINTOSH, Ann; COLEMAN, Stephen; LALLJEE, Mansur (2005). *E-Methods for Public Engagement: Helping Local Authorities communicate with citizens* [interaktyvus]. Published by Bristol City Council for The Local eDemocracy National Project. P. 3–29. Prieiga per internetą: http://itc.napier.ac.uk/ITC/Documents/eMethods_guide2005.pdf
91. MACINTOSH, ANN; WHYTE, Angus (2006). Evaluating how e-participation changes local democracy [interaktyvus]. *eGovernment Workshop*, Brunel University, West London. P. 1–6. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Angus_Whyte/publication/228370359_Evaluating_how_eParticipation_changes_local_democracy/links/0f31753be5e9a324ee000000.pdf
92. MAČIUKAITĖ, Saulė (2008). *Nevyriausybės organizacijos Baltijos šalyse: įtaka demokratijai* : daktaro disertacija : vadyba ir administravimas (03S). Mokslinis vadovas Vygandas Kazimieras Paulikas.
93. MAGEE, Jeffrey (2013). Communication Effectiveness – the three-level Exchange Process to Value-Based Action! [interaktyvus]. Leadership Blog. Prieiga per internetą: <https://jeffreymagee.wordpress.com/2013/02/07/communication-effectiveness-the-three-level-exchange-process-to-value-based-action-3/>
94. MAIER, Edith; REIMER, Ulrich (2010). Process Support for Increasing

- Participation in eParticipation. JeDEM 2(1). P. 46–48. ISSN 2075-9517
95. MATONYTĖ, Irminda (2004). Socialinis kapitalas: nuo mokslinių tyrimo perspektyvų prie empirinių pastebėjimų. Gero valdymo klausimas [interaktyvus]. Iš Sociologija. Mintis ir veiksmas. 1 (13). P. 27-28. ISSN 1392-3358. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmas/article/view/5946/4854>
96. MATTHIAS, Paul (1999). Success in referential communication. Philosophical studies series. Volume 80. Kluwer Academic Publishers. P. 140-159. ISBN 978-94-017-3181-2 (eBook)
97. MAŽEIKIS, Gintautas (2007). Socialinis dalyvavimas ir subjekto interpelacijos teorijos apribojimai [interaktyvus]. Inter-studia humanitatis. Nr. 4. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla. P. 7, 17. Prieiga per internetą: http://interstudia.lt/wp-content/uploads/2013/08/4_Inter-studia_humanitatis_2007.pdf
98. MEYER, Christoph; SANGAR, Eric (2016). NGOs, Media and Conflict: Conceptual Framework for WP4 [interaktyvus]. INFOCORE Working Paper 2014/04. Prieiga internetu: http://www.infocore.eu/wp-content/uploads/2016/03/INFOCORE-conceptual-framework-WP4_NGOs-and-media.pdf
99. MEYER, John; BOLI, John; THOMAS, George; RAMIREZ, Francisco (1997). World Society and the Nation-State. Iš *American Journal of Sociology*. Volume 103, Issue 1 (Jul., 1997). P. 144–179.
100. MIKOLAITYTĖ, Jurgita; MEJERĖ, Oksana (2012). NVO valdymo konceptas: samprata, principai ir modeliai [interaktyvus]. Iš *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (26), p. 56–64. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/2012_2_26/mikolaityte_mejere.pdf
101. MILLEN, David; PATTERSON, John (2002). Stimulating Social Engagement in a Community Network [interaktyvus]. CSCW'02, November 16-20, New orleans, Louisiana, USA. P. 1, 4, 8. Prieiga per

internetą:

http://www.watson.ibm.com/cambridge/Technical_Reports/2003/TR2003-01.pdf

102. MORROW-HOWELL, N.; GEHLERT, Sarah (2012). Social Engagement and a Healthy Aging Society / Thomas R. Prohaska, Lynda A. Anderson, Robert H. Binstock *Public Health for an Aging Society*. The Johns Hopkins University Press. P. 206–209. ISBN-13: 978-1-4214-0434-9
103. MURAVJOV, Sergej (2008). Kodėl kalbame apie NVO atskaitingumą. NVO skaidrumo pradžiamokslis [interaktyvus]. Vilnius. P. 23–30. ISBN 9789955790105. Prieiga per internetą: http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/nvo_skaidrumas_internetui.pdf
104. Nacionalinis socialinės integracijos institutas (2016). Žmogaus teisių ugdymo programa, žiniasklaidos programa, judėjimo negalią turinčių žmonių mobilumo programa [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://zmogui.lt/>
105. NADTOČIS, Julius (2013). Klaipėdos regiono nevyriausybinų organizacijų veiklos efektyvumas ir vadyba [interaktyvus]. Vakarų Lietuvos vartotojų federacija. P. 1–76. Prieiga per internetą: <https://www.scribd.com/document/152993453/KLAIP%C4%96DOS-REGIONO-NEVYRIAUSYBINI%C5%B2-ORGANIZACIJ%C5%B2-VEIKLOS-EFEKTYVUMAS-IR-VADYBA#scribd>
106. NAKROŠIS, Vitalis (2011). Viešojo valdymo reformos Lietuvoje: kodėl ir kuo reikia pakeisti naująją viešąją vadybą? [interaktyvus]. Iš *Politologija*, Nr. 1. (61). P.65–83. ISSN 1392-1681. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/view/8283/6155>
107. *NVO informacijos ir paramos centro tyrimas* (2005). Lietuvos nevyriausybinų organizacijų situacijos analizė. Trečiojo sektoriaus institucijos Lietuvoje: situacijos apžvalga, 2005 [interaktyvus]. P. 5-31. Prieiga per internetą:

http://www.3sektorius.lt/docs/Treciojo_sektoriaus_instituciju_situacija_Lietuvoje1_2013-01-17_15_28_40.pdf

108. *NVO Informacijos ir paramos centro tyrimas* (2006). Lietuvos nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis [interaktyvus]. Baltijos – Amerikos partnerystės programa. P. 8–55. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/forum9/lt/docs/researches/lietuvas_nevyriausybinu_organizaciju_bendradarbiavimas_su_valstybes_ir_savivaldybiu_institucijomis_bei_istaigomis.pdf
109. NVO informacijos ir paramos centras (2012). Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė. Lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė [interaktyvus]. Vilnius. P. 14–15. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/Pilietiskumas_analize_final_2013-01-17_16_00_54.pdf
110. *NVO ir valdžios sektorių bendradarbiavimas: geroji Europos praktika ir pilotinis modelis Lietuvai* (2015). Tyrimą atliko VŠĮ „NVO teisės institutas“ įgyvendindamas Vidaus reikalų ministerijos remiamą projektą „Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese stiprinimas“ (projekto kodas Nr. VP1-4.1-VRM-08-V-01-015). [interaktyvus]. P. 4–10, 46–56. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/NVOti_TYRIMAS_2015-03-26_11:08:32.pdf
111. NVO tarybos prie Vilniaus miesto savivaldybės tarybos nuostatai (2015 m., birželio 17 d., Nr. 1-61)
112. *NVO teisinės bazės Lietuvoje problematika. Tyrimo projektas* (2008). Baltijos – Amerikos partnerystės programa. NVO teisės institutas. [interaktyvus]. P. 20, 26 (pirmas skyrius, prieiga per internetą: http://www.nvoteise.lt/files/u1/projektas/pirmoji_d_1_koncepcija.pdf); p. 3 (antras skyrius, prieiga per internetą: http://www.nvoteise.lt/files/u1/projektas/pirmoji_d_2_VsI.pdf).

113. OECD (2001). Citizens as Partners: Information, Consultation and Public Participation in Policy-making [interaktyvus]. P. 23. Prieiga per internetą:
http://www.ecnl.org/dindocuments/214_OECD_Engaging%20Citizens%20in%20Policy-Making.pdf
114. OECD (2003). Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of online citizen engagement [interaktyvus]. P. 20–57. Prieiga per internetą:
<http://www.oecd.org/governance/public-innovation/35176328.pdf>
115. OECD (2009). Annual Report [interaktyvus]. P. 93–94. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/newsroom/43125523.pdf>
116. OSBORNE, Stephen (2010). The New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance. *The (New) Public Governance: a suitable case for treatment?* Routledge. P. 1, 6, 9. ISBN 0-203-86168-X (Master e-book ISBN)
117. *Oxford Living Dictionaries* (2015). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/engage#engage>
118. PEREIRA, Gilberto; ROCHA, Maria; POPLIN, Alenka (2012). E-Participation: Social Media and the Public Space [interaktyvus]. *Paper presented at workshop Cities, Technologies and Planning, part of ICCSA 2012*. P. 491–496. Prieiga per internetą:
https://www.academia.edu/1817591/e-Participation_Social_Media_and_the_Public_Space
119. PESTOFF, Victor; BRANDSEN, Taco (2010). Public governance and the third sector: opportunities for co-production and innovation? / Stephen Osborne *The New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance*. Routledge. P. 223, 224, 225, 226, 227, 228, 231, 232. ISBN 0-203-86168-X (Master e-book ISBN)
120. PETERS, Guy (2010). Meta-governance and public management. / Stephen Osborne *The New Public Governance? Emerging Perspectives*

- on the Theory and Practice of Public Governance*. Routledge. P. 41–42. ISBN 0-203-86168-X (Master e-book ISBN)
121. PETRAUSKAS, Rimantas; BILEVIČIENĖ, Tatjana; KIŠKIENĖ, Austė (2008). E-Inclusion as the Part of E-Government Development in Lithuania [interaktyvus]. Iš *Public Policy and Administration*. Vol 1, No 23. P. 48–57. ISSN 2029-2872 (online). Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/2011/1821>
 122. PETRAUSKAS, Rimantas; MALINAUSKIENĖ, Eglė; PARAŽINSKAITĖ, Gintarė; VEGYTĖ, Neringa (2009). Elektroninis dalyvavimas ir Lietuvos atstovaujamoji valdžia [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 27. P. 45–46. ISSN 1648-2603. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/868/5_r.petrauskas%20ir%20kt..pdf
 123. PHANG, Chee; KANKANHALLI, Atreyi (2008). A framework of ICT exploitation foe e-participation initiatives [interaktyvus]. In *Magazine Communications of the ACM- Sirviving the data deluge*. Volume 51 Issue 12. P. 128–132. Prieiga per internetą: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=1409385>
 124. PHILLIPS, Denis (1995). The Good, the Bad, and the Ugly: The Many Faces of Constructivism [interaktyvus]. Iš *American Educational Research Association*. Vol. 24, No. 7 (Oct., 1995). P. 5, 8. Prieiga per internetą: http://ocw.metu.edu.tr/pluginfile.php/9155/mod_resource/content/1/1177059.pdf
 125. PLATOVAS, Eduardas; PETRAUSKAITĖ-KRIAUSIENĖ, Vitalija (2013). Lygybės ir įvairovės politika mūsų darbo vietose [interaktyvus]. *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba*. P. 1–5. Prieiga per internetą: <http://www.lgl.lt/assets/5-knygele-darbdaviai-WEB-galutinis.pdf>
 126. PORWOL, Lukasz; OJO, Adegboyega; BRESLIN, John (2016). An

- ontology for next generation e-Participation initiatives [interaktyvus]. In *Government Information Quarterly*, GOVIN-01147. P. 1–7. Prieiga per internetą:
http://www.johnbreslin.org/files/publications/20160228_giq_2016b.pdf
127. PUŠKORIUS, Stasys; RAIPA, Alvydas (2002). Teoriniai viešojo sektoriaus veiklos modernizavimo aspektai [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 2. P. 9–17. Prieiga per internetą:
https://www.mruni.eu/upload/iblock/16c/1_s.puskorius_a.raipa.pdf
128. QUAN-HAASE, Anabel; WELLMAN, Barry; WITTE, James; HAMPTON, Keith (2002). Capitalizing on the net: social contact, civic engagement, and sense of community [interaktyvus]. In Barry Wellman and Caroline Haythornthwaite (Eds.) (2002). *The Internet and Everyday Life*. Oxford, UK: Blackwell. P. 5–9. Prieiga per internetą:
<http://www.mysocialnetwork.net/downloads/ng-8b1.pdf>
129. RAMONAITĖ, Ainė (2007). Demokratija žinių visuomenėje: iššūkių ir galimybių analizė. Prioritetinė kryptys: Piliečiai ir valdymas žinių visuomenėje [interaktyvus]. Vilnius. P. 5–12. Prieiga per internetą:
http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1200522801.pdf
130. Rekomendacijos savivaldybėms dėl NVO ir valdžios sektorių bendradarbiavimo bei aktyvesnio piliečių ir nevyriausybinių organizacijų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus (2015) [interaktyvus]. Pilietinės visuomenės institutas. Prieiga per internetą:
<http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/09/Rekomendacijos-savivaldybems1.pdf>
131. RENN, Ortwin; WEBLER, Thomas; RAKEL, Horst; DIENEL, Peter; JOHNSON, Branden (1993). *Public participation in decision making: a three-step procedure* [interaktyvus]. Policy Sciences 26, p. 190-192, 210-211. Prieiga per internetą:
http://ernaehrungsdenkwerkstatt.de/fileadmin/user_upload/EDWText/TextElemente/Publikationen/Risiko-Studien/Renn_Webler_1993_Public_participation_in_decision_making

pdf

132. RISSE, Thomas (2007). Social Constructivism Meets Globalization [interaktyvus]. / David Held, Anthony McGrew *Globalization theory. Approaches and Controversies*. Oxford: Polity. P. 126–147. DOI <https://doi.org/10.1017/S0008423908080967>
133. ROMSDAHL, Rebecca (2005). Political Deliberation and E-Participation in Policy-Making [interaktyvus]. In CLCWeb: *Comparative Literature and Culture*. Volume 7. Issue 2. P. 2–4. ISSN 1481-4374 Prieiga per internetą: <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1264&context=clcweb>
134. ROSE, Jeremy; GRONLUND, Ake; ANDERSEN, Kim (2006). Understanding eParticipation. Contemporary PhD eParticipation research in Europe [interaktyvus]. Örebro University Library. P. 1–9. ISBN 978-91-7668-530-3. Prieiga per internetą: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:135074/FULLTEXT01.pdf> Yiannis
135. ROSENWASSER, David; STEPHEN, Jill (2003). Writing Analytically, Third Edition [interaktyvus]. P. 2–3. ISBN 0-15-505874-6. Prieiga per internetą: <http://www.indiana.edu/~bestsell/1.pdf>
136. Sæbø, Øystein; ROSE, Jeremy; FLAK, Leif (2008). The Shape of eParticipation: Characterizing an emerging research area [interaktyvus]. In *Government Information Quarterly* 25. P. 401–428. Prieiga per internetą: [http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/UNPAN038474.p](http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/UNPAN038474.pdf)
df
137. SALAMON, Lester; ANHEIER, Helmut (1997). The Third World's Third Sector in Comparative Perspective [interaktyvus]. *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*, no. 24, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. (Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1997.). P. 1–12. ISBN 1-886333-29-7. Prieiga per internetą: <http://www.sociedadennaccion.cl/wp->

<content/uploads/2015/06/Salamon-L.-Anheier-H.-1997.-The-Third-World%E2%80%99s-Third-Sector.pdf>

138. SCHERER, Sabrina; WIMMER, Maria; VENTZKE, Stefan (2010). Hands-on guideline for e-participation initiatives [interaktyvus]. *University of Koblenz-Landau, Institute for IS Research, Research Group E-Government*. P. 1–3, 7. Prieiga per internetą: <http://dl.ifip.org/db/conf/ifip8/eges2010/SchererWV10.pdf>
139. SCHNEIKER, Andrea (2017). NGOs as Norm Takers: Insider-Outsider Networks as Translators of Norms. In *International Studies Review*. P. 1–6.
140. SCHWARZ, NORBERT; BOHNER, Gerd (1996). Feelings and Their Motivational Implications: Moods and the Action Sequence [interaktyvus]. In P. Gollwitzer, & J. A. Bargh (Eds.), *The psychology of action: Linking cognition and motivation to behavior* (pp. 119-145). New York: Guilford, p. 5, 7, 13. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Gerd_Bohner/publication/232553659_Feelings_and_their_motivational_implications_Moods_and_the_action_sequence/links/0046353c3e885d4a28000000.pdf
141. SHAH, Dhavan; CHO, Jaeho; EVELAND, William; KWAK, Nojin (2005). Information and Expression in a Digital Age. Modeling Internet Effects on Civic Participation [interaktyvus]. In *Communication Research*, Vol. 32 No. 5, October. P. 535–536. DOI: 10.1177/0093650205279209. Prieiga per internetą: <https://www.journalism.wisc.edu/~dshah/cr2005.pdf>
142. SMALSKYS, Vainius (2010). Viešojo administravimo modernizavimo priežastys ir tendencijos [interaktyvus]. Iš *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (17). P. 91–97. ISSN 1648-9098. Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2010~ISSN_1648-9098.N_1_17.PG_90-100/DS.002.0.01.ARTIC
143. SMALSKYS, Vainius; SKIETRYS, Eugenijus (2008). Viešojo

- valdymo modernizavimo aspektai ir įgyvendinimo problemos [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 24. P. 62–65. ISSN 1648-2603. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/d1d/6_v.smalskys%20ir%20kt..pdf
144. STASIUKYNAS, Andrius (2014). Bendruomeninių ir nevyriausybinių ne pelno siekiančių organizacijų veiklos tradicijos ir vadybos perspektyvos Lietuvoje. Iš *Socialinės technologijos*, 4(2). P. 374. ISSN 2029-7564 (online)
145. STRAČINSKIENĖ, Laura (2005). Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygyje. Studija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/07/Tyrimas_Pilieciu_Dalyvavimo_Galimybes_Priimant_Sprendimus.pdf
146. *Struktūrinė NVO ir savivaldybių bendradarbiavimo apžvalga* (2006) [interaktyvus]. P. 1–10. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/forum9/lt/docs/researches/strukturne_nevyriausybinu_organizaciju_ir_savivaldybiu_bendradarbiavimo_apzvalga.pdf
147. ŠILINKSYTĖ, Aušra (2013). Nevyriausybinių organizacijų išorinių ryšių ir tarpusavio bendradarbiavimo įtaka veiklos efektyvumui [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. T. 12, Nr. 4, p. 677–688. ISSN 2029-2872 (online). Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/2c8/VPA-13-12-4-13.pdf>
148. ŠILINSKYTĖ, Aušra (2015). Nevyriausybinių organizacijų ir savivaldybių sąveika Lietuvoje: teoriniai sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo proceso aspektai [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. T. 14, Nr. 2. P. 223–230. ISSN 2029-2872 (online). Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/05a/5_A%C2%A0ilinskyte.pdf
149. ŠIMAŠIUS, Remigijus (1999). *Ne pelno organizacijos: reglamentavimas Lietuvoje ir vakarų patirtis*. Vilnius, p. 37.
150. ŠIMAŠIUS, Remigijus (2006). *Ne pelno organizacijos ir jų*

- reglamentavimas [interaktyvus]. Vilnius. P. 6–12. Prieiga per internetą: <http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Ne-pelno-organizacijos-ir-ju-reglamentavimas.pdf>
151. Širvintų rajono savivaldybės NVO nuostatai (2015 m. lapkričio 26 d. Nr. 1-191)
 152. TAMBOURIS, Efthimios (2007). Introducing eParticipation [interaktyvus]. IST Network of Excellence Project. DEMO-net. P. 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14. Prieiga per internetą: http://www.ifib-consult.de/publikationsdateien/Introducing_eParticipation_DEMO-net_booklet_1.pdf
 153. TAMBOURIS, Efthimios; LIOTAS, Naoum; TARABANIS, Konstantinos (2007). A Framework for Assessing eParticipation Projects and Tools [interaktyvus]. Proceedings of the 40th Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS '07). P. 2, 7. Prieiga per internetą: <https://www.computer.org/csdl/proceedings/hicss/2007/2755/00/27550090a.pdf>
 154. TAMBOURIS, Efthimios; MACINTOSH, Ann; DALAKIOURIDOU, Efpraxia; SMITH, Simon; PANOPOULOU, Eleni; TARABANIS, Konstantinos; MILLARD, Jeremy (2013). eParticipation in Europe: Current State and Practical Recommendations [interaktyvus]. In J. R. Gil-Garcia (Ed.): E-Government Success Around the World: Cases, Empirical Studies, and Practical Recommendations, IGI Global, USA. P. 2, 9-10. DOI: 10.4018/978-1-4666-4173-0.ch017. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Eleni_Panopoulou/publication/216694554_eParticipation_in_Europe_Current_State_and_Practical_Recommendations_in_E-Government_Success_Around_the_World_Cases_Empirical_Studies_and_Practical_Recommendations/links/0c9605225a14a9565f000000.pdf
 155. TEEGEN, Hildy; DOH, Jonathan; VACHANI, Sushil (2004). The

- importance of nongovernmental organizations (NGOs) in global governance and value creation: an international business research agenda [interaktyvus]. In *Journal of International Business Studies* (2004) 35. P. 463–470. Prieiga per internetą: <https://botfl.nd.edu/pdf/session7/NGO.pdf>
156. TELEŠIENĖ, Audronė; KRIUČIŪNAITĖ, Neringa (2008). Nevyriausybių organizacijų veiklos tendencijos Lietuvoje [interaktyvus]. Iš *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 25. P. 93-95. Prieiga per internetą: http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z25/VPA_Nr.25_A.Telesiene_N.Kriauciunaite_p.93-102.pdf
157. THOMAS, John; STREIB, GREGORY (2005). E-Democracy, E-Commerce, and E-Research: Examining the Electronic Ties Between Citizens and Governments [interaktyvus]. In *Administration & Society* 37, p. 261–262. SAGE Journals. Prieiga per internetą: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0095399704273212>
158. TIDIKIS, Rimantas (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius. P. 375, 387, 415, 435, 437, 474, 498. ISBN 9955-563-26-5
159. TITLEY, Simon (2005). The Rise of the NGOs in the EU. / Phill Harris, Craig S. Fleisher *The Handbook of Public Affairs*. SAGE Publications. P. 215, 217–219. ISBN 0 7619 4396 5
160. TORRACO, Richard (2005). Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples [interaktyvus]. In *Human Resource Development Review*; Sep 2005; 4, 3; ABI/INFORM Global. P. 356–363. Prieiga per internetą: https://docseminar2.wikispaces.com/file/view/Literature+review+paper_Torraco.pdf
161. United Nations E-Government Survey (2010). Citizen empowerment and inclusion [interaktyvus]. Chapter 5, p. 83–85. Prieiga per internetą: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan038849.pdf>

162. URBELIENĖ, Zita (2011). Elektroninės demokratijos įgyvendinimas Lietuvoje [interaktyvus]. SMD Ekonomikos ir vadybos aktualijos. P. 796–797. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179189918/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
163. VALACKIENĖ, Asta; ŽALNIERIŪNIENĖ, Edita (2015). Bendruomenės dalyvavimas savivaldos procesuose: vietos bendruomenės atvejo analizė. *Tiltai*. Nr. 2. P. 21–27. ISSN 1392-3137 (print)
164. *Valstybės ir savivaldybių institucijų bei NVO bendradarbiavimo, vykdančios vartotojų švietimą, gairės* (2015). [interaktyvus]. Vilnius. P. 7–15. Prieiga per internetą: http://www.vartotojai.lt/binary/uploads/Bendradarbiavimo_gaires.pdf
165. VILLA, Dana (1992). Postmodernism and the public sphere. In *The American Political Science Review*, Vol. 86, No. 3. P. 712, 713, 714, 715. DOI: 10.2307/1964133
166. Vilkaviškio rajono savivaldybės NVO rėmimo programos įgyvendinimo nuostatai (2009 m. kovo 9 d., įsakymas Nr. B-IV-249)
167. VOREVIČIENĖ, Jurgita (2016). Trečiasis sektorius ir socialinė gerovė: nevyriausybių organizacijų vaidmuo gerovės valstybėje [interaktyvus]. Iš *Kultūra ir visuomenė*, Nr. 7 (2). P. 49–57. ISSN 2335-8777 (online). Prieiga per internetą: https://etalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/33924/ISSN2335-8777_2016_N_7_2.PG_49-71.pdf?sequence=1&isAllowed=y
168. WEBSTER, Jane; WATSON, Richard (2002). Analyzing the Past to Prepare for the Future: Writing a Literature Review [interaktyvus]. *MIS Quarterly* Vol. 26 No. 2. P. xiii-xvi, xix-xx. Prieiga per internetą: https://web.njit.edu/~egan/Writing_A_Literature_Review.pdf
169. WIMMER, Maria (2007). *The Role of Research in Successful E-Government Implementation*. In Zechner, A. (Ed.). *E-Government Guide*

Germany, Fraunhofer IRB Verlag, Stuttgart, p. 79–91.

170. WINDSOR, Duane (2005). „Theories“ and Theoretical Roots of Public Affairs. / Phill Harris, Craig S. Fleisher *The Handbook of Public Affairs*. SAGE Publications. P. 401, 402, 404-405, 410. ISBN 0 7619 4396 5
171. ZHANG, Shaoke; JIANG, Hao; CARROLL, John (2011). Integrating online and offline community through Facebook [interaktyvus]. In *International Conference on Collaboration Technologies and Systems (CTS)*. P. 575-577. Prieiga per internetą: <https://pdfs.semanticscholar.org/a257/ef2d1bb69c829fc032d9f7d689d700fa19f6.pdf>
172. ZLATAREVA, Maria (2008). Promoting Civic Engagement in a Post-Totalitarian and EU Accession Context: A Case from Bulgaria [interaktyvus]. United Nations Development Programme. P. 3. Prieiga per internetą: <http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/democratic-governance/oslo-governance-center/ogc-fellowship-papers/promoting-civic-engagement-in-a-post-totalitarian-a-case-from-bulgaria/PromotingCivicEngagement.pdf>
173. ZUNIGA, Homero; JUNG, Nakwon; VALENZUELA, Sebastian (2012). Social Media Use for News and Individuals' Social Capital, Civic Engagement and Political Participation [interaktyvus]. In *Journal of Computer-Mediated Communication* 17. P. 320, 322. DOI: 10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x. Prieiga per internetą: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x/full>
174. ŽALIMIENĖ, Laimutė; RIMŠAITĖ, Eglė (2007). Nevyrtausybių organizacijų metamorfozės – nuo labdaringos pagalbos vargšams XVIII amžiuje iki socialinių paslaugų rinkos dalyvio šiuolaikinėje visuomenėje [interaktyvus]. Iš *Socialinis darbas*. Nr. 6(1). P. 84-89. Prieiga per internetą:

https://www.mruni.eu/upload/iblock/922/10_zalimiene_rimsaite.pdf

175. Žmogaus teisių stebėjimo institutas (2014). Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo Nevyriausybinų organizacijų (NVO) Programa [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://nvoprograma.lt/lt/apie-mus>

Interneto svetainės:

176. www.3sektorius.lt
177. www.atvirasteismas.lt
178. www.baltosiospirstines.lt
179. www.blaiva.org
180. www.coldono.apc.org
181. www.epilietis.eu
182. www.epolicija.lt
183. www.jonvabalai.lt
184. www.jurgiokepure.lt
185. www.laisva.lt
186. www.manoseimas.lt
187. www.mesdarom.lt
188. www.nvoatlasas.lt
189. www.parasykjiems.lt
190. www.skaidrumolinija.lt
191. www.stirna.info/
192. www.transparency.lt
193. www.transparencyschool.org

PRIEDAI

1 priedas. Internetinei apklausai sudaryta anketa ir gauti duomenys

1. Kokie yra pagrindiniai Jūsų organizacijos tikslai? (Įvertinkite tikslo svarbą pasirinkdami tinkamą atsakymą).									
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
Tarpininkavimas (veiklos rezultatas – interesų derinimas tarp vyriausybių, privačių, NVO ar piliečių (jų grupių) iškeliant tam tikras problemas ir jas svarstant)	5	5	6	5	24	25	10	4,91	80
Atstovavimas (atitinkamų suinteresuotųjų interesų pristatymas ir atitinkamų sprendimų inicijavimas bendraujant ir bendradarbiaujant su sprendimų priėmėjais)	1	5	3	3	15	27	32	5,73	86

Viešieji reikalai (interesų atstovavimas tarp atitinkamų suinteresuotųjų, kuomet vykdomomis bendromis veiklomis užsibrėžtus tikslus pasiekia visi įsitraukę suinteresuotieji)	1	2	3	7	29	37	27	5,64	106
<i>atsakė</i>									125
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>									0

2. Įvertinkite Jūsų organizacijos vykdomą tarpininkavimo veiklą tarp:

Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) NVO ir piliečių	0	4	2	3	22	36	27	5,76	94
b) Valdžios ir piliečių	2	2	7	8	21	36	16	5,35	92
c) Vyriausybinių organizacijų ir NVO	1	3	3	7	24	25	28	5,60	91
d) NVO ir verslo organizacijų	3	3	9	19	23	23	8	4,78	88

<i>atsakė</i>								101
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>								24
3. Kokiu tikslu Jūsų organizacija vykdo tarpininkavimo veiklą? (Įvertinkite svarbą pasirinkdami tinkamą atsakymo variantą).								
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Atsakymai
a) Siekiant kurti dialogą su sprendimų priėmėjais	2	4	1	4	19	36	29	95
b) Siekiant kurti dialogą su kitais suinteresuotaisiais	0	1	2	5	26	43	12	89
c) Siekiant stiprinti piliečių dalyvavimą aktyviu piliečių įsitraukimu ir dalyvavimu pagrįstuose projektuose	0	3	0	5	17	40	32	97
<i>atsakė</i>								101
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>								24

4. Kieno interesus atstovauja Jūsų organizacija? (Įvertinkite svarbą pasirinkdami tinkamą atsakymą).									
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Jūsų organizacijos interesus	0	1	1	6	17	22	36	6,00	83
b) Jūsų ir kitų NVO interesus	1	1	4	9	22	36	11	5,40	84
c) Bendrus Jūsų organizacijos ir viešojo sektoriaus organizacijų interesus	1	1	6	9	24	30	14	5,35	85
d) Bendrus Jūsų, kitų NVO ir viešojo sektoriaus organizacijų interesus	1	3	3	12	21	34	12	5,31	86
e) Piliečių interesus	1	2	3	5	9	28	46	6,05	94
atsakė									100
neatsakė (praleido klausimą)									25

5. Įvertinkite sprendžiamo klausimo svarbą:									
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Socialinių paslaugų teikimo	3	4	3	13	13	22	35	5,53	93
b) Viešosios politikos formavimo	2	5	2	11	16	34	16	5,33	86
c) NVO organizacijų susivienijimo	1	2	3	12	28	31	9	5,24	86
d) Valdžios veiklų skaidrumo didinimo ir užtikrinimo	1	5	5	11	24	29	14	5,19	89
e) Piliečių dalyvauti skatinimo	0	2	0	5	17	38	29	5,93	91
f) NVO įsitraukimo didinimo (ir užtikrinimo) į sprendimų svarstymo procesą	1	1	1	5	15	35	31	5,93	89

<i>atsakė</i>	99
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>	26

6. Įvertinkite nurodytų veiklų svarbą kuriant ir stiprinant Jūsų organizacijos bendradarbiavimą.

Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Sprendimų siūlymas	0	2	1	2	25	41	21	5,79	92
b) Inicijuojamos formalios bendros veiklos pasirašant sutartis	2	3	1	15	20	40	7	5,23	88
c) Inicijuojamos bendros veiklos sutariant dėl bendradarbiavimo, bet formaliai jo neįtvirtinant	1	3	4	17	27	30	4	5,00	86

d) Organizuojami mokymai, seminarai	1	0	1	7	23	34	23	5,75	89
e) Dalyvavimas rengiant projektų, iniciatyvų, konkursų nuostatus	2	1	2	13	22	32	17	5,43	89
<i>atsakė</i>									97
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>									28

7. Įvertinkite Jūsų organizacijos įsitraukimą į sprendžiamus viešuosius reikalus.

Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Santykių su valdžia kūrimas	1	2	6	8	21	35	14	5,38	87
b) Santykių su visuomene kūrimas	1	0	1	2	12	40	32	6,09	88
c) Interesų atstovavimas santykiuose su	0	2	5	6	19	27	28	5,70	87

valdžios institucijomis									
d) Bendros veiklos ir dialogo kūrimas tarp skirtingų sektorių	0	1	4	7	28	38	10	5,45	88
e) Dialogo kūrimas ir bendradarbiavimo skatinimas tarp NVO siekiant paveikti valdžios interesus	2	1	1	6	24	33	19	5,60	86
f) Visuomenės sąmoningumo skatinimas	0	1	1	1	10	33	42	6,26	88
g) Piliečių skatinimas įsitraukti į sprendimų svarstymo procesą	0	1	1	3	18	35	29	5,98	87
<i>atsakė</i>									92
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>									33

8. Ar Jūsų organizacija, dalyvaujama viešųjų reikalų sprendime, bendradarbiauja su kitomis (vyriausybėmis, nevyriausybėmis, privačiomis) organizacijomis? (Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą).		
Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
TAIP	87,8%	79
NE	6,7%	6
NEŽINAU	5,6%	5
<i>atsakė</i>		90
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>		35

9. Jeigu TAIP, įrašykite su kokiomis organizacijomis.	
Atsakymų variantai	Atsakymai
	70
<i>atsakė</i>	70
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>	55

10. Ar Jūsų organizacijos dalyvavimas viešųjų reikalų sprendime turi įtakos Jūsų organizacijos kitų vykdomų veiklų įgyvendinimui? (Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą).						
Atsakymų variantai	Sutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
Įtaka kitų veiklų įgyvendinimui	41	8	38	4	0,00	91
<i>atsakė</i>						91
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>						34

11. Ar Jūsų organizacija skatina piliečius įsitraukti į Jūsų organizacijos vykdomas veiklas, projektus? (Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą).						
Atsakymų variantai	Sutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
Piliečių skatinimas įsitraukti	68	0	22	1	0,00	91
<i>atsakė</i>						91
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>						34

12. Ar Jūsų organizacija skatina piliečius įsitraukti į kitų (valstybinių, privačių, nevyriausybinių) organizacijų vykdomus projektus, iniciatyvas? (Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą).						
--	--	--	--	--	--	--

Atsakymų variantai	Sutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
Piliečių skatinimas įsitraukti	43	5	38	5	0,00	91
<i>atsakė</i>						91
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>						34

13. Ar manote, kad konsultavimo veiklos padeda įtraukti piliečius į Jūsų organizacijos vykdomas veiklas? (Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą).

Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
TAIP	78,8%	67
NE	5,9%	5
NEŽINAU	15,3%	13
<i>atsakė</i>		85
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>		40

14. Įvertinkite Jūsų organizacijos vykdomas paskiras veiklas, skirtas konsultavimui.									
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Viešųjų (piliečių) pasisakymų, atsiliepimų gavimas	3	6	4	10	31	27	4	4,85	85
b) Jūsų organizacijos patariamąsios, svarstymo diskusijos su kitomis organizacijomis visuomenei svarbiais klausimais	0	2	5	7	34	27	10	5,28	85
c) Piliečių skatinimas svarstyti jiems pasiūlytais klausimais	0	3	3	7	28	35	8	5,35	84
d) Atsakymo pateikimas į piliečio užklausą	1	6	2	4	25	28	15	5,35	81
e) Atsakymas į suinteresuotųjų užklausą	0	5	0	6	24	36	12	5,47	83

f) Ekspertinės nuomonės pateikimas	0	1	1	9	16	25	30	5,87	82
g) Tikslinių grupių apklausos	2	2	2	8	22	33	14	5,42	83
<i>atsakė</i>									88
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>									37

15. Ar Jūsų organizacijos vienas iš tikslų yra piliečių įgalinimas? (Piliečių ar jų grupių dalyvavimas jiems aktualių klausimų svarstyme). (Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą).

Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
TAIP	74,7%	65
NE	19,5%	17
NEŽINAU	5,7%	5
<i>atsakė</i>		87
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>		38

16. Įvertinkite Jūsų organizacijos vykdomų veiklų svarbą piliečių įgalinimui.

Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
--------------------	-----------------------	--------------	----------------------------------	------------------------------	----------------------------------	------------	-----------------	--------------------	-----------

a) Piliečiai teikia naujas temas diskusijoms ir svarstymams	3	5	3	7	29	21	15	5,13	83
b) Piliečiai siūlo problemų sprendimo variantus ar veiklų idėjas	2	1	4	8	29	21	19	5,38	84
c) Piliečiai inicijuoja idėjų ir klausimų svarstymą	2	1	3	11	25	25	16	5,35	83
d) Jūsų organizacija tarpininkauja teikdama piliečių pasiūlymus ir kritines pastabas sprendimų priėmimo galią turinčioms institucijoms	3	3	4	12	20	17	27	5,35	86
<i>atsakė</i>									89
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>									36

17. Kokiais veiksmais Jūsų organizacija skatina piliečių dalyvavimą įvairių organizacijų vykdomuose projektuose? (Įvertinkite svarbą pasirinkdami tinkamą atsakymą).									
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Visuomenei aktualių klausimų viešinimas	0	3	1	7	28	22	23	5,60	84
b) Informacijos sklaida socialiniuose tinkluose	0	0	1	4	24	32	23	5,86	84
c) Informacijos sklaida žiniasklaidoje	2	1	4	8	25	26	18	5,42	84
d) Piliečių konsultavimas	2	3	3	8	19	25	22	5,46	82
e) Savanorystės skatinimas	1	0	3	3	20	32	26	5,84	85
f) Bendros viešos, socialinės akcijos, projektai	0	1	3	3	17	35	26	5,88	85
atsakė									89
neatsakė (praleido klausimą)									36

18. Kokioms veikloms įgyvendinti svarbus bendradarbiavimas su suinteresuotaisiais - keitimasis informacija su jais? (Įvertinkite veiklos svarbą pasirinkdami tinkamą atsakymą).									
Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Tarpininkavimui	0	1	3	8	27	29	13	5,47	81
b) Atstovavimui	0	1	3	4	21	28	26	5,81	83
c) Viešųjų reikalų sprendimui	0	1	1	9	22	33	18	5,65	84
d) Piliečių įgalinimui	1	0	1	5	21	34	21	5,78	83
<i>atsakė</i>									89
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>									36

19. Kokias tradicines priemones ir būdus Jūsų organizacija taiko nurodytose veiklose? (Pažymėkite tinkamus atsakymo variantus. Galimi keli tinkami atsakymai).					
Atsakymų variantai	Visuomenei aktualios informacijos sklaida	Suinteresuotųjų konsultavimas	Viešos diskusijos, pokalbiai, debatai	Kvietimas dalyvauti Jūsų ir kitų suinteresuotųjų iniciatyvose, projektuose	Atsakymai
Naujienlaiškiai	43	14	16	46	66

SMS/MMS	11	14	5	22	39
Informacija telefonu	20	47	8	31	69
Momentinės žinutės, pranešimai	11	16	5	27	41
Vaizdo konferencijos	15	9	15	10	41
Dažnai užduodami klausimai („FAQ“)	8	14	10	3	31
Edukacinės veiklos	37	23	32	42	69
Seminarai	34	37	36	41	76
Konferencijos	38	17	35	34	70
Šventės	32	12	20	38	61
Konsultavimas	24	51	12	20	71
Mokymai (teminiai)	31	35	23	34	67
Diskusijos savivaldybėse ar kitose organizacijose	39	13	36	18	63
NVO forumai	22	13	23	19	49
Visuomenės informavimo priemonės	44	14	18	30	63
Teisės aktų projektai	16	7	16	9	40

Programos	17	14	13	21	41
Socialinė partnerystė	23	19	22	30	53
Akcijos	25	15	18	30	48
Protestai	17	3	11	7	26
Peticijos	17	3	14	7	28
<i>atsakė</i>					87
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>					38

20. Kokias elektronines komunikacijos priemones ir būdus Jūsų organizacija taiko nurodytose veiklose? (Pažymėkite tinkamus atsakymo variantus. Galimi keli tinkami atsakymai).

Atsakymų variantai	Visuomenei aktualios informacijos sklaida	Suinteresuotųjų konsultavimas	Viešos diskusijos, pokalbiai, debatai	Kvietimas dalyvauti Jūsų ir kitų suinteresuotųjų iniciatyvose, projektuose	Atsakymai
Interneto svetainės	70	36	35	62	84
Paieškos sistemos	20	14	2	15	35
Virtualios bendruomenės	16	8	16	21	33
Internetiniai diskusijų forumai	14	10	15	15	36

„Wikis”	7	3	1	3	14
Internetiniai dienoraščiai („blogs”)	13	5	8	10	23
Garso ir vaizdo įrašai internetinėse svetainėse („podcasts”)	15	9	9	13	27
Tiesioginės transliacijos internetu	13	2	8	5	24
Elektroninis paštas	58	59	34	62	82
Internetinės pokalbių svetainės	15	11	15	16	30
Internetinės apklaustos	23	19	17	21	38
Greitos internetinės apklaustos (vienas klausimas)	11	5	3	7	21
E. akcijos	11	7	7	6	20
E. peticijos	14	6	9	7	23
E. kampanijos	9	5	4	4	15
E. protestai	10	5	4	3	15

E. balsavimai	14	6	8	8	21
E. komentarai	18	12	11	10	29
Įspėjimo paslaugos	7	5	3	2	14
Pasiūlymų priemonės (tikimasi piliečių komentarų nustatytu laikotarpiu oficialiems dokumentams)	10	6	9	11	22
<i>atsakė</i>				85	
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>				40	

21. Kokias elektronines komunikacijos priemones Jūsų organizacija taiko siekdama stiprinti kontaktą, kurti dialogą su kitais suinteresuotaisiais, sprendimų priėmėjais ar piliečiais?(Pažymėkite tinkamus atsakymo variantus. Gali būti keli tinkami atsakymai. Galimas pavyzdžio pateikimas).

Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
Garso ir vaizdo įrašai internetinėse svetainėse („podcasts“)	30,9%	25
Tiesioginės transliacijos internetu	17,3%	14
Internetiniai dienoraščiai („blogs“)	14,8%	12

Internetiniai diskusijų forumai	27,2%	22
Internetinės apklausos	35,8%	29
Greitos internetinės apklausos (vienas klausimas)	12,3%	10
E. balsavimai	22,2%	18
E. komentarai	35,8%	29
Šios priemonės netaikomos kontaktui ir dialogui stiprinti	19,8%	16
Šios priemonės taikomos kitais tikslais, kitose veiklose	4,9%	4
Pavyzdys		5
	<i>atsakė</i>	81
	<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>	44

22. Kokias elektronines komunikacijos priemones Jūsų organizacija taiko atstovaudama kitų suinteresuotųjų interesus?(Pažymėkite tinkamus atsakymo variantus. Gali būti keli tinkami atsakymai. Galimas pavyzdžio pateikimas).

Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
Internetinės apklausos	44,2%	34
Greitos internetinės apklausos (vienas klausimas)	11,7%	9

Pasiūlymų priemonės (tikimasi piliečių komentarų nustatytu laikotarpiu oficialiems dokumentams)	29,9%	23
E. konsultacijos	27,3%	21
E. kampanijos	7,8%	6
E. protestai	6,5%	5
E. peticijos	15,6%	12
Šios priemonės netaikomos atstovavimo veikloje	24,7%	19
Šios priemonės taikomos kitais tikslais, kitose veiklose	10,4%	8
Pavyzdys		5
	<i>atsakė</i>	77
	<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>	48

23. Kokie elektroniniai komunikacijos būdai užtikrina piliečių dėmesį, reakcijas Jūsų organizacijos įgyvendinamoms veikloms? (Pažymėkite tinkamus atsakymo variantus. Gali būti keli tinkami atsakymai. Galimas pavyzdžio pateikimas).

Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
Virtualios bendruomenės	34,6%	28
Internetinės pokalbių svetainės	33,3%	27

Internetiniai diskusijų forumai	37,0%	30
E. kampanijos	12,3%	10
E. komentarai	25,9%	21
E. protestai	4,9%	4
E. akcijos	11,1%	9
Šie būdai netaikomi siekiant dėmesio	21,0%	17
Šie būdai taikomi kitais tikslais, kitose veiklose	11,1%	9
Pavyzdys		3
	<i>atsakė</i>	81
	<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>	44

24. Kokius elektroninius komunikacijos būdus Jūsų organizacija taiko įgyvendindama projektus, iniciatyvas. (Gali būti keli tinkami atsakymai. Galimas pavyzdžio pateikimas).

Atsakymų variantai	Atsakė (procentais)	Atsakymai
E. akcijos	28,8%	23
E. peticijos	10,0%	8
E. protestai	6,3%	5
E. balsavimai	17,5%	14
E. kampanijos	20,0%	16

Šie būdai netaikomi projektų, iniciatyvų įgyvendinime	47,5%	38
Šie būdai taikomi kitais tikslais, kitose veiklose	11,3%	9
Pavyzdys		3
<i>atsakė</i>		80
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>		45

25. Kokioms Jūsų organizacijos įgyvendinamoms veikloms taikote anksčiau įvardintas elektronines komunikacijos priemones ir būdus. (Įvertinkite svarbą pasirinkdami tinkamą atsakymą. Gali būti įvardytos organizacijos veiklos, nepateiktos lentelėje).

Atsakymų variantai	1 (visiškai nesvarbu)	2 (nesvarbu)	3 (daugiau nesvarbu, nei svarbu)	4 (nei svarbu, nei nesvarbu)	5 (daugiau svarbu, nei nesvarbu)	6 (svarbu)	7 (svarbiausia)	Vertinimo vidurkis	Atsakymai
a) Tarpininkavimui	1	2	2	8	19	27	6	5,26	65
b) Atstovavimui	0	1	1	7	12	29	19	5,80	69
c) Viešųjų reikalų sprendimui	0	1	3	7	17	30	12	5,54	70
d) Visuomenei aktualios informacijos sklaidai	0	0	0	1	11	35	28	6,20	75
e) Konsultavimui	0	0	1	5	18	36	8	5,66	68
f) Piliečių įgalinimui	1	0	2	5	19	33	9	5,55	69

Kitos veiklos	2
<i>atsakė</i>	77
<i>neatsakė (praleido klausimą)</i>	48

2 priedas. NVO siekių stiprinti kontaktą ir kurti dialogą raiška taikant elektronines komunikacijos priemones

4 lentelė. Elektroninių komunikacijos priemonių vertinimas stiprinant kontaktą ir kuriant dialogą

Priemonės	Kontakto stiprinimui ir dialogo kūrimui (66%)	Konsultavimui skirtoms veikloms kuriant dialogą (68%)
Internetinės apklausos	36%	20%
El. komentarai	36%	13%
Garso ir vaizdo įrašai internetinėse svetainėse	31%	11%
Internetiniai diskusijų forumai	26%	18%
El. balsavimai	22%	9%
Tiesioginės transliacijos internetu	17%	9%
Internetiniai dienoraščiai	15%	9%
Greitos internetinės apklausos	12%	4%
„Šios priemonės netaikomos stiprinant kontaktą ir kuriant dialogą“	21%	-

Remiantis skirtingu e. komunikacijos priemonių vertinimu teigiama, kad NVO gali taikyti šias priemones kontakto stiprinimui, dialogo kūrimui ir konsultavimui skirtų veiklų įgyvendinimui paneigiant respondentų nurodytą vertinimą „šios priemonės netaikomos stiprinant kontaktą ir kuriant dialogą“ (21%) (žr. 4 lentelę).

3 priedas. NVO bendradarbiavimas su kitomis (vyriausybėmis, nevyriausybėmis, privačiomis) organizacijomis dalyvaujant viešųjų reikalų sprendime. Išsamiausi pavyzdžiai:

8 anketa. „Lietuvos moterų lobistinė organizacija, Vilniaus miesto krizių centras, Policijos departamentas, SADM, Nacionalinis lygybės ir įvairovės forumas, kitos NVO“.

11 anketa. „Nacionalinė šeimų ir tėvų asociacija; Lietuvos tėvų forumas, Laisvos visuomenės institutas, NVO vaikams konfederacija, Nacionalinis aktyvių mamų sambūris ir kt. šeimų ir tėvų interesams atstovaujančios bei su šeimomis dirbančios NVO“.

13 anketa. „Savivaldybė, Regiono plėtros departamento prie VRM skyrius, verslininkų asociacija, vietos veiklos grupių tinklas, Lietuvos kaimo tinklas”

25 anketa. „LR Seimu, SAM, SADM, Švietimo, Finansų ir kt. min., VLK, NVO koalicija, įvairiomis medikų ir pacientams atstovaujančiomis organizacijomis, Tarptautinėmis pacientų organizacijomis - Europos pacientų forumu, Tarptautiniu pacientų organizacijų aljansu, Tarptautine diabeto federacija ir t.t.”

49 anketa. „LiJOT, apskritieji stalai, LURK, universitetai, ŽEF, LPK, kai kurios verslo įmonės, ministerijos (daugiausia ŠMM, tačiau ir SAM, ŪKMIN, SADM) ir t.t.”

52 anketa. „Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, Vilniaus apskrities priešgaisrinė gelbėjimo valdyba, Vilniaus rajono savivaldybės administracija”

54 anketa. „Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, VRM, SAM, Valstybinis psichikos sveikatos centras, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas ir kt.”

70 anketa. „Miesto bendruomenėmis ir jų asociacijomis, kultūros ir sporto NVO, socialines paslaugas teikiančiomis NVO”

73 anketa. „Ministerijomis SADM, ŠMM, Vilniaus miesto ir rajono savivaldybėmis, seniūnijomis, NVO ir kt.”

75 anketa. „Aplinkos ministerija, Saugomų teritorijų tarnyba prie aplinkos ministerijos, Generalinė miškų urėdija, Lietuvos ornitologų draugija, Žali.lt ir t.t.”

77 anketa. „Tarptautinės ir nacionalinės organizacijos dirbančios žmogaus teisių apsaugos srityje, psichikos sveikatos srityje”.

79 anketa. „Lietuvos policijos departamentas, Lietuvos ir tarptautinės nevyriausybinių organizacijų, dirbančių viešojo saugumo srityje”.

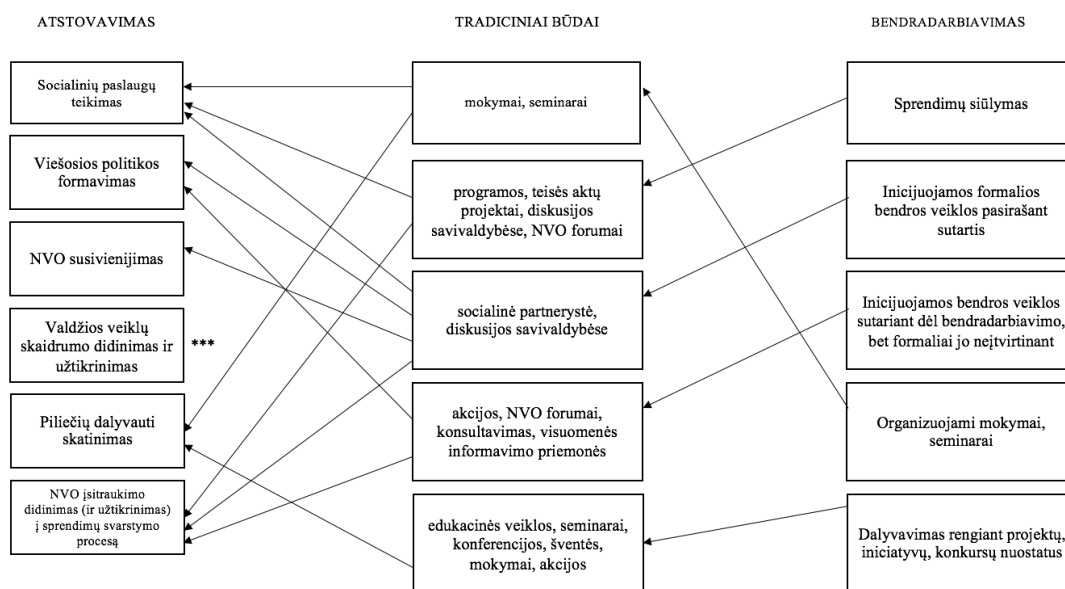
83 anketa. „Utenos teritorinė darbo birža, VŠĮ „Reabilitacijos technika“, VŠĮ „Asmenybės brandos centras“, Liogės konsultacinė firma, Anykščių moterų užimtumo ir informacijos centras, Leliūnų kaimo bendruomenė, Tauragnų krašto bendruomenė, Daugėlišio krašto bendruomenė, Alantos bendruomenės centras, Dusetų seniūnijos ir parapijos bendruomenės santalka, Anykščių rajono

Troškūnų seniūnijos Kiaušagalio bendruomenė, Kaimo bendruomenė „Pagoja“, Asociacija „Anykščių rajono Viešintų bendruomenė”.

4 priedas. NVO ir vyriausybinių institucijų sąveika

Atstovavimu sprendžiamų klausimų, apimančių NVO ir vyriausybinių institucijų sąveiką, įgyvendinimas patikslinamas siejant tarpininkavimo vykdymui skirtus tradicinius būdus ir bendradarbiavimu vykdomas veiklas kartu nustatant informacijos sklaidos ir bendravimo kryptis (žr. 10 pav.).

10 pav. Bendradarbiavimo kūrimui ir stiprinimui priskirtos veiklos, nurodančios svarstomo klausimo sprendimą



*** – visais tyrimo dalyvių įvertintais tradiciniais būdais

Siūlant sprendimus (95 proc.) NVO gali teikti socialines paslaugas (94 proc.) ir didinti (užtikrinti) NVO įsitraukimą į sprendimų svarstymo procesą (90 proc.) kuriant ar vykdant programas, dalyvaujant teisės aktų projektų kūrimo, diskusijose savivaldybėse, NVO forumuose. Visais šiais tradiciniais būdais NVO vykdomas sprendimų siūlymas yra grindžiamas dvikrypčiu formaliu arba neoficialiu bendravimu.

Inicijuojant formalias bendras veiklas pasirašant sutartis (91 proc.) NVO gali teikti socialines paslaugas (94 proc.), formuoti viešąją politiką (88 proc.),

vykdyti NVO susivienijimą (87 proc.), didinti (užtikrinti) NVO įsitraukimą į sprendimų svarstymo procesą (90 proc.) vykdant socialinę partnerystę plėtojančius projektus ir dalyvaujant diskusijose savivaldybėse. Šie tradiciniai būdai savo reikšme siejasi ir su atstovavimu sprendžiamais išskirtais klausimais, ir su bendradarbiavimui skirtomis veiklomis, todėl NVO vykdomas formalių bendrų veiklų inicijavimas vyksta dvikrypte oficialia komunikacija.

Inicijuojant bendras veiklas ir sutariant dėl bendradarbiavimo, bet jo neįtvirtinant (89 proc.) NVO gali formuoti viešąją politiką (88 proc.) ir didinti NVO įsitraukimą (90 proc.) akcijomis, NVO forumuose, vykdant konsultavimą, visuomenės informavimo priemonėmis. Įvardytais tradiciniais būdais, kuriais vedamas dvikryptis formalus ir neoficialus bendravimas bei vienkryptę informacijos sklaida nurodo NVO inicijavimo pobūdį atsižvelgiant, kad bendradarbiavimas (bus) oficialiai neįtvirtinamas.

Apibendrinant tokį sprendžiamų klausimų, bendradarbiavimo veiklų ir tradicinių būdų (žr. 10 pav.) sąryšį teigiama, kad NVO vykdomo atstovavimo kontekste bendradarbiavimas reiškia konkrečias veiklas, kurių vykdymas gali būti patikslinamas ne tik e. komunikacijos priemonėmis, bet ir tradiciniais būdais. Remiantis įtrauktais ir išskirtais tradiciniais būdais patikslinamas informacijos sklaidos ir bendravimo pobūdis tarp NVO valdžios institucijų. Be to, atsižvelgiant į kai kurių tradicinių būdų ir atstovavimu sprendžiamų klausimų reikšmės atitikimą teigiama, kad NVO gali spręsti išskirtus klausimus taikant tradicinius būdus tiesiogiai nevykdant bendradarbiavimui skirtų veiklų.